శ్రీరస్తు

శ్రీమన్మహీశూరపురీ మధ్యవిద్యోతమాన
దివ్యరత్నసింహాసనారూఢ
శ్రీమచ్చామరాజేంద్రాశ్రితేన
ధర్మాధికారి చక్రివర్త్యయ్యంగార్యేణ
పరబ్రహ్మప్రతిపాదకోపనిషత్సు ప్రధానతమాః
ఈశకేనకఠప్రశ్నముండమాండూక్యతైత్తిరి
ఐతరేయంచఛాందోగ్యంబృహదారణ్యకం దశ॥
ఇత్యుక్తదశోపనిషదః
శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్ సుబాలోపనిషచ్చేతి

ద్వాదశోపనిషదః

మాండూక్యోపనిషదర్థప్రకాశకగౌడపాదకారికాభిః
సస్వరవ్యంజనసాంధ్రద్రావిడపాఠభేదైః త్తిరీయో
పనిషదుత్తరం సస్వరవ్యంజనైః నారాయణోపనిష
త్పురుషసూక్తనారాయణసూక్తశ్రీసూక్తభూసూ
క్తనీళాసూక్త శ్రీరుద్రనమకచమకైస్సహ
శ్రీమదాస్తికవిద్వజ్జనమనఃప్రసదనద్వారక
శ్రీభగవన్ముదె విద్వత్పుస్తక సాహాయ్యద్యథామతి
సంశోధ్య పరిష్కృత్య
మహీశూరపురీమధ్యవర్తిన్యామ్
విద్యాతరంగిణ్యాఖ్యస్వీయముద్రాక్షరశాలాయాం
[illegible]
ఇదానీమేతస్య మూల్యం సార్ధమేకరూప్యమ్
స౯ ౧౮౯౧

ద్వాదశోపనిషదాది విషయసూచికా

శ్రీరస్తు

అథ వాజసనేయసంహితాంతర్గతా ఈశావాస్యోపనిషత్

శ్రీగురుభ్యోనమః హరిఃఓం

పూర్ణమదఃపూర్ణమిదం పూర్ణాత్పూర్ణముదచ్యతే । పూ
ర్ణస్యపూర్ణమాదాయపూర్ణమేవావశిష్యతే ॥ ఓంశాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః
హరిఃఓమ్ ॥ ఈశావాస్యమిదగ్ం సర్వం యత్కించజగత్యాం జగ
త్ । తేనత్యక్తేనభుంజీథామాగృధఃకస్యస్విద్ధనమ్ ॥ ౧ ॥ కుర్వన్నేవేహ
కర్మాణి జిజీవిషేచ్ఛతగ్ం సమాః । ఏవంత్వయినాన్యథేతోఽస్తినకర్మలి
ప్యతేనరే ॥ ౨ ॥ అసుర్యానామతేలోకా అంధేన తమసావృతాః ।
తాగ్ంస్తేప్రేత్యాభిగచ్ఛంతియేకేచాత్మహనోజనాః ॥ ౩ ॥అనేజదేకం
మనసోజవీయోనైనద్దేవాఆప్నువన్పూర్వమర్షత్ । తద్ధావతోఽన్యా
నత్యేతితిష్ఠత్తస్మిన్నపోమాతరిశ్వాదధాతి ॥ ౪ ॥తదేజతితన్నైజతితద్దూ
రేతద్వదంతికే । తదంతరస్యసర్వస్య తదుసర్వస్యాస్యబాహ్యతః ॥౫॥
యస్తుసర్వాణిభూతాని ఆత్మన్యేవానుపశ్యతి । సర్వభూతేషుచాత్మా
నంతతోనవిజుగుప్సతే॥ ౬ ॥ యస్మిన్త్సర్వాణిభూతాన్యాత్మైవాభూద్వి
జానతః । తత్రకోమోహఃకశ్శోకఏకత్వమనుపశ్యతః॥ ౭ ॥ సపర్యగా
చ్ఛుక్రమకాయమవ్రణమస్నావిరగ్ంశుద్ధమపాపవిద్ధం । కవిర్మనీషీప
రిభూస్స్వయంభూర్యాథాతథ్యతోఽర్థాన్ వ్యదధాచ్ఛాశ్వతీభ్యస్సమా
భ్యః॥అంధంతమఃప్రవిశంతియేఽవిద్యాముపాసతే ।తతోభూయఇవతేత
మోయఉవిద్యాయాగ్ంరతాః॥౯॥ అన్యదేవాహుర్విద్యయా అన్యదేవా
హురవిద్యయా । ఇతిశుశ్రుమధీరాణాంయేనస్తద్విచచక్షిరే ॥౧౦॥
విద్యాంచావిద్యాంచయస్తద్వేదోభయగ్ంసహ । అవిద్యయామృత్యుం

తీర్త్వావిద్యయామృతమశ్నుతే ॥ ౧౧ ॥ అంధంతమఃప్రవిశంతియే౽స
మ్భూతిముపాసతే । తతోభూయఇవతేతమోయఉసంభూత్యాగ్ంరతాః
అన్యదేవాహుస్సంభవాదన్యదాహురసంభవాత్ । ఇతిశుశ్రుమధీరా
ణాంయేనస్తద్వ్యిచచక్షిరే ॥ ౧౩ ॥ సంభూతించ వినాశంచ యస్త
ద్వేదోభయగ్ంసహ। వినాశేనమృత్యుంతీర్త్వాసంభూత్యా౽మృతమశ్ను
తే ॥ ౧౪ ॥ హిరణ్మయేనపాత్రేణసత్యస్యాపిహితంముఖం । తత్త్వం
పూషన్నపావృణుసత్యధర్మాయదృష్టయే ॥ ౧౫ ॥ పూషన్నేకర్షేయ
మసూర్యప్రాజాపత్యవ్యూహరశ్మీన్ సమూహతేజః। యత్తేరూపం క
ల్యాణతమంతత్తేపశ్యామియోసావసౌపురుషస్సోహమస్మి ॥ ౧౬ ॥ వా
యురనిలమమృతమథేదంభస్మాన్తగ్ంశరీరం । ఓంక్రతోస్మరకృతగ్ంస్మరక్రతో
స్మరకృతగ్ంస్మర ॥ ౧౭ ॥ అగ్నేనయసుపథారాయేఅస్మాన్ విశ్వాని
దేవవయునానివిద్వాన్ । యుయోధ్యస్మజ్జుహురాణమేనో భూయిష్ఠాం
తేనమఉక్తింవిధేమ ॥ ౧౮ ॥ —*ఓం పూర్ణమదఇతిశాంతిః*—

ఇతి వాజసనేయసంహితాయాం ఈశావాస్యోపనిషత్

[illegible] హరిఃఓం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

అథ సామవేదీయతలవకారోపనిషత్.

ఓం ఆప్యాయంతుమమాంగాని వాక్ప్రాణశ్చక్షుశ్శ్రోత్రమథోబ
లమింద్రియాణిచ సర్వాణిసర్వం బ్రహ్మోపనిషదంమాహంబ్రహ్మ ని
రాకుర్యాం మామాబ్రహ్మనిరాకరోదనిరాకరణమస్త్వనిరాకరణంమే
అస్తుతదాత్మనిరతేయఉపనిషత్సుధర్మాస్తే మయిసంతుతే మయిసంతు
ఓంశాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥ హరిఃఓమ్ ॥

కేనేషితంపతతిప్రేషితంమనః కేనప్రాణఃప్రథమః ప్రైతియుక్తః
కేనేషితాంవాచమిమాంవదంతి చక్షుశ్శ్రోత్రంకఉదేవోయునక్తి ॥ ౧ ॥
శ్రోత్రస్యశ్రోత్రంమనసోమనోయద్వాచోహవాచంసఉప్రాణస్యప్రా

ణః। చక్షుషశ్చక్షురతిముచ్య ధీరాః ప్రేత్యాస్మాల్లోకాదమృతా భవంతి॥
నతత్రచక్షుర్గచ్ఛతినవాగ్గచ్ఛతినోమనః । నవిద్మోనవిజానీమోయథైత
దనుశిష్యాత్ ॥ ౩ ॥ అన్యదేవతద్విదితాదథో అవిదితాదధి । ఇతిశుశ్రు
మపూర్వేషాం యేనస్తద్వ్యాచచక్షిరే ॥ ౪ ॥ యద్వాచానభ్యుదితంయే
నవాగభ్యుద్యతే । తదేవబ్రహ్మత్వంవిద్ధి నేదంయదిదముపాసతే ॥ ౫ ॥
యన్మనసానమనుతే యేనాహుర్మనోమతం । తదేవబ్రహ్మత్వంవిద్ధి నేదం
యదిదముపాసతే ॥ ౬ ॥ యచ్చక్షుషానపశ్యతి యేనచక్షూంషిపశ్యతి।
తదేవ బ్రహ్మత్వంవిద్ధి నేదంయదిదముపాసతే ॥ ౭ ॥ యచ్ఛ్రోత్రేణ న
శృణోతి యేనశ్రోత్రమిదంశ్రుతం। తదేవబ్రహ్మత్వంవిద్ధి నేదంయదిదము
పాసతే ॥ ౮ ॥ యత్ప్రాణేనన ప్రాణితి యేనప్రాణఃప్రణీయతే । తదేవ
బ్రహ్మత్వంవిద్ధి నేదంయదిదముపాసతే ॥ ౯ ॥——ఇతిప్రథమఃఖండః——

యదిమన్యసే సువేదేతి దభ్రమేవాపినూనంత్వం వేత్థ బ్రహ్మణోరూపం ।
యదస్యత్వం యదస్యదేవేష్వథను మీమాంస్యమేవతేమన్యేవిదితం ॥ ౧ ॥
నాహంమన్యేసువేదేతినోనవేదేతివేదచ । యోనస్తద్వేదతద్వేద నో
నవేదేతివేదచ ॥ ౨ ॥ యస్యామతంతస్యమతంమతంయస్యనవేదసః ।
అవిజ్ఞాతంవిజానతాంవిజ్ఞాతమవిజానతాం ॥ ౩ ॥ ప్రతిబోధవిదితంమత
మమృతత్వంహివిందతే । ఆత్మనావిందతేవీర్యం విద్యయా విందతేమృ
తం ॥ ౪ ॥ ఇహచేదవేదీదథసత్యమస్తి నచేదిహావేదీన్మహతీవినష్టిః ।
భూతేషుభూతేషువిచింత్యధీరాః ప్రేత్యాస్మాల్లోకాదమృతాభవంతి ॥

ఇతిద్వితీయఃఖండః

బ్రహ్మహదేవేభ్యోవిజిగ్యేతస్యహబ్రహ్మణోవిజయేదేవాఅమహీయంత ।
తఐక్షంతాస్మాకమేవాయంవిజయోస్మాకమేవాయంమహిమేతి ॥ ౧ ॥
తద్ధైషాంవిజజ్ఞౌతేభ్యోహప్రాదుర్బభూవతన్నవ్యజానంతకిమిదం యక్ష
మితి ॥ ౨ ॥ తేఽగ్నిమబ్రువన్ జాతవేదఏతద్విజానీహి కిమేతద్యక్ష
మితి తథేతి ॥ ౩ ॥ తదభ్యద్రవత్తమభ్యవదత్కోఽసీతిఅగ్నిర్వా అహమ

స్మీత్యబ్రవీజ్జాతవేదా వా అహమస్మీతి ॥ ౪ ॥ తస్మింస్త్వయి కిం వీర్యమిత్య
పీదగ్ం సర్వం దహేయం యదిదం పృథివ్యామితి ॥ ౫ ॥ తస్మై తృణం నిదధా
వేతద్దహేతి తదుపప్రేయాయ సర్వజవేన తన్న శశాక దగ్ధుం । స తత ఏవ
నివవృతే నైతదశకం విజ్ఞాతుం యదేతద్యక్షమితి ॥ ౬ ॥ అథ వాయుమ
బ్రువన్వాయవేతద్విజానీహి కిమేతద్యక్షమితి తథేతి ॥ ౭ ॥ తదభ్యద్ర
వత్తమభ్యవదత్కోఽసీతి వాయుర్వా అహమస్మీత్యబ్రవీన్మాతరిశ్వా వా అ
హమస్మీతి ॥ ౮ ॥ తస్మింస్త్వయి కిం వీర్యమిత్యపీదగ్ం సర్వమాదదీయం య
దిదం పృథివ్యామితి ॥ ౯ ॥ తస్మై తృణం నిదధావేతదాదత్స్వేతి తదుపప్రే
యాయ సర్వజవేన తన్న శశాకాదాతుం । స తత ఏవ నివవృతే నైతదశకం
విజ్ఞాతుం యదేతద్యక్షమితి ॥ ౧౦ ॥ అథేంద్రమబ్రువన్మఘవన్నేతద్విజా
నీహి కిమేతద్యక్షమితి తథేతి తదభ్యద్రవత్తస్మాత్తిరోదధే ॥ ౧౧ ॥ స తస్మి
న్నేవాకాశే స్త్రియమాజగామ బహుశోభమానాముమాం హైమవతీం
తాగ్ంహోవాచ కిమేతద్యక్షమితి ॥ —ఇతి తృతీయః ఖండః— ॥

సా బ్రహ్మేతి హోవాచ బ్రహ్మణో వా ఏతద్విజయే మహీయధ్వమితి తతో
హైవ విదాంచకార బ్రహ్మేతి ॥ ౧ ॥ తస్మాద్వా ఏతే దేవా అతితరామివా
న్యాన్దేవాన్ యదగ్నిర్వాయురింద్రస్తే హ్యేనన్నేదిష్ఠం పస్పృశుస్తే
హ్యేనత్ప్రథమో విదాంచకార బ్రహ్మేతి ॥ ౨ ॥ తస్మాద్వా ఇంద్రోఽతి
తరామివాన్యాన్దేవాన్ స హ్యేనన్నేదిష్ఠం పస్పర్శ స హ్యేనత్ప్రథ
మో విదాంచకార బ్రహ్మేతి ॥ ౩ ॥ తస్యైష ఆదేశో యదేతద్విద్యుతో వ్య
ద్యుతదా ఇతీన్న్యమీమిషదా ఇత్యధిదైవతం ॥ ౪ ॥ అథాధ్యాత్మం యదే
తద్గచ్ఛతీవ చ మనోఽనేన చైతదుపస్మరత్యభీక్ష్ణం సంకల్పః ॥ ౫ ॥ తద్ధ తద్వ
నం నామ తద్వనమిత్యుపాసితవ్యం స య ఏతదేవం వేదాభి హైనం సర్వా
ణి భూతాని సంవాంఛంతి ॥ ౬ ॥ ఉపనిషదం భో బ్రూహీత్యుక్తా త ఉపని
షద్బ్రాహ్మీం వావ త ఉపనిషదమబ్రూమేతి ॥ ౭ ॥ తస్యై తపో దమః కర్మే
తి ప్రతిష్ఠా వేదాస్సర్వాంగాని సత్యమాయతనం ॥ ౮ ॥ యో వా ఏతామేవం

వేదాపహత్యపాప్మానమనన్తే స్వర్గేలోకే జ్యేయే ప్రతితిష్ఠతి ప్రతితిష్ఠతి ॥౯॥

ఇతి చతుర్థః ఖండః

ఓం ఆప్యాయన్త్వితి శాంతిః । ఓం తత్సత్ । శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు ॥

ఇతి కేనోపనిషదాఖ్యా సామవేదీయ తలవకారోపనిషత్

అథ యజుర్వేదీయా — కఠోపనిషత్

ఓం సహనావవతు । సహనౌభునక్తు । సహవీర్యంకరవావహై । తేజస్వినావధీతమస్తు మావిద్విషావహై । ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః । హరిః ఓం

ఉశన్హవై వాజశ్రవసః సర్వవేదసం దదౌ । తస్య హ నచికేతా నామ పుత్ర ఆస ॥ ౧ ॥ తగ్ం హ కుమారగ్ం సంతం దక్షిణాసు నీయమానాసు శ్రద్ధావివేశ సోమన్యత ॥ ౨ ॥ పీతోదకా జగ్ధతృణా దుగ్ధదోహా నిరింద్రియాః । అనందా నామ తే లోకాస్తాన్ స గచ్ఛతి తా దదత్ ॥ ౩ ॥ సహోవాచ పితరం తత కస్మై మాం దాస్యసీతి । ద్వితీయం తృతీయం తగ్ం హోవాచ మృత్యవే త్వా దదామీతి ॥ ౪ ॥ బహూనామేమి ప్రథమో బహూనామేమి మధ్యమః । కిగ్ంస్విద్యమస్య కర్తవ్యం యన్మయాద్య కరిష్యతి ॥ ౫ ॥ అనుపశ్య యథా పూర్వే ప్రతిపశ్య తథాపరే । సస్యమివ మర్త్యః పచ్యతే సస్యమివాజాయతే పునః ॥ ౬ ॥ వైశ్వానరః ప్రవిశత్యతిథిర్బ్రాహ్మణో గృహాన్ । తస్యైతాగ్ం శాంతిం కుర్వంతి హర వైవస్వతోదకం ॥ ౭ ॥ ఆశాప్రతీక్షే సంగతగ్ం సూనృతాం చేష్టాపూర్తే పుత్రపశూగ్ంశ్చ సర్వాన్ । ఏతద్వృఙ్క్తే పురుషస్యాల్పమేధసో యస్యానశ్నన్వసతి బ్రాహ్మణో గృహే ॥ ౮ ॥ తిస్రో రాత్రీర్యదవాత్సీర్గృహే మేఽనశ్నన్ బ్రహ్మన్నతిథిర్నమస్యః । నమస్తేఽస్తు బ్రహ్మన్ స్వస్తి మేఽస్తు తస్మాత్ప్రతి త్రీన్వరాన్వృణీష్వ ॥ ౯ ॥ శాంతసంకల్పస్సుమనా యథా స్యాద్వీతమన్యుర్గౌతమో మాభి మృత్యో । త్వత్ప్రసృష్టం మాభివదేత్ ప్రతీత ఏతత్త్రయాణాం ప్రథమం వరం వృణే ॥ యథా పురస్తాద్భవితా ప్రతీత ఔద్దాలకిరారుణిర్మత్ప్రసృష్టః । సుఖగ్ంరా

బహవోఽలోలుపంత ॥ ౪ ॥ అవిద్యాయామంతరేవర్తమానాః స్వయం
ధీరాః పండితంమన్యమానాః । దంద్రమ్యమాణాః పరియంతి మూఢా అ
న్ధేనైవ నీయమానా యథాంధాః ॥ ౫ ॥ న సాంపరాయః ప్రతిభాతి బా
లం ప్రమాద్యంతం విత్తమోహేన మూఢం । అయం లోకో నాస్తి పర ఇ
తి మానీ పునః పునర్వశమాపద్యతే మే ॥ ౬ ॥ శ్రవణాయాపి బహుభి
ర్యో న లభ్యః శృణ్వంతోఽపి బహవో యం న విద్యుః । ఆశ్చర్యో వక్తా కుశలో
ఽస్య లబ్ధాఽఽశ్చర్యో జ్ఞాతా కుశలానుశిష్టః ॥ ౭ ॥ న నరేణావరేణ ప్రోక్త ఏ
ష సువిజ్ఞేయో బహుధా చింత్యమానః । అనన్యప్రోక్తే గతిరత్ర నాస్త్యణీ
యాన్ హ్యతర్క్యమణుప్రమాణాత్ ॥ ౮ ॥ నైషా తర్కేణ మతిరాప
నేయా ప్రోక్తాన్యేనైవ సుజ్ఞానాయ ప్రేష్ఠ । యాం త్వమాపః సత్యధృతిర్బ
తాసి త్వాదృఙ్నో భూయాన్నచికేతః ప్రష్టా ॥ ౯ ॥ జానామ్యహగ్ం శే
వధిరిత్యనిత్యం న హ్యధ్రువైః ప్రాప్యతే హి ధ్రువం తత్ । తతో మయా నాచి
కేతశ్చితోఽగ్నిరనిత్యైర్ద్రవ్యైః ప్రాప్తవానస్మి నిత్యం ॥ ౧౦ ॥ కామ
స్యాప్తిం జగతః ప్రతిష్ఠాం క్రతోరానంత్యమభయస్య పారం । *స్తోమమ
హదురుగాయం ప్రతిష్ఠాం దృష్ట్వా ధృత్యా ధీరో నచికేతోఽత్యస్రాక్షీః ॥ ౧౧ ॥
తం దుర్దర్శం గూఢమనుప్రవిష్టం గుహాహితం గహ్వరేష్ఠం పురాణం ।
అధ్యాత్మయోగాధిగమేన దేవం మత్వా ధీరో హర్షశోకౌ జహాతి ॥ ౧౨ ॥ ఏత
చ్ఛ్రుత్వా సంపరిగృహ్య మర్త్యః ప్రవృహ్య ధర్మ్యమణుమేతమాప్య । స మో
దతే మోదనీయగ్ం హి లబ్ధ్వా వివృతగ్ం సద్మ నచికేతసం మన్యే ॥ ౧౩ ॥ అన్య
త్ర ధర్మాదన్యత్రాధర్మాదన్యత్రాస్మాత్కృతాకృతాత్ । అన్యత్ర భూతాచ్చ
భవ్యాచ్చ యత్తత్పశ్యసి తద్వద ॥ ౧౪ ॥ సర్వే వేదా యత్పదమామనంతి తపాగ్ం
సి సర్వాణి చ యద్వదంతి । యదిచ్ఛంతో బ్రహ్మచర్యం చరంతి తత్తే పదగ్ం స
గ్రహేణ బ్రవీమ్యోమిత్యేతత్ ॥ ౧౫ ॥ ఏతద్ధ్యేవాక్షరం బ్రహ్మ ఏతద్ధ్యే
వాక్షరం పరం । ఏతద్ధ్యేవాక్షరం జ్ఞాత్వా యో యదిచ్ఛతి తస్య తత్ ।

---

* స్తోమం మహదితి పాఠాంతరమ్ ॥

ఏతదాలంబనగ్ం శ్రేష్ఠమేతదాలంబనంపరం । ఏతదాలంబనంజ్ఞాత్వా బ్ర
హ్మలోకేమహీయతే ॥ ౧౭ ॥ నజాయతేమ్రియతేవా విపశ్చిన్నాయం
కుతశ్చిన్నబభూవకశ్చిత్ । అజోనిత్యశ్శాశ్వతోయంపురాణో నహన్య
తేహన్యమానే శరీరే ॥ ౧౮ ॥ హంతాచేన్మన్యతేహంతుగ్ం హతశ్చేన్మ
న్యతేహతమ్ । ఉభౌతౌనవిజానీతోనాయగ్ం హంతినహన్యతే ॥ ౧౯ ॥ అ
ణోరణీయాన్మహతోమహీయానాత్మాస్యజంతోర్నిహితోగుహాయాం।
(౧)తమక్రతుఃపశ్యతివీతశోకోధాతుఃప్రసాదాన్మహిమానమాత్మనః॥
ఆసీనోదూరంవ్రజతిశయానోయాతిసర్వతః । కస్తంమదామదందేవం
మదన్యోజ్ఞాతుమర్హతి ॥ ౨౧ ॥ అశరీరగ్ంశరీరేష్వనవస్థేష్వవస్థితం ।
మహాంతంవిభుమాత్మానంమత్వాధీరోనశోచతి ॥ ౨౨ ॥ నాయమా
త్మాప్రవచనేనలభ్యోనమేధయానబహునాశ్రుతేన । యమేవైషవృణు
తేతేనలభ్యస్తస్యైషఆత్మావివృణుతేతనూగ్ంస్వాం ॥ ౨౩ ॥ నావిరతో
దుశ్చరితాన్నాశాంతో నాసమాహితః । నాశాంతమానసోవాపిప్రజ్ఞానే
నైనమాప్నుయాత్ ॥ ౨౪ ॥ యస్యబ్రహ్మచక్షత్రంచఉభేభవతఓదనః ।
మృత్యుర్యస్యోపసేచనంకఇత్థావేదయత్రసః ॥ ౨౫ ॥

ఇతి ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయావల్లీ.

హరిః ఓం ॥ ఋతంపిబంతౌసుకృతస్యలోకే గుహాంప్రవిష్టౌపర
మేపరార్ధ్యే । ఛాయాతపౌబ్రహ్మవిదోవదంతి పంచాగ్నయోయేచ
త్రిణాచికేతాః ॥ ౧ ॥ యస్సేతురీజానానామక్షరంబ్రహ్మయత్పరం ।
అభయంతితీర్షతాంపారంనాచికేతగ్ంశకేమహి ॥౨॥ ఆత్మానగ్ంరథినం
విద్ధిశరీరగ్ంరథమేవతు । బుద్ధింతుసారథింవిద్ధిమనఃప్రగ్రహమేవచ॥౩॥
ఇంద్రియాణిహయానాహుర్విషయాగ్ంస్తేషుగోచరాన్ । ఆత్మేంద్రియ
మనోయుక్తంభోక్తేత్యాహుర్మనీషిణః ॥ ౪ ॥ యస్త్వవిజ్ఞానవాన్
భవత్యయుక్తేనమనసాసదా । తస్యేంద్రియాణ్యవశ్యానిదుష్టాశ్వాఇవ

(౧) తమక్రతుంపశ్యతివీతశోకోధాతుఃప్రసాదాదితిచపాఠః॥

సారథేః ॥ ౫ ॥ యస్తువిజ్ఞానవాన్భవతియుక్తేనమనసాసదా । తస్యే
న్ద్రియాణివశ్యానిసదశ్వాఇవసారథేః ॥ ౬ ॥ యస్త్వవిజ్ఞానవాన్భ
వత్యమనస్కస్సదాఽశుచిః । ననతత్పదమాప్నోతిసంసారంచాధిగ
చ్ఛతి ॥ ౭ ॥ యస్తువిజ్ఞానవాన్భవతిసమనస్కస్సదాశుచిః । సతుతత్ప
దమాప్నోతియస్మాద్భూయోనజాయతే ॥ ౮ ॥ విజ్ఞానసారథిర్యస్తుమ
నఃప్రగ్రహవాన్నరః । సోఽధ్వనఃపారమాప్నోతితద్విష్ణోః పరమంప
దం ॥ ౯ ॥ ఇంద్రియేభ్యఃపరాహ్యర్థా అర్థేభ్యశ్చపరంమనః । మన
సశ్చపరాబుద్ధిర్బుద్ధేరాత్మామహాన్పరః ॥ ౧౦ ॥ మహతఃపరమవ్యక్తమ
వ్యక్తాత్పురుషఃపరః। పురుషాన్నపరంకించిత్సాకాష్ఠాసాపరాగతిః॥౧౧॥
ఏషసర్వేషుభూతేషుగూఢోత్మానప్రకాశతే । దృశ్యతేత్వగ్ర్యయా
బుద్ధ్యాసూక్ష్మయాసూక్ష్మదర్శిభిః ॥ ౧౨ ॥ యచ్ఛేద్వాఙ్మనసీప్రాజ్ఞస్త
ద్యచ్ఛేజ్జ్ఞానఆత్మని । జ్ఞానమాత్మనిమహతినియచ్ఛేత్తద్యచ్ఛేచ్ఛాంత
ఆత్మని ॥ ౧౩ ॥ ఉత్తిష్ఠతజాగ్రతప్రాప్యవరాన్నిబోధత । క్షురస్య
ధారానిశితాదురత్యయాదుర్గంపథస్తత్కవయోవదంతి ॥ ౧౪ ॥ అ
శబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయంతథాఽరసంనిత్యమగంధవచ్చయత్ ।అ
నాద్యనంతంమహతఃపరంధ్రువంనిచాయ్యతంమృత్యుముఖాత్ప్రముచ్య
తే ॥ ౧౫ ॥ నాచికేతముపాఖ్యానంమృత్యుప్రోక్తగ్ంసనాతనం। ఉక్త్వా
శ్రుత్వాచమేధావీ బ్రహ్మలోకేమహీయతే ॥ ౧౬ ॥ యఇమంపరమం
గుహ్యంశ్రావయేద్బ్రహ్మసంసది । ప్రయతశ్శ్రాద్ధకాలేవా తదానం
త్యాయకల్పతే తదానంత్యాయకల్పతఇతి ॥ ఇతితృతీయావల్లీ ॥౧౭॥

ఇతిప్రథమోఽధ్యాయస్సమాప్తః

హరిః ఓం ॥ పరాంచిఖానివ్యతృణత్స్వయంభూస్తస్మాత్పరాఙ్పశ్య
తినాంతరాత్మన్ । కశ్చిద్ధీరః ప్రత్యగాత్మానమైక్షదావృత్తచక్షురమృ
తత్వమిచ్ఛన్ ॥ ౧ ॥ పరాచఃకామాననుయంతిబాలాస్తేమృత్యోర్యం
తివితతస్యపాశం । అథధీరాఅమృతత్వంవిదిత్వాధ్రువమధ్రువేష్విహ

నప్రార్థయంతే ॥ ౨ ॥ యేనరూపంరసంగంధంశబ్దాన్స్పర్శాగ్ంశ్చ మైథునాన్ । ఏతేనైవవిజానాతికిమత్రపరిశిష్యతే । ఏతద్వైతత్ ॥ ౩ ॥ స్వప్నాంతంజాగరితాంతంచోభౌయేనానుపశ్యతి । మహాంతంవిభుమాత్మానం మత్వాధీరోనశోచతి ॥ ౪ ॥ యఇమంమధ్వదంవేదఆత్మానం జీవమంతికాత్ । ఈశానంభూతభవ్యస్య నతతోవిజుగుప్సతే । ఏతద్వైతత్ ॥ ౫ ॥ యఃపూర్వంతపసోజాతమద్భ్యఃపూర్వమజాయత । గుహాంప్రవిశ్యతిష్ఠంతంయోభూతేభిర్వ్యపశ్యత ॥ ఏతద్వైతత్ ॥ ౬ ॥ యాప్రాణేనసంభవత్యదితిర్దేవతామయీ । గుహాంప్రవిశ్యతిష్ఠంతీ యాభూతేభిర్వ్యజాయత ॥ ఏతద్వైతత్ ॥ ౭ ॥ అరణ్యోర్నిహితో జాతవేదాగర్భఇవసుభృతోగర్భిణీభిః । దివేదివఈడ్యోజాగృవద్భిర్హవిష్మద్భిర్మనుష్యేభిరగ్నిః ॥ ఏతద్వైతత్ ॥ ౮ ॥ యతశ్చోదేతిసూర్యోఅస్తంయత్రచగచ్ఛతి । తందేవాస్సర్వేఅర్పితాస్తదునాత్యేతికశ్చన । ఏతద్వైతత్ ॥ ౯ ॥ యదేవేహతదముత్రయదముత్రతదన్విహ । మృత్యోస్సమృత్యుమాప్నోతియఇహనానేవపశ్యతి ॥ ౧౦ ॥ మనసైవేదమాప్తవ్యంనేహనానాస్తికించన । మృత్యోస్సమృత్యుంగచ్ఛతి యఇహనానేవపశ్యతి ॥ ౧౧ ॥ అంగుష్ఠమాత్రఃపురుషోమధ్యఆత్మనితిష్ఠతి । ఈశానోభూతభవ్యస్య నతతోవిజుగుప్సతే ॥ ఏతద్వైతత్ ॥ ౧౨ ॥ అఙ్గుష్ఠమాత్రఃపురుషోజ్యోతిరివాధూమకః । ఈశానోభూతభవ్యస్యసఏవాద్యసఉశ్వః ॥ ఏతద్వైతత్ ॥ ౧౩ ॥ యథోదకందుర్గేవృష్టంపర్వతేషువిధావతి । ఏవంధర్మాన్పృథక్పశ్యంస్తానేవానువిధావతి ॥ ౧౪ ॥ యథోదకంశుద్ధేశుద్ధమాసిక్తంతాదృగేవభవతి । ఏవంమునేర్విజానతఆత్మాభవతిగౌతమ ॥ ౧౫ ॥ ఇతిద్వితీయాధ్యాయే చతుర్థవల్లీ ॥ ***

హరిఃఓం ॥ పురమేకాదశద్వారమజస్యావక్రచేతసః । అనుష్ఠాయ నశోచతివిముక్తశ్చవిముచ్యతే ॥ ఏతద్వైతత్ ॥ ౧ ॥ హగ్ంసశ్శుచిషద్వసురంతరిక్షసద్ధోతావేదిషదతిథిర్దురోణసత్ । నృషద్వరసదృతస

ద్వ్యోమసదబ్జాగోజాఋతజాఅద్రిజాఋతంబృహత్ ॥ ౨ ॥ ఊర్ధ్వం
ప్రాణమున్నయత్యపానం ప్రత్యగస్యతి । మధ్యేవామనమాసీనం విశ్వే
దేవాఉపాసతే ॥ ౩ ॥ అస్యవిస్రంసమానస్య శరీరస్థస్య దేహినః । దే
హాద్విముచ్యమానస్య కిమత్రపరిశిష్యతే । ఏతద్వైతత్ ॥ ౪ ॥ నప్రాణే
ననాపానేనమర్త్యో జీవతికశ్చన । ఇతరేణతుజీవంతి యస్మిన్నేతావు
పాశ్రితౌ ॥ ౫ ॥ హంతతఇదంప్రవక్ష్యామి గుహ్యంబ్రహ్మసనాతనం ।
యథాచమరణంప్రాప్య ఆత్మాభవతిగౌతమ ॥ ౬ ॥ యోనిమన్యేప్రప
ద్యంతేశరీరత్వాయదేహినః । స్థాణుమన్యేనుసంయంతి యథాకర్మ
యథాశ్రుతం ॥ ౭ ॥ యఏషసుప్తేషుజాగర్తి కామంకామంపురుషో
నిర్మిమాణః । తదేవశుక్రంతద్బ్రహ్మ తదేవామృతముచ్యతే । తస్మిం
ల్లోకాశ్శ్రితాస్సర్వే తదునాత్యేతికశ్చన ॥ ఏతద్వైతత్ ॥ ౮ ॥ అగ్ని
ర్యథైకోభువనంప్రవిష్టోరూపంరూపంప్రతిరూపోబభూవ । ఏకస్తథాసర్వ
భూతాంతరాత్మారూపంరూపంప్రతిరూపోబహిశ్చ ॥ ౯ ॥ వాయుర్యథైకో
భువనం ప్రవిష్టోరూపంరూపం ప్రతిరూపోబభూవ । ఏకస్తథాసర్వ
భూతాంతరాత్మారూపంరూపం ప్రతిరూపోబహిశ్చ ॥ ౧౦ ॥ సూర్యో
యథాసర్వలోకస్య చక్షుర్నలిప్యతే చాక్షుషైర్బాహ్యదోషైః । ఏకస్త
థాసర్వభూతాంతరాత్మానలిప్యతే లోకదుఃఖేనబాహ్యః ॥ ౧౧ ॥ ఏ
కోవశీసర్వభూతాంతరాత్మా * ఏకంబీజంబహుధాయఃకరోతి । తమాత్మ
స్థంయేనుపశ్యంతిధీరాస్తేషాంసుఖంశాశ్వతంనేతరేషామ్ ॥ ౧౨ ॥ ని
త్యోనిత్యానాంచేతనశ్చేతనానా మేకోబహూనాం యోవిదధాతికా
మాన్ । తమాత్మస్థంయేనుపశ్యంతిధీరాస్తేషాంశాంతిశ్శాశ్వతీనేతరే
షామ్ ॥ ౧౩ ॥ తదేతదితిమన్యంతే నిర్దేశ్యంపరమంసుఖం । కథన్ను
తద్విజానీయాంకిముభాతివిభాతివా ॥ ౧౪ ॥ నతత్రసూర్యోభాతినచ
న్ద్రతారకం నేమావిద్యుతోభాంతికుతోయమగ్నిః । తమేవభాంతమను

* ఏకంరూపమితిపాఠాంతరం ॥

భాతిసర్వం తస్యభాసాసర్వమిదంవిభాతి ॥ ౧౫ ॥ ***********

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయేపంచమవల్లీ

హరిః ఓమ్ ॥ ఊర్ధ్వమూలోఽవాక్శాఖఏషోఽశ్వత్థస్సనాతనః । త
దేవశుక్రంతద్బ్రహ్మతదేవామృతముచ్యతే । తస్మింల్లోకాశ్శ్రితాస్సర్వే త
దునాత్యేతికశ్చన ॥ ఏతద్వైతత్ ॥ ౧ ॥ యదిదంకించ జగత్సర్వం
ప్రాణఏజతినిస్సృతం । మహద్భయంవజ్రముద్యతంయఏతద్విదురమృ
తాస్తేభవంతి ॥ ౨ ॥ భయాదస్యాగ్నిస్తపతిభయాత్తపతిసూర్యః । భ
యాదింద్రశ్చవాయుశ్చమృత్యుర్ధావతిపంచమః ॥ ౩ ॥ ఇహచేదశ
కద్బోద్ధుంప్రాక్శరీరస్యవిస్రసః । తతస్సర్గేషులోకేషు శరీరత్వాయ
కల్పతే ॥ ౪ ॥ యథాదర్శేతథాత్మనియథాస్వప్నేతథాపితృలోకే ।
యథాప్సుపరీవదదృశేతథాగంధర్వలోకేఛాయాతపయోరివబ్రహ్మలో
కే ॥ ౫ ॥ ఇంద్రియాణాంపృథగ్భావముదయాస్తమయౌచయత్ । పృ
థగుత్పద్యమానానాం మత్వాధీరోనశోచతి ॥ ౬ ॥ ఇంద్రియేభ్యఃప
రంమనోమనసస్సత్త్వముత్తమం । సత్త్వాదధిమహానాత్మామహతో
ఽవ్యక్తముత్తమం ॥ ౭ ॥ అవ్యక్తాత్తుపరఃపురుషో వ్యాపకోఽలింగఏవచ।
యజ్జ్ఞాత్వాముచ్యతేజంతు రమృతత్వంచగచ్ఛతి ॥ ౮ ॥ నసందృశేతి
ష్ఠతిరూపమస్యనచక్షుషాపశ్యతికశ్చనైనం । హృదామనీషామనసాభి
క్లృప్తోయఏతద్విదురమృతాస్తేభవంతి ॥ ౯ ॥ యదాపంచావతిష్ఠంతేజ్ఞా
నానిమనసాసహ । బుద్ధిశ్చనవిచేష్టేతతామాహుఃపరమాంగతిమ్॥౧౦॥
తాంయోగమితిమన్యంతేస్థిరామింద్రియధారణాం । అప్రమత్తస్తదా
భవతియోగోహిప్రభవాప్యయౌ ॥ ౧౧ ॥ నైవవాచానమనసాప్రాప్తుం
శక్యోనచక్షుషా । అస్తీతిబ్రువతోఽన్యత్రకథంతదుపలభ్యతే ॥ ౧౨ ॥అ
స్తీత్యేవోపలబ్ధవ్యస్తత్త్వభావేనచోభయోః । అస్తీత్యేవోపలబ్ధస్య త
త్త్వభావఃప్రసీదతి ॥ ౧౩ ॥ యదాసర్వేప్రముచ్యంతే కామాయేస్య
హృదిశ్రితాః । అథమర్త్యోఽమృతోభవత్యత్రబ్రహ్మసమశ్నుతే॥౧౪॥

యదా సర్వే ప్రభిద్యంతే హృదయస్యేహ గ్రంథయః । అథ మర్త్యోఽమృతో భవత్యేతావదనుశాసనమ్ ॥ ౧౫ ॥ శతం చైకా చ హృదయస్య నాడ్యస్తాసాం మూర్ధానమభినిఃసృతైకా । తయోర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతి విష్వఙ్ఙన్యా ఉత్క్రమణే భవంతి ॥ ౧౬॥ అంగుష్ఠమాత్రః పురుషోంఽతరాత్మా సదా జనానాం హృదయే సన్నివిష్టః । తం స్వాచ్ఛరీరాత్ప్రవృహేన్ముంజాదివేషీకాం ధైర్యేణ । తం విద్యాచ్ఛుక్రమమృతం తం విద్యాచ్ఛుక్రమమృతమితి ॥ ౧౭ ॥ మృత్యుప్రోక్తాం నచికేతోఽథ లబ్ధ్వా విద్యామేతాం యోగవిధిం చ కృత్స్నం । బ్రహ్మప్రాప్తో విరజోఽభూద్విమృత్యురన్యోఽప్యేవం యో విదధ్యాత్మమేవ ॥ ౧౮ ॥ సహ నావవతు సహ నౌ భునక్తు । సహ వీర్యం కరవావహై । తేజస్వి నావధీతమస్తు । మా విద్విషావహై । ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః ॥ ౧౯ ॥ *********

ఇతి కఠోపనిషది షష్ఠవల్లీ—ద్వితీయోఽధ్యాయస్సమాప్తః

కఠవల్లీ సమాప్తా

అథాథర్వవేదీయా ప్రశ్నోపనిషత్.

ఓమ్ ॥ భద్రం కర్ణేభిః శృణుయామ దేవాః । భద్రం పశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః । స్థిరైరంగైస్తుష్టువాగ్ంసస్తనూభిః । వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః । స్వస్తి న ఇంద్రో వృద్ధశ్రవాః । స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః । స్వస్తి నస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః । స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దధాతు । ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః ॥ * * *

హరిః ఓమ్ ॥ సుకేశా చ భారద్వాజః శైబ్యశ్చ సత్యకామః సౌర్యాయణీ చ గార్గ్యః కౌసల్యశ్చాశ్వలాయనో భార్గవో వైదర్భిః కబంధీ కాత్యాయనస్తే హైతే బ్రహ్మపరాః బ్రహ్మనిష్ఠాః పరం బ్రహ్మాన్వేషమాణా ఏష హ వై తత్సర్వం వక్ష్యతీతి తే హ సమిత్పాణయో భగవంతం పిప్పలాదముపసన్నాః ॥ ౧ ॥ తాన్ హ స ఋషిరువాచ భూయ ఏవ తపసా బ్ర

బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా సంవత్సరం సంవత్స్యథ యథాకామం ప్రశ్నాన్ పృచ్ఛత యదివిజ్ఞాస్యామః సర్వం హ వో వక్ష్యామ ఇతి ॥ ౨ ॥ అథ కబన్ధీ కాత్యాయన ఉపేత్య పప్రచ్ఛ భగవన్ కుతో హ వా ఇమాః ప్రజాః ప్రజాయన్త ఇతి ॥ ౩ ॥ తస్మై స హోవాచ ప్రజాకామో వై ప్రజాపతిః స తపోఽతప్యత స తపస్తప్త్వా స మిథునముత్పాదయతే । రయిం చ ప్రాణం చేత్యేతౌ మే బహుధా ప్రజాః కరిష్యత ఇతి ॥ ౪ ॥ ఆదిత్యో హ వై ప్రాణో రయిరేవ చన్ద్రమాః రయిర్వా ఏతత్సర్వం యన్మూర్తం చామూర్తం చ తస్మాన్మూర్తిరేవ రయిః ॥ ౫ ॥ అథాదిత్య ఉదయన్యత్ప్రాచీం దిశం ప్రవిశతి తేన ప్రాచ్యాన్ ప్రాణాన్ రశ్మిషు సన్నిధత్తే । యద్దక్షిణాం యత్ప్రతీచీం యదుదీచీం యదధో యదూర్ధ్వం యదన్తరా దిశో యత్సర్వం ప్రకాశయతి తేన సర్వాన్ ప్రాణాన్ రశ్మిషు సన్నిధత్తే ॥ ౬ ॥ స ఏష వైశ్వానరో విశ్వరూపః ప్రాణోఽగ్నిరుదయతే తదేతదృచాభ్యుక్తం ॥ ౭ ॥ విశ్వరూపం హరిణం జాతవేదసం పరాయణం జ్యోతిరేకం తపన్తం । సహస్రరశ్మిః శతధా వర్తమానః ప్రాణః ప్రజానాముదయత్యేష సూర్యః ॥ ౮ ॥ సంవత్సరో వై ప్రజాపతిస్తస్యాయనే దక్షిణం చోత్తరం చ తద్యే హ వై తదిష్టాపూర్తే కృతమిత్యుపాసతే తే చాన్ద్రమసమేవ లోకమభిజయన్తే త ఏవ పునరావర్తన్తే తస్మాదేత ఋషయః ప్రజాకామా దక్షిణం ప్రతిపద్యన్తే । ఏష హ వై రయిర్యః పితృయాణః ॥ ౯ ॥ అథోత్తరేణ తపసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా విద్యయాత్మానమన్విష్యాదిత్యమభిజయన్తే ఏతద్వై ప్రాణానామాయతనమేతదమృతమభయమేతత్పరాయణమేతస్మాన్న పునరావర్తన్త ఇత్యేష నిరోధః ॥ తదేష శ్లోకః ॥ ౧౦ ॥ పఞ్చపాదం పితరం ద్వాదశాకృతిం దివ ఆహుః పరే అర్ధే పురీషిణం । అథేమే అన్య ఉ పరే విచక్షణం సప్తచక్రే షడర ఆహురర్పితమితి ॥ ౧౧ ॥ మాసో వై ప్రజాపతిస్తస్య కృష్ణపక్ష ఏవ రయిః శుక్లః ప్రాణస్తస్మాదేత ఋషయః శుక్ల ఇష్టం కుర్వన్తీతర ఇతరస్మిన్ ॥ ౧౨ ॥ అహోరాత్రో వై ప్రజాపతిస్త

స్యాహరేవప్రాణో రాత్రిరేవ రయిః ప్రాణంవాఏతే ప్రస్కందంతి। యే దివారత్యా సంయుజ్యంతే బ్రహ్మచర్యమేవ తద్యద్రాత్రౌ రత్యాసంయుజ్యంతే ॥ ౧౩ ॥ అన్నంవై ప్రజాపతిస్తతోహవైతద్రేతస్తస్మాదిమాః ప్రజాః ప్రజాయంతఇతి ॥ ౧౪ ॥ తద్యేహతత్ప్రజాపతివ్రతం చరంతి తేమిథునముత్పాదయంతే । తేషామేవైషబ్రహ్మలోకో యేషాంతపోబ్రహ్మచర్యం యేషుసత్యంప్రతిష్ఠితం ॥ ౧౫ ॥ తేషామసౌవిరజో బ్రహ్మలోకోనయేషుజిహ్మమనృతంనమాయాచేతి ॥ ౧౬ ॥ *********

ఇతిప్రశ్నోపనిషది ప్రథమః ప్రశ్నః

హరిః ఓమ్ ॥ అథహైనంభార్గవోవైదర్భిః పప్రచ్ఛ భగవన్ కత్యేవదేవాః ప్రజాంవిధారయంతే కతరఏతత్ప్రకాశయంతే కఃపునరేషాంవరిష్ఠఇతి ॥ ౧ ॥ తస్మైసహోవాచాకాశోహవాఏషదేవో వాయురగ్నిరాపఃపృథివీవాఙ్మనశ్చక్షుశ్శ్రోత్రంచ । తే ప్రకాశ్యాభివదంతివయమేతద్బాణమవష్టభ్యవిధారయామః ॥ ౨ ॥ తాన్వరిష్ఠఃప్రాణఉవాచ । మామోహమాపద్యథాహమేవైతత్ । పంచధాత్మానం ప్రవిభజ్యైతద్బాణమవష్టభ్యవిధారయామీతి ॥ ౩ ॥ తేఽశ్రద్దధానాబభూవుః సోఽభిమానాదూర్ధ్వముత్క్రామతఇవ తస్మిన్నుత్క్రామత్యథేతరే సర్వఏవోత్క్రామంతే తస్మింశ్చ ప్రతిష్ఠమానే సర్వఏవ ప్రతిష్ఠంతే । తద్యథా మక్షికామధుకరరాజానముత్క్రామంతం సర్వాఏవోత్క్రామంతే తస్మింశ్చ ప్రతిష్ఠమానే సర్వాఏవప్రతిష్ఠంత ఏవం వాఙ్మనశ్చక్షుఃశ్రోత్రంచ తేప్రీతాఃప్రాణంస్తున్వంతి ॥ ౪ ॥ ఏషోఽగ్నిస్తపత్యేష సూర్యఏషపర్జన్యోమఘవానేషవాయుః । ఏషపృథివీరయిర్దేవఃసదసచ్చామృతంచయత్ ॥ ౬ ॥ అరాఇవరథనాభౌప్రాణేసర్వంప్రతిష్ఠితం। ఋచోయజూంషిసామానియజ్ఞఃక్షత్రంబ్రహ్మచ ॥ ౬ ॥ ప్రజాపతిశ్చరసిగర్భేత్వమేవప్రతిజాయసే । తుభ్యంప్రాణప్రజాస్త్విమాబలింహరంతియఃప్రాణైః ప్రతితిష్ఠసి ॥ ౭ ॥ దేవానామసివహ్నితమఃపితౄణాం

ణాం ప్రథమాస్వధా । ఋషీణాం చరితం సత్యమథర్వాంగిరసామసి॥
ఇంద్రస్త్వం ప్రాణ తేజసా రుద్రోసి పరిరక్షితా । త్వమంతరిక్షే చరసి సూ
ర్యస్త్వం జ్యోతిషాం పతిః ॥ ౯ ॥ యదా త్వమభివర్షస్యథేమాః ప్రాణ
తే ప్రజాః । ఆనందరూపాస్తిష్ఠంతి కామాయాన్నం భవిష్యతీతి ॥ ౧౦॥
వ్రాత్యస్త్వం ప్రాణైకఋషిరత్తా విశ్వస్య సత్పతిః । వయమాద్యస్య దా
తారః పితా త్వం మాతరిశ్వనః ॥ ౧౧ ॥ యా తే తనూర్వాచి ప్రతిష్ఠితా
యా శ్రోత్రే యా చ చక్షుషి। యా చ మనసి సంతతా శివాం తాం కురు మో
త్క్రమీః ॥ ౧౨ ॥ ప్రాణస్యేదం వశే సర్వం త్రిదివే యత్ప్రతిష్ఠితం ।మా
తేవ పుత్రాన్ రక్షస్వ శ్రీశ్చ ప్రజ్ఞాం చ ధేహి న ఇతి ॥ ౧౩ ॥ ******

ఇతి ప్రశ్నోపనిషది ద్వితీయః ప్రశ్నః.

హరిః ఓమ్ ॥ అథ హైనం కౌసల్యశ్చాశ్వలాయనః పప్రచ్ఛ । భగ
వన్ కుత ఏష ప్రాణో జాయతే కథమాయాత్యస్మిం చ్ఛరీరే ఆత్మానం వా
ప్రవిభజ్య కథం ప్రాతిష్ఠతే కేనోత్క్రమతే కథం బాహ్యమభిధత్తే కథమ
ధ్యాత్మమితి ॥ ౧ ॥ తస్మై స హోవాచాతిప్రశ్నాన్ పృచ్ఛసి బ్రహ్మిష్ఠోసీతి
తస్మాత్తేహం బ్రవీమి ॥ ౨ ॥ ఆత్మన ఏష ప్రాణో జాయతే । యథైషా పు
రుషే ఛాయైతస్మిన్నేతదాతతం మనోకృతేనాయాత్యస్మిం చ్ఛరీరే ॥ ౩॥
యథా సమ్రాడేవాధికృతాన్వినియుఙ్క్తే । ఏతాన్ గ్రామానేతాన్
గ్రామానధితిష్ఠస్వేత్యేవమేవైష ప్రాణః ఇతరాన్ ప్రాణాన్ పృథక్పృ
థగేవ సన్నిధత్తే ॥ ౪ ॥ పాయూపస్థేఽపానం చక్షుశ్శ్రోత్రే ముఖనా
సికాభ్యాం ప్రాణస్స్వయం ప్రాతిష్ఠతే మధ్యే తు సమానః । ఏష హ్యేత
ద్ధుతమన్నం సమం నయతి తస్మాదేతాస్సప్తార్చిషో భవంతి ॥ ౫ ॥ హృది
హ్యేష ఆత్మా । అత్రైతదేకశతం నాడీనాం తాసాం శతం శతమేకైక
స్యాం ద్వాసప్తతిర్ద్వాసప్తతిః ప్రతిశాఖానాడీసహస్రాణి భవంత్యాసు
వ్యానశ్చరతి ॥ ౬ ॥ అథైకయోర్ధ్వ ఉదానః పుణ్యేన పుణ్యం లోకం నయ
తి పాపేన పాపముభాభ్యామేవ మనుష్యలోకం ॥ ౭ ॥ ఆదిత్యో హ వై

బాహ్యః ప్రాణ ఉదయత్యేష హ్యేనం చాక్షుషం ప్రాణమనుగృహ్ణానః ।
పృథివ్యాం యా దేవతా సైషా పురుషస్యాపానమవష్టభ్యాంతరా యదాకా
శస్స సమానో వాయుర్వ్యానః ॥ ౮ ॥ తేజో హ వా ఉదానస్తస్మాదుపశా
న్తతేజాః । పునర్భవమింద్రియైర్మనసి సంపద్యమానైః ॥ ౯ ॥ య
చ్చిత్తస్తేనైష ప్రాణమాయాతి ప్రాణస్తేజసా యుక్తః । సహాత్మనా య
థా సంకల్పితం లోకం నయతి ॥ ౧౦ ॥ య ఏవం విద్వాన్ ప్రాణం వేద ।
న హాస్య ప్రజా హీయతేఽమృతో భవతి తదేష శ్లోకః ॥ ౧౧ ॥ ఉత్పత్తి
మాయతిం స్థానం విభుత్వం చైవ పంచధా । అధ్యాత్మం చైవ ప్రాణస్య విజ్ఞా
యామృతమశ్నుతే విజ్ఞాయామృతమశ్నుత ఇతి ॥ ౧౨ ॥

ఇతి ప్రశ్నోపనిషది తృతీయః ప్రశ్నః

హరిః ఓమ్ ॥ అథ హైనం సౌర్యాయణీ గార్గ్యః పప్రచ్ఛ । భగవన్నే
తస్మిన్ పురుషే కాని స్వపంతి కాన్యస్మిన్ జాగ్రతి కతర ఏష దేవస్స్వప్నాన్
పశ్యతి కస్యైతత్సుఖం భవతి కస్మిన్ను సర్వే సంప్రతిష్ఠితా భవంతీతి ॥ ౧ ॥
తస్మై స హోవాచ యథా గార్గ్య మరీచయోఽర్కస్యాస్తం గచ్ఛతః సర్వా
ఏతస్మింస్తేజో మండల ఏకీ భవంతి । తాః పునః పునరుదయతః ప్రచరంత్యే
వం హ వై తత్సర్వం పరే దేవే మనస్యేకీ భవతి । తేన తర్హ్యేష పురుషో న శృ
ణోతి న పశ్యతి న జిఘ్రతి న రసయతే న స్పృశతే నాభివదతే నాదత్తే నాన
న్దయతే న విసృజతే నేయాయతే స్వపితీత్యాచక్షతే ॥ ౨ ॥ ప్రాణాగ్న
య ఏవైతస్మిన్ పురే జాగ్రతి । గార్హపత్యో హ వా ఏషోఽపానో వ్యానో
ఽన్వాహార్యపచనో యద్గార్హపత్యాత్ప్రణీయతే ప్రణయనాదాహవ
నీయః ప్రాణః ॥ ౩ ॥ యదుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసావేతావాహుతీ సమం న
యతీతి స సమానః । మనో హ వావ యజమాన ఇష్టఫలమేవోదానః స ఏ
నం యజమానమహరహర్బ్రహ్మ గమయతి ॥ ౪ ॥ అత్రైష దేవస్స్వప్నే
మహిమానమనుభవతి । యద్దృష్టం దృష్టమనుపశ్యతి శ్రుతం శ్రుతమే
వార్థమనుశృణోతి దేశదిగంతరైశ్చ ప్రత్యనుభూతం పునః పునః ప్రత్య

నుభవతిదృష్టంచాదృష్టంచశ్రుతంచాశ్రుతం చానుభూతంచాననుభూ
తంచసర్వంపశ్యతి సర్వః పశ్యతి ॥ ౫ ॥ సయదా తేజసాభిభూతోభవ
తి । అత్రైషదేవస్స్వప్నాన్నపశ్యత్యథతదేతస్మింఛరీరేఏతత్సుఖంభవ
తి ॥ ౬ ॥ సయథాసోమ్యవయాంసివాసోవృక్షంసంప్రతిష్ఠంతే । ఏ
వంహవైతత్సర్వంపరఆత్మనిసంప్రతిష్ఠతే ॥ ౭ ॥ పృథివీచపృథివీమా
త్రాచాపశ్చాపోమాత్రాచతేజశ్చ తేజోమాత్రాచ వాయుశ్చవాయు
మాత్రాచాకాశశ్చాకాశమాత్రాచచక్షుశ్చద్రష్టవ్యంచశ్రోత్రంచశ్రో
తవ్యంచఘ్రాణంచఘ్రాతవ్యంచరసశ్చ రసయితవ్యంచత్వక్చస్పర్శయి
తవ్యంచవాక్చవక్తవ్యంచ హస్తౌచాదాతవ్యంచోపస్థశ్చానందయితవ్యం
చపాయుశ్చవిసర్జయితవ్యంచపాదౌచ గంతవ్యంచ మనశ్చమంత
వ్యంచబుద్ధిశ్చబోద్ధవ్యంచాహంకారశ్చాహంకర్తవ్యంచచిత్తంచచే
తయితవ్యంచ తేజశ్చ విద్యోతయితవ్యంచ ప్రాణశ్చవిధారయితవ్యం
చ ॥ ౮ ॥ ఏషహిద్రష్టాస్ప్రష్టాశ్రోతా ఘ్రాతారసయితామంతాబో
ద్ధాకర్తావిజ్ఞానాత్మాపురుషః । సపరేఽక్షరేఆత్మనిసంప్రతిష్ఠతే ॥ ౯ ॥
(అత్ర పరమేవాక్షరం ప్రతిపద్యతఇత్యధికాంశోపిక్వచిదస్తి)
సయోహవైతదచ్ఛాయమశరీరమలోహితంశుభ్రమక్షరం వేదయతే
యస్తుసోమ్య । ససర్వజ్ఞస్సర్వోభవతితదేషశ్లోకః ॥ ౧౦ ॥ విజ్ఞానాత్మా
సహదేవైశ్చసర్వైః ప్రాణాభూతానిసంప్రతిష్ఠంతియత్ర । తదక్షరం
వేదయతేయస్తుసోమ్యససర్వజ్ఞస్సర్వమేవావివేశేతి ॥ ౧౧ ॥ ****

ఇతి ప్రశ్నోపనిషది చతుర్థః ప్రశ్నః

హరిః ఓమ్ ॥ అథహైనంశైబ్యస్సత్యకామఃపప్రచ్ఛ । సయోహవై
తద్భగవన్మనుష్యేషు ప్రాయణాంతమోంకారమభిధ్యాయీత । కత
మంవావసతేనలోకం జయతీతి ॥ ౧ ॥ తస్మైసహోవాచ । ఏతద్వైస
త్యకామపరంచాపరంచబ్రహ్మయదోంకారస్తస్మాద్విద్వానేతేనైవాయ
తనేనైకతరమన్వేతి ॥ ౨ ॥ సయద్యేకమాత్రమభిధ్యాయీతస తేనైవ

సంవేదితస్తూర్ణమేవజగత్యామభిసంపద్యతే తమృచోమనుష్యలోకము
పనయంతే సతత్రతపసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా సంపన్నో మహిమానమ
నుభవతి ॥ ౩ ॥ అథయదిద్విమాత్రేణ మనసిసంపద్యతే సో౽ంతరిక్షంయ
జుర్భిరున్నీయతే । ససోమలోకం ససోమలోకే విభూతిమనుభూయపున
రావర్తతే ॥ ౪ ॥ యఃపునరేతంత్రిమాత్రేణోమిత్యేతేనైవాక్షరే
ణపరంపురుషమభిధ్యాయీత సతేజసిసూర్యే సంపన్నః । యథాపా
దోదరస్త్వచావినిర్ముచ్యత ఏవంహవై సపాప్మనావినిర్ముక్తః ససామ
భిరున్నీయతే బ్రహ్మలోకం స ఏతస్మాజ్జీవఘనాత్పరాత్పరంపురిశయం పు
రుషమీక్షతే తదేతౌశ్లోకౌభవతః ॥ ౫ ॥ తిస్రోమాత్రామృత్యుమత్యః
ప్రయుక్తా అన్యోన్యసక్తా అనవిప్రయుక్తాః । క్రియాసు బాహ్యాభ్యంతర
మధ్యమాసు సమ్యక్ప్రయుక్తాసు నకంపతే జ్ఞః ॥ ౬ ॥ ఋగ్భిరేతంయ
జుర్భిరంతరిక్షం స సామభిర్యత్తత్కవయో వేదయంతే । తమోంకారే
ణైవాయతనేనాన్వేతి విద్వాన్ యత్తచ్ఛాంతమజరమమృతమభయంప
రంచేతి ॥ ౭ ॥ —— ఇతి ప్రశ్నోపనిషది పంచమః ప్రశ్నః. ——

హరిఃఓమ్ ॥ అథహైనంసుకేశా భారద్వాజః పప్రచ్ఛ భగవన్ హి
రణ్యనాభః కౌసల్యో రాజపుత్రో మాముపేత్యైతం ప్రశ్నమపృచ్ఛత
షోడశకలం భారద్వాజపురుషం వేత్థతమహంకుమారమబ్రువం నాహ
మిమంవేదయద్యహమిమమవేదిషం కథం తేనావక్ష్యమితి సమూలో
వా ఏషపరిశుష్యతి యో౽నృతమభివదతితస్మాన్నార్హామ్యనృతంవక్తుం స
తూష్ణీం రథమారుహ్యప్రవవ్రాజ । తంత్వాపృచ్ఛామి క్వాసౌ పురుష
ఇతి ॥ ౧ ॥ తస్మైసహోవాచ । ఇహైవాంతఃశరీరే సోమ్య స పురుషోయ
స్మిన్నేతాః షోడశకలాః ప్రభవంతీతి ॥ ౨ ॥ స ఈక్షాంచక్రే । కస్మి
న్నహముత్క్రాంత ఉత్క్రాంతో భవిష్యామి కస్మిన్వా ప్రతిష్ఠితే ప్రతి
ష్ఠాస్యామీతి ॥ ౩ ॥ సప్రాణమసృజత ప్రాణాచ్ఛ్రద్ధాంఖం వాయుర్జ్యో-
తిరాపః పృథివీంద్రియం । మనో౽న్నమన్నాద్వీర్యంతపోమంత్రాః క

మలోకాలోకేషు చనామచ॥ ౪ ॥ సయథేమానద్యస్స్యందమానాః
సముద్రాయణాస్సముద్రం ప్రాప్యాస్తంగచ్ఛంతిభిద్యేతె తాసాం
నామరూపె సముద్రఇత్యేవం ప్రోచ్యతే పవమెవాస్యపరిద్రష్టురిమాష్షో
డశకలాః పురుషాయణాఃపురుషంప్రాప్యాస్తంగచ్ఛంతిభిద్యేతేతాసాం
నామరూపెపురుషఇత్యేవం ప్రోచ్యతేసపషోఽకలోఽమృతోభవతిత
దెషశ్లోకః ॥ ౫ ॥ అరాఇవ రథనాభౌకలాయస్మిన్ప్రతిష్ఠితాః । తంవె
ద్యం పురుషం వెద(యథా)మావోమృత్యుఃపరివ్యథాఇతి ॥ ౬ ॥ తాన్
హోవాచైతావదేవాహమేతత్పరం బ్రహ్మవెదనాతఃపరమస్తీతి॥ ౭ ॥ తే
తమర్చయంతస్త్వంహినఃపితాయోఽస్మాకమవిద్యాయాఃపరంపారంతా
రయసీతినమఃపరమఋషిభ్యోనమఃపరమఋషిభ్యః ॥ ౮ ॥ ******

ఇతి షష్ఠఃప్రశ్నః ॥ ఓం భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః

అథర్వవేదీయాప్రశ్నోపనిషత్సమాప్తా

అథ అథర్వవెదీయాముండకోపనిషత్ ॥ఓం భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః ॥

హరిఃఓమ్ ॥ బ్రహ్మాదేవానాంప్రథమస్సంబభూవ విశ్వస్యకర్తాభువ
నస్యగోప్తా । సబ్రహ్మవిద్యాంసర్వవిద్యాప్రతిష్ఠామథర్వాయ జ్యేష్ఠపు
త్రాయప్రాహ ॥ ౧ ॥ అథర్వణెయాంప్రవదెతబ్రహ్మాథర్వాతాం పురో
వాచాంగిరెబ్రహ్మవిద్యాం। సభారద్వాజాయసత్యవాహాయప్రాహభా
రద్వాజోఽంగిరసేపరావరాం ॥ ౨ ॥ శౌనకోహవైమహాశాలోఽం
గిరసంవిధివదుపసన్నఃపప్రచ్ఛ । కస్మిన్నుభగవోవిజ్ఞాతెసర్వమిదం వి
జ్ఞాతంభవతీతి ॥ ౩ ॥ తస్మైసహోవాచ । ద్వేవిద్యే వేదితవ్యేఇతిహస్మ
యద్బ్రహ్మవిదోవదంతిపరాచైవాపరాచ ॥ ౪ ॥ తత్రాపరాఋగ్వేదో
యజుర్వేదఃసామవెదోఽథర్వవెదః శిక్షాకల్పోవ్యాకరణంనిరుక్తం ఛం
దోజ్యోతిషమితి అథపరాయయాతదక్షరమధిగమ్యతె ॥ ౫ ॥ యత్తద
ద్రేశ్యమగ్రాహ్యమగోత్రమవర్ణమచక్షుశ్శ్రోత్రం తదపాణిపాదం ॥

నిత్యంవిభుంసర్వగతంసుసూక్ష్మంతదవ్యయంయద్భూతయోనింపరిపశ్యం
తిధీరాః ॥ ౬ ॥ యస్మాత్పరం నాపరమస్తికించిద్యస్మాన్నాణీయో నజ్యా
యోఽస్తికశ్చిత్ । వృక్షఇవస్తబ్ధోదివితిష్ఠత్యేకస్తేనేదంపూర్ణంపురుషే
ణసర్వం ॥ ౭ ॥ యథోర్ణనాభిఃసృజతేగృహ్ణతేచయథాపృథివ్యామో
షధయస్సంభవంతి । యథాసతఃపురుషాత్ కేశలోమాని తథాక్షరాత్
సంభవతీహవిశ్వం ॥ ౮ ॥ తపసాచీయతేబ్రహ్మతతోఽన్నమభిజాయతే।
అన్నాత్ప్రాణోమనఃసత్యంలోకాఃకర్మసుచామృతం ॥ ౯ ॥ యస్స
ర్వజ్ఞస్సర్వవిద్యస్యజ్ఞానమయంతపః । తస్మాదేతద్బ్రహ్మ నామరూపమ
న్నంచజాయతే ॥ ౧౦ ॥ ॥ఇతి ప్రథమముండకే ప్రథమఃఖండః ॥

హరిఃఓమ్ ॥ తదేతత్సత్యం । మంత్రేషుకర్మాణికవయో యాన్యప
శ్యంస్తానిత్రేతాయాంబహుధాసంతతాని । తాన్యాచరథనియతంసత్య
కామాఏషవఃపంథాస్సుకృతస్యలోకే ॥ ౧ ॥ యదాలేలాయతేహ్యర్చి
స్సమిద్ధేహవ్యవాహనే । తదాజ్యభాగావంతరేణాహుతీఃప్రతిపాదయే
చ్ఛ్రద్ధయాహుతం ॥ ౨ ॥ యస్యాగ్నిహోత్రమదర్శమపౌర్ణమాస
మచాతుర్మాస్యమనాగ్రయణమతిథివర్జితంచ । అహుతమవైశ్వదేవ
మవిధినాహుతమాసప్తమాంస్తస్యలోకాన్హినస్తి ॥ ౩ ॥ కాళీకరా
ళీచమనోజవాచసులోహితాయాచసుధూమ్రవర్ణా । స్ఫులింగినీవిశ్వ
రూపీచదేవీలేలాయమానాఇతిసప్తజిహ్వాః ॥ ౪ ॥ ఏతేషుయశ్చరతే
భ్రాజమానేషుయథాకాలంచాహుతయోహ్యాదదాయన్ । తంనయం
త్యేతాస్సూర్యస్యరశ్మయోయత్రదేవానాంపతిరేకోఽధివాసః ॥ ౫ ॥
ఏహ్యేహీతితమాహుతయస్సువర్చసః సూర్యస్యరశ్మిభిర్యజమానంవహం
తి । ప్రియాంవాచమభివదంత్యోఽర్చయంత్యఏషవః పుణ్యస్సుకృతో
బ్రహ్మలోకః ॥ ౬ ॥ ప్లవాహ్యేతేఅదృఢాయజ్ఞరూపాఅష్టాదశోక్తమ
వరంయేషుకర్మ । ఏతచ్ఛ్రేయోయేఽభినందంతి మూఢా జరామృ
త్యుం తేపునరేవాపియంతి ॥ ౭ ॥ అవిద్యాయామంతరే వర్తమానాః

స్వయంధీరాః పండితంమన్యమానాః ।జంఘన్యమానాఃపరియంతిమూఢాఅంధేనైవ నీయమానాయథాంధాః ॥ ౮ ॥ అవిద్యాయాం బహుధావర్తమానావయంకృతార్థాఇత్యభిమన్యంతిబాలాః । యత్కర్మిణోనప్రవేదయంతిరాగాత్తేనాతురాఃక్షీణలోకాశ్చ్యవంతే॥ ౯ ॥ ఇష్టాపూర్తంమన్యమానావరిష్ఠంనాన్యచ్ఛ్రేయోవేదయంతే ప్రమూఢాః। నాకస్యపృష్ఠేతేసుకృతేఽనుభూత్వేమంలోకం హీనతరం చావిశంతి ॥ ౧౦ ॥ తపశ్శ్రద్ధేయేహ్యుపవసంత్యరణ్యే శాంతావిద్వాంసో భైక్షచర్యాంచరంతః । సూర్యద్వారేణతేవిరజాఃప్రయాంతియత్రామృతస్సపురుషోహ్యవ్యయాత్మా ॥ ౧౧ ॥ పరీక్ష్యలోకాన్కర్మచితాన్ బ్రాహ్మణోనిర్వేదమాయాన్నాస్త్యకృతఃకృతేన । తద్విజ్ఞానార్థంస గురుమేవాభిగచ్ఛేత్ సమిత్పాణిశ్శ్రోత్రియంబ్రహ్మనిష్ఠమ్ ॥ ౧౨ ॥ తస్మైసవిద్వానుపసన్నాయసమ్యక్ ప్రశాంతచిత్తాయ శమాన్వితాయ। యేనాక్షరంపురుషం వేదసత్యంప్రోవాచతాంతత్త్వతోబ్రహ్మవిద్యాం ॥

ఇతి ప్రథమముండకే ద్వితీయఃఖండః

హరిఃఓమ్ ॥ తదేతత్సత్యం । యథాసుదీప్తాత్ పావకాద్విస్ఫులింగాఃసహస్రశఃప్రభవంతేసరూపాః । తథాక్షరాద్వివిధాస్సోమ్యభావాఃప్రజాయంతేతత్రచైవాపియంతి ॥ ౧ ॥ దివ్యోహ్యమూర్తఃపురుషఃసబాహ్యాభ్యంతరోహ్యజః । అప్రాణోహ్యమనాశ్శుభ్రోహ్యక్షరాత్పరతఃపరః ॥ ౨ ॥ ఏతస్మాజ్జాయతేప్రాణోమనస్సర్వేంద్రియాణిచ । ఖంవాయుర్జ్యోతిరాపఃపృథివీవిశ్వస్యధారిణీ ॥ ౩ ॥ అగ్నిర్మూర్ధాచక్షుషీచంద్రసూర్యౌదిశశ్శ్రోత్రేవాగ్వివృతాశ్చవేదాః । వాయుఃప్రాణోహృదయంవిశ్వమస్యపద్భ్యాంపృథివీహ్యేషసర్వభూతాంతరాత్మా ॥ ౪ ॥తస్మాదగ్నిస్సమిధోయస్యసూర్యఃసోమాత్పర్జన్యఓషధయఃపృథివ్యాం । పుమాన్రేతస్సించతియోషితాయాంబహ్వీఃప్రజాఃపురుషాత్సంప్రసూతాః ॥ ౫ ॥ తస్మాదృచస్సామయజూంషిదీక్షాయజ్ఞాశ్చ

సర్వే(క్రతవోదక్షిణాశ్చ । సంవత్సరంచయజమానశ్చలోకాఃసోమోయ
త్రపవతేయత్రసూర్యః ॥ ౬ ॥ తస్మాచ్చదేవాబహుధాసంప్రసూతాః
సాధ్యామనుష్యాఃపశవోవయాంసి । ప్రాణాపానౌవ్రీహియవౌతప
శ్శ్రద్ధాసత్యం బ్రహ్మచర్యంవిధిశ్చ ॥ ౭ ॥ సప్తప్రాణాః ప్రభవంతిత
స్మాత్సప్తార్చిషస్సమిధస్సప్తహోమాః । (*)సప్తఇమేలోకాయేషుచరంతి
ప్రాణాగుహాశయానిహితాస్సప్తసప్త ॥ ౮ ॥ అతస్సముద్రాగిరయశ్చ
సర్వేఽస్మాత్స్యందంతేసింధవస్సర్వరూపాః । అతశ్చసర్వాఓషధయో
రసశ్చయేనైషభూతైస్తిష్ఠతేహ్యంతరాత్మా ॥ ౯ ॥ పురుషఏవేదంవి
శ్వంకర్మతపోబ్రహ్మపరామృతం । ఏతద్యోవేదనిహితంగుహాయాం
సోఽవిద్యాగ్రంథింవికిరతీహసోమ్య ॥ ౧౦ ॥ —ప్రథమఃఖండః—॥

హరిఃఓమ్ ॥ ఆవిస్సన్నిహితంగుహాచరంనామమహత్పదమత్రైత
త్సమర్పితం । ఏజత్ప్రాణన్నిమిషచ్చయదేతజ్జానథసదసద్వరేణ్యం ప
రం విజ్ఞానాద్యద్వరిష్ఠంప్రజానాం ॥ ౧ ॥ యదర్చిమద్యదణుభ్యోఽణు
యస్మిన్లోకానిహితాలోకినశ్చ । తదేతదక్షరంబ్రహ్మసప్రాణస్తదువా
ఙ్మనః । తదేతత్సత్యంతదమృతంతద్వేద్ధవ్యంసోమ్యవిద్ధి ॥ ౨ ॥ ధను
ర్గృహీత్వౌపనిషదంమహాస్త్రంశరంహ్యుపాసానిశితం సంధీయత ।
ఆయమ్యతద్భావగతేనచేతసాలక్ష్యంతదేవాక్షరంసోమ్యవిద్ధి ॥ ౩ ॥
ప్రణవోధనుశ్శరోహ్యాత్మాబ్రహ్మతల్లక్ష్యముచ్యతే । అప్రమత్తేనవేద్ధ
వ్యంశరవత్తన్మయోభవేత్ ॥ ౪ ॥ యస్మిన్ద్యౌఃపృథివీచాంతరిక్షమో
తంమనస్సహప్రాణైశ్చసర్వైః । తమేవైకంజానథాత్మానమన్యావాచో
విముంచథఅమృతస్యైషసేతుః ॥ ౫ ॥ అరాఇవరథనాభౌసంహతా
యత్రనాడ్యఃసఏషోంతశ్చరతేబహుధాజాయమానః । ఓమిత్యేవం
ధ్యాయథాత్మానం స్వస్తివః పారాయతమసఃపరస్తాత్ ॥ ౬ ॥ యస్స
ర్వజ్ఞస్సర్వవిద్యస్యైషమహిమాభువి । దివ్యేబ్రహ్మపురేహ్యేషవ్యోమ్ని

* (౮) సమిధస్సప్తజిహ్వాఇతి రంగరామానుజీయఃపాఠః ॥

న్యాత్మా ప్రతిష్ఠితః ॥ ౭ ॥ మనోమయః ప్రాణశరీరనేతా ప్రతిష్ఠితో
న్నే హృదయం సన్నిధాయ । తద్విజ్ఞానేన పరిపశ్యంతి ధీరా ఆనందరూప
మమృతం యద్విభాతి ॥ ౮ ॥ భిద్యతే హృదయగ్రంథిశ్ఛిద్యంతే సర్వసం
శయాః । క్షీయంతే చాస్య కర్మాణి తస్మిన్ దృష్టే పరావరే ॥ ౯ ॥ హిర
ణ్మయే పరే కోశే విరజం బ్రహ్మ నిష్కలం । తచ్ఛుభ్రం జ్యోతిషాం జ్యోతి
స్తద్యదాత్మవిదో విదుః ॥ ౧౦ ॥ న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం నే
మా విద్యుతో భాంతి కుతోఽయమగ్నిః । తమేవ భాంతమనుభాతి సర్వం త
స్య భాసా సర్వమిదం విభాతి ॥ ౧౧ ॥ బ్రహ్మైవేదమమృతం పురస్తాద్బ్రహ్మ ప
శ్చాద్బ్రహ్మ దక్షిణతశ్చోత్తరేణ । అధశ్చోర్ధ్వం చ ప్రసృతం బ్రహ్మైవే
దం విశ్వమిదం వరిష్ఠం ॥ ౧౨ ॥—॥ ఇతి ద్వితీయముండకే ద్వితీయః ఖండః ॥
హరిః ఓమ్ ॥ ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిష
స్వజాతే । తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతి ॥
సమానే వృక్షే పురుషో నిమగ్నోఽనీశయా శోచతి ముహ్యమానః । జు
ష్టం యదా పశ్యత్యన్యమీశమస్య మహిమానమితి వీతశోకః ॥ ౨ ॥ యదా
పశ్యః పశ్యతే రుక్మవర్ణం కర్తారమీశం పురుషం బ్రహ్మయోనిం । తదా వి
ద్వాన్ పుణ్యపాపే విధూయ నిరంజనః పరమం సామ్యముపైతి ॥ ౩ ॥ ప్రా
ణో హ్యేష యః సర్వభూతైర్విభాతి విజానన్ విద్వాన్ భవతే నాతివాదీ ।
ఆత్మక్రీడ ఆత్మరతిః క్రియావానేష బ్రహ్మవిదాం వరిష్ఠః ॥ ౪ ॥ సత్యేన ల
భ్యస్తపసా హ్యేష ఆత్మా సమ్యగ్జ్ఞానేన బ్రహ్మచర్యేణ నిత్యం । అంతశ్శరీ
రే జ్యోతిర్మయో హి శుభ్రో యం పశ్యంతి యతయః క్షీణదోషాః ॥ ౫ ॥
సత్యమేవ జయతే నానృతం సత్యేన పంథా వితతో దేవయానః । యేనాక్ర
మంత్యృషయో హ్యాప్తకామా యత్ర తత్సత్యస్య పరమం నిధానం ॥ ౬ ॥
బృహచ్చ తద్దివ్యమచింత్యరూపం సూక్ష్మాచ్చ తత్సూక్ష్మతరం విభాతి । దూ
రాత్సుదూరే తదిహాంతికే చ పశ్యత్స్విహైవ నిహితం గుహాయాం ॥ ౭ ॥
న చక్షుషా గృహ్యతే నాపి వాచా నాన్యైర్దేవైస్తపసా కర్మణా వా । జ్ఞా

నప్రసాదేనవిశుద్ధసత్త్వస్తతస్తుతంపశ్యతేనిష్కలంధ్యాయమానః॥౮॥
ఏషోఽణురాత్మాచేతసావేదితవ్యోయస్మిన్ప్రాణఃపంచధాసంవివేశ।ప్రా
ణైశ్చిత్తంసర్వమోతంప్రజానాంయస్మిన్విశుద్ధేవిభవత్యేషఆత్మా॥౯॥
యంయంలోకంమనసాసంవిభాతివిశుద్ధసత్త్వఃకామయతేయాంశ్చకా
మాన్।తంతంలోకంజయతేతాంశ్చకామాంస్తస్మాదాత్మజ్ఞంహ్యర్చ
యేద్భూతికామః॥౧౦॥—॥ఇతి తృతీయముండకే ప్రథమఃఖండః॥

హరిఃఓమ్॥ సవేదైతత్పరమంబ్రహ్మధామయత్ర విశ్వం నిహితం
భాతిశుభ్రం । ఉపాసతేపురుషంయేహ్యకామాస్తే శుక్రమేతదతివ
ర్తంతిధీరాః॥౧॥ కామాన్ యఃకామయతేమన్యమానః సకామ
భిర్జాయతేతత్రతత్ర। పర్యాప్తకామస్యకృతాత్మనస్తుఇహైవ స
ర్వేప్రవిలీయంతికామాః॥౨॥ నాయమాత్మాప్రవచనేనలభ్యోన
మేధయానబహునాశ్రుతేన। యమేవైషవృణుతేతేనలభ్యస్తస్యైష
ఆత్మావివృణుతేతనూంస్వామ్॥౩॥ నాయమాత్మాబలహీనేనలభ్యో
నచప్రమాదాత్తపసోవాప్యలింగాత్।ఏతైరుపాయైర్యతతేయస్తు వి
ద్వాంస్తస్యైషఆత్మావిశతేబ్రహ్మధామ ॥౪॥ సంప్రాప్యైనమృష
యోజ్ఞానతృప్తాఃకృతాత్మానోవీతరాగాఃప్రశాంతాః। తేసర్వగంస
ర్వతఃప్రాప్యధీరాయుక్తాత్మానస్సర్వమేవావిశంతి॥౫॥ వేదాంతవి
జ్ఞానసునిశ్చితార్థాఃసన్న్యాసయోగాద్యతయశ్శుద్ధసత్త్వాః।*తేబ్రహ్మ
లోకేషుపరాంతకాలేపరామృతాఃపరిముచ్యంతిసర్వే॥౬॥ గతాః
కలాఃపంచదశప్రతిష్ఠాదేవాశ్చసర్వేప్రతిదేవతాసు। కర్మాణివి
జ్ఞానమయశ్చఆత్మాపరేఽవ్యయేసర్వఏకీభవంతి॥౭॥ యథానద్య
స్స్యందమానాస్సముద్రేఽస్తంగచ్ఛంతినామరూపేవిహాయ। తథావి
ద్వాన్నామరూపాద్విముక్తః పరాత్పరంపురుషముపైతిదివ్యం॥౮॥
సయోహవైతత్పరమంబ్రహ్మవేదబ్రహ్మైవభవతినాస్యాబ్రహ్మవిత్కులేభ
వతి।తరతిశోకంతరతిపాప్మానంగుహాగ్రంథిభ్యోవిముక్తోఽమృతోభవ

* తేబ్రహ్మలోకేత్వితిరంగరామానుజీయపాఠః॥

తి ॥ ౯ ॥ తదేతదృచాభ్యుక్తం । క్రియావంతశ్శ్రోత్రియాబ్రహ్మనిష్ఠా స్స్వయంజుహ్వత ఏకర్షింశ్రద్ధయంతః । తేషామేవైతాంబ్రహ్మవిద్యాంవదేతశిరోవ్రతం విధివద్యైస్తుచీర్ణం ॥ ౧౦ ॥ తదేతత్సత్యమృషిరంగిరాఃపురోవాచనైతదచీర్ణవ్రతోఽధీతే । నమఃపరమ ఋషిభ్యోనమఃపరమఋషిభ్యః ॥౧౧॥ ఇతి తృతీయముండకేద్వితీయఃఖండః

ఓం భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః ॥ హరిఃఓం । శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

అథర్వవేదీయాముండకోపనిషత్సమాప్తా ॥

అథాథర్వవేదీయామాండూక్యోపనిషత్-ఓంభద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః ॥

హరిఃఓమ్ ॥ ఓమిత్యేతదక్షరమిదగ్ సర్వంతస్యోపవ్యాఖ్యానం భూతంభవద్భవిష్యదితిసర్వమోంకారఏవ । యచ్చాన్యత్త్రికాలాతీతంతదప్యోంకారఏవ ॥ ౧ ॥ సర్వగ్ హ్యేతద్బ్రహ్మాయమాత్మాబ్రహ్మసోయమాత్మాచతుష్పాత్ ॥ ౨ ॥ ——— ఇతి ప్రథమఃఖండః ॥

హరిఃఓమ్ ॥ జాగరితస్థానోబహిఃప్రజ్ఞస్సప్తాంగఏకోనవింశతిముఖః స్థూలభుగ్వైశ్వానరఃప్రథమఃపాదః ॥ ౩ ॥ స్వప్నస్థానోఽంతఃప్రజ్ఞఃసప్తాంగఏకోనవింశతిముఖఃప్రవివిక్తభుక్తైజసోద్వితీయఃపాదః॥౪ యత్రసుప్తోనకంచనకామంకామయతేనకంచనస్వప్నం పశ్యతితత్సుషుప్తం । సుషుప్తస్థానఏకీభూతః ప్రజ్ఞానఘనఏవానందమయోహ్యానందభుక్చేతోముఖః ప్రాజ్ఞస్తృతీయఃపాదః ॥౫॥ ఏషసర్వేశ్వరఏష సర్వజ్ఞఏషోంతర్యామ్యేషయోనిస్సర్వస్యప్రభవాప్యయౌహిభూతానాం॥౬।

అత్రైతేశ్లోకాభవంతి ॥

గౌడపాదకారికాసు ప్రథమెఆగమప్రకరణె

బహిఃప్రజ్ఞో విభుర్విశ్వోహ్యంతః ప్రజ్ఞస్తుతైజసః । ఘనప్రజ్ఞస్తథాప్రాజ్ఞఏక ఏవత్రిధాస్మృతః ॥ ౧ ॥ దక్షిణాక్షిముఖే విశ్వోమనస్యంతస్తుతైజసః । ఆకాశేచ హృదిప్రాజ్ఞస్త్రిధా

దేహేష్వవస్థితః ॥ ౨ ॥ విశ్వోహి స్థూలభుఙ్నిత్యం తైజసః ప్రవిక్తభుక్ । ఆనందభుక్తథా ప్రాజ్ఞస్త్రిధా భోగం నిబోధత ॥ ౩ ॥ స్థూలం తర్పయతే విశ్వం ప్రవివిక్తం తు తైజసం । ఆనందశ్చ తథా ప్రాజ్ఞం త్రిధా తృప్తిం నిబోధత ॥ ౪ ॥ త్రిషు ధామసు యద్భోజ్యం భోక్తా యశ్చ ప్రకీర్తితః । వేదైతదుభయం యస్తు స భుంజానో న లిప్యతే ॥ ౫ ॥ ప్రభవస్సర్వభావానాం సతామితి వినిశ్చయః । సర్వం జనయతి ప్రాణశ్చేతోంశూన్పురుషః పృథక్ ॥ ౬ ॥ విభూతిం ప్రసవం త్వన్యే మన్యంతే సృష్టిచింతకాః । స్వప్నమాయాస్వరూపేతి సృష్టిరన్యైర్వికల్పితా ॥ ౭ ॥ ఇచ్ఛామాత్రం ప్రభోస్సృష్టిరితి సృష్టౌ వినిశ్చితాః । కాలాత్ప్రసూతిం భూతానాం మన్యంతే కాలచింతకాః ॥ ౮ ॥ భోగార్థం సృష్టిరిత్యన్యే క్రీడార్థమితి చాపరే । దేవస్యైష స్వభావోఽయమాప్తకామస్య కా స్పృహేతి ॥ ౯ ॥ ఉ—నాంతః ప్రజ్ఞం న బహిః ప్రజ్ఞం నోభయతః ప్రజ్ఞం న ప్రజ్ఞానఘనం న ప్రజ్ఞం నాప్రజ్ఞం । అదృష్టమవ్యవహార్యమగ్రాహ్యమలక్షణమచింత్యమవ్యపదేశ్య* మైకాత్మ్యప్రత్యయసారం ప్రపంచోపశమం శాంతం శివమద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే స ఆత్మా స విజ్ఞేయః ॥ ౭ ॥

అత్రైతే శ్లోకా భవంతి ॥

గౌ।— నివృత్తేస్సర్వదుఃఖానామీశానః ప్రభురవ్యయః । అద్వైతస్సర్వభావానాం దేవస్తుర్యో విభుస్స్మృతః ॥ ౧౦ ॥ కార్యకారణబద్ధౌ తావిష్యేతే విశ్వతైజసౌ । ప్రాజ్ఞః కారణబద్ధస్తు ద్వౌ తౌ తుర్యే న సిధ్యతః ॥ ౧౧ ॥ నాత్మానం న పరాంశ్చైవ న సత్యం నాపి చానృతం । ప్రాజ్ఞః కించన సంవేత్తి తుర్యం తత్సర్వదృక్సదా ॥ ౧౨ ॥ ద్వైతస్యాగ్రహణం తుల్యముభయోః ప్రాజ్ఞతుర్యయోః । బీజనిద్రాయుతః ప్రాజ్ఞః సా చ తుర్యే న విద్యతే ॥ ౧౩ ॥ స్వప్ననిద్రాయుతావాద్యౌ ప్రాజ్ఞస్త్వస్వప్ననిద్రయా । న నిద్రాం నైవ చ స్వప్నం తుర్యే పశ్యంతి నిశ్చితాః ॥ ౧౪ ॥ అ

* ॥ ౭ ॥ ఏకాత్మ్యప్రత్యయేతి పాఠాంతరమ్ ॥

న్యథాగృహ్ణతఃస్వప్నోనిద్రాతత్త్వమజానతః । విపర్యాసేతయోఃక్షీణేతురీయంపదమశ్నుతే ॥ ౧౫ ॥ అనాదిమాయయాసుప్తోయదాజీవః ప్రబుధ్యతే । అజమనిద్రమస్వప్నమద్వైతంబుధ్యతేతదా ॥ ౧౬ ॥ ప్రపంచోయదివిద్యేతనివర్తేతనసంశయః । మాయామాత్రమిదంద్వైతమద్వైతంపరమార్థతః ॥ ౧౭ ॥ వికల్పోవినివర్తేతకల్పితోయదికేనచిత్ । ఉపదేశాదయంవాదోజ్ఞాతేద్వైతంనవిద్యతే ॥ ౧౮ ॥

ఇతి ద్వితీయఃఖండః

॥ఓ॥ హరిఃఓమ్॥ సోఽయమాత్మాధ్యక్షరమోంకారోఽధిమాత్రంపాదా మాత్రామాత్రాశ్చపాదాఅకారఉకారోమకారఇతి ॥ ౮ ॥ జాగరితస్థానోవైశ్వానరోఽకారఃప్రథమామాత్రాఆప్తేరాదిమత్త్వాద్వాఽఽప్నోతిహవైసర్వాన్కామానాదిశ్చభవతియఏవంవేద ॥ ౯ ॥ స్వప్నస్థానస్తైజసఉకారోద్వితీయామాత్రోత్కర్షాదుభయత్వాద్వా ఉత్కర్షతిహవైజ్ఞానసంతతిం సమానశ్చభవతినాస్యాబ్రహ్మవిత్కులేభవతి యఏవంవేద ॥ సుషుప్తస్థానః ప్రాజ్ఞోమకారస్తృతీయామాత్రామితేరపీతేర్వామినోతిహవాఇదగ్ంసర్వమపీతిశ్చభవతి యఏవంవేద ॥ ౧౧ ॥

అత్రైతేశ్లోకాభవంతి॥ గౌ— విశ్వస్యాత్వవివక్షాయామాదిసామాన్యముత్కటం। మాత్రాసంప్రతిపత్తౌస్యాదాప్తిసామాన్యమేవచ॥౧౯॥ తైజసస్యోత్వవిజ్ఞానే ఉత్కర్షోదృశ్యతేస్ఫుటం । మాత్రాసంప్రతిపత్తౌస్యాదుభయత్వంతథావిధం ॥ ౨౦ ॥ మకారభావేప్రాజ్ఞస్య మానసామాన్యముత్కటం । మాత్రాసంప్రతిపత్తౌతులయసామాన్యమేవచ ॥ త్రిషుధామసుయత్తుల్యం సామాన్యంవేత్తినిశ్చితః । సపూజ్యస్సర్వభూతానాంవంద్యశ్చైవమహామునిః ॥ ౨౨ ॥ అకారోనయతేవిశ్వముకారశ్చాపితైజసం । మకారశ్చపునఃప్రాజ్ఞం నామాత్రేవిద్యతేగతిః॥

ఇతి తృతీయఃఖండః

ఓ॥అమాత్రశ్చతుర్థోఽవ్యవహార్యఃప్రపంచోపశమశ్శివోఽద్వైత

తఏవమోంకారఆత్మైవసంవిశత్యాత్మనాత్మానంయఏవం వేదయఏవం వేద ॥ ౧౨ ॥ అత్రైతేశ్లోకాభవంతి

ఓంకారంపాదశో విద్యాత్ పాదామాత్రానసంశయః । ఓంకారంపాదశోజ్ఞాత్వానకించిదపిచింతయేత్ ॥ ౨౪ ॥ యుంజీతప్రణవేచేతః ప్రణవోబ్రహ్మనిర్భయం । ప్రణవేనిత్యయుక్తస్యనభయం విద్యతేక్వచిత్ ॥ ౨౫ ॥ ప్రణవోహ్యపరంబ్రహ్మప్రణవశ్చపరః స్మృతః । అపూర్వోఽనంతరోబాహ్యోనపరః ప్రణవోఽవ్యయః ॥ ౨౬ ॥ సర్వస్యప్రణవోహ్యాదిర్మధ్యమంతస్తథైవచ।ఏవంహి ప్రణవంజ్ఞాత్వావ్యశ్నుతేతదనంతరం ॥ ౨౭ ॥ ప్రణవంహీశ్వరంవిద్యాత్సర్వస్యహృదిసంస్థితం । సర్వవ్యాపినమోంకారం మత్వాధీరోనశోచతి ॥ ౨౮ ॥ అమాత్రోఽనంతమాత్రశ్చద్వైతస్యోపశమశ్శివః । ఓంకారో విదితోయేన సమునిర్నేతరోజనస్సమునిర్నేతరోజనఇతి ॥ ౨౯ ॥ ********

ఇతిశ్రీగౌడపాదీయాసుమాండూక్యోపనిషత్కారికాసు
ప్రథమమాగమప్రకరణమ్
అథర్వవేదీయామాండూక్యోపనిషత్సమాప్తా

అథగౌడపాదకారికాసు ద్వితీయం వైతథ్యప్రకరణం

వైతథ్యం సర్వభావానాం స్వప్నఆహుర్మనీషిణః । అన్తస్థానాత్తు భావానాం సంవృతత్వేన హేతునా ॥ ౧ ॥ అదీర్ఘత్వాచ్చకాలస్యగత్వాదేశాన్నపశ్యతి।ప్రతిబుద్ధశ్చవైసర్వస్తస్మిన్దేశేనవిద్యతే అభావశ్చరథాదీనాంశ్రూయతేన్యాయపూర్వకం । వైతథ్యం తేనవైప్రాప్తం స్వప్నఆహుః ప్రకాశితం ॥ ౩ ॥ అంతస్థానాత్తుభేదానాంతస్మాజ్జాగరితేస్మృతం । యథాతత్రతథాస్వప్నేసంవృతత్వేనభిద్యతే ॥ ౪ స్వప్నజాగరితేస్థానేహ్యేకమాహుర్మనీషిణః। భేదానాంహిసమత్వేనప్రసిద్ధేనైవహేతునా ॥ ౫ ॥ ఆదావంతేచయన్నాస్తివర్తమానేపిత

త్తథా । వితథైస్సదృశాస్సంతోఽవితథా ఇవలక్షితాః ॥ ౬ ॥ సప్రయో
జనతా తేషాంస్వప్నే విప్రతిపద్యతే । తస్మాదాద్యంతవత్త్వేనమిథ్యైవఖ
లుతేస్మృతాః ॥ ౭ ॥ అపూర్వంస్థానిధర్మోహియథాస్వర్గనివాసినాం।
తానయంప్రేక్షతేగత్వాయథైవేహసుశిక్షితః ॥ ౮ ॥ స్వప్నవృత్తావ
పిత్వంతశ్చేతసాకల్పితంత్వసత్ । బహిశ్చేతోగృహీతంసద్దృష్టంవై త
థ్యమేతయోః ॥ ౯ ॥ జాగ్రద్వృత్తావపిత్వంతశ్చేతసాకల్పితంత్వసత్।
బహిశ్చేతోగృహీతంసద్యుక్తంవైతథ్యమేతయోః ॥ ౧౦ ॥ ఉభయోర
పివైతథ్యం భేదానాంస్థానయోర్యది । కఏతాన్బుధ్యతేభేదాన్కోవై
తేషాంవికల్పకః ॥ ౧౧ ॥ కల్పయత్యాత్మనాత్మానమాత్మాదేవస్స్వమా
యయా । సఏవబుధ్యతేభేదానితివేదాంతనిశ్చయః ॥ ౧౨ ॥ వికరోత్య
పరాన్భావానంతశ్చిత్తేవ్యవస్థితాన్ । నియతాంశ్చబహిశ్చిత్తఏవం క
ల్పయతేప్రభుః ॥ ౧౩ ॥ చిత్తకాలాహియేంతస్తుద్వయకాలాశ్చ యే
బహిః । కల్పితాఏవతేసర్వేవిశేషోనాన్యహేతుకః ॥ ౧౪ ॥ అవ్యక్తా
ఏవయేంతస్తుస్ఫుటాఏవచయేబహిః । కల్పితాఏవతేసర్వేవిశేషస్త్విం
ద్రియాంతరే ॥ ౧౫ ॥ జీవంకల్పయతేపూర్వం తతోభావాన్ పృథగ్వి
ధాన్ । బాహ్యానాధ్యాత్మికాంశ్చైవ యథావిద్యస్తథాస్మృతిః ॥౧౬॥
అనిశ్చితాయథారజ్జురంధకారేవికల్పితా । సర్పధారాదిభిర్భావైస్తద్వ
దాత్మావికల్పితః ॥ ౧౭ ॥ నిశ్చితాయాంయథారజ్జ్వాం వికల్పోవినివ
ర్తతే । రజ్జురేవేతిచాద్వైతంతద్వదాత్మవినిశ్చయః ॥ ౧౮ ॥ ప్రాణా
దిభిరనంతైశ్చభావైరేతైర్వికల్పితః । మాయైషాతస్యదేవస్య యయాస
మ్మోహితస్స్వయం ॥ ౧౯ ॥ ప్రాణఇతిప్రాణవిదోభూతానీతిచతద్విదః।
గుణాఇతిగుణవిదస్తత్త్వానీతిచతద్విదః ॥ ౨౦ ॥ పాదాఇతిపాదవిదో
విషయాఇతితద్విదః । లోకాఇతిలోకవిదోదేవాఇతిచతద్విదః ॥ ౨౧ ॥
వేదాఇతిచవేదవిదోయజ్ఞాఇతిచతద్విదః । భోక్తేతిచభోక్తృవిదోభో
జ్యమితిచతద్విదః ॥ ౨౨ ॥ సూక్ష్మఇతిసూక్ష్మవిదఃస్థూలఇతిచతద్విదః ।

మూర్త ఇతి మూర్తవిదోఽమూర్త ఇతి చ తద్విదః ॥ ౨౩ ॥ కాల ఇతి కాలవిదో దిశ ఇతి చ తద్విదః । వాదా ఇతి వాదవిదో భువనానీతి తద్విదః ॥ మన ఇతి మనోవిదో బుద్ధిరితి చ తద్విదః । చిత్తమితి చిత్తవిదో ధర్మాధర్మౌ చ తద్విదః ॥ ౨౪ ॥ పంచవింశక ఇత్యేకే షడ్వింశ ఇతి చాపరే । ఏకత్రింశక ఇత్యాహురనంత ఇతి చాపరే ॥ ౨౫ ॥ లోకాఁల్లోకవిదః ప్రాహురాశ్రమా ఇతి తద్విదః । స్త్రీపుంనపుంసకం లైంగాః పరాపరమథాపరే ॥ ౨౬ ॥ సృష్టిరితి సృష్టివిదో లయ ఇతి చ తద్విదః । స్థితిరితి స్థితివిదః సర్వే చేహ తు సర్వదా ॥ యం భావం దర్శయేద్యస్య తం భావం స తు పశ్యతి । తం చావతి స భూత్వాఽసౌ తద్గ్రహః సముపైతి తం ॥ ౨౮ ॥ ఏతైరేషోఽపృథగ్భావైః పృథగేవేతి లక్షితః । ఏవం యో వేద తత్త్వేన కల్పయేత్సోఽవిశంకితః ॥ ౩౦ ॥ స్వప్నమాయే యథా దృష్టే గంధర్వనగరం యథా । తథా విశ్వమిదం దృష్టం వేదాంతేషు విచక్షణైః ॥ ౩౧ ॥ న నిరోధో న చోత్పత్తిర్న బద్ధో న చ సాధకః । న ముముక్షుర్న వై ముక్త ఇత్యేషా పరమార్థతా ॥ ౩౨ ॥ భావైరసద్భిరేవాయమద్వయేన చ కల్పితః । భావా అప్యద్వయేనైవ తస్మాదద్వయతా శివా ॥ నాత్మభావేన నానేదం న స్వేనాపి కథంచన । న పృథఙ్నాపృథక్కించిదితి తత్త్వవిదో విదుః ॥ ౩౪ ॥ వీతరాగభయక్రోధైర్మునిభిర్వేదపారగైః । నిర్వికల్పో హ్యయం దృష్టః ప్రపంచోపశమోఽద్వయః ॥ ౩౫ ॥ తస్మాదేవం విదిత్వైనమద్వైతే యోజయేత్స్మృతిం । అద్వైతం సమనుప్రాప్య జడవల్లోకమాచరేత్ ॥ ౩౬ ॥ నిస్తుతిర్నిర్నమస్కారో నిస్స్వధాకార ఏవ చ । చలాచలనికేతశ్చ యతిర్యాదృచ్ఛికో భవేత్ ॥ ౩౭ ॥ తత్త్వమాధ్యాత్మికం దృష్ట్వా తత్త్వం దృష్ట్వా తు బాహ్యతః । తత్త్వీభూతస్తదారామస్తత్త్వాదప్రచ్యుతో భవేత్ ॥ ౩౮ ॥ * * * * * *

ఇతి గౌడపాదీయకారికాయాం ద్వితీయం వైతథ్యప్రకరణం

అథ తృతీయమద్వైతప్రకరణం

ఉపాసనాశ్రితో ధర్మో జాతే బ్రహ్మణి వర్తతే । ప్రాగుత్పత్తేర

జంసర్వం తేనాసౌ కృపణస్స్మృతః ॥ ౧ ॥ అతో వక్ష్యామ్యకార్పణ్యమజా
తిసమతాంగతం । యథా న జాయతే కించిజ్జాయమానం సమంతతః ॥ ౨ ॥
ఆత్మా హ్యాకాశవజ్జీవైర్ఘటాకాశైరివోదితః । ఘటాదివచ్చ సంఘాతైర్జా
తావేతన్నిదర్శనం ॥ ౩ ॥ ఘటాదిషు ప్రలీనేషు ఘటాకాశాదయో
యథా । ఆకాశే సంప్రలీయంతే తద్వజ్జీవా ఇహాత్మని ॥ ౪ ॥ యథైక
స్మిన్ ఘటాకాశే రజోధూమాదిభిర్యుతే । న సర్వే సంప్రయుజ్యంతే త
ద్వజ్జీవాస్సుఖాదిభిః ॥ ౫ ॥ రూపకార్యసమాఖ్యాశ్చ భిద్యంతే తత్ర
తత్ర వై । ఆకాశస్య న భేదోఽస్తి తద్వజ్జీవేషు నిర్ణయః ॥ ౬ ॥ నాకాశ
స్య ఘటాకాశో వికారావయవౌ యథా । నైవాత్మనస్సదా జీవో వికారా
వయవౌ తథా ॥ ౭ ॥ యథా భవతి బాలానాం గగనం మలినం మలైః । త
థా భవత్యబుద్ధానామాత్మాపి మలినో మలైః ॥ ౮ ॥ మరణే సంభవే చైవ
గత్యాగమనయోరపి । స్థితా సర్వశరీరేషు ఆకాశేనావిలక్షణః ॥ ౯ ॥
సంఘాతాస్స్వప్నవత్సర్వే ఆత్మమాయావిసర్జితాః । ఆధిక్యే సర్వసా
మ్యే వా నోపపత్తిర్హి విద్యతే ॥ ౧౦ ॥ రసాదయో హి యే కోశా వ్యా
ఖ్యాతాస్తైత్తిరీయకే । తేషామాత్మా పరో జీవః ఖం యథా సంప్రకాశి
తః ॥ ౧౧ ॥ ద్వయోర్ద్వయోర్మధుజ్ఞానే పరం బ్రహ్మ ప్రకాశితం । పృ
థివ్యాముదరే చైవ యథాకాశః ప్రకాశితః ॥ ౧౨ ॥ జీవాత్మనోరనన్య
త్వమభేదేన ప్రశస్యతే । నానాత్వం నింద్యతే యచ్చ తదేవం హి సమంజ
సమ్ ॥ ౧౩ ॥ జీవాత్మనోః పృథక్త్వం యత్ప్రాగుత్పత్తేః ప్రకీర్తితం ।
భవిష్యద్వృత్త్యా గౌణం తన్ముఖ్యత్వం హి న యుజ్యతే ॥ ౧౪ ॥ మృల్లోహ
విస్ఫులింగాద్యైః సృష్టిర్యా చోదితాన్యథా । ఉపాయస్సోఽవతారాయ
నాస్తి భేదః కథంచన ॥ ౧౫ ॥ ఆశ్రమాస్త్రివిధా హీనమధ్యమోత్కృ
ష్టదృష్టయః । ఉపాసనోపదిష్టేయం తదర్థమనుకంపయా ॥ ౧౬ ॥
స్వసిద్ధాంతవ్యవస్థాసు ద్వైతినో నిశ్చితా దృఢమ్ । పరస్పరం విరుధ్యంతే
తైరయం న విరుధ్యతే ॥ ౧౭ ॥ అద్వైతం పరమార్థో హి ద్వైతం తద్భే

దఉచ్యతే । తేషాముభయథా ద్వైతం తేనాయం న విరుధ్యతే ॥ ౧౮ ॥
మాయయా భిద్యతే హ్యేతన్నాన్యథాజం కథంచన । తత్త్వతో భిద్యమానా
నే హి మర్త్యతామమృతం వ్రజేత్ ॥ ౧౯ ॥ అజాతస్యైవ భావస్య జా
తిమిచ్ఛంతి వాదినః । అజాతో హ్యమృతో భావో మర్త్యతాం కథమేష్య
తి ॥ ౨౦ ॥ న భవత్యమృతం మర్త్యం న మర్త్యమమృతం తథా । ప్రకృ
తేరన్యథాభావో న కథంచిద్భవిష్యతి ॥ ౨౧ ॥ స్వభావేనామృతో యస్య
భావో గచ్ఛతి మర్త్యతాం । కృతకేనామృతస్తస్య కథం స్థాస్యతి నిశ్చలః ॥
భూతతో ఽభూతతో వాపి సృజ్యమానే సమా శ్రుతిః । నిశ్చితం యుక్తియు
క్తం చ యత్తద్భవతి నేతరత్ ॥ ౨౩ ॥ నేహ నానేతి చామ్నాయాదింద్రో
మాయాభిరిత్యపి । అజాయమానో బహుధా మాయయా జాయతే తు
సః ॥ ౨౪ ॥ సంభూతేరపవాదాచ్చ సంభవః ప్రతిషిధ్యతే । కో న్వేనం
జనయేదితి కారణం ప్రతిషిధ్యతే ॥ ౨౫ ॥ స ఏష నేతి నేతీతి వ్యాఖ్యాతం ని
హ్నుతే యతః । సర్వమగ్రాహ్యభావేన హేతునాజం ప్రకాశతే ॥ ౨౬ ॥
సతో హి మాయయా జన్మ యుజ్యతే న తు తత్త్వతః । తత్త్వతో జాయతే
యస్య జాతం తస్య హి జాయతే ॥ ౨౭ ॥ అసతో మాయయా జన్మ తత్త్వ
తో నైవ యుజ్యతే । వంధ్యాపుత్రో న తత్త్వేన మాయయా వాపి జాయతే ॥ ౨౮ ॥
యథా స్వప్నే ద్వయాభాసం స్పందతే మాయయా మనః । తథా జాగ్ర
ద్ద్వయాభాసం స్పందతే మాయయా మనః ॥ ౨౯ ॥ అద్వయం చ ద్వయా
భాసం మనః స్వప్నే న సంశయః । అద్వయం చ ద్వయాభాసం తథా జా
గ్రన్న సంశయః ॥ ౩౦ ॥ మనోదృశ్యమిదం ద్వైతం యత్కించిత్సచరా
చరం । మనసో హ్యమనీభావే ద్వైతం నైవోపలభ్యతే ॥ ౩౧ ॥ ఆత్మస
త్యానుబోధేన న సంకల్పయతే యదా । అమనస్తాం తదా యాతి గ్రాహ్యా
భావే తదగ్రహం ॥ ౩౨ ॥ అకల్పకమజం జ్ఞానం జ్ఞేయాభిన్నం ప్రచక్షతే
బ్రహ్మజ్ఞేయమజం నిత్యమజేనాజం విబుధ్యతే ॥ ౩౩ ॥ నిగృహీతస్య మన
సో నిర్వికల్పస్య ధీమతః । ప్రచారః స తు విజ్ఞేయః సుషుప్తే ఽన్యో న తత్స

మః ॥ ౩౪ ॥ లీయతే హి సుషుప్తే తన్నిగృహీతం న లీయతే । తదేవ నిర్భ
యం బ్రహ్మజ్ఞానాలోకం సమంతతః ॥ ౩౫ ॥ అజమనిద్రమస్వప్నమనా
మకమరూపకం । సకృద్విభాతం సర్వజ్ఞం నోపచారః కథంచన ॥ ౩౬ ॥
సర్వాభిలాపవిగతస్సర్వచింతాసముత్థితః । సుప్రశాంతస్సకృజ్జ్యోతిస్స
మాధిరచలోఽభయః ॥ ౩౭ ॥ గ్రహో న తత్ర నోత్సర్గశ్చింతా యత్ర న
విద్యతే । ఆత్మసంస్థం తదా జ్ఞానమజాతి సమతాం గతం ॥ ౩౮ ॥ అస్ప
ర్శయోగో వై నామ దుర్దర్శస్సర్వయోగిభిః । యోగినో బిభ్యతి హ్య
స్మాదభయే భయదర్శినః ॥ ౩౯ ॥ మనసో నిగ్రహాయత్తమభయం సర్వ
యోగినాం । దుఃఖక్షయః ప్రబోధశ్చాప్యక్షయా శాంతిరేవ చ ॥ ౪౦ ॥
ఉత్సేక ఉదధేర్యద్వత్కుశాగ్రేణైకబిందునా । మనసో నిగ్రహస్తద్వద్భ
వేదపరిఖేదతః ॥ ౪౧ ॥ ఉపాయేన నిగృహ్ణీయాద్విక్షిప్తం కామభోగ
యోః । సుప్రసన్నం లయే చైవ యథా కామో లయస్తథా ॥ ౪౨ ॥ దుః
ఖం సర్వమనుస్మృత్య కామభోగాన్నివర్తయేత్ । అజం సర్వమనుస్మృ
త్య జాతం నైవ తు పశ్యతి ॥ ౪౩ ॥ లయే సంబోధయేచ్చిత్తం విక్షిప్తం శమ
యేత్పునః । సకషాయం విజానీయాత్సమప్రాప్తం న చాలయేత్ ॥ ౪౪ ॥
నాస్వాదయేత్సుఖం తత్ర నిస్సంగః ప్రజ్ఞయా భవేత్ । నిశ్చలం నిశ్చరచ్చి
త్తమేకీకుర్యాత్ప్రయత్నతః ॥ ౪౫ ॥ యదా న లీయతే చిత్తం న చ విక్షిప్య
తే పునః । అనింగనమనాభాసం నిష్పన్నం బ్రహ్మ తత్తదా ॥ ౪౬ ॥ స్వ
స్థం శాంతం సనిర్వాణమకథ్యం సుఖముత్తమం । అజమజేన జ్ఞేయేన సర్వ
జ్ఞం పరిచక్షతే ॥ ౪౭ ॥ న కశ్చిజ్జాయతే జీవస్సంభవోఽస్య న విద్యతే । ఏ
తత్తదుత్తమం సత్యం యత్ర కించిన్న జాయతే ॥ ౪౮ ॥ ********

ఇతి గౌడపాదీయకారికాయాం తృతీయమద్వైతప్రకరణమ్

చతుర్థమలాతశాంతిప్రకరణమ్.

జ్ఞానేనాకాశకల్పేన ధర్మాన్యో గగనోపమాన్ । జ్ఞేయాభిన్నేన సం
బుద్ధస్తం వందే ద్విపదాం వరం ॥ ౧ ॥ అస్పర్శయోగో వై నామ సర్వ

నత్త్వసుఖోహితః । అవివాదోఽవిరుద్ధశ్చ దేశితస్తంనమామ్యహం ॥ ౨
భూతస్యజాతిమిచ్ఛంతి వాదినఃకేచిదేవహి । అభూతస్యాపరేధీరా
వివదంతఃపరస్పరం ॥ ౩ ॥ భూతంనజాయతేకించిదభూతంనైవజాయ
తే । వివదంతోఽద్వయాహ్యేవమజాతింఖ్యాపయంతితే ॥ ౪ ॥ ఖ్యా
ప్యమానామజాతింతైరనుమోదామహేవయం । వివదామోనతైస్సా
ర్ధమవివాదంనిబోధత ॥ ౫ ॥ అజాతస్యైవధర్మస్య జాతిమిచ్ఛంతి
వాదినః । అజాతోహ్యమృతోధర్మోమర్త్యతాంకథమేష్యతి ॥ ౬ ॥
నభవత్యమృతంమర్త్యంనమర్త్యమమృతంతథా । ప్రకృతేరన్యథాభా
వోనకథంచిద్భవిష్యతి ॥ ౭ ॥ స్వభావేనామృతోయస్య ధర్మోగచ్ఛ
తిమర్త్యతాం । కృతకేనామృతస్తస్యకథంస్థాస్యతినిశ్చలః ॥ ౮ ॥ సాం
సిద్ధికీస్వాభావికీ సహజాఅకృతాచయా । ప్రకృతిస్సేతివిజ్ఞేయాస్వ
భావంనజహాతియా ॥ ౯ ॥ జరామరణనిర్ముక్తాః సర్వేధర్మాస్స్వ
భావతః । జరామరణమిచ్ఛంతశ్చ్యవంతేతన్మనీషయా ॥ ౧౦ ॥ కార
ణంయస్యవైకార్యంకారణంతస్యజాయతే । జాయమానంకథమజం భి
న్నంనిత్యంకథంచతత్ ॥ ౧౧ ॥ కారణాద్యద్యనన్యత్వమతఃకార్యమజం
యది । జాయమానాద్ధివైకార్యాత్ కారణంతేకథంధ్రువం ॥ ౧౨ ॥
అజాద్వైజాయతేయస్యదృష్టాంతస్తస్యనాస్తివై । జాతాచ్చజాయ
మానస్యనవ్యవస్థాప్రసజ్యతే ॥ ౧౩ ॥ హేతోరాదిఃఫలంయేషామాది
ర్హేతుఃఫలస్యచ । హేతోఃఫలస్యచానాదిఃకథంతైరుపవర్ణ్యతే ॥
హేతోరాదిఃఫలంయేషామాదిర్హేతుఃఫలస్యచ । తథాజన్మభవేత్తే
షాం పుత్రాజ్జన్మపితుర్యథా ॥ ౧౫ ॥ సంభవేహేతుఫలయో రేషిత
వ్యఃక్రమస్త్వయా । యుగపత్సంభవేయస్మాదసంబంధోవిషాణవత్ ॥
ఫలాదుత్పద్యమానస్సన్నతేహేతుః ప్రసిధ్యతి । అప్రసిద్ధఃకథంహే
తుఃఫలముత్పాదయిష్యతి ॥ ౧౬ ॥ యదిహేతోఃఫలాత్సిద్ధిఃఫలసిద్ధిశ్చ
హేతుతః । కతరత్పూర్వనిష్పన్నం యస్యసిద్ధిరపేక్షయా ॥ ౧౭ ॥ అ

శక్తిరపరిజ్ఞానం క్రమకోపోథవా పునః । ఏవంహి సర్వథా బుద్ధైరజాతిః
పరిదీపితా ॥ ౧౯ ॥ బీజాంకురాఖ్యోదృష్టాంతః సదాసాధ్యసమో
హిసః । నహిసాధ్యసమోహేతుఃసిద్ధౌసాధ్యస్యయుజ్యతే॥ ౨౦ ॥ పూ
ర్వాపరాపరిజ్ఞానమజాతేఃపరిదీపకం । జాయమానాద్ధివైధర్మాత్క
థంపూర్వంనగృహ్యతే ॥ ౨౧ ॥ స్వతోవా పరతోవాపి నకించిద్వస్తు
జాయతే । సదసత్సదసద్వాపినకించిద్వస్తుజాయతే॥ ౨౨॥ హేతుర్నజా
యతేఽనాదేః ఫలంచాపిస్వభావతః ॥ ఆదిర్నవిద్యతేయస్యతస్యహ్యాది
ర్నవిద్యతే॥ ౨౩ ॥ప్రజ్ఞప్తేస్సనిమిత్తత్వమన్యథాద్వయనాశతః।సంక్లేశస్యో
పలబ్ధేశ్చ పరతంత్రాస్తితామతా ॥ ౨౪॥ ప్రజ్ఞప్తేస్సనిమిత్తత్వమిష్యతే
యుక్తిదర్శనాత్ । నిమిత్తస్యానిమిత్తత్వమిష్యతేభూతదర్శనాత్ ॥ ౨౫ ॥
చిత్తంనసంస్పృశత్యర్థం నార్థాభాసంతథైవచ । అభూతోహియతశ్చా
ర్థోనార్థాభాసస్తతఃపృథక్ ॥ ౨౬ ॥నిమిత్తంనసదాచిత్తం సంస్పృ
శత్యధ్వసుత్రిషు । అనిమిత్తోవిపర్యాసః కథంతస్యభవిష్యతి ॥ ౨౭ ॥
తస్మాన్నజాయతేచిత్తం చిత్తదృశ్యంనజాయతే । తస్యపశ్యంతియేజా
తిం ఖేవైపశ్యంతితేపదం ॥ ౨౮ ॥ అజాతంజాయతేయస్మాదజాతిఃప్ర
కృతిస్తతః । ప్రకృతేరన్యథాభావో నకథంచిద్భవిష్యతి ॥ ౨౯ ॥ అ
నాదేరంతవత్త్వంచ సంసారస్యనసేత్స్యతి । అనంతతాచాదిమతో
మోక్షస్యనభవిష్యతి ॥ ౩౦ ॥ ఆదావంతేచయన్నాస్తివర్తమానేఽపి త
త్తథా । వితథైస్సదృశాస్సంతోఽవితథాఇవలక్షితాః ॥ ౩౧ ॥ సప్ర
యోజనతాతేషాం స్వప్నేవిప్రతిపద్యతే । తస్మాదాద్యంతవత్త్వేన మి
థ్యైవఖలుతేస్మృతాః ॥ ౩౨ ॥ సర్వేధర్మామృషాస్వప్నే కాయస్యాం
తర్నిదర్శనాత్ । సంవృతేఽస్మిన్ప్రదేశేవైభూతానాం దర్శనంకు
తః ॥ ౩౩ ॥ నయుక్తందర్శనంగత్వా కాలస్యానియమాద్గతౌ । ప్ర
తిబుద్ధశ్చవైసర్వస్తస్మిందేశేనవిద్యతే ॥ ౩౪ ॥ మిత్రాద్యైస్సహసమ్మ
న్త్ర్యసమ్బుద్ధోనప్రపద్యతే । గృహీతంచాపి యత్కించిత్ ప్రతిబు

ద్ధో నపశ్యతి ॥ ౩౫ ॥ స్వప్నే చావస్తుకః కాయః పృథగన్యస్య దర్శనాత్ యథా కాయస్తథా సర్వం చిత్తదృశ్యమవస్తుకం ॥ ౩౬ ॥ గ్రహణాజ్జాగరితవత్తద్ధేతుస్స్వప్న ఇష్యతే । తద్ధేతుత్వాత్తు తస్యైవ సజ్జాగరితమిష్యతే ॥ ౩౭ ॥ ఉత్పాదస్యాప్రసిద్ధత్వాదజం సర్వముదాహృతం నచభూతాదభూతస్య సంభవోఽస్తి కథంచన ॥ ౩౮ ॥ అసజ్జాగరితే దృష్ట్వా స్వప్నే పశ్యతి తన్మయః । అసత్స్వప్నేపి దృష్ట్వా చ ప్రతిబుద్ధో నపశ్యతి ॥ ౩౯ ॥ నాస్త్యసద్ధేతుకమసత్సదసద్ధేతుకం తథా । సచ్చ సద్ధేతుకం నాస్తి సద్ధేతుకమసత్కుతః ॥ ౪౦ ॥ విపర్యాసాద్యథా జాగ్రదచింత్యాన్ భూతవత్స్పృశేత్ । తథా స్వప్నే విపర్యాసాద్ధర్మాంస్తత్రైవ పశ్యతి ॥ ౪౧ ॥ ఉపలంభాత్సమాచారాదస్తివస్తుత్వవాదినాం । జాతిస్తు దేశితా బుద్ధైరజాతేస్త్రసతాం సదా ॥ ౪౨ ॥ అజాతేస్త్రసతాం తేషాముపలంభాద్వియంతి యే । జాతిదోషా న సేత్స్యంతి దోషోప్యల్పో భవిష్యతి ॥ ౪౩ ॥ ఉపలంభాత్సమాచారాన్మాయాహస్తీ యథోచ్యతే । ఉపలంభాత్సమాచారాదస్తివస్తు తథోచ్యతే ॥ ౪౪ ॥ జాత్యాభాసం చలాభాసం వస్త్వాభాసం తథైవ చ । అజాచలమవస్తుత్వం విజ్ఞానం శాంతమద్వయం ॥ ౪౫ ॥ ఏవం న జాయతే చిత్తమేవం ధర్మా అజాస్స్మృతాః । ఏవమేవ విజానంతో న పతంతి విపర్యయే ॥ ౪౬ ॥ ఋజువక్రాదికాభాసమలాతస్పందితం యథా । గ్రహణగ్రాహకాభాసం విజ్ఞానస్పందితం తథా ॥ ౪౭ ॥ అస్పందమానమలాతమనాభాసమజం యథా । అస్పందమానం విజ్ఞానమనాభాసమజం తథా ॥ ౪౮ ॥ అలాతే స్పందమానే వై ఆభాసా అన్యతో భువః । న తతోఽన్యత్ర నిస్స్పందాన్నాలాతం ప్రవిశంతి తే ॥ ౪౯ ॥ న నిర్గతా అలాతాత్తే ద్రవ్యత్వాభావయోగతః । విజ్ఞానేఽపి తథైవస్యురాభాసస్యావిశేషతః ॥ ౫౦ ॥ విజ్ఞానే స్పందమానే వై ఆభాసా అన్యతో భువః । న తతోఽన్యత్ర నిస్స్పందాన్న విజ్ఞానం విశంతి తే ॥ న నిర్గతాస్తే విజ్ఞానాద్ద్రవ్యత్వాభావయోగతః । కార్యకారణతాభావా

ద్వ్యతో౽చింత్యాస్సదైవతే ॥ ౫౨ ॥ ద్రవ్యం ద్రవ్యస్య హేతుస్స్యాదన్యద
న్యస్య చైవహి । ద్రవ్యత్వమన్యభావో వా ధర్మాణాం నోపపద్యతే ॥ ౫౩
ఏవం న చిత్తజా ధర్మాశ్చిత్తం వాపి న ధర్మజం । ఏవం హేతుఫలాజాతిం
ప్రవిశంతి మనీషిణః ॥ ౫౪ ॥ యావద్ధేతుఫలావేశస్తావద్ధేతుఫలోద్భవః ।
క్షీణే హేతుఫలావేశే నాస్తి హేతుఫలోద్భవః ॥ ౫౫ ॥ యావద్ధేతుఫలా
వేశః సంసారస్తావదాయతః । క్షీణే హేతుఫలావేశే సంసారం న ప్రపద్య
తే ॥ ౫౬ ॥ సంవృత్యా జాయతే సర్వం శాశ్వతం నాస్తి తేన వై । సద్భా
వేన హ్యజం సర్వముచ్ఛేదస్తేన నాస్తి వై ॥ ౫౭ ॥ ధర్మా య ఇతి జాయంతే
జాయంతే తే న తత్త్వతః । జన్మ మాయోపమం తేషాం సా చ మాయా న వి
ద్యతే ॥ ౫౮ ॥ యథా మాయామయాద్బీజాజ్జాయతే తన్మయో౽ఙ్కురః ।
నాసౌ నిత్యో న చోచ్ఛేదీ తద్వద్ధర్మేషు యోజనా ॥ ౫౯ ॥ నాజేషు సర్వ
ధర్మేషు శాశ్వతాశాశ్వతాభిధా । యత్ర వర్ణా న వర్తంతే వివేకస్త
త్ర నోచ్యతే ॥ ౬౦ ॥ యథా స్వప్నే ద్వయాభాసం చిత్తం చలతి మాయ
యా । తథా జాగ్రద్ద్వయాభాసం చిత్తం చలతి మాయయా ॥ ౬౧ ॥ అ
ద్వయం చ ద్వయాభాసం చిత్తం స్వప్నే న సంశయః । అద్వయం చ ద్వయా
భాసం తథా జాగ్రన్న సంశయః ॥ ౬౨ ॥ స్వప్నదృక్ప్రచరన్ స్వప్నే ది
క్షు వై దశసు స్థితాన్ । అండజాన్ స్వేదజాన్వాపి జీవాన్ పశ్యతి యాన్
సదా ॥ ౬౩ ॥ స్వప్నదృక్చిత్తదృశ్యాస్తే న విద్యంతే తతః పృథక్ । తథా
తద్దృశ్యమేవేదం స్వప్నదృక్చిత్తమిష్యతే ॥ ౬౪ ॥ చరన్ జాగరితే జా
గ్రద్దిక్షు వై దశసు స్థితాన్ । అండజాన్ స్వేదజాన్వాపి జీవాన్ పశ్యతి
యాన్ సదా ॥ ౬౫ ॥ జాగ్రచ్చిత్తేక్షణీయాస్తే న విద్యంతే తతః పృథక్ ।
తథా తద్దృశ్యమేవేదం జాగ్రతశ్చిత్తమిష్యతే ॥ ౬౬ ॥ ఉభే హ్యన్యోన్య
దృశ్యే తే కిం తదస్తీతి చోచ్యతే । లక్షణాశూన్యముభయం తన్మతేనైవ గృ
హ్యతే ॥ ౬౭ ॥ యథా స్వప్నమయో జీవో జాయతే మ్రియతే౽పి చ । త
థా జీవా అమీ సర్వే భవంతి న భవంతి చ ॥ ౬౮ ॥ యథా మాయామయో

జీవోజాయతేమ్రియతేపిచ । తథాజీవాఅమీసర్వేభవంతినభవంతిచ॥
యథానిర్మితకోజీవోజాయతేమ్రియతేపివా । తథాజీవాఅమీసర్వే
భవంతినభవంతిచ ॥ ౭౦ ॥ నకశ్చిజ్జాయతేజీవఃసంభవోస్యనవిద్యతే ।
ఏతత్తదుత్తమంసత్యంయత్రకించిన్నజాయతే ॥ ౭౧ ॥ చిత్తస్పందితమే
వేదంగ్రాహ్యగ్రాహకవద్ద్వయం । చిత్తంనిర్విషయంనిత్యమసంగంతేన
కీర్తితం ॥ ౭౨ ॥ యోస్తికల్పితసంవృత్యాపరమార్థేననాస్త్యసౌ ।
పరతంత్రాభిసంవృత్యాస్యాన్నాస్తిపరమార్థతః ॥ ౭౩ ॥ అజఃకల్పిత
సంవృత్యాపరమార్థేననాప్యజః । పరతంత్రాభినిష్పత్త్యా సంవృత్యా
జాయతేతుసః ॥ ౭౪ ॥ అభూతాభినివేశోస్తిద్వయంతత్రనవిద్యతే ।
ద్వయాభావంసబుద్ధ్వైవనిర్నిమిత్తోనజాయతే ॥ ౭౫ ॥ యదానలభతే
హేతూనుత్తమాధమమధ్యమాన్ । తదానజాయతేచిత్తంహేత్వభావే
ఫలంకుతః ॥ ౭౬ ॥ అనిమిత్తస్యచిత్తస్యయానుత్పత్తిస్సమాద్వయా ।అ
జాతస్యైవసర్వస్యచిత్తదృశ్యంహితద్యతః ॥ ౭౭ ॥బుద్ధ్వానిమిత్తతాంస
త్యాంహేతుంపృథగనాప్నువన్ । వీతశోకంతథా కామమభయంపద
మశ్నుతే ॥ ౭౮ ॥ అభూతాభినివేశాద్ధి సదృశేతత్ప్రవర్తతే । వస్త్వ
భావంసబుద్ధ్వైవనిస్సంగంవినివర్తతే ॥ ౭౯ ॥ నివృత్తస్యాప్రవృత్తస్య
నిశ్చలాహితదాస్థితిః । విషయస్సహిబుద్ధానాం తత్సామ్యమజమద్వ
యం ॥ ౮౦ ॥ అజమనిద్రమస్వప్నంప్రభాతంభవతిస్వయం । సకృద్వి
భాతోహ్యేవైషధర్మోధాతుస్వభావతః ॥ ౮౧ ॥ సుఖమావ్రియతేనిత్యం
దుఃఖంవివ్రియతేసదా । యస్యకస్యచధర్మస్యగ్రహేణభగవానసౌ ॥
అస్తినాస్త్యస్తినాస్తీతినాస్తినాస్తీతివాపునః । చలస్థిరోభయాభావై
రావృణోత్యేవబాలిశః ॥ ౮౩ ॥ కోట్యశ్చతస్రఏతాస్తు గ్రహైర్యా
సాంసదావృతః । భగవానాభిరస్పృష్టోయేనదృష్టస్ససర్వదృక్ ॥ ౮౪ ॥
ప్రాప్యసర్వజ్ఞతాంకృత్స్నాంబ్రాహ్మణ్యంపదమద్వయం । అనాపన్నా
దిమధ్యాంతంకిమతఃపరమీహతే ॥ ౮౫ ॥ విప్రాణాంవినయోహ్యేష

శమః ప్రాకృత ఉచ్యతే । దమః ప్రకృతిదాంతత్వాదేవం విద్వాంఛమం వ్రజే
త్ ॥ ౮౬ ॥ సవస్తుసోపలంభం చ ద్వయం లౌకికమిష్యతే । అవస్తుసోపల
మ్భం చ శుద్ధం లౌకికమిష్యతే ॥ ౮౭ ॥ అవస్త్వనుపలంభం చ లోకోత్తర
మితి స్మృతం । జ్ఞానం జ్ఞేయం చ విజ్ఞేయం సదా బుద్ధైః ప్రకీర్తితం ॥ ౮౮ ॥
జ్ఞానే చ త్రివిధే జ్ఞేయే క్రమేణ విదితే స్వయం । సర్వజ్ఞతా హి సర్వత్ర భవ
తీహ మహాధియః ॥ ౮౯ ॥ హేయజ్ఞేయాప్యపాక్యాని విజ్ఞేయాన్యగ్ర
యాణతః । తేషామన్యత్ర విజ్ఞేయాదుపలంభస్త్రిషు స్మృతః ॥ ౯౦ ॥
ప్రకృత్యాకాశవజ్జ్ఞేయాస్సర్వే ధర్మా అనాదయః । విద్యతే న హి నానా
త్వం తేషాం క్వచన కించన ॥ ౯౧ ॥ ఆదిబుద్ధాః ప్రకృత్యైవ సర్వే ధర్మా
స్సునిశ్చితాః । యస్యైవం భవతి క్షాంతిః సోఽమృతత్వాయ కల్పతే ॥ ౯౨ ॥
ఆదిశాంతా హ్యనుత్పన్నాః ప్రకృత్యైవ సునిర్వృతాః । సర్వే ధర్మాస్సమా
భిన్నా అజం సామ్యం విశారదం ॥ ౯౩ ॥ వైశారద్యం తు వై నాస్తి భేదే వి
చరతాం సదా । భేదనిమ్నాః పృథగ్వాదాస్తస్మాత్తే కృపణాః స్మృతాః ॥
అజే సామ్యే తు యే కేచిద్భవిష్యంతి సునిశ్చితాః । తే హి లోకే మహాజ్ఞానా
స్తచ్చ లోకో న గాహతే ॥ ౯౫ ॥ అజేష్వజమసంక్రాంతం ధర్మేషు జ్ఞా
నమిష్యతే । యతో న క్రమతే జ్ఞానమసంగం తేన కీర్తితం ॥ ౯౬ ॥ అ
ణుమాత్రేఽపి వైధర్మ్యే జాయమానేఽవిపశ్చితః । అసంగతా సదా నా
స్తి కిముతావరణచ్యుతిః ॥ ౯౭ ॥ అలబ్ధావరణాస్సర్వే ధర్మాః ప్రకృతినిర్మ
లాః । ఆదౌ బుద్ధాస్తథా ముక్తా బుధ్యంత ఇతి నాయకాః ॥ ౯౮ ॥ క్రమ
తే న హి బుద్ధస్య జ్ఞానం ధర్మేషు తాయినః । సర్వే ధర్మాస్తథా జ్ఞానం నైత
ద్బుద్ధేన భాషితం ॥ ౯౯ ॥ దుర్దర్శమతిగంభీరమజం సామ్యం విశార
దం । బుద్ధ్వా పదమనానాత్వం నమస్కుర్మో యథాబలం ॥ ౧౦౦ ॥

ఇతి చతుర్థమలాతశాంతిప్రకరణమ్

ఇతి గౌడపాదాచార్యకృతా మాండూక్యోపనిషదర్థావిష్కరణకారికాః

అథ కృష్ణయజుర్వేదీయా తైత్తిరీయోపనిషత్

శీక్షావల్లీ

హరిః ఓమ్ ॥ శంనో మిత్రశ్శం వరుణః । శంనో భవత్వర్యమా । శం
న ఇంద్రో బృహస్పతిః । శంనో విష్ణురురుక్రమః । నమో బ్రహ్మణే । నమ
స్తే వాయో । త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి । త్వామేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మ వ
దిష్యామి । ఋతం వదిష్యామి । సత్యం వదిష్యామి ॥ ౧ ॥ తన్మామవతు ।
తద్వక్తారమవతు । అవతు మాం । అవతు వక్తారం । ఓం శాంతిశ్శాంతి
శ్శాంతిః * సత్యం వదిష్యామి పంచ చ * ॥ ఇతి ప్రథమోఽనువాకః ॥

శీక్షాం వ్యాఖ్యాస్యామః ॥ వర్ణస్స్వరః । మాత్రా బలం । సామ సం
తానః । ఇత్యుక్తశ్శీక్షాధ్యాయః * శీక్షాం పంచ * ఇతి ద్వితీయోఽనువాకః

సహ నౌ యశః । సహ నౌ బ్రహ్మవర్చసం । అథాతస్సగ్ంహితాయా
ఉపనిషదం వ్యాఖ్యాస్యామః । పంచస్వధికరణేషు । అధిలోకమధిజ్యౌ
తిషమధివిద్యమధిప్రజమధ్యాత్మం । తా మహాసగ్ంహితా ఇత్యాచక్షతే । అథాధిలోకం । పృథివీ పూర్వరూపం । ద్యౌరుత్తరరూపం । ఆకాశస్సం
ధిః ॥ ౧ ॥ వాయుస్సంధానం । ఇత్యధిలోకం । అథాధిజ్యౌతిషం । అ
గ్నిః పూర్వరూపం । ఆదిత్య ఉత్తరరూపం । ఆపస్సంధిః । వైద్యుతస్సం
ధానం । ఇత్యధిజ్యౌతిషం । అథాధివిద్యం । ఆచార్యః పూర్వరూపం ॥ ౨ ॥
అంతేవాస్యుత్తరరూపం । విద్యాసంధిః । ప్రవచనగ్ంసంధానం । ఇత్య
ధివిద్యం । అథాధిప్రజం । మాతా పూర్వరూపం । పితోత్తరరూపం ।
ప్రజాసంధిః । ప్రజననగ్ంసంధానం । ఇత్యధిప్రజం ॥ ౩ ॥ అథాధ్యా

త్మం । అధరాహనుః పూర్వరూపం । ఉత్తరాహనురుత్తరరూపం । వాక్సంధిః । జిహ్వాసంధానం । ఇత్యధ్యాత్మం । ఇతీమా మహాసగ్ంహితాః । య ఏవమేతా మహాసగ్ంహితా వ్యాఖ్యాతా వేద । సంధీయతే ప్రజయా పశుభిః । బ్రహ్మవర్చసేనాన్నాద్యేన సువర్గేణ లోకేన ॥ ౪ ॥ *సంధిరాచార్యః పూర్వరూపమిత్యాది ప్రజం లోకేన * ఇతి తృతీయోఽనువాకః ॥

యశ్ఛందసామృషభో విశ్వరూపః । ఛందోభ్యోఽధ్యమృతాత్సంబభూవ । స మేంద్రో మేధయా స్పృణోతు । అమృతస్య దేవధారణో భూయాసం । శరీరం మే విచర్షణం । జిహ్వా మే మధుమత్తమా । కర్ణాభ్యాం భూరి విశ్రువం । బ్రహ్మణః కోశోఽసి మేధయా పిహితః । శ్రుతం మే గోపాయ । ఆవహంతీ వితన్వానా ॥ ౧ ॥ కుర్వాణా చీరమాత్మనః । వాసాగ్ంసి మమ గావశ్చ । అన్నపానే చ సర్వదా । తతో మే శ్రియమావహ । లోమశాం పశుభిస్సహ స్వాహా । ఆమాయంతు బ్రహ్మచారిణస్స్వాహా । (విమాయంతు బ్రహ్మచారిణస్స్వాహా । ప్రమాయంతు బ్రహ్మచారిణస్స్వాహా । దమాయంతు బ్రహ్మచారిణస్స్వాహా । శమాయంతు బ్రహ్మచారిణస్స్వాహా) (ఏవం సర్వత్ర కుండలితఆంధ్రపాఠః) యశో జనేఽసానిస్వాహా । శ్రేయాన్వస్యసోఽసానిస్వాహా । తం త్వా భగ ప్రవిశానిస్వాహా । స మా భగ ప్రవిశస్వాహా ॥ ౨ ॥ తస్మింత్సహస్రశాఖే । నిభగాహం త్వయి మృజే స్వాహా । యథాపః ప్రవతాయంతి యథా మాసా అహర్జరం । ఏవం మాం బ్రహ్మచారిణః । ధాతరాయంతు సర్వతస్స్వాహా । ప్రతివేశోఽసి ప్ర మా పాహి (భాహి) ప్ర మా పద్యస్వ ॥ ౩ ॥ * విత

స్వానా ప్రవిశ స్వాహా సప్త చ ॥ (వితన్వానా శమాయంతు బ్రహ్మచారిణ
స్స్వాహా ధాతరాయంతు సర్వతస్స్వాహైకం చ) ఇతి చతుర్థోఽనువాకః ॥

భూర్భువస్సువరితి వా ఏతాస్తిస్రో వ్యాహృతయః । తాసాము హ స్మై
తాం చతుర్థీం । మాహాచమస్యః ప్రవేదయతే । మహ ఇతి । తద్బ్రహ్మ ।
స ఆత్మా । అంగాన్యన్యా దేవతాః । భూరితి వా అయం లోకః । భువ ఇత్య
న్తరిక్షం । సువరిత్యసౌ లోకః ॥ ౧ ॥ మహ ఇత్యాదిత్యః । ఆదిత్యేన వా
వ సర్వే లోకా మహీయంతే । భూరితి వా అగ్నిః । భువ ఇతి వాయుః । సు
వరిత్యాదిత్యః । మహ ఇతి చంద్రమాః । చంద్రమసా వావ సర్వాణి జ్యోతీ
గ్ంషి మహీయంతే । భూరితి వా ఋచః । భువ ఇతి సామాని । సువరితి య
జూగ్ంషి ॥ ౨ ॥ మహ ఇతి బ్రహ్మ । బ్రహ్మణా వావ సర్వే వేదా మహీయం
తే । భూరితి వై ప్రాణః । భువ ఇత్యపానః । సువరితి వ్యానః । మహ ఇ
త్యన్నం । అన్నేన వావ సర్వే ప్రాణా మహీయంతే । తా వా ఏతాశ్చత
స్రశ్చతుర్ధా । చతస్రశ్చతస్రో వ్యాహృతయః । తా యో వేద । స వేద
బ్రహ్మ । సర్వేఽస్మై దేవా బలిమావహంతి ॥ ౩ ॥ *అసౌ లోకో యజూగ్ంషి వే
దద్వే చ *

ఇతి పంచమోఽనువాకః ॥

స య ఏషోఽంతర్హృదయ ఆకాశః । తస్మిన్నయం పురుషో మనోమయః ।
అమృతో హిరణ్మయః । అంతరేణ తాలుకే । య ఏష స్తన ఇవావలంబతే ।
సేంద్రయోనిః । యత్రాసౌ కేశాంతో వివర్తతే । వ్యపోహ్య శీర్షకపా
లే । భూరిత్యగ్నౌ ప్రతితిష్ఠతి । భువ ఇతి వాయౌ ॥ ౧ ॥ సువరిత్యాది
త్యే । మహ ఇతి బ్రహ్మణి । ఆప్నోతి స్వారాజ్యం । ఆప్నోతి మనసస్పతిం ।

వాక్పతిశ్చక్షుష్పతిః । శ్రోత్రపతిర్విజ్ఞానపతిః । ఏతత్తతో భవతి । ఆకాశ శరీరం బ్రహ్మ । సత్యాత్మ ప్రాణారామం మన ఆనందం । శాంతిసమృద్ధ మమృతం ॥ ౨ ॥ ఇతి ప్రాచీనయోగ్యోపాస్స్వ * వాయ్వమృతమే కం చ *

ఇతి షష్ఠోనువాకః ॥

పృథివ్యంతరిక్షం ద్యౌర్దిశోవాంతరదిశాః(శః)। అగ్నిర్వాయురాదిత్య శ్చంద్రమా నక్షత్రాణి । ఆప ఓషధయో వనస్పతయ ఆకాశ ఆత్మా । ఇత్యధి భూతం । అథాధ్యాత్మం । ప్రాణో వ్యానోపాన ఉదానస్సమానః । చ క్షుశ్శ్రోత్రం మనో వాక్ (వాక్త్వక్ । చర్మ) త్వక్చర్మ మాగ్ంసగ్గ్ స్నావాస్థి మ జ్జా । ఏతదధివిధాయ ఋషిరవోచత్ । పాఙ్క్తం వా ఇదగ్ం సర్వం ॥ ౧ ॥ పా ఙ్క్తేనైవ పాఙ్క్తగ్గ్ స్పృణోతీతి * సర్వమేకం చ * ఇతి సప్తమోఽనువాకః

ఓమితి బ్రహ్మ । ఓమితీదగ్ం సర్వం । ఓమిత్యేతదనుకృతిర్హ స్మ వా (కృతిర్హ స్మ వా) అప్యో శ్రావయేత్యాశ్రావయంతి । ఓమితి సామాని గాయంతి । ఓగ్ం శోమితి శస్త్రాణి శగ్ంసంతి । ఓమిత్యధ్వర్యుః ప్రతిగరం ప్రతిగృణాతి । ఓమితి బ్రహ్మా ప్ర సౌతి । ఓమిత్యగ్నిహోత్రమనుజానాతి । ఓమితి బ్రాహ్మణః ప్రవక్ష్యన్నా హ । బ్రహ్మోపాప్నవ(వ)నీతి । బ్రహ్మైవోపాప్నోతి * ఓం దశ *

ఇత్యష్టమోఽనువాకః,

ఋతం చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । సత్యం చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । తపశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । దమశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । శమ శ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । అగ్నయశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । అ గ్నిహోత్రం చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । అతిథయశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచ

నే చ । మానుషం చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । ప్రజా చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ ॥ ౧ ॥ ప్రజనశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । ప్రజాతిశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ । సత్యమితి సత్యవచా రాథీతరః । తప ఇతి తపో నిత్యః పౌరుశిష్టిః । స్వాధ్యాయప్రవచనే ఏవేతి నాకో మౌద్గల్యః । తద్ధి తపస్తద్ధి తపః * ప్రజా చ స్వాధ్యాయప్రవచనే చ షట్ * ఇతి నవమోఽనువాకః ॥

అహం వృక్షస్య రేరివా । కీర్తిః పృష్ఠం గిరేరివ । ఊర్ధ్వపవిత్రో వాజినీవ స్వమృతమస్మి । ద్రవిణగ్ం సవర్చసం । సుమేధా అమృతోక్షితః । ఇతి త్రిశంకోర్వేదానువచనం * అహగ్ం షట్ * ఇతి దశమోఽనువాకః ॥

వేదమనూచ్యాచార్యోఽన్తేవాసినమనుశాస్తి । సత్యం వద । ధర్మం చర । స్వాధ్యాయాన్మా ప్రమదః । ఆచార్యాయ ప్రియం ధనమాహృత్య ప్రజాతంతుం మా వ్యవచ్ఛేత్సీః । సత్యాన్న ప్రమదితవ్యం । ధర్మాన్న ప్రమదితవ్యం । కుశలాన్న ప్రమదితవ్యం । భూత్యై న ప్రమదితవ్యం । స్వాధ్యాయప్రవచనాభ్యాం న ప్రమదితవ్యం ॥ ౧ ॥ దేవపితృకార్యాభ్యాం న ప్రమదితవ్యం । మాతృదేవో భవ । పితృదేవో భవ । ఆచార్యదేవో భవ । అతిథిదేవో భవ । యాన్యనవద్యాని కర్మాణి । తాని సేవితవ్యాని । నో ఇతరాణి । యాన్యస్మాకగ్ం సుచరితాని । తాని త్వయోపాస్యాని ॥ ౨ ॥ నో ఇతరాణి । యే కే చాస్మచ్ఛ్రేయాగ్ంసో బ్రాహ్మణాః । తేషాం త్వయాఽఽసనేన ప్రశ్వసితవ్యం । శ్రద్ధయా దేయం । అశ్రద్ధయాఽదేయం । శ్రియా దేయం । హ్రియా దేయం । భియా దేయం । సంవిదా దేయం । అథ యది తే కర్మవిచికిత్సా వా వృత్తవిచికిత్సా వా స్యాత్ ॥

౩ ॥ యే తత్ర బ్రాహ్మణాస్సంమర్శినః । యుక్తా ఆయుక్తాః । అలూక్షా ధర్మకామాస్స్యుః । యథా తే తత్ర వర్తేరన్ । తథా తత్ర వర్తేథాః । అథాభ్యాఖ్యాతేషు । యే తత్ర బ్రాహ్మణాస్సంమర్శినః । యుక్తా ఆయుక్తాః । అలూక్షా ధర్మకామాస్స్యుః । యథా తే తేషు వర్తేరన్ ॥ ౪ ॥ తథా తేషు వర్తేథాః । ఏష ఆదేశః । ఏష ఉపదేశః । ఏషా వేదోపనిషత్ । ఏతదనుశాసనం । ఏవముపాసితవ్యం । ఏవము చైతదుపాస్యం ।* స్వాధ్యాయప్రవచనాభ్యాం న ప్రమదితవ్యం తానిత్యాయోపాస్యాని విచికిత్సా వా స్యాత్తేషు వర్తేరన్ సప్త చ ॥ * ఇత్యేకాదశోనువాకః

శంనో మిత్రశ్శం వరుణః । శన్నో భవత్వర్యమా । శంన ఇంద్రో బృహస్పతిః । శంనో విష్ణురురుక్రమః । నమో బ్రహ్మణే । నమస్తే వాయో । త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి । త్వామేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మావాదిషం । ఋతమవాదిషం । సత్యమవాదిషం ॥ ౧ ॥ తన్మామావీత్ । తద్వక్తారమావీత్ । ఆవీన్మాం । ఆవీద్వక్తారం । ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః । * సత్యమవాదిషం పంచ చ * ॥ —॥ ఇతి ద్వాదశోనువాకః ॥ —॥

ఇతి శిక్షావల్లీ నామ ప్రథమాధ్యాయః

(శంనశ్శీక్షాగ్ సహనౌ యశ్ఛందసాం భూస్స యః పృథివ్యోమిత్యృతం తపాం వేదమనూచ్య శంనో ద్వాదశ । శంనో మహ ఇత్యాదితో నౌష తరాణి త్రయోవింశతిః ॥ శంనో మిత్రశ్శం వరుణః...అవతు వక్తారం ॥)
ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః * ద్రావిడాస్తు శిక్షావల్ల్యానందవల్లీ భృగువల్లీత్రయస్యైకపరిపాఠకత్వమంగీకృత్య సత్యమవాదిషం పంచ చేత్యుత్త

౮౦ సహనావవత్విత్యాదిపఠంతి ॥

హరిః ఓం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

అథానందవల్లీనామ ద్వితీయాధ్యాయః

హరిః ఓమ్ ॥ సహనావవతు । సహనౌభునక్తు । సహవీర్యంకరవావ
హై । తేజస్వినావధీతమస్తు । మావిద్విషావహై । ఓం శాంతిశ్శాంతి
శ్శాంతిః । ఓంబ్రహ్మవిదాప్నోతిపరం । తదేషాభ్యుక్తా । సత్యంజ్ఞానమన
న్తంబ్రహ్మ । యోవేదనిహితంగుహాయాంపరమేవ్యోమన్ ॥ ౧ ॥ సోఽ
శ్నుతేసర్వాన్ కామాన్ సహ । బ్రహ్మణావిపశ్చితేతి । తస్మాద్వాఏతస్మా
దాత్మనఆకాశస్సంభూతః । ఆకాశాద్వాయుః । వాయోరగ్నిః । అ
గ్నేరాపః । అద్భ్యఃపృథివీ । పృథివ్యాఓషధయః । ఓషధీభ్యోన్నం । అ
న్నాత్పురుషః ॥ ౨ ॥ సవాఏషపురుషోన్నరసమయః । తస్యేదమేవశి
రః । అయందక్షిణఃపక్షః । అయముత్తరఃపక్షః । అయమాత్మా । ఇ
దంపుచ్ఛంప్రతిష్ఠా । తదప్యేషశ్లోకోభవతి ॥ ఇతిప్రథమోనువాకః ॥

అన్నాద్వైప్రజాఃప్రజాయంతే । యాఃకాశ్చపృథివీగ్ంశ్రితాః ।
అథోఅన్నేనైవజీవంతి । అథైనదపియంత్యంతతః । అన్నగ్ంహిభూతా
నాంజ్యేష్ఠం ॥ తస్మాత్సర్వౌషధముచ్యతే । సర్వంవైతేన్నమాప్నువం
తి । యేన్నంబ్రహ్మోపాసతే । అన్నగ్ంహిభూతానాంజ్యేష్ఠం । తస్మా
త్సర్వౌషధముచ్యతే ॥ ౧ ॥ అన్నాద్భూతానిజాయంతే । జాతాన్యన్నే
నవర్ధంతే । అద్యతేఽత్తిచభూతాని । తస్మాదన్నంతదుచ్యతఇతి । తస్మా
ద్వాఏతస్మాదన్నరసమయాత్ । అన్యోఽన్తరఆత్మాప్రాణమయః । తేనైష

పూర్ణః | స వా ఏష పురుషవిధ ఏవ | తస్య పురుషవిధతాం | అన్వయం పురుషవిధః ॥ ౨ ॥ తస్య ప్రాణ ఏవ శిరః | వ్యానో దక్షిణః పక్షః | అపాన ఉత్తరః పక్షః | ఆకాశ ఆత్మా | పృథివీ పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా | తదప్యేష శ్లోకో భవతి ॥ — ॥ ఇతి ద్వితీయోనువాకః ॥ —

ప్రాణం దేవా అను ప్రాణంతి | మనుష్యాః పశవశ్చ యే | ప్రాణో హి భూతానామాయుః | తస్మాత్సర్వాయుషముచ్యతే | సర్వమేవ త ఆయుర్యంతి | యే ప్రాణం బ్రహ్మోపాసతే | ప్రాణో హి భూతానామాయుః | తస్మాత్సర్వాయుషముచ్యత ఇతి | తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మా | యః పూర్వస్య ॥ ౧ ॥ తస్మాద్వా ఏతస్మాత్ప్రాణమయాత్ | అన్యోంతర ఆత్మా మనోమయః | తేనైష పూర్ణః | స వా ఏష పురుషవిధ ఏవ | తస్య పురుషవిధతాం | అన్వయం పురుషవిధః | తస్య యజురేవ శిరః | ఋగ్దక్షిణః పక్షః | సామోత్తరః పక్షః | ఆదేశ ఆత్మా ॥ ౨ ॥ అథర్వాంగిరసః పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా | తదప్యేష శ్లోకో భవతి ॥ ఇతి తృతీయోనువాకః ॥

యతో వాచో నివర్తంతే | అప్రాప్య మనసా సహ | ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వాన్ | న బిభేతి కదాచనేతి | తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మా | యః పూర్వస్య | తస్మాద్వా ఏతస్మాన్మనోమయాత్ | అన్యోంతర ఆత్మా విజ్ఞానమయః | తేనైష పూర్ణః | స వా ఏష పురుషవిధ ఏవ ॥ ౧ ॥ తస్య పురుషవిధతాం | అన్వయం పురుషవిధః | తస్య శ్రద్ధైవ శిరః | ఋతం దక్షిణః పక్షః | సత్యముత్తరః పక్షః | యోగ ఆత్మా | మహః పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా | తదప్యేష శ్లోకో భవతి ॥ — ॥ ఇతి చతుర్థోనువాకః ॥ —

విజ్ఞానం యజ్ఞం తనుతే । కర్మాణి తనుతేఽపి చ । విజ్ఞానం దేవాస్సర్వే ।
బ్రహ్మ జ్యేష్ఠముపాసతే । విజ్ఞానం బ్రహ్మ చేద్వేద । తస్మాచ్చేన్న ప్రమా-
ద్యతి । శరీరే పాప్మనో హిత్వా । సర్వాన్కామాన్ సమశ్నుత ఇతి । త
స్యైష ఏవ శారీర ఆత్మా । యః పూర్వస్య ॥ ౧ ॥ తస్మాద్వా ఏతస్మాద్విజ్ఞాన
మయాత్ । అన్యోఽన్తర ఆత్మానందమయః । తేనైష పూర్ణః । స వా
ఏష పురుషవిధ ఏవ । తస్య పురుషవిధతామ్ । అన్వయం పురుషవిధః । తస్య
ప్రియమేవ శిరః । మోదో దక్షిణః పక్షః । ప్రమోద ఉత్తరః పక్షః । ఆ
నంద ఆత్మా ॥ ౨ ॥ బ్రహ్మ పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా । తదప్యేష శ్లోకో భవతి ॥

ఇతి పంచమోఽనువాకః

అసన్నేవ స భవతి । అసద్బ్రహ్మేతి వేద చేత్ । అస్తి బ్రహ్మేతి చేద్వేద ।
సంతమేనం తతో విదురితి । తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మా । యః పూర్వస్య ।
అథాతోఽనుప్రశ్నాః । ఉతావిద్వానముం లోకం ప్రేత్య । కశ్చన గ
చ్ఛతీ౩ । ఆహో విద్వానముం లోకం ప్రేత్య ॥ ౧ ॥ కశ్చిత్సమశ్నుతా౩
ఉ । సోఽకామయత । బహు స్యాం ప్రజాయేయేతి । స తపోఽతప్యత । స
తపస్తప్త్వా । ఇదగ్ం సర్వమసృజత । యదిదం కించ । తత్సృష్ట్వా । తదే
వానుప్రావిశత్ । తదనుప్రవిశ్య ॥ ౨ ॥ సచ్చ త్యచ్చాభవత్ । నిరు
క్తం చానిరుక్తం చ । నిలయనం చానిలయనం చ । విజ్ఞానం చావిజ్ఞానం చ ।
సత్యం చానృతం చ సత్యమభవత్ । యదిదం కించ । తత్సత్యమిత్యాచక్ష
తే । తదప్యేష శ్లోకో భవతి ॥ — ॥ ఇతి షష్ఠోఽనువాకః ॥ —

అసద్వా ఇదమగ్ర ఆసీత్ । తతో వై సదజాయత । తదాత్మానగ్గ్ స్వ

యమకురుత । తస్మాత్తత్సుకృతముచ్యత ఇతి। యద్వై తత్సుకృతం । రసో వై సః। రసగ్ హ్యేవాయం లబ్ధ్వానందీ భవతి । కో హ్యేవాన్యాత్కః ప్రాణ్యాత్। యదేష ఆకాశ ఆనందో న స్యాత్। ఏష హ్యేవానందయాతి॥ ౧ యదా హ్యేవైష ఏతస్మిన్నదృశ్యేఽనాత్మ్యేఽనిరుక్తేఽనిలయనేఽభయం ప్రతిష్ఠాం విందతే । అథ సోఽభయంగతో భవతి । యదా హ్యేవైష ఏతస్మిన్నుదరమంతరం కురుతే । అథ తస్య భయం భవతి । తత్త్వేవ భయం విదుషోఽమన్వానస్య। తదప్యేష శ్లోకో భవతి ॥ ॥ ఇతి సప్తమోఽనువాకః ॥

భీషాఽస్మాద్వాతః పవతే । భీషోదేతి సూర్యః ।భీషాఽస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ। మృత్యుర్ధావతి పంచమ ఇతి । సైషానందస్య మీమాగ్ంసా భవతి । యువా స్యాత్సాధుయువాఽధ్యాయకః । ఆశిష్ఠో ద్రఢిష్ఠో బలిష్ఠః । తస్యేయం పృథివీ సర్వా విత్తస్య పూర్ణా స్యాత్ । స ఏకో మానుష ఆనందః ।*శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య ॥ ౧ ॥ తే యే శతం మానుషా ఆనందాః । స ఏకో మనుష్యగంధర్వాణామానందః ।శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య। తే యే శతం మనుష్యగంధర్వాణామానందాః । స ఏకో దేవగంధర్వాణామానందః । శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య । తే యే శతం దేవగంధర్వాణామానందాః । స ఏకః పితృ(త్యా)ణాం చిరలోకలోకానామానందః। శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య । తే యే శతం పితృ (త్యా) ణాం చిరలోకలోకానామానందాః ॥ ౨ ॥ స ఏక ఆజానజానాం దేవానామానందః । శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య । తే యే శతమాజానజానాం దేవా

(మానుషానందపర్యాయే శ్రోత్రియస్యేత్యాదివాక్యం శాంకరపాఠే నాస్తి)

నామానందాః । స ఏకః కర్మదేవానాం దేవానామానందః । యే కర్మ
ణా దేవానపియంతి । శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య । తే యే శతం క
ర్మదేవానాం దేవానామానందాః । స ఏకో దేవానామానందః ।
శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య । తే యే శతం దేవానామానందాః ॥ ౩
స ఏక ఇంద్రస్యానందః । శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య । తే యే శతమిం
ద్రస్యానందాః । స ఏకో బృహస్పతేరానందః । శ్రోత్రియస్య చాకామ
హతస్య । తే యే శతం బృహస్పతేరానందాః । స ఏకః ప్రజాపతేరాన
న్దః । శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య । తే యే శతం ప్రజాపతేరానందాః ।
స ఏకో బ్రహ్మణ ఆనందః ॥ ౪ ॥ శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య । స య
శ్చాయం పురుషే । యశ్చాసావాదిత్యే । స ఏకః । స య ఏవంవిత్ । అ
స్మాల్లోకాత్ప్రేత్య । ఏతమన్నమయమాత్మానముపసంక్రామతి । ఏతం
ప్రాణమయమాత్మానముపసంక్రామతి । ఏతం మనోమయమాత్మానము
పసంక్రామతి । ఏతం విజ్ఞానమయమాత్మానముపసంక్రామతి ॥ ౫ ॥ ఏ
తమానందమయమాత్మానముపసంక్రామతి । తదప్యేష శ్లోకో భవతి ॥

ఇత్యష్టమోఽనువాకః ॥

యతో వాచో నివర్తంతే । అప్రాప్య మనసా సహ । ఆనందం బ్రహ్మ
ణో విద్వాన్ । న బిభేతి కుతశ్చనేతి । ఏతగ్ం హ వావ న తపతి । కిమహగ్ం
సాధు నాకరవం । కిమహం పాపమకరవమితి । స య ఏవం విద్వానేతే ఆ
త్మానగ్ం స్పృణుతే । ఉభే హ్యేవైష ఏతే ఆత్మానగ్ం స్పృణుతే । య ఏవం
వేద ॥ ౧ ॥ ఇత్యుపనిషత్ ॥ ॥ ఇతి నవమోఽనువాకః ॥

సహనావవతు । సహనౌభునక్తు । సహవీర్యంకరవావహై । తేజ
స్వినావధీతమస్తు మావిద్విషావహై ॥ ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥ ❋

(బ్రహ్మవిదిదమయమిదమేకవిగ్ంశతిరన్నాదన్నరసమయాత్ప్రాణో
వ్యానోపాన ఆకాశః పృథివీపుచ్ఛగ్ంషడ్విగ్ంశతిః ప్రాణం యజుర్ ఋక్సా
మాదేశోథర్వాంగిరసః పుచ్ఛంద్వావిగ్ంశతిర్వ్యతశ్శ్రద్ధర్తగ్ం సత్యం
యోగో మహోష్టాదశవిజ్ఞానం ప్రియం మోదః ప్రమోద ఆనందో బ్ర
హ్మపుచ్ఛం ద్వావిగ్ంశతిరసన్నేవాథాష్టావిగ్ంశతిస్సప్తదశ భీషాస్మాన్మ
హామనుష్యగంధర్వాణాం దేవగంధర్వాణాం పితౄణాం చిరలోకలో
కానామాజానజానాం కర్మ దేవానాం దేవానామింద్రస్య బృహస్ప
తేః ప్రజాపతేర్బ్రహ్మణస్సయశ్చ సంక్రామత్యేకపంచాశద్యతః కుతశ్చ
నైతమేకాదశనవ ॥ ౯ ॥ బ్రహ్మవిన్నవ) ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

ఇత్యానందవల్లీ ద్వితీయోధ్యాయః

అథ భృగువల్లీ

హరిః ఓమ్। (సహనావవతు ॥ సహనౌభునక్తు । సహవీర్యంకరవా
వహై। తేజస్వినావధీతమస్తు మావిద్విషావహై। ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః)

భృగుర్వై వారుణిః । వరుణం పితరముపససార । అధీహి భగవో బ్ర
హ్మేతి । తస్మా ఏతత్ప్రోవాచ । అన్నం ప్రాణం చక్షుశ్శ్రోత్రం మనో వా
చమితి । తగ్ంహోవాచ । యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంతే । యేన
జాతాని జీవంతి । యత్ప్రయంత్యభిసంవిశంతి । తద్విజిజ్ఞాసస్వ । తద్బ్ర

హ్మేతి । స తపో౽తప్యత । స తపస్తప్త్వా ॥— ఇతి ప్రథమో౽నువాకః ॥

అన్నం బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్ । అన్నాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే । అన్నేన జాతాని జీవంతి । అన్నం ప్రయంత్యభిసంవిశంతీతి । తద్విజ్ఞాయ । పునరేవ వరుణం పితరముపససార । అధీహి భగవో బ్రహ్మేతి । తగ్ం హోవాచ । తపసా బ్రహ్మ విజిజ్ఞాసస్వ । తపో బ్రహ్మేతి । స తపో౽తప్యత । స తపస్తప్త్వా ॥ —॥ ఇతి ద్వితీయో౽నువాకః ॥—

ప్రాణో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్ । ప్రాణాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే । ప్రాణేన జాతాని జీవంతి । ప్రాణం ప్రయంత్యభిసంవిశంతీతి । తద్విజ్ఞాయ । పునరేవ వరుణం పితరముపససార । అధీహి భగవో బ్రహ్మేతి । తగ్ం హోవాచ । తపసా బ్రహ్మ విజిజ్ఞాసస్వ । తపో బ్రహ్మేతి । స తపో౽తప్యత । స తపస్తప్త్వా ॥ — ॥ ఇతి తృతీయో౽నువాకః ॥ — ॥

మనో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్ । మనసో హ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే । మనసా జాతాని జీవంతి । మనః ప్రయంత్యభిసంవిశంతీతి । తద్విజ్ఞాయ । పునరేవ వరుణం పితరముపససార । అధీహి భగవో బ్రహ్మేతి । తగ్ం హోవాచ । తపసా బ్రహ్మ విజిజ్ఞాసస్వ । తపో బ్రహ్మేతి । స తపో౽తప్యత । స తపస్తప్త్వా ॥ — ॥ ఇతి చతుర్థో౽నువాకః ॥ —

విజ్ఞానం బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్ । విజ్ఞానాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే । విజ్ఞానేన జాతాని జీవంతి । విజ్ఞానం ప్రయంత్యభిసంవిశంతీతి । తద్విజ్ఞాయ । పునరేవ వరుణం పితరముపససార । అధీహి భగవో బ్రహ్మేతి । తగ్ం హోవాచ । తపసా బ్రహ్మ విజిజ్ఞాసస్వ । తపో బ్రహ్మేతి

సతపోతప్యత । సతపస్తప్త్వా ॥ —— ॥ ఇతి పంచమోనువాకః ॥ —— ॥

ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్ । ఆనందాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే । ఆనందేన జాతాని జీవంతి । ఆనందం ప్రయంత్యభిసంవిశంతీతి । సైషా భార్గవీ వారుణీ విద్యా । పరమే వ్యోమన్ప్రతిష్ఠితా । (స) య ఏవం వేద ప్రతితిష్ఠతి । అన్నవానన్నాదో భవతి । మహాన్భవతి ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేన । మహాన్కీర్త్యా ॥ ఇతి షష్ఠోనువాకః ॥

అన్నం న నింద్యాత్ । తద్వ్రతం । ప్రాణోవా అన్నం । శరీరమన్నాదం । ప్రాణే శరీరం ప్రతిష్ఠితం । శరీరే ప్రాణః ప్రతిష్ఠితః । తదేతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం । సయ ఏతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం వేద ప్రతితిష్ఠతి । అన్నవానన్నాదో భవతి । మహాన్భవతి ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేన । మహాన్కీర్త్యా ॥ —— ॥ ఇతి సప్తమోనువాకః ॥ ——

అన్నం న పరిచక్షీత । తద్వ్రతం । ఆపో వా అన్నం । జ్యోతిరన్నాదం । అప్సు జ్యోతిః ప్రతిష్ఠితం । జ్యోతిష్యాపః ప్రతిష్ఠితాః । తదేతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం । సయ ఏతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం వేద ప్రతితిష్ఠతి । అన్నవానన్నాదో భవతి । మహాన్భవతి ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేన । మహాన్కీర్త్యా ॥ —— ॥ ఇత్యష్టమోనువాకః ॥ ——

అన్నం బహు కుర్వీత । తద్వ్రతం । పృథివీ వా అన్నం । ఆకాశోన్నాదః । పృథివ్యామాకాశః ప్రతిష్ఠితః । ఆకాశే పృథివీ ప్రతిష్ఠితా । తదేతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం । సయ ఏతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం వేద ప్రతితిష్ఠతి । అన్నవానన్నాదో భవతి । మహాన్భవతి ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చ

సేన । మహాన్కీర్త్యా ॥ — ॥ ఇతినవమోఽనువాకః ॥ —

సకంచనవసతౌ ప్రత్యాచక్షీత । తద్వ్రతం । తస్మాద్యయాకయాచ
విధయా బహ్వన్నంప్రాప్నుయాత్ । అరాధ్యస్మా అన్నమిత్యాచక్షతే ।
ఏతద్వై ముఖతోఽన్నగ్ం రాద్ధం । ముఖతోఽస్మా అన్నగ్ం రాధ్యతే । ఏతద్వై మ
ధ్యతోఽన్నగ్ం రాద్ధం । మధ్యతోఽస్మా అన్నగ్ం రాధ్యతే । ఏతద్వా అంతతో
న్నగ్ం రాద్ధం । అంతతోఽస్మా అన్నగ్ం రాధ్యతే ॥ ౧ ॥ య ఏవం వేద । క్షేమ
ఇతివాచి । యోగక్షేమఇతి ప్రాణాపానయోః ॥ కర్మేతిహస్తయోః
గతిరితిపాదయోః । విముక్తిరితిపాయౌ । ఇతిమానుషీస్సమాజ్ఞాః । అ
థదైవీః । తృప్తిరితివృష్టౌ । బలమితివిద్యుతి ॥ ౨ ॥ యశఇతిపశుషు ।
జ్యోతిరితినక్షత్రేషు । ప్రజాతిరమృతమానందఇత్యుపస్థే । సర్వమి
త్యాకాశే । తత్ప్రతిష్ఠేత్యుపాసీత । ప్రతిష్ఠావాన్భవతి । తన్మహఇ
త్యుపాసీత । మహాన్భవతి । తన్మనఇత్యుపాసీత । మానవాన్భవతి ॥ ౩ ॥
తన్నమఇత్యుపాసీత । నమ్యంతేఽస్మైకామాః । తద్బ్రహ్మేత్యుపాసీత । బ్ర
హ్మవాన్భవతి । తద్బ్రహ్మణః పరిమరఇత్యుపాసీత । పర్యేణ మ్రియం
తే ద్విషంతస్సపత్నాః । పరి యేఽప్రియాభ్రాతృవ్యాః । సయశ్చాయంపు
రుషే । యశ్చాసావాదిత్యే । సఏకః ॥ ౪ ॥ సయఏవంవిత్ । అస్మా
ల్లోకాత్ప్రేత్య । ఏతమన్నమయమాత్మానముపసంక్రమ్య । ఏతం ప్రా
ణమయమాత్మానముపసంక్రమ్య । ఏతం మనోమయమాత్మానముపసం
క్రమ్య । ఏతం విజ్ఞానమయమాత్మానముపసంక్రమ్య । ఏతమానందమ
యమాత్మానముపసంక్రమ్య । ఇమాంల్లోకాన్కామాన్నీకామరూప్యను
సంచరన్ । ఏతత్సామగాయన్నాస్తే । హా౩వు హా౩వు హా౩వు ॥ ౫ ॥ అ

హావు. అహమన్నమహమన్నమహమన్నం। అహమన్నాదో౽హమన్నాదో౽౧హ మన్నాదః। అహగ్గ్‌శ్లోకకృదహగ్గ్‌శ్లోకకృదహగ్గ్‌శ్లోకకృత్ । అహమస్మి ప్రథమజా ఋతా౩స్య। పూర్వం దేవేభ్యో అమృతస్య నా౩భా౩యి। యో మా దదాతి స ఇదేవ మా౩వాః ॥ అహమన్నమన్నమదంతమా౩ ద్మి। అహం విశ్వం భువనమభ్యభవా౩మ్। సువర్ణ జ్యోతీః। య ఏవం వేద ఇత్యుపనిషత్ ॥ ౬ ॥ — ॥ ఇతి దశమో౽నువాకః ॥ —

భృగుస్త్రయోదశాన్నం ప్రాణో మనో విజ్ఞానమితి విజ్ఞానం ద్వాదశ ద్వాదశానందో దశాన్నం న నింద్యాదన్నం న పరిచక్షీతాన్నం బహు కుర్వీత పృథివ్యామాకాశ ఏకాదశైకాదశ నకం చ నైకషష్టిర్దశ ॥౧౦ ॥* (రాధ్యతే విద్యుతి మానవాః భవత్యేకో౽హ౩ వు య ఏవం వేదైకం చ ॥

భృగుస్తస్మై యతో వా ఇమానితద్విజిజ్ఞాసస్వ తత్త్రయోదశాన్నం ప్రాణం మనో విజ్ఞానమితి విజ్ఞాయ తం తపసా ద్వాదశ ద్వాదశానందః ఇతి సైషా దశాన్నం న నింద్యాత్ప్రాణశ్శరీరమన్నం న పరిచక్షీతాపో జ్యోతిరన్నం బహు కుర్వీత పృథివ్యామాకాశ ఏకాదశైకాదశ నకం చ నైకషష్టిరేకాన్నవింశతిరేకాన్నపంచాశత్ ॥ సహ నావవతు । సహ నౌ భునక్తు । సహ వీర్యం కరవావహై । తేజస్వి నావధీతమస్తు మా విద్విషావహై । ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః) ॥ *********ఇతి భృగువల్లీ తృతీయః ప్రశ్నః**

* సహనావిత్యేతన్నాత్రిదావిడాః పఠంతి । భృగుస్త్రయోదశేత్యారభ్య నకం చ నైకషష్టిరిత్యంతం తు పాఠద్వయోస్సమానమ్ ॥ తతః శంన్నశ్శీర్‌షాగ్ సహనౌయశ్ఛందసాం భూస్సయఃపృథివ్యామిత్యేతం చాహం వేదమనూచ్యశంనస్సహనావవతు బ్రహ్మవిద్భృగుః పంచదశ ॥ శంనోమహ ఇత్యాదిత్యోనో ఇతరాణ్యన్నేవాన్నం న నింద్యాచ్చతుశ్చత్వారింశత్ ॥ ఇతి ద్రావిడానాం పాఠః॥ ***************౦*

అథ తైత్తిరీయోపనిషది షష్ఠః ప్రశ్నః — నారాయణం

హరిఃఓమ్ ॥ సహనావవత్విత్యాదిశాంతిః ॥

అంభస్యపారే భువనస్యమధ్యే నాకస్యపృష్ఠే మహతోమహీయాన్ ।
శుక్రేణజ్యోతీగ్ంషి సమనుప్రవిష్టః ప్రజాపతిశ్చరతిగర్భేఅంతః ॥ ౧ ॥
యస్మిన్నిదగ్ంసంచవిచైతిసర్వంయస్మిన్దేవాఅధివిశ్వేనిషేదుః । తదేవ
భూతం తదుభవ్యమాఇదం తదక్షరేపరమేవ్యోమన్ ॥ ౨ ॥ యేనావృ
తంఖంచదివంమహీంచ యేనాదిత్యస్తపతితేజసాభ్రాజసాచ ।యమం
తస్సముద్రేకవయోవయంతియదక్షరేపరమేప్రజాః ॥౩ ॥ యతఃప్రసూ
తా జగతఃప్రసూతీతోయేనజీవాన్వ్యనసర్జ(వ్యచసర్జ)భూమ్యాం । య
దోషధీభిఃపురుషాన్పశూగ్ంశ్చవివేశభూతానిచరాచరాణి॥౪॥అతఃపరం
నాన్యదణీయసగ్ంహిపరాత్పరం యన్మహతోమహాంతమ్ । యదేకమవ్య
క్తమనంతరూపం విశ్వంపురాణం తమసఃపరస్తాత్ ॥ ౫ ॥ తదేవర్తం
తదుసత్యమాహుస్తదేవబ్రహ్మపరమంకవీనాం । ఇష్టాపూర్తంబహుధా
జాతం జాయమానంవిశ్వంబిభర్తి భువనస్యనాభిః ॥ ౬ ॥ తదేవాగ్ని
స్తద్వాయుస్తత్సూర్యస్తదుచంద్రమాః । తదేవశుక్రమమృతంతద్బ్రహ్మ
తదాపస్సప్రజాపతిః ॥ ౭ ॥సర్వేనిమేషాజజ్ఞిరేవిద్యుతఃపురుషాదధి।కలా
ముహూర్తాఃకాష్ఠాశ్చాహోరాత్రాశ్చసర్వశః ।అర్ధమాసామాసాఋ
తవస్సంవత్సరశ్చకల్పతాం(కల్పంతాం)॥౮॥సఆపఃప్రదుఘేఉభేఇమేఅం
తరిక్షమథోసువః । నైనమూర్ధ్వంనతిర్యంచంనమధ్యేపరిజగ్రభత్ ।
నతస్యేశేకశ్చనతస్యనామమహద్యశః ॥ ౯ ॥ నసందృశేతిష్ఠతిరూపమస్య

స్య నచక్షుషాపశ్యతికశ్చనైనం । హృదామనీషామనసాభిక్లృప్తో యఏనం విదురమృతాస్తేభవంతి॥ ౧౦ ॥ * అద్భ్యస్సంభూతోహిరణ్యగర్భఇత్యష్టౌ * ఏషహిదేవఃప్రదిశోనుసర్వాఃపూర్వోహిజాతస్సఉగర్భేఅంతః। సవిజాయమానస్సజనిష్యమాణఃప్రత్యఙ్ముఖాస్తిష్ఠతివిశ్వతోముఖః ॥౧౧॥ విశ్వతశ్చక్షురుతవిశ్వతోముఖోవిశ్వతోహస్తఉతవిశ్వతస్పాత్ । సంబాహుభ్యాంనమతిసంపతత్రైర్ద్యావాపృథివీజనయందేవఏకః ॥౧౨॥ వేనస్తత్పశ్యన్విశ్వాభువనానివిద్వాన్యత్రవిశ్వంభవత్యేకనీడం(ళం)యస్మిన్నిదగ్ంసంచవిచైతిసర్వం సఓతఃప్రోతశ్చవిభుఃప్రజాసు ॥ ౧౩॥ ప్రతద్వోచేఅమృతంనువిద్వాన్గంధర్వోనామనిహితంగుహాసు । త్రీణి పదానిహితా గుహాస్యయస్తద్వేదసవితుఃపితాసత్ ॥ ౧౪ ॥ సనోబంధుర్జనితాసవిధాతాధామానివేదభువనానివిశ్వా । యత్రదేవాఅమృతమానశానాస్తృతీయేధామాన్యభ్యైరయంత ॥ ౧౫ ॥ పరిద్యావాపృథివీయంతిసద్యఃపరిలోకాన్పరిదిశఃపరిసువః। ఋతస్యతంతుంవితతంవిచృత్యతదపశ్యత్తదభవత్ప్రజాసు ॥ ౧౬ ॥ పరీత్యలోకాన్పరీత్యభూతానిపరీత్యసర్వాఃప్రదిశోదిశశ్చ । ప్రజాపతిఃప్రథమజాఋతస్యాత్మనాత్మానమభిసంబభూవ ॥ ౧౭ ॥ సదసస్పతిమద్భుతం ప్రియమింద్రస్య కామ్యం । సనింమేధామయాసిషం ॥ ౧౮ ॥ ఉద్దీప్యస్వజాతవేదోపఘ్నన్నిర్ఋతింమమ । పశూగ్ంశ్చమహ్యమావహజీవనంచదిశోదశ(దిశ)॥౧౯॥ మానోహిగ్ంసీజ్జాతవేదోగామశ్వంపురుషంజగత్ । అబిభ్రదగ్నఆగహి శ్రియామాపరిపాతయ ॥ ౨౦ ॥ పురుషస్యవిద్మసహస్రాక్షస్య మహాదేవ

స్యధీమహి । తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥ ౨౧ ॥ తత్పురుషాయ విద్మహే మహాదేవాయ ధీమహి । తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥ ౨౨ ॥ తత్పురుషాయ విద్మహే వక్రతుండాయ ధీమహి । తన్నో దంతిః ప్రచోదయాత్ ॥ ౨౩

ఇతః పరమూర్ధ్వం ద్రావిడపాఠః । అథ ఆంధ్రపాఠః

తత్పురుషాయ విద్మహే సువర్ణపక్షాయ ధీమహి । తన్నో గరుడః ప్రచోదయాత్ ॥ ౨౪ ॥ కాత్యాయనాయ విద్మహే కన్యకుమారి ధీమహి । తన్నో దుర్గిః ప్రచోదయాత్ ॥ ౨౫ ॥ నారాయణాయ విద్మహే వాసుదేవాయ ధీమహి । తన్నో విష్ణుః ప్రచోదయాత్ ॥ ౨౬ ॥ సహస్రపరమా దేవీ శతమూలా శతాంకురా । సర్వగ్ం హరతు మే పాపం దూ

తత్పురుషాయ విద్మహే చక్రతుండాయ ధీమహి ॥ ౫ ॥ తన్నో నందిః ప్రచోదయాత్ । తత్పురుషాయ విద్మహే మహాసేనాయ ధీమహి । తన్నః షణ్ముఖః ప్రచోదయాత్ । తత్పురుషాయ విద్మహే సువర్ణపక్షాయ ధీమహి । తన్నో గరుడః ప్రచోదయాత్ । వేదాత్మనాయ విద్మహే హిరణ్యగర్భాయ ధీమహి తన్నో బ్రహ్మ ప్రచోదయాత్ । నారాయణాయ విద్మహే వాసుదేవాయ ధీమహి । తన్నో విష్ణుః ప్రచోదయాత్ । వజ్రనఖాయ విద్మహే తీక్ష్ణదగ్ంష్ట్రాయ ధీమహి ॥ ౬ ॥ తన్నో నారసిగ్ంహః ప్రచోదయాత్ । భాస్కరాయ విద్మహే మహద్ద్యుతికరాయ ధీమహి తన్నో ఆదిత్యః ప్రచోదయాత్ । వైశ్వానరాయ విద్మహే లాలీలాయ ధీమహి । తన్నో అగ్నిః ప్రచోదయాత్ । కాత్యాయనాయ విద్మహే కన్యకుమారి ధీమహి । తన్నో దుర్గిః ప్రచోదయాత్ । సహస్రపరమా దేవీ

ర్వాదుస్స్వప్ననాశినీ ॥ ౨౬ ॥ అశ్వక్రాంతే రథక్రాంతే విష్ణుక్రాంతే వసుంధరా । శిరసా ధారితా దేవి రక్షస్వమాం పదేపదే । ఉద్ధృతాసి వరాహేణ కృష్ణేన శతబాహునా ॥ ౨౭ ॥ భూమిర్ధేనుర్ధరణీ లోకధారిణీ । మృత్తికే హన మే పాపం యన్మయా దుష్కృతం కృతం । (త)త్వయా హతేన పాపేన జీవామి శరదశ్శతమ్ । మృత్తికే దేహి మే పుష్టిం త్వయి

శతమూలా శతాంకురా । సర్వగ్ం హరతు మే పాపం దూర్వా దుస్స్వప్న నాశినీ । కాండాత్కాండాత్ప్రరోహంతీ పరుషః పరుషః పరి ॥ ౭ ॥ ఏవా నో దూర్వే ప్రతను సహస్రేణ శతేన చ । యా శతేన ప్రతనోషి సహస్రేణ విరోహసి । తస్యాస్తే దేవీష్టకే విధేమ హవిషా వయం । అశ్వక్రాంతే రథక్రాంతే విష్ణుక్రాంతే వసుంధరా । శిరసా ధారయిష్యామి రక్షస్వ మాం పదేపదే । భూమిర్ధేనుర్ధరణీ లోకధారిణీ ఉద్ధృతాసి వరాహేణ కృష్ణేన శతబాహునా । మృత్తికే హన మే పాపం యన్మయా దుష్కృతం కృతం । మృత్తికే బ్రహ్మదత్తాసి కాశ్యపేనాభిమంత్రితా । మృత్తికే దేహి మే పుష్టిం త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం ॥ ౮ ॥ మృత్తికే ప్రతిష్ఠితే సర్వం తన్మే నిర్ణుద మృత్తికే । తయా హతేన పాపేన గచ్ఛామి పరమాం గతిం । యత ఇంద్ర భయామహే తతో నో అభయం కృధి । మఘవంచ్ఛగ్ధి తవ తన్న ఊతయే విద్విషో విమృధో జహి । స్వస్తిదా విశస్పతిర్వృత్రహా విమృధో వశీ । వృషేంద్రః పుర ఏతు నస్స్వస్తిదా అభయంకరః । స్వస్తి న ఇంద్రో వృద్ధశ్రవాః స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః । స్వస్తి నస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దధాతు । ఆపాంతమన్యుస్తృపలప్రభర్మా ధుని

సర్వం ప్రతిష్ఠితం ॥ ౨౯ ॥ గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీ
షిణీం । ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియం ॥ ౩౦॥

నిస్సిమీన్వాం చ్ఛరుమాన్బుభుజీషే। సోమో విశ్వాన్యృతసావనాని నార్వాగి
న్ద్రం ప్రతి మానాని దేభుః ॥ ౯ ॥ బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసీమ
తస్సురుచో వేన ఆవః । సబుధ్నియా ఉపమా అస్య విష్ఠాస్సతశ్చ యోనిమ
సతశ్చ వివః । స్యోనా పృథివి భవా నృక్షరా నివేశనీ । యచ్ఛా నశ్శర్మ
సప్రథాః । గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీం । ఈ
శ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియం । శ్రీర్మే భజతు ।
అలక్ష్మీర్మే నశ్యతు । విష్ణుముఖా వై దేవాశ్ఛందోభిరిమాన్ లోకానన
పజయ్యమభ్యజయన్ । మహాగ్ం ఇంద్రో వజ్రబాహుష్షోడశీ శర్మయచ్ఛ
తు ॥౧౦॥ స్వస్తి నో మఘవా కరోతు హంతు పాప్మానం యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి।
సోమానగ్ం స్వరణం కృణుహి బ్రహ్మణస్పతే । కక్షీవంతం య ఔశిజం ।
శరీరం యజ్ఞశమలం కుసీదం తస్మిన్ సీదతు యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి । చర
ణం పవిత్రం వితతం పురాణం యేన పూతస్తరతి దుష్కృతాని। తేన పవిత్రే
ణ శుద్ధేన పూతా అతి పాప్మానమరాతిం తరేమ । సజోషా ఇంద్ర సగణో మ
రుద్భిస్సోమం పిబ వృత్రహంచ్ఛూర విద్వాన్ । జహి శత్రూగ్ం రప మృధో
నుదస్వాథాభయం కృణుహి విశ్వతో నః । సుమిత్రా న ఆప ఓషధయస్సం
తు దుర్మిత్రాస్తస్మై భూయాసుర్యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మః।
ఆపో హి ష్ఠా మయోభువస్తా న ఊర్జే దధాతన ॥ ౧౧ ॥ మహే రణాయ
చక్షసే। యో వశ్శివతమో రసస్తస్య భాజయతేహ నః । ఉశతీరివ మాతరః ।

హిరణ్యశృంగం వరుణం ప్రపద్యే తీర్థం మే దేహి యాచితః । యన్మయా భుక్తమసాధూనాం పాపేభ్యశ్చ ప్రతిగ్రహః । యన్మే మనసా వాచా కర్మణా వా దుష్కృతం కృతం । తన్న ఇంద్రో వరుణో బృహస్పతిస్సవితా చ పునంతు పునః పునః ॥ ౩౧ ॥ సుమిత్రా న ఆప ఓషధయస్సంతు దుర్మిత్రాస్తస్మై భూయాసుర్యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మః ॥ ౩౨ ॥ నమో అగ్నయేఽప్సుమతే నమ ఇంద్రాయ నమో వరుణాయ నమో వారుణ్యై నమోఽద్భ్యః ॥ ౩౩ ॥ యదపాం క్రూరం యదమేధ్యం యదశాంతం తదపగచ్ఛతాత్ । అత్యాశనాదతీపానాద్యచ్చ ఉగ్రాత్ప్రతిగ్రహాత్ । తన్మే వరుణో రాజా పాణినా హ్యవమర్శతు ॥ ౩౪ ॥ సోఽహమపాపో విరజో నిర్ముక్తో ముక్తకిల్బిషః । నాకస్య పృష్ఠమారుహ్య గచ్ఛేద్బ్రహ్మసలోకతామ్ ॥

తస్మా అరంగమామవో యస్య క్షయాయ జిన్వథ । ఆపో జనయథా చ నః । హిరణ్యశృంగం వరుణం ప్రపద్యే తీర్థం మే దేహి యాచితః । యన్మయా భుక్తమసాధూనాం పాపేభ్యశ్చ ప్రతిగ్రహః । యన్మే మనసా వాచా కర్మణా వా దుష్కృతం కృతం । తన్న ఇంద్రో వరుణో బృహస్పతిస్సవితా చ పునంతు పునః పునః । నమోఽగ్నయేఽప్సుమతే నమ ఇంద్రాయ నమో వరుణాయ నమో వారుణ్యై నమోఽద్భ్యః ॥౨॥ యదపాం క్రూరం యదమేధ్యం యదశాంతం తదపగచ్ఛతాత్ । అత్యాశనాదతీపానాద్యచ్చ ఉగ్రాత్ప్రతిగ్రహాత్ । తన్నో వరుణో రాజా పాణినా హ్యవమర్శతు । సోఽహమపాపో విరజో నిర్ముక్తో ముక్తకిల్బిషః । నాకస్య పృష్ఠమారుహ్య గచ్ఛేద్బ్రహ్మసలోకతాం । యశ్చాప్సు వరుణస్స పునాత్వఘమర్షణః । ఇమం మే గంగే

ఇమం మే గంగే యమునే సరస్వతి శుతుద్రి స్తోమగ్ం సచతా పరుష్ణియా । అసిక్నియా మరుద్వృధే వితస్తయార్జీకీయే శృణుహ్యా సుషోమయా ॥ ౩౮ ॥ ఋతం చ సత్యం చాభీద్ధాత్తపసోఽధ్యజాయత । తతో రాత్రిరజాయత । తతస్సముద్రో అర్ణవః । సముద్రాదర్ణవాదధి సంవత్సరో అజాయత ॥ అహోరాత్రాణి విదధద్విశ్వస్య మిషతో వశీ । సూర్యాచంద్రమసౌ ధాతా యథాపూర్వమకల్పయత్ । దివం చ పృథివీం చాంతరిక్షమథో సువః ॥ యత్పృథివ్యాగ్ం రజస్స్వమాంతరిక్షే విరోదసీ । ఇమాగ్ంస్తదాపో వరుణః పునాత్వఘమర్షణః ॥ ౩౯ ॥ ఏష భూతస్య భవ్యే భువనస్య గోప్తా । ఏష పుణ్యకృతాం లోకానేష మృత్యోర్హిరణ్మయం । ద్యావాపృథివ్యోర్హిరణ్మయగ్ం సగ్ంశ్రితగ్ం సువః । స నస్సువస్సగ్ంశిశాధి ॥ ౪౦ ॥ ఆర్ద్రం జ్వల

యమునే సరస్వతి శుతుద్రి స్తోమగ్ం సచతా పరుష్ణియా । అసిక్నియా మరుద్వృధే వితస్తయార్జీకీయే శృణుహ్యా సుషోమయా । ఋతం చ సత్యం చాభీద్ధాత్తపసోఽధ్యజాయత । తతో రాత్రిరజాయత । తతస్సముద్రో అర్ణవః ॥ ౧౩ ॥ సముద్రాదర్ణవాదధి సంవత్సరో అజాయత । అహోరాత్రాణి విదధద్విశ్వస్య మిషతో వశీ । సూర్యాచంద్రమసౌ ధాతా యథాపూర్వమకల్పయత్ । దివం చ పృథివీం చాంతరిక్షమథో సువః । యత్పృథివ్యాగ్ం రజస్స్వమాంతరిక్షే విరోదసీ । ఇమాగ్ంస్తదాపో వరుణః పునాత్వఘమర్షణః । పునంతు వసవః పునాతు వరుణః పునాత్వఘమర్షణః । ఏష భూతస్య మధ్యే భువనస్య గోప్తా । ఏష పుణ్యకృతాం లోకానేష మృత్యోర్హిరణ్మయమ్ । ద్యావాపృథివ్యోర్హిరణ్మయగ్ం సగ్ంశ్రితగ్ం సువః ॥ ౧౪ ॥

తిజ్యోతిరహమస్మి। జ్యోతిర్జ్వలతి బ్రహ్మాహమస్మి। యోఽహమస్మి బ్రహ్మాహమస్మి। అహమేవాహం మాం జుహోమి స్వాహా ॥ ౪౧ ॥ అకార్యకార్యవకీర్ణీ స్తేనో భ్రూణహా గురుతల్పగః। వరుణోఽపామఘమర్షణస్తస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే ॥ ౪౨ ॥ రజోభూమిస్త్వమాగ్ం రోదయస్వ ప్రవదంతి ధీరాః। పునంతు ఋషయః పునంతు వసవః పునాతు వరుణః పునాత్వఘమర్షణః ॥ ౪౩ ॥ ఆక్రాంత్సముద్రః ప్రథమే విధర్మన్ జనయన్ప్రజా భువనస్య రాజా। వృషా పవిత్రే అధి సానో అవ్యే బృహత్సోమో వావృ

ననస్స్వపస్సగ్శి శాధి। ఆర్ద్రం జ్వలతి జ్యోతిరహమస్మి। జ్యోతిర్జ్వలతి బ్రహ్మాహమస్మి। యోఽహమస్మి బ్రహ్మాహమస్మి। అహమస్మి బ్రహ్మాహమస్మి। అహమేవాహం మాం జుహోమి స్వాహా। అకార్యకార్యవకీర్ణీ స్తేనో భ్రూణహా గురుతల్పగః। వరుణోఽపామఘమర్షణస్తస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే। రజోభూమిస్త్వమాగ్ంరోదయస్వ ప్రవదంతి ధీరాః। ఆక్రాంత్సముద్రః ప్రథమే విధర్మన్ జనయన్ప్రజా భువనస్య రాజా। వృషా పవిత్రే అధి సానో అవ్యే బృహత్సోమో వావృధే స్వాన ఇందుః ॥

పరస్తాద్యశో గుహాసు మమ చక్రకుండాయ ధీమహి తీక్ష్ణదంష్ట్రాయ ధీమహి పరిప్రతిష్ఠితం దేభుర్యచ్ఛతు దధాతనాదోభ్యః అణావస్మావారాజైకంచ ॥

రుద్రో రుద్రశ్చ దంతిశ్చ నందిష్షణ్ముఖ ఏవచ। గరుడో బ్రహ్మ విష్ణుశ్చ నారసింహస్తథైవచ। ఆదిత్యోఽగ్నిశ్చ దుర్గిశ్చ క్రమేణ ద్వాదశాంభసి। మమ్మవచమను వైనావభా వైకాత్యాయనాయ ॥ ౧ ॥

ధేను వాన ఇందుః ॥ ౨౨ ॥ జాతవేదసే సునవామ సోమమరాతీయతో ని
దహాతి వేదః । స నః పర్షదతి దుర్గాణి విశ్వా నావేవ సింధుం దురితాత్య
గ్నిః ॥ ౨౩ ॥ తామగ్నివర్ణాం తపసా జ్వలంతీం వైరోచనీం కర్మఫలే
షు జుష్టాం । దుర్గాం దేవీం శరణమహం ప్రపద్యే సుతరసి తరసే నమః ॥
అగ్నే త్వం పారయా నవ్యో అస్మాన్ స్వస్తిభిరతి దుర్గాణి విశ్వా । పూ
శ్చ పృథ్వీ బహులా న ఉర్వీ భవా తోకాయ తనయాయ శంయోః ॥ ౨౪ ॥ వి
శ్వాని నో దుర్గహా జాతవేదస్సింధుం న నావా దురితాతి పర్షి । అగ్నే అత్రి
వన్మనసా గృణానో ఽస్మాకం బోధ్యవితా తనూనాం ॥ ౨౫ ॥ పృతనాజితగ్ం స
హమానముగ్రమగ్నిగ్ం (మగ్నిముగ్రగ్ం) హువేమ పరమాత్సధస్థాత్ । స

జాతవేదసే సునవామ సోమమరాతీయతో నిదహాతి వేదః । స నః ప
ర్షదతి దుర్గాణి విశ్వా నావేవ సింధుం దురితాత్యగ్నిః । తామగ్నివ
ర్ణాం తపసా జ్వలంతీం వైరోచనీం కర్మఫలేషు జుష్టాం । దు
ర్గాం దేవీగ్ం శరణమహం ప్రపద్యే సుతరసి తరసే నమః । అగ్నే త్వం పార
యా నవ్యో అస్మాంత్స్వస్తిభిరతి దుర్గాణి విశ్వా । పూశ్చ పృథ్వీ బహు
లా న ఉర్వీ భవా తోకాయ తనయాయ శంయోః । విశ్వాని నో దుర్గహా
జాతవేదస్సింధుం న నావా దురితాతి పర్షి । అగ్నే అత్రివన్మనసా గృణా
నో ఽస్మాకం బోధ్యవితా తనూనాం । పృతనాజితగ్ం సహమానముగ్రమ
గ్నిగ్ం హువేమ పరమాత్సధస్థాత్ । స నః పర్షదతి దుర్గాణి విశ్వా క్షా
మద్దేవో అతి దురితాత్యగ్నిః । ప్రత్నోషి కమీడ్యో అధ్వరేషు సనాచ్చ హో
తా నవ్యశ్చ సత్సి । స్వాం చాగ్నే తనువం పిప్రయస్వాస్మభ్యం చ సౌభగ

మోదేవేభ్యస్స్వధాపితృభ్యోభూర్భువస్సువరోం॥ ఇతి షష్ఠోనువాకః

నమోబ్రహ్మణే ధారణం మే అస్త్వనిరాకరణం ధారయితా భూయాసం కర్ణయోశ్శ్రుతం మాచ్యోఢ్వం మమాముష్యఓమ్ ॥ ఇతిసప్తమః

ఋతంతపస్సత్యంతపశ్శ్రుతంతపశ్శాంతం తపోదానంతపోయజ్ఞస్తపో భూర్భువస్సువర్బ్రహ్మైతదుపాస్యైతత్తపః ॥ ఇత్యష్టమోనువాకః॥

యథావృక్షస్యసంపుష్పితస్య దూరాద్గంధో వాత్యేవంపుణ్యస్య కర్మణో దూరాద్గంధో వాతి । యథాసిధారాంకర్తేవ హితామవక్రామేత్ । యద్యువేయువేహవావిహ్వయిష్యామికర్తంపతిష్యామీత్యేవమమృతాదాత్మానంజుగుప్సేత్॥ —ఇతినవమోనువాకః—

అణోరణీయాన్మహతోమహీయానాత్మాగుహాయాం నిహితోస్య

మోదేవేభ్యస్స్వధాపితృభ్యోభూర్భువస్సువశ్ఛందఓమ్ ॥ ౭౬ ॥ ౮ ॥

నమోబ్రహ్మణే ధారణం మే అస్త్వనిరాకరణం ధారయితా భూయాసం కర్ణయోశ్శ్రుతం మాచ్యోఢ్వం మమాముష్యఓం ॥ ౭౭ ॥ ౯ ॥

ఋతంతపస్సత్యం తపశ్శ్రుతంతపశ్శాంతం తపోదమస్తపశ్శమస్తపో దానం తపోయజ్ఞం తపోభూర్భువస్సువర్బ్రహ్మైతదుపాస్యైతత్తపః ॥

యథావృక్షస్య సంపుష్పితస్య దూరాద్గంధో వాత్యేవం పుణ్యస్య కర్మణో దూరాద్గంధో వాతి యథాసిధారాంకర్తేవ హితామవక్రామే యద్యువేయువేహవావిహ్వయిష్యామి కర్తంపతిష్యామీత్యేవ మమృతాదాత్మానం జుగుప్సేత్ ॥ ౭౯ ॥ ౧౧ ॥

అణోరణీయాన్మహతోమహీయానాత్మాగుహాయాం నిహితోస్యజ

జంతోః। తమక్రతుం పశ్యతి వీతశోకో ధాతుః ప్రసాదాన్మహిమానమీశం॥
సప్త ప్రాణాః ప్రభవంతి తస్మాత్సప్తార్చిషస్సమిధస్సప్త జిహ్వాః। సప్త ఇమే లో
కా యేషు చరంతి ప్రాణా గుహాశయాన్నిహితాస్సప్త సప్త ॥ ౨ ॥ అతస్స
ముద్రా గిరయశ్చ సర్వేఽస్మాత్స్యందంతే సింధవస్సర్వరూపాః। అతశ్చ వి
శ్వా ఓషధయో రసాశ్చ యేనైష భూతస్తిష్ఠత్యంతరాత్మా ॥ ౩ ॥ బ్రహ్మా
దేవానాం పదవీః కవీనామృషిర్విప్రాణాం మహిషో మృగాణాం । శ్యే
నో గృధ్రాణాగ్ స్వధితిర్వనానాగ్ సోమః పవిత్రమత్యేతి రేభన్ ॥ ౪ ॥
అజామేకాం లోహితశుక్లకృష్ణాం బహ్వీం ప్రజాం జనయంతీగ్ సరూపాం।
అజో హ్యేకో జుషమాణోఽనుశేతే జహాత్యేనాం భుక్తభోగామజోఽన్యః॥
హగ్ సశ్శుచిషద్వసురంతరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణసత్ । నృష

త్తోః । తమక్రతుం పశ్యతి వీతశోకో ధాతుః ప్రసాదాన్మహిమానమీశం ।
సప్త ప్రాణాః ప్రభవంతి తస్మాత్ సప్తార్చిషస్సమిధస్సప్త జిహ్వాః । సప్త ఇ
మే లోకా యేషు చరంతి ప్రాణా గుహాశయాన్నిహితాస్సప్త సప్త । అత
స్సముద్రా గిరయశ్చ సర్వేఽస్మాత్స్యందంతే సింధవస్సర్వరూపాః। అ
తశ్చ విశ్వా ఓషధయో రసాశ్చ యేనైష భూతస్తిష్ఠత్యంతరాత్మా । బ్ర
హ్మా దేవానాం పదవీః కవీనామృషిర్విప్రాణాం మహిషో మృగాణాం । శ్యే
నో గృధ్రాణాగ్ స్వధితిర్వనానాగ్ సోమః పవిత్రమత్యేతి రేభన్ । అ
జామేకాం లోహితశుక్లకృష్ణాం బహ్వీం ప్రజాం జనయంతీగ్ సరూపాం।
అజో హ్యేకో జుషమాణోఽనుశేతే జహాత్యేనాం భుక్తభోగామజోఽన్యః ॥
౩౦ ॥ హగ్ సశ్శుచిషద్వసురంతరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణ
సత్ । నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసదబ్జా గోజా ఋతజా అద్రి

ద్వరస్సదృతసద్వ్యోమసదబ్జా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతంబృహత్ ॥ యస్మాజ్జాతా న పరా నైవ కించనాస య ఆవివేశ భువనాని విశ్వా । ప్రజాపతిః ప్రజయా సంవిదానస్త్రీణి జ్యోతీగ్ంషి సచతే స షోడశీ ॥ ౭ ॥ విధర్తారగ్ం హవామహే వసోః కువిద్వనాతి నః । సవితారం నృచక్షసం ॥ ౮ ॥ అద్యా నో దేవ సవితః ప్రజావత్సావీస్సౌభగం । పరా దుష్ష్వప్నియగ్ం సువ ॥ ౯ ॥ విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్మ ఆ సువ ॥ ౧౦ ॥ మధు వాతా ఋతాయతే । మధు క్షరంతి సింధవః । మాధ్వీర్నస్సంత్వోషధీః ॥ ౧౧ ॥ మధు నక్తముతోషసి । మధుమత్పార్థివగ్ం రజః । మధు ద్యౌరస్తు నః పితా ॥ ౧౨ ॥ మధుమాన్నో వనస్పతిర్మధుమాగ్ం అస్తు సూర్యః । మాధ్వీర్గావో భవంతు నః ॥ ౧౩ ॥ ఘృతం మిమిక్షే ఘృతమస్య యోనిర్ఘృతే శ్రితో ఘృతము వస్య ధామ । అనుష్వధమావహ మాదయస్వ స్వాహాకృతం వృషభ వక్షి హవ్యం ॥ ౧౪ ॥ సముద్రాదూర్మిర్మధుమాగ్ం ఉదారదుపాగ్ంశునా సమమృతత్వమానట్ (ట్) । ఘృతస్య నామ గుహ్యం యదస్తి జిహ్వా దేవానామమృతస్య నాభిః ॥ ౧౫ వయం నామ ప్రబ్రవామా ఘృతేనాస్మిన్యజ్ఞే ధారయామా నమోభిః । ఉ

జా ఋతంబృహత్ । ఘృతం మిమిక్షే ఘృతమస్య యోనిర్ఘృతే శ్రితో ఘృతము వస్య ధామ । అనుష్వధమావహ మాదయస్వ స్వాహాకృతం వృషభ వక్షి హవ్యమ్ ॥ సముద్రాదూర్మిర్మధుమాగ్ ఉదారదుపాగ్ంశునా సమమృతత్వమానట్ । ఘృతస్య నామ గుహ్యం యదస్తి జిహ్వా దేవానామమృతస్య నాభిః । వయం నామ ప్రబ్రవామా ఘృతేనాస్మిన్యయ

పబ్రిష్టోశృణవచ్ఛ్వస్యమానంచతుశ్శృంగోవమీద్గౌరఏతత్ ॥ ౧౬ ॥ చ
త్వారిశృంగాత్రయోఅస్యపాదా ద్వేశీర్షే సప్తహస్తాసోఅస్య । త్రి
ధాబద్ధోవృషభోరోరవీతి మహోదేవోమర్త్యాగ్ ఆవివేశ ॥ ౧౭ ॥ త్రి
ధాహితంపణిభిర్గుహ్యమానంగవి(దివి)దేవాసోఘృతమన్వవిందన్ । ఇం
ద్రఏకగ్ం సూర్యఏకంజజానవేనాదేకగ్ం స్వధయానిష్టతక్షుః ॥ ౧౮ ॥
యోదేవానాంప్రథమంపురస్తాద్విశ్వాధికోరుద్రోమహర్షిః । హిర
ణ్యగర్భంపశ్యతజాయమానగ్ం సనోదేవ శ్శుభయాస్మృత్యాసంయున
క్తు ॥ ౧౯ ॥ యస్మాత్పరంనాపరమస్తికించిద్యస్మాన్నాణీయోనజ్యాయో
స్తికశ్చిత్ । వృక్షఇవ స్తబ్ధోదివితిష్ఠత్యేకస్తేనేదం పూర్ణం పురుషేణ
సర్వం ॥ ౨౦ ॥ నకర్మణానప్రజయాధనేనత్యాగేనైకేఅమృతత్వమా

జ్ఞైధారయామానమోభిః । ఉపబ్రిష్టోశృణవచ్ఛ్వస్యమానం చతుశ్శృం
గోవమీద్గౌరఏతత్ । చత్వారిశృంగాత్రయోఅస్యపాదా ద్వేశీర్షేస
ప్తహస్తాసోఅస్య । త్రిధాబద్ధోవృషభోరోరవీతిమహోదేవోమర్త్యా
గ్ ఆవివేశ ॥ ౩౧ ॥ త్రిధాహితంపణిభిర్గుహ్యమానంగవిదేవాసోఘృ
తమన్వవిందన్ । ఇంద్రఏకగ్ం సూర్యఏకం జజానవేనాదేకగ్ంస్వధయా
నిష్టతక్షుః । యోదేవానాంప్రథమం పురస్తాద్విశ్వా ధికో రుద్రోమ
హర్షిః । హిరణ్యగర్భం పశ్యత జాయమానగ్ం సనోదేవశ్శుభయా
స్మృత్యా సంయునక్తు । యస్మాత్పరం నాపరమస్తి కించిద్యస్మాన్నాణీ
యోనజ్యాయోస్తికశ్చిత్ । వృక్షఇవస్తబ్ధోదివితిష్ఠత్యేకస్తేనేదంపూర్ణం
పురుషేణసర్వం । నకర్మణానప్రజయాధనేన త్యాగేనైకే అమృత

నశ్యః । పరేణనాకంనిహితంగుహాయాంవిభ్రాజతేయద్యతయోవిశంతి॥ వెదాంతవిజ్ఞానసునిశ్చితార్థాస్సన్న్యాసయోగాద్యతయశ్శుద్ధసత్త్వాః। తేబ్రహ్మలోకేతుపరాంతకాలె పరామృతాత్పరిముచ్యంతిసర్వె ॥౨౨ దహ్రంవిపాప్మంవరవేశ్మభూతం యత్పుండరీకంపురమధ్యసగ్‌స్థం । తత్రాపిదహ్రంగగనంవిశోక స్తస్మిన్యదంత స్తదుపాసితవ్యం ॥ ౨౩ ॥ యద్వేదాదౌస్వరఃప్రోక్తో వేదాంతేచప్రతిష్ఠితః। తస్యప్రకృతిలీనస్యయః పరస్సమహేశ్వరః ॥అజోన్యస్స్వనాభిస్సర్వమష్టౌచ ॥ ఇతి దశమః ॥

సహస్రశీర్షంృ దేవం విశ్వాక్షంవిశ్వశంభువమ్ । విశ్వం నారాయణందేవమక్షరంపరమంప్రభుమ్ । విశ్వతఃపరమన్నిత్యం విశ్వం నారాయణగ్‌హరిమ్ । విశ్వమేవేదగ్‌పురుష స్తద్విశ్వముపజీవతి । పతిం విశ్వ

త్వమానశుః । పరేణనాకం నిహితం గుహాయాం విభ్రాజతేతద్యత యోవిశంతి । వెదాంతవిజ్ఞానసునిశ్చితార్థాస్సన్న్యాసయోగాద్యత యశ్శుద్ధసత్త్వాః । తేబ్రహ్మలోకేతు పరాంతకాలె పరామృతాత్పరి ముచ్యంతి సర్వే । దహ్రంవిపాపం పరమెశ్మభూతం యత్పుండరీకంపు రమధ్యసగ్‌స్థం । తత్రాపిదహ్రంగగనం విశోక స్తస్మిన్యదంత స్తము పాసితవ్యమ్ । యోవేదాదౌస్వరఃప్రోక్తో వెదాంతేచప్రతిష్ఠితః । తస్యప్రకృతిలీనస్య యఃపరస్సమహేశ్వరః ॥ ౩౨ ॥ అజొన్యఅవివెశ నర్వేచత్వారిచ ॥ ౧౨ ॥ ఇతి ద్వాదశోనువాకః

సహస్రశీర్షం దేవం విశ్వాక్షంవిశ్వశంభువమ్ । విశ్వంనారాయణందేవమక్షరంపరమంపదమ్ । విశ్వతఃపరమాన్నిత్యం విశ్వం నారా

స్యాత్మేశ్వరగ్ం శాశ్వతగ్ం శివమచ్యుతమ్ । నారాయణం మహాజ్ఞేయం వి
శ్వాత్మానం పరాయణమ్ । నారాయణపరం బ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణః
పరః । నారాయణపరో జ్యోతిరాత్మా నారాయణః పరః । యచ్చ కించి
జ్జగత్యస్మిన్ దృశ్యతే శ్రూయతేఽపి వా । అంతర్బహిశ్చ తత్సర్వం
వ్యాప్య నారాయణః స్థితః ॥ ౩౪ ॥ అనంతమవ్యయం కవిగ్ం సముద్రేఽంతం
విశ్వశంభువం । పద్మకోశప్రతీకాశగ్ం హృదయం చాప్యధోముఖం । అధో
నిష్ట్యా వితస్త్యాంతే నాభ్యాముపరి తిష్ఠతి । హృదయం తద్విజానీ
యాద్విశ్వస్యాయతనం మహాత్ । సంతతగ్ం సిరాభిస్తు లంబత్యా కోశ
సన్నిభం । తస్యాంతే సుషిరగ్ం సూక్ష్మం తస్మింత్సర్వం ప్రతిష్ఠితం ।
యణగ్ం హరిమ్ । విశ్వమేవేదం పురుషస్తద్విశ్వముపజీవతి । పతిం విశ్వ
స్యాత్మేశ్వరగ్ం శాశ్వతగ్ం శివమచ్యుతం । నారాయణం మహాజ్ఞేయం విశ్వా
త్మానం పరాయణం । నారాయణపరో జ్యోతిరాత్మా నారాయణః పరః ।
నారాయణపరం బ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణః పరః । నారాయణపరో ధ్యా
తా ధ్యానం నారాయణః పరః । యచ్చ కించిజ్జగత్సర్వం దృశ్యతే
శ్రూయతేఽపి వా ॥ ౩౩ ॥ అంతర్బహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయ
ణః స్థితః । అనంతమవ్యయం కవిగ్ం సముద్రేఽంతం విశ్వశంభువమ్ । పద్మ
కోశప్రతీకాశగ్ం హృదయం చాప్యధోముఖం । అధో నిష్ట్యా వితస్త్యాంతే
నాభ్యాముపరి తిష్ఠతి । జ్వాలమాలాకులం భాతి విశ్వస్యాయతనం మహాత్ ।
సంతతగ్ం శిరాభిస్తు లంబత్యాకోశసన్నిభం । తస్యాంతే సుషిరగ్ం సూ
క్ష్మం తస్మింత్సర్వం ప్రతిష్ఠితం । తస్య మధ్యే మహానగ్నిర్విశ్వార్చిర్విశ్వ

తస్యమధ్యే మహానగ్నిర్విశ్వార్చిర్విశ్వతోముఖః। సోఽగ్రభుగ్విభజన్తి
ష్ఠన్నాహారమజరః కవిః । సంతాపయతి స్వం దేహమాపాదతలమస్తకః ।
తస్య మధ్యే వహ్నిశిఖా అణీయోర్ధ్వా వ్యవస్థితః । నీలతోయదమధ్య
స్థాద్విద్యుల్లేఖేవ భాస్వరా । నీవారశూకవత్తన్వీ పీతా భాస్వత్యణూప
మా । తస్యాః శిఖాయా మధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థితః । స బ్రహ్మ స శివ
స్సేంద్రస్సోఽక్షరః పరమస్స్వరాట్ ॥ ౨౬ ॥ నారాయణస్థితో వ్యవస్థి
తశ్చత్వారిశ ॥ ౧౧ ॥

ఋతగ్ం సత్యం పరం బ్రహ్మ పురుషం కృష్ణపింగళం । ఊర్ధ్వరేతం వి
రూపాక్షం విశ్వరూపాయ వై నమః ॥ ౨౭ ॥ ౧౨ ॥

ఆదిత్యో వా ఏష ఏతన్మండలం తపతి తత్ర తా ఋచ స్తదృచాం మండ
లగ్ం స ఋచాం లోకోఽథయ ఏష ఏతస్మిన్ మండలేఽర్చిర్దీప్యతే తాని సామా

తోముఖః । సోఽగ్రభుగ్విభజన్తిష్ఠన్నాహారమజరః కవిః । తిర్యగూర్ధ్వ
మధశ్శాయీ రశ్మయస్తస్య సంతతా । సంతాపయతి స్వం దేహమా
పాదతలమస్తకం । తస్య మధ్యే వహ్నిశిఖా అణీయోర్ధ్వా వ్యవస్థితా ।
నీలతోయదమధ్యస్థాద్విద్యుల్లేఖేవ భాస్వరా । నీవారశూకవత్తన్వీ పీతా
భాస్వత్యణూపమా । తస్యాః శిఖాయా మధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థితః । స
బ్రహ్మ స శివస్స హరిస్సేంద్రస్సోఽక్షరః పరమస్స్వరాట్ ॥ ౩౮ ॥ అపి వా స
న్తతాషట్చ ॥ ౧౩ ॥

ఆదిత్యో వా ఏష ఏతన్మండలగ్ం తపతి తత్ర తా ఋచస్తదృచా మండల
గ్ం స ఋచాం లోకోఽథయ ఏష ఏతస్మిన్ మండలేఽర్చిర్దీప్యతే తాని సామా

ని(ససామ్నాం)తత్సామ్నాం మండలగ్ం స సామ్నాం లోకోఽథ య ఏష
తస్మిన్ మండలేఽర్చిషి పురుషస్తాని యజూగ్ంషి స యజుషాం మండలగ్ం స య
జుషాం లోకస్సైషా త్రయ్యేవ విద్యా తపతి య ఏషోఽన్తరాదిత్యే హిరణ్మ
యః పురుషః ॥ ౩౪ ॥ ౧౩ ॥

ఆదిత్యో వై తేజ ఓజో బలం యశశ్చక్షుశ్శ్రోత్రమాత్మా మనో మన్యు
ర్మనుర్మృత్యుస్సత్యో మిత్రో వాయురాకాశః ప్రాణో లోకపాలః కః
కిం కం తత్సత్యమన్నమాయురమృతో జీవో విశ్వః కతమస్స్వయంభుః ప్ర

ని సస్సామ్నాం లోకోఽథ య ఏష ఏతస్మిన్ మండలేఽర్చిషి పురుషస్తాని య
జూగ్ంషి స యజుషాం మండలగ్ం స యజుషాం లోకస్సైషా త్రయ్యేవ విద్యా
తపతి య ఏషోఽన్తరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషః ॥ ౩౫ ॥ ౧౪ ॥

ఆదిత్యో వై తేజ ఓజో బలం యశశ్చక్షుశ్శ్రోత్రమాత్మా మనో మన్యు
ర్మనుర్మృత్యుస్సత్యో మిత్రో వాయురాకాశః ప్రాణో లోకపాలః
కః కిం కం తత్సత్యమన్నమమృతో జీవో విశ్వః కతమస్స్వయంభుర్బ్రహ్మైత
దమృత ఏష పురుష ఏష భూతానామధిపతిర్బ్రహ్మణస్సాయుజ్యగ్ం సలో
కతామాప్నోత్యేతాసామేవ దేవతానాగ్ం సాయుజ్యగ్ం సార్ష్టితాగ్ం స
మానలోకతామాప్నోతి య ఏవం వేదేత్యుపనిషత్ ॥ ౩౬ ॥ ౧౫ ॥

నిధనపతయే నమః । నిధనపతాంతికాయ నమః । ఊర్ధ్వాయ నమః
ఊర్ధ్వలింగాయ నమః । హిరణ్యాయ నమః । హిరణ్యలింగాయ నమః
సువర్ణాయ నమః । సువర్ణలింగాయ నమః । దివ్యాయ నమః । దివ్య
లింగాయ నమః । భవాయ నమః । భవలింగాయ నమః । శర్వాయ న

జాపతిస్సంవత్సరఇతి। సంవత్సరోఽసావాదిత్యో య ఏష పురుష ఏష భూ
తానామధిపతిర్బ్రహ్మణస్సాయుజ్యగ్ం సలోకతామాప్నోత్యేతాసామేవ దే
వతానాగ్ం సాయుజ్యగ్ం సార్ష్టితాగ్ం సమానలోకతామాప్నోతి య ఏవం
వేదేత్యుపనిషత్ ॥ —ఇతి చతుర్దశోఽనువాకః—

ఘృణిస్సూర్య ఆదిత్యో మర్చయంతి తపస్సత్యం మధుక్షరంతి తద్బ్రహ్మ
తదాప ఆపో జ్యోతీరసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోం ॥ ఇతి పంచదశః ॥

మః । శర్వలింగాయ నమః ।[3] శివాయ నమః । శివలింగాయ నమః । జ్వ
లాయ నమః । జ్వలలింగాయ నమః । ఆత్మాయ నమః । ఆత్మలింగాయ
నమః । పరమాయ నమః । పరమలింగాయ నమః । ఏతత్సోమస్య సూ
ర్యస్య సర్వలింగగ్ం స్థాపయతి పాణిమంత్రం పవిత్రం ॥ ౩౭ ॥ ౧౬ ॥

సద్యోజాతం ప్రపద్యామి సద్యోజాతాయ వై నమో నమః । భవే భ
వే నాతి భవే భవస్వ మాం । భవోద్భవాయ నమః ॥ ౩౮ ॥ ౧౭ ॥

వామదేవాయ నమో జ్యేష్ఠాయ నమశ్శ్రేష్ఠాయ నమో రుద్రాయ న
మః కాలాయ నమః కలవికరణాయ నమో బలవికరణాయ నమో బలాయ
నమో బలప్రమథనాయ నమస్సర్వభూతదమనాయ నమో మనోన్మనా
య నమః ॥ ౩౯ ॥ ౧౮ ॥

అఘోరేభ్యోఽథ ఘోరేభ్యో ఘోరఘోరతరేభ్యః । సర్వేభ్యస్స
ర్వశర్వేభ్యో నమస్తే అస్తు రుద్రరూపేభ్యః ॥ ౪౦ ॥ ౧౯ ॥

తత్పురుషాయ విద్మహే మహాదేవాయ ధీమహి । తన్నో రుద్రః ప్ర
చోదయాత్ ॥ ౪౧ ॥ ౨౦ ॥

సర్వో వై రుద్రస్తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు। పురుషో వై రుద్రస్సన్మహో
నమో నమః। విశ్వం భూతం భువనం చిత్రం బహుధా జాతం జాయమా
నం చ యత్। సర్వో హ్యేష రుద్రస్తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు॥ ఇతి షోడశః॥
కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే మీఢుష్టమాయ తవ్యసే। వోచేమ శంతమగ్ం
హృదే। సర్వో హ్యేష రుద్రస్తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు ॥ ఇతి సప్తదశః॥
నమో హిరణ్యబాహవే హిరణ్యపతయేఽంబికాపతయ ఉమాపతయే న
మో నమః ॥

—ఇత్యష్టాదశోఽనువాకః—

యస్య వైకంకత్యగ్నిహోత్రహవణీ భవతి ప్రతిష్ఠితా ప్రత్యేవాస్యా

ఈశానస్సర్వవిద్యానామీశ్వరస్సర్వభూతానాం బ్రహ్మాధిపతిర్బ్ర
హ్మణోఽధిపతిర్బ్రహ్మా శివో మే అస్తు సదాశివోమ్ ॥ ౪౨ ॥ ౨౧ ॥
నమో హిరణ్యబాహవే హిరణ్యవర్ణాయ హిరణ్యరూపాయ హిర
ణ్యపతయేఽంబికాపతయ ఉమాపతయే పశుపతయే నమో నమః ॥ ౪౩ ॥ ౨౨ ॥
ఋతగ్ం సత్యం పరం బ్రహ్మ పురుషం కృష్ణపింగలం। ఊర్ధ్వరేతం విరూ
పాక్షం విశ్వరూపాయ వై నమో నమః ॥ ౪౪ ॥ ౨౩ ॥
సర్వో వై రుద్రస్తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు। పురుషో వై రుద్రస్సన్మ
హో నమో నమః। విశ్వం భూతం భువనం చిత్రం బహుధా జాతం జాయ
మానం చ యత్। సర్వో హ్యేష రుద్రస్తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు ॥ ౪౫ ॥ ౨౩
కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే మీఢుష్టమాయ తవ్యసే। వోచేమ శంతమగ్ం
హృదే। సర్వో హ్యేష రుద్రస్తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు ॥ ౪౬ ॥ ౨౪ ॥
యస్య వైకంకత్యగ్నిహోత్రహవణీ భవతి ప్రత్యేవాస్యాహుతయస్తి

హుతయస్త్రిష్టంత్యథో ప్రతిష్ఠిత్యై ॥ ॥ ఇత్యేకోనవింశోఽనువాకః ॥

కృణుష్వపాజ ఇతి పంచ ॥ —ఇతి వింశోఽనువాకః—

అదితిర్దేవా గంధర్వా మనుష్యాః పితరోఽసురాస్తేషాగ్ం సర్వభూతానాం మాతా మేదినీ మహతీ మహీ సావిత్రీ గాయత్రీ జగత్యుర్వీ పృథ్వీ బహులా విశ్వాభూతా కతమా కాయా సా సత్యేత్యమృతేతి వసిష్ఠః ॥

—॥ ఇత్యేకవింశోఽనువాకః ॥—

ఆపో వా ఇదగ్ం సర్వం విశ్వా భూతాన్యాపః ప్రాణా వా ఆపః పశవ ఆపోఽమృతమాపోఽన్నమాపస్సమ్రాడాపో విరాడాపస్స్వరాడాపశ్ఛందాగ్ంస్యాపో జ్యోతీగ్ంష్యాపస్సత్యమాపస్సర్వా దేవతా ఆపో భూర్భువస్సువరాప ఓమ్ ॥ —ఇతి ద్వావింశోఽనువాకః—

ఆపః పునంతు పృథివీం పృథివీ పూతా పునాతు మాం ॥ పునంతు బ్రహ్మణ

స్పతిర్బ్రహ్మపూతా పునాతు మాం ... త్యథో ప్రతిష్ఠిత్యై ॥ ౪౮ ॥ ౨౫ ॥

కృణుష్వపాజ ఇతి పంచ ॥ ౪౯ ॥ ౨౬ ॥

అదితిర్దేవా గంధర్వా మనుష్యాః పితరోఽసురాస్తేషాగ్ం సర్వభూతానాం మాతా మేదినీ మహతా మహీ సావిత్రీ గాయత్రీ జగత్యుర్వీ పృథ్వీ బహులా విశ్వా భూతా కతమా కాయా సా సత్యేత్యమృతేతి వసిష్ఠః ॥

ఆపో వా ఇదగ్ం సర్వం విశ్వా భూతాన్యాపః ప్రాణా వా ఆపః పశవ ఆపోఽన్నమాపోఽమృతమాపస్సమ్రాడాపో విరాడాపస్స్వరాడాపశ్ఛందాగ్ంస్యాపో జ్యోతీగ్ంష్యాపో యజూగ్ంష్యాపస్సత్యమాపస్సర్వా దేవతా ఆపో భూర్భువస్సువరాప ఓమ్ ॥ ౫౦ ॥ ౨౭ ॥

ఆపః పునంతు పృథివీం పృథివీ పూతా పునాతు మాం । పునంతు బ్ర

స్పతీః । బ్రహ్మపూతా పునాతు మాం । యదుచ్ఛిష్టమభోజ్యం యద్వా దుశ్చరితం మమ ॥ సర్వం పునన్తు మామాపోఽసతాం చ ప్రతిగ్రహగ్ స్వాహా ॥ —ఇతి త్రయోవింశోఽనువాకః—

అగ్నిశ్చ మా మన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యుకృతేభ్యః । పాపేభ్యో రక్షన్తాం । యదహ్నా పాపమకార్షం । మనసా వాచా హస్తాభ్యాం । పద్భ్యాముదరేణ శిశ్నా । అహస్తదవలుమ్పతు యత్కించ దురితం మయి । ఇదమహం మామమృతయోనౌ ॥ సత్యే జ్యోతిషి జుహోమి స్వాహా ॥

—ఇతి ద్విచతుర్వింశోఽనువాకః—

సూర్యశ్చ మా మన్యుశ్చ మన్యుమన్యుపతయశ్చ మన్యుకృతేభ్యః । పాపేభ్యో రక్షన్తాం । యద్రాత్ర్యా పాపమకార్షమ్ । మనసా వాచా

హస్తాభ్యాం ...

హ్మణస్పతిర్బ్రహ్మపూతా పునాతు మాం । యదుచ్ఛిష్టమభోజ్యం యద్వా దుశ్చరితం మమ । సర్వం పునన్తు మామాపోఽసతాం చ ప్రతిగ్రహగ్ స్వాహా ॥ ౫౧ ॥ ౨౯ ॥

అగ్నిశ్చ మా మన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యుకృతేభ్యః । పాపేభ్యో రక్షన్తాం యదహ్నా పాపమకార్షం । మనసా వాచా హస్తాభ్యాం । పద్భ్యాముదరేణ శిశ్నా । అహస్తదవలుమ్పతు । యత్కించ దురితం మయి । ఇదమహం మామమృతయోనౌ । సత్యే జ్యోతిషి జుహోమి స్వాహా ॥ ౫౨ ॥ ౩౦ ॥

సూర్యశ్చ మా మన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యుకృతేభ్యః । పాపేభ్యో రక్షన్తాం । యద్రాత్రియా పాపమకార్షం । మనసా వాచా హ

హస్తాభ్యాం। పద్భ్యాముదరేణ శిశ్నా। రాత్రిస్తదవలుంపతు। యత్కించ దురితం మయి। ఇదమహం మామమృతయోనౌ। సత్యే జ్యోతిషి జుహోమి స్వాహా ॥

—ఇతి పంచవింశోఽనువాకః—

ఆయాతు వరదా దేవ్యక్షరం బ్రహ్మ సమ్మితం। గాయత్రీం ఛందసాం మాతేదం బ్రహ్మ జుషస్వ నః। ఓజోఽసి సహోఽసి బలమసి భ్రాజోఽసి దేవానాం ధామ నామాసి విశ్వమసి విశ్వాయుస్సర్వమసి సర్వాయురభిభూరోం గాయత్రీమావాహయామి ॥ ॥—ఇతి షడ్వింశోఽనువాకః—॥

ఓం భూః। ఓం భువః। ఓగ్ సువః। ఓం మహః। ఓం జనః। ఓం తపః। ఓగ్ సత్యం। ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం (ణీయం) భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥—ఇతి సప్తవింశోఽనువాకః—॥

ఓమాపో జ్యోతీరసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోం॥ ఇత్యష్టావింశః

స్తాభ్యాం। పద్భ్యాముదరేణ శిశ్నా। రాత్రిస్తదవలుంపతు। యత్కించ దురితం మయి। ఇదమహం మామమృతయోనౌ। సూర్యే జ్యోతిషి జుహోమి స్వాహా ॥ ౫౩ ॥ ౩౧ ॥

ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ॥ అగ్నిర్దేవతా బ్రహ్మ ఇత్యార్షం। గాయత్రం ఛందం పరమాత్మం సరూపం। సాయుజ్యం వినియోగమ్॥ ౫౪ ॥ ౩౨ ॥

ఆయాతు వరదా దేవి అక్షరం బ్రహ్మసంమితం। గాయత్రీం ఛందసాం మాతేదం బ్రహ్మ జుషస్వ మే। యదహ్నాత్కురుతే పాపం తదహ్నాత్ప్రతిముచ్యతే। యద్రాత్రియాత్కురుతే పాపం తద్రాత్రియాత్ప్రతిముచ్యతే। సర్వవర్ణే మహాదేవి సంధ్యావిద్యే సరస్వతి ॥ ౫౪ ॥ ౩౩ ॥

ఓం భూర్భువస్సువర్మహర్జనస్తపస్సత్యం తద్బ్రహ్మ తదాప ఆపో జ్యోతీరసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోమ్ । ఓం తద్బ్రహ్మ । ఓం తద్వాయుః । ఓం తదాత్మా । ఓం తత్సర్వం । ఓం తత్పురోర్నమః ॥

—ఇత్యేకోనత్రింశోఽనువాకః—

ఉత్తమే శిఖరే దేవీ భూమ్యాం పర్వతమూర్ధని । బ్రాహ్మణేభ్యో హ్యనుజ్ఞానం గచ్ఛ దేవి యథాసుఖమ్ ॥ —ఇతి త్రింశోఽనువాకః—

ఓజోఽసి సహోఽసి బలమసి భ్రాజోఽసి దేవానాం ధామ నామాసి విశ్వమసి విశ్వాయుస్సర్వమసి సర్వాయురభిభూరోం గాయత్రీమావాహయామి । సావిత్రీమావాహయామి । సరస్వతీమావాహయామి । ఛందఋషీనావాహయామి । శ్రియమావాహయామి । గాయత్రియా గాయత్రీ ఛందో విశ్వామిత్ర ఋషిస్సవితా దేవతాఽగ్నిర్ముఖం బ్రహ్మా శిరో విష్ణుర్హృదయగ్ం రుద్రశ్శిఖా పృథివీ యోనిః ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానా సప్రాణా శ్వేతవర్ణా సాంఖ్యాయనసగోత్రా గాయత్రీ చతుర్విగ్ంశత్యక్షరా త్రిపదా షట్కుక్షిః పంచశీర్షోపనయనే వినియోగః । ఓం భూః । ఓం భువః । ఓగ్ం సువః । ఓం మహః । ఓం జనః । ఓం తపః । ఓగ్ం సత్యం । ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ । ఓమాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోమ్ ॥ ౫౫ ॥ ౩౪ ॥

ఉత్తమే శిఖరే జాతే భూమ్యాం పర్వతమూర్ధని । బ్రాహ్మణేభ్యోఽభ్యనుజ్ఞాతా గచ్ఛ దేవి యథాసుఖం । స్తుతో మయా వరదా వేదమాతా

ఓమన్తశ్చరతి భూతేషు గుహాయాం విశ్వమూర్తిషు । త్వం యజ్ఞస్త్వం విష్ణుస్త్వం వషట్కారస్త్వగ్ం రుద్రస్త్వం బ్రహ్మాత్వం ప్రజాపతిః ॥

—ఇత్యేకత్రింశోఽనువాకః—

అమృతోపస్తరణమసి । ప్రాణే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి । ప్రాణాయ స్వాహా । అపానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి । అపానాయ స్వాహా । వ్యానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి । వ్యానాయ స్వాహా । ఉదానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి । ఉదానాయ స్వాహా ॥ సమానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి । సమానాయ స్వాహా ॥ బ్రహ్మణి మ ఆత్మాఽమృతత్వాయ ॥ ఇతి ద్వాత్రింశః ॥

ప్రాణే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి । శివో మా విశాప్రదాహాయ ప్రాణాయ స్వాహా ॥ అపానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి । శివో మా విశాప్రదాహాయ । అపానాయ స్వాహా ॥ వ్యానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి । శివో మా విశాప్రదాహాయ । వ్యానాయ స్వాహా । ఉదానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి । శివో మా విశాప్రదాహాయ । ఉదానాయ స్వాహా । సమానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి । శివో మా విశాప్రదాహాయ । సమానాయ స్వాహా । బ్రహ్మణి మ ఆత్మాఽమృతత్వాయ । అమృతాపిధానమసి ॥ —ఇతి త్రయస్త్రింశోఽనువాకః ॥

శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిశ్యాఽమృతగ్ం హుతం ప్రాణమన్నేనాప్యాయస్వ । అపానే నివిశ్యాఽమృతగ్ం హుతమపానమన్నేనాప్యాయస్వ । వ్యానే నివిశ్యాఽమృతగ్ం హుతం వ్యానమన్నేనాప్యాయస్వ । ఉదానే నివిశ్యా ప్రచోదయంతీపవనే ద్విజాతా । ఆయుః పృథివ్యాం ద్రవిణం బ్రహ్మవర్చసం మహ్యం దత్వా ప్రజాతుం బ్రహ్మలోకం ॥ ౫౭ ॥ ౩౬ ॥

ద్రా ॥ పే ॥ మృతగ్ం హుతమద్యానమన్నేనాప్యాయస్వ । సమానే నివి
ష్టోమృతగ్ం హుతం సమానమన్నేనాప్యాయస్వ । బ్రహ్మణిమ ఆత్మామృ
తత్వాయ ॥ — చతుస్త్రింశోనువాకః —

ప్రాణానాం గ్రంథిరసి రుద్రోమావిశాంతకస్తేనాన్నేనాప్యాయ
స్వ ॥ —ఇతి పంచత్రింశోనువాకః—

అంగుష్ఠమాత్రః పురుషోంగుష్ఠంచ సమాశ్రితః । ఈశస్సర్వస్య జగ
తః ప్రభుః ప్రీణాతి విశ్వభుక్ ॥ —॥ ఇతి షట్త్రింశోనువాకః ॥—

మేధాదేవీ జుషమాణా న ఆగాద్విశ్వాచీ భద్రా సుమనస్యమానా । త్వ
యా జుష్టా జుషమాణా దురుక్తాన్బృహద్వదేమ విదథే సువీరాః । త్వయా
జుష్ట ఋషిర్భవతి దేవి త్వయా బ్రహ్మాగతశ్రీరుత త్వయా । త్వయా జు
ష్టశ్చిత్రం విందతే వసు సా నో జుషస్వ ద్రవిణేన మేధే ॥ ఇతి సప్తత్రింశః ॥

మేధాం మ ఇంద్రో దదాతు మేధాం దేవీ సరస్వతీ । మేధాం మే అశ్వి
నౌ దేవావాధత్తాం పుష్కరస్రజా । అప్సరాసు చ యా మేధా గంధర్వే
షు చ యన్మనః । దైవీ మేధా మనుష్యజా సా మాం మేధా సురభిర్జుషతాం

—ఇత్యష్టాత్రింశోనువాకః—

సద్యోజాతం ప్రపద్యామి సద్యోజాతాయ వై నమః । ఏకోనచత్వారింశః
భవే భవే నాతిభవే భజస్వ మాం భవోద్భవాయ నమః ॥ చత్వారింశః ॥

వామదేవాయ నమో జ్యేష్ఠాయ నమః శ్రేష్ఠాయ నమో రుద్రాయ నమః కాలాయ న
మః కలవికరణాయ నమో బలవికరణాయ నమో బలప్రమథనాయ న
మస్సర్వభూతదమనాయ నమో మనోన్మనాయ నమః । ఇత్యేకచత్వారింశః ॥

అఘోరేభ్యోఽథ ఘోరేభ్యో ఘోరఘోరతరేభ్యస్సర్వతస్సర్వశర్వేభ్యో నమస్తే అస్తు రుద్రరూపేభ్యః ॥ ఇతి ద్విచత్వారింశోఽనువాకః ॥

తత్పురుషాయ విద్మహే మహాదేవాయ ధీమహి తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥ —ఇతి త్రిచత్వారింశోఽనువాకః—

ఈశానస్సర్వవిద్యానామీశ్వరస్సర్వభూతానాం బ్రహ్మాఽధిపతిర్బ్రహ్మణోఽధిపతిర్బ్రహ్మా శివో మే అస్తు సదాశివోమ్ ॥ ఇతి చతుశ్చత్వారింశః

బ్రహ్మ మేతు మాం । మధు మేతు మాం । బ్రహ్మమేవ మధు మేతు మాం యాస్తే సోమ ప్రజా వత్సోఽభి సో అహం । దుస్స్వప్నహన్ దురుష్వహ । యాస్తే సోమ ప్రాణాగ్ంస్తాన్ జుహోమి । త్రిసువర్ణమయాచితం బ్రాహ్మణాయ దద్యాత్ । బ్రహ్మహత్యాం వా ఏతే ఘ్నంతి । యే బ్రాహ్మణాస్త్రిసువర్ణం పఠంతి । తే సోమం ప్రాప్నువంతి । ఆసహస్రాత్పఙ్క్తిం పునన్తిఓమ్ ॥ —ఇతి పంచచత్వారింశోఽనువాకః—

ఘృణిస్సూర్య ఆదిత్యో న ప్రభా వాత్యక్షరం । మధు క్షరంతి తద్రసం । సత్యం వై తద్రసమాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోమ్ ॥

బ్రహ్మ మేతు మాం । మధు మేతు మాం । బ్రహ్మమేవ మధు మేతు మాం యాస్తే సోమ ప్రజా వత్సోఽభి సో అహమ్ । దుష్వప్నహం దుశ్శష్షహ । యాస్తే సోమ ప్రాణాగ్ంస్తాంజుహోమి । త్రిసువర్ణమయాచితం బ్రాహ్మణాయ దద్యాత్ । బ్రహ్మహత్యాం వా ఏతే ఘ్నంతి. యే బ్రాహ్మణాస్త్రిసువర్ణం పఠన్తి । తే సోమం ప్రాప్నువన్తి । ఆసహస్రాత్పఙ్క్తిం పునన్తిఓం ॥ ౪౬ ॥ ౩౭

బ్రహ్మమేధయా మధుమేధయా। బ్రహ్మమేవ మధుమేధయా । బ్రహ్మమేధవా । మధుమేధవా । బ్రహ్మమేవ మధుమేధవా ॥ షట్త్రింశః॥

బ్రహ్మా దేవానాం పదవీః కవీనామృషిర్విప్రాణాం మహిషో మృగాణాం । శ్యేనో గృధ్రాణాగ్ స్వధితిర్వనానాగ్ సోమః పవిత్రమత్యేతి రేభన్ । హగ్ంసశ్శుచిషద్వసురంతరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణసత్ । నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసదబ్జా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతం బృహత్

బ్రహ్మమేధయా । మధుమేధయా । బ్రహ్మమేవ మధుమేధయా । అద్యానో దేవసవితః ప్రజావత్సావీస్సౌభగం । పరాదుస్స్వప్నియగ్ సువ । విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరాసువ । యద్భద్రం తన్మ ఆసువ । మధువాతా ఋతాయతే మధుక్షరంతి సింధవః । మాధ్వీర్నస్సంత్వోషధీః । మధు నక్తముతోషసి మధుమత్పార్థివగ్ రజః । మధు ద్యౌరస్తు నః పితా । మధుమాన్నో వనస్పతిర్మధుమాగ్ అస్తు సూర్యః । మాధ్వీర్గావో భవంతు నః । య ఇమం త్రిసుపర్ణమయాచితం బ్రాహ్మణాయ దద్యాత్ । భ్రూణహత్యాం వా ఏతే ఘ్నంతి । యే బ్రాహ్మణాస్త్రిసుపర్ణం పఠంతి । తే సోమం ప్రాప్నువంతి । ఆసహస్రాత్పంక్తిం పునంతి ఓం॥౪౮॥౩౭॥

బ్రహ్మమేధవా । మధుమేధవా । బ్రహ్మమేవ మధుమేధవా । బ్రహ్మా దేవానాం పదవీః కవీనామృషిర్విప్రాణాం మహిషో మృగాణాం । శ్యేనో గృధ్రాణాగ్ స్వధితిర్వనానాగ్ సోమః పవిత్రమత్యేతి రేభన్ । హగ్ంసశ్శుచిషద్వసురంతరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణసత్ । నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసదబ్జా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతం బృహత్ ।

హాత్ । య ఇదం త్రిసుపర్ణమయాచితం బ్రాహ్మణాయ దద్యాత్ వీర
హత్యాం వా ఏతే ఘ్నంతి యే బ్రాహ్మణాస్త్రిసుపర్ణం పఠంతి తే సోమం ప్రా
ప్నువంతి ఆసహస్రాత్పఙ్క్తిం పునంతి ఓం ॥ ఇతి సప్తచత్వారింశః ॥

ఋచే త్వా రుచే త్వా సమిత్స్రవంతి సరితో న ధేనాః । అంతర్హృదా మన
సా పూయమానాః । ఘృతస్య ధారా అభిచాకశీమి । హిరణ్యయో వేత
సో మధ్య ఆసామ్ । తస్మింత్సుపర్ణో మధుకృత్కులాయీ భజన్నాస్తే
మధు దేవతాభ్యః । తస్యాసతే హరయస్సప్త తీరే స్వధాం దుహానా అ
మృతస్య ధారామ్ । య ఇదం త్రిసుపర్ణమయాచితం బ్రాహ్మణాయ ద
ద్యాత్ । వీరహత్యాం వా ఏతే ఘ్నంతి । యే బ్రాహ్మణాస్త్రిసుపర్ణం ప
ఠంతి । తే సోమం ప్రాప్నువంతి । ఆసహస్రాత్పఙ్క్తిం పునంతి ॥ ఓం ॥ ౭౦ ॥ ౩౯

మేధా దేవీ జుషమాణా న ఆగాద్విశ్వాచీ భద్రా సుమనస్యమానా । త్వ
యా జుష్టా నుదమానా దురుక్తాన్ బృహద్వదేమ విదథే సువీరాః । త్వ
యా జుష్ట ఋషిర్భవతి దేవి త్వయా బ్రహ్మాగతశ్రీరుత త్వయా । త్వయా జుష్ట
శ్చిత్రం విందతే వసు సా నో జుషస్వ ద్రవిణో న మేధే ॥ ౭౧ ॥ ౪౦ ॥

మేధాం మ ఇంద్రో దదాతు మేధాం దేవీ సరస్వతీ । మేధాం మే అశ్వినా
వుభావాధత్తాం పుష్కరస్రజా ॥ అప్సరాసు చ యా మేధా గంధర్వే
షు చ యన్మనః । దైవీం మేధా సరస్వతీ సా మాం మేధా సురభిర్జుషతాగ్ స్వా
హా ॥ ౭౨ ॥ ౪౧ ॥

ఆ మాం మేధా సురభిర్విశ్వరూపా హిరణ్యవర్ణా జగతీ జగమ్యా । ఊ
ర్జస్వతీ పయసా పిన్వమానా సా మాం మేధా సుప్రతీకా జుషన్తాం ॥ ౭౩ ॥ ౩౪

(అ ॥ పా) మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయ్యగ్నిస్తేజో దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయీంద్ర ఇంద్రియం దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయి సూర్యో భ్రాజో దధాతు ॥ ౬౪ ॥ ౪౪ ॥

అపైతు మృత్యురమృతం న ఆగన్వైవస్వతో నో అభయం కృణోతు । పర్ణం వనస్పతేరివాభి నః శీయతాగ్ం రయిస్సచతాన్నశ్శచీపతిః ॥ ౬౫ ॥ ౪౫ ॥

పరం మృత్యో అను పరేహి పంథాం యస్తే స్వ ఇతరో దేవయానాత్ । చక్షుష్మతే శృణ్వతే తే బ్రవీమి మా నః ప్రజాగ్ం రీరిషో మోత వీరాన్ ॥ ౬౬ ॥ ౪౬ ॥

వాతం ప్రాణం మనసాన్వారభామహే ప్రజాపతిం యో భువనస్య గోపాః । స నో మృత్యోస్త్రాయతాం పాత్వగ్ంహసో జ్యోగ్జీవా జరామశీమహి ॥ ౬౭ ॥ ౪౭ ॥

అముత్రభూయాదధ యద్యమస్య బృహస్పతే అభిశస్తేరముంచః । ప్రత్యౌహతామశ్వినా మృత్యుమస్మాద్దేవానామగ్నే భిషజా శచీభిః ॥ ౬౮ ॥ ౪౮ ॥

హరిగ్ం హరంతమనుయంతి దేవా విశ్వస్యేశానం వృషభం మతీనాం । బ్రహ్మ సరూపమను మేదమాగాదయనం మా వివధీర్విక్రమస్వ ॥ ౬౯ ॥ ౪౯ ॥

శల్కైరగ్నిమింధాన ఉభౌ లోకౌ సనేమహం । ఉభయోర్లోకయోర్‌ఋధ్వాఽతి మృత్యుం తరామ్యహమ్ ॥ ౭౦ ॥ ౫౦ ॥

మా ఛిదో మృత్యో మా వధీర్మా మే బలం వివృహో మా ప్రమోషీః । ప్రజాం మా మే రీరిష ఆయురుగ్ర నృచక్షసం త్వా హవిషా విధేమ ॥ ౭౧ ॥ ౫౧

మా నో మహాంతముత మా నో అర్భకం మా న ఉక్షంతముత మా న ఉక్షి-

(అహ్హా)తం। మానో వధీః పితరం మోత మాతరం ప్రియా మా న స్తనువో రుద్ర రీరిషః ॥ ౭౨ ॥ ౫౨ ॥

మా నస్తోకే తనయే మా న ఆయుషి మా నో గోషు మా నో అశ్వేషు రీరిషః। వీరాన్మా నో రుద్ర భామితో వధీర్హవిష్మంతో నమసా విధేమ తే ॥ ౭౩ ॥ ౫౩

ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్యో విశ్వా జాతాని పరి తా బభూవ। యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తు వయగ్ం స్యామ పతయో రయీణాం ॥

స్వస్తిదా విశస్పతిర్వృత్రహా విమృధో వశీ। వృషేంద్రః పుర ఏతు నః స్వస్తిదా అభయంకరః ॥ ౭౪ ॥ ౫౪ ॥

*త్రియంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనం। ఉర్వారుకమివ బంధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయ మామృతాత్ ॥ ౭౫ ॥ ౫౫ ॥

యే తే సహస్రమయుతం పాశా మృత్యో మర్త్యాయ హంతవే। తాన్ యజ్ఞస్య మాయయా సర్వానవయజామహే ॥ ౭౬ ॥ ౫౬ ॥

మృత్యవే స్వాహా మృత్యవే స్వాహా ॥ ౭౭ ॥ ౫౭ ॥

దేవకృతస్యైనసోఽవయజనమసి స్వాహా। మనుష్యకృతస్యైనసోఽవయజనమసి స్వాహా। పితృకృతస్యైనసోఽవయజనమసి స్వాహా। ఆత్మకృతస్యైనసోఽవయజనమసి స్వాహా ॥ అన్యకృతస్యైనసోఽవయజనమసి స్వాహా। అస్మత్కృతస్యైనసోఽవయజనమసి స్వాహా। యద్దివా చ నక్తం చైనశ్చకృమ తస్యావయజనమసి స్వాహా। యత్స్వపంతశ్చ జాగ్రతశ్చైనశ్చకృమ తస్యావయజనమసి స్వాహా। యత్సుషుప్తశ్చ జాగ్రతశ్చైనశ్చ

*త్ర్యంబకమిత్యుత్తరాహుపాఠః ॥

(ఆపో)కృమ తస్యావయజనమసి స్వాహా। యద్విద్వాꣳసశ్చావిద్వాꣳస
శ్చన శ్చకృమ తస్యావయజనమసి స్వాహా। ఏనస ఏనసోఽవయజనమసి స్వా
హా ॥ ౭౯ ॥ ౫౯ ॥ యద్వో దేవాశ్చకృమ జిహ్వయా గురుమనసో వా
ప్రయుతీ దేవహేడనమ్ । అరావాయో నో అభిదుచ్ఛునాయతే తస్మిం
దేనో వసవో నిధేతన స్వాహా ॥ ౮౦ ॥ ౬౦ ॥

కామోఽకార్షీన్నమో నమః । కామోఽకార్షీత్కామః కరోతి నా
హం కరోమి కామః కర్తా నాహం కర్తా కామః కారయితా నాహం కారయి
తా ఏష తే కామ కామాయ స్వాహా ॥ ౮౧ ॥ ౬౧ ॥

మన్యురకార్షీన్నమో నమః । మన్యురకార్షీన్మన్యుః కరోతి నా
హం కరోమి మన్యుః కర్తా నాహం కర్తా మన్యుః కారయితా నాహం కార
యితా ఏష తే మన్యో మన్యవే స్వాహా ॥ ౮౨ ॥ ౬౨ ॥

తిలాఞ్జుహోమి సరసాꣳ సపిష్టాన్ గంధార మమ చిత్తే రమంతు
స్వాహా । గావో హిరణ్యం ధనమన్నపానꣳ సర్వేషాꣳ శ్రియై స్వాహా ।
శ్రియం చ లక్ష్మీం చ పుష్టిం చ కీర్తిం చానృణ్యతామ్ । బ్రహ్మణ్యం బహుపు
త్రతాం । శ్రద్ధామేధే ప్రజాస్సందదాతు స్వాహా ॥ ౮౩ ॥ ౬౩ ॥

తిలాః కృష్ణాస్తిలాః శ్వేతాస్తిలాః సౌమ్యా వశానుగాః। తిలాః పునంతు
మే పాపం యత్కించిద్దురితం మయి స్వాహా । చోరస్యాన్నం నవశ్రాద్ధం
బ్రహ్మహా గురుతల్పగః । గోస్తేయꣳ సురాపానం భ్రూణహత్యా తిలా
శాంతిꣳ శమయంతు స్వాహా । శ్రీశ్చ లక్ష్మీశ్చ పుష్టిశ్చ కీర్తిం చానృణ్యతా
మ్ । బ్రహ్మణ్యం బహుపుత్రతామ్ । శ్రద్ధామేధే ప్రజ్ఞా తు జాతవేద
సందదాతు స్వాహా ॥ ౮౪ ॥ ౬౪ ॥

ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ం స్వాహా । వాఙ్మనశ్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణరేతోబుద్ధ్యాకూతిసంకల్పా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ం స్వాహా । శిరఃపాణిపాదపార్శ్వపృష్ఠోదరజంఘశిశ్నోపస్థపాయవో మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ం స్వాహా । త్వక్చర్మమాంసరుధిరమేదోస్థిమజ్జా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ం స్వాహా । శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ం స్వాహా । పృథివ్యప్తేజో వాయ్వాకాశా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా

ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ం స్వాహా । వాఙ్మనశ్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణరేతోబుద్ధ్యాకూతిస్సంకల్పా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ం స్వాహా । త్వక్చర్మమాగ్ంసరుధిరమేదోమజ్జాస్నాయవోస్థీని మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ం స్వాహా । శిరఃపాణిపాదపార్శ్వపృష్ఠోరూదరజంఘశిశ్నోపస్థపాయవో మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ం స్వాహా । ఉత్తిష్ఠ పురుష హరితపింగల లోహితాక్షి దేహి దేహి దదాపయితా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ం స్వాహా ॥ ౧౫ ॥ ౬౫ ॥

పృథివ్యాపస్తేజో వాయురాకాశా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ం స్వాహా । శబ్దస్పర్శరూపరసగంధా మే శుధ్యంతాం

భూయాసగ్ంస్వాహా । అన్నమయప్రాణమయ మనోమయ విజ్ఞానమయానందమయా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ంస్వాహా । వివిట్యై స్వాహా । కషోత్కాయ స్వాహా । ఉత్తిష్ఠ పురుష హ లోహితపింగళాక్షి దేహి దేహి దదాపయితా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ంస్వాహా । ఓగ్ంస్వాహా ॥ ఇత్యష్టచత్వారింశః ॥

జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ంస్వాహా ॥ మనోవాక్కాయకర్మాణి మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ంస్వాహా । అవ్యక్తభావైరహంకారైర్జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ంస్వాహా । ఆత్మా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ంస్వాహా । అంతరాత్మా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ంస్వాహా । పరమాత్మా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ంస్వాహా । క్షుధే స్వాహా । క్షుత్పిపాసాయ స్వాహా । వివిట్యై స్వాహా । ఋగ్విధానాయ స్వాహా । కషోత్కాయ స్వాహా । క్షుత్పిపాసామలం జ్యేష్ఠామలక్ష్మీర్నాశయామ్యహం । అభూతిమసమృద్ధిం చ సర్వాన్నిర్ణుద మే పాప్మానగ్ంస్వాహా । అన్నమయప్రాణమయమనోమయవిజ్ఞానమయమానందమయ మాత్మా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మా భూయాసగ్ంస్వాహా ॥ ౪౯ ॥ ౬౬ ॥

అగ్నయే స్వాహా । విశ్వేభ్యో దేవేభ్యస్స్వాహా । ధ్రువాయ భూమాయ స్వాహా । ధ్రువక్షితయే స్వాహా । అచ్యుతక్షితయే స్వాహా । అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా । ధర్మాయ స్వాహా । అధర్మాయ స్వాహా । అద్భ్యః

(ఆపః)స్వాహా । ఓషధివనస్పతిభ్యస్స్వాహా ॥ ౬౭ ॥ రక్షోదేవజనేభ్యస్స్వాహా । గృహ్యాభ్యస్స్వాహా । అవసానేభ్యస్స్వాహా । అవసానపతిభ్యస్స్వాహా । సర్వభూతేభ్యస్స్వాహా । కామాయ స్వాహా । అంతరిక్షాయ స్వాహా । యదేజతి జగతి యచ్చ చేష్టతి నామ్నో భాగో యం నామ్నే స్వాహా । పృథివ్యై స్వాహా । అంతరిక్షాయ స్వాహా ॥ ౬౮ ॥ దివే స్వాహా । సూర్యాయ స్వాహా । చంద్రమసే స్వాహా । నక్షత్రేభ్యస్స్వాహా । ఇంద్రాయ స్వాహా । బృహస్పతయే స్వాహా । ప్రజాపతయే స్వాహా । బ్రహ్మణే స్వాహా । స్వధా పితృభ్యస్స్వాహా । నమో రుద్రాయ పశుపతయే స్వాహా ॥ ౬౯ ॥ దేవేభ్యస్స్వాహా । పితృభ్యస్స్వధాస్తు । భూతేభ్యో నమః । మనుష్యేభ్యో హంతా । ప్రజాపతయే స్వాహా । పరమేష్ఠినే స్వాహా । యథా కూపశ్శతధారస్సహస్రధారో అక్షితః । ఏవా మే అస్తు ధాన్యగ్ం సహస్రధారమక్షితం । ధనధాన్యై స్వాహా । యే భూతాః ప్రచరంతి దివానక్తం బలిమిచ్ఛంతో వితుదస్య ప్రేష్యాః । తేభ్యో బలిం పుష్టికామో హరామి మయి పుష్టిం పుష్టిపతిర్దధాతు స్వాహా ॥ ౭౦ ॥

ఓషధివనస్పతిభ్యస్స్వాహాంతరిక్షాయ స్వాహా నమో రుద్రాయ పశుపతయే స్వాహా ॥ వితుదస్య ప్రేష్యా ఏకంచ ॥ ౭౨ ॥

ఓం తద్బ్రహ్మ । ఓం తద్వాయుః । ఓం తదాత్మా । ఓం తత్సత్యం । ఓం తత్సర్వం । ఓం తత్పురోర్నమః । అంతశ్చరతి భూతేషు గుహాయాం విశ్వమూర్తిషు । త్వం యజ్ఞస్త్వం వషట్కారస్త్వమింద్రస్త్వగ్ం రుద్రస్త్వం విష్ణుస్త్వం బ్రహ్మ త్వం ప్రజాపతిః । త్వం తదాప ఆపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోమ్ ॥ ౭౧ ॥ ౭౩ ॥

(అ॥ హ) శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శ్రద్ధాయామపానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శ్రద్ధాయాం వ్యానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శ్రద్ధాయాముదానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శ్రద్ధాయాగ్ం సమానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। బ్రహ్మణి మ ఆత్మాఽమృతత్వాయ। అమృతోపస్తరణమసి॥ శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శివో మా విశాప్రదాహాయ। ప్రాణాయ స్వాహా। శ్రద్ధాయామపానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శివో మా విశాప్రదాహాయ। అపానాయ స్వాహా। శ్రద్ధాయాం వ్యానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శివో మా విశాప్రదాహాయ। వ్యానాయ స్వాహా। శ్రద్ధాయాముదానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శివో మా విశాప్రదాహాయ। ఉదానాయ స్వాహా। శ్రద్ధాయాగ్ం సమానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శివో మా విశాప్రదాహాయ। సమానాయ స్వాహా। బ్రహ్మణి మ ఆత్మాఽమృతత్వాయ। అమృతాపిధానమసి॥ ౯౨॥ ౬౯

శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిశ్యాఽమృతగ్ం హుతం। ప్రాణమన్నేనాప్యాయస్వ। శ్రద్ధాయామపానే నివిశ్యాఽమృతగ్ం హుతం। అపానమన్నేనాప్యాయస్వ। శ్రద్ధాయాం వ్యానే నివిశ్యాఽమృతగ్ం హుతం। వ్యానమన్నేనాప్యాయస్వ। శ్రద్ధాయాముదానే నివిశ్యాఽమృతగ్ం హుతం। ఉదానమన్నేనాప్యాయస్వ। శ్రద్ధాయాగ్ం సమానే నివిశ్యాఽమృతగ్ం హుతం। సమానమన్నేనాప్యాయస్వ॥ ౯౩॥ ౭౦॥

అంగుష్ఠమాత్రః పురుషోఽంగుష్ఠం చ సమాశ్రితః। ఈశస్సర్వస్య జగతః ప్రభుః ప్రీణాతి విశ్వభుక్॥ ౯౪॥ ౭౧॥

సత్యంపరంపరగ్ంసత్యంసత్యేననసువర్గాల్లోకాచ్చ్యవంతెకదాచన సతాగ్ంహిసత్యంతస్మాత్సత్యేరమంతే । తపఇతితపోనానశనాత్పరం యద్ధిపరం తపస్తద్దుర్ధర్షం తద్దురాధర్షం తస్మాత్తపసిరమంతె । దమ

వాఙ్మఆసన్ । నసోఃప్రాణః । అక్ష్యోశ్చక్షుః । కర్ణయోశ్శ్రోత్రమ్ । బాహువోర్బలం । ఊరువోరోజః । అరిష్టావిశ్వాన్యంగానితనూః । తనువామెసహనమస్తెఅస్తుమామాహిగ్ంసీః ॥ ౯౫ ॥ ౧౨ ॥

వయస్సుపర్ణాఉపసేదురింద్రం ప్రియమేధాఋషయోనాధమానాః । అపధ్వాంతమూర్ణుహిపూర్ధిచక్షుర్ముముగ్ధ్యస్మాన్నిధయేవబద్ధాన్ ॥ ౯౬ ॥ ౧౩ ॥

ప్రాణానాంగ్రంథిరసి రుద్రోమావిశాంతకః । తేనాన్నేనాప్యాయస్వ ॥ ౯౭ ॥ ౧౪ ॥

నమోరుద్రాయవిష్ణవెమృత్యుర్మేపాహి ॥ ౯౮ ॥ ౧౫ ॥

త్వమగ్నెద్యుభి స్త్వమాశుశుక్షణి స్త్వమద్భ్య స్త్వమశ్మనస్పరి।త్వం వనేభ్య స్త్వమోషధీభ్య స్త్వంనృణాంనృపతెజాయసేశుచిః॥౯౯॥౧౬

శివేనమెసంతిష్ఠస్వ । స్యోనేనమెసంతిష్ఠస్వ సుభూతేనమేసంతిష్ఠస్వ బ్రహ్మవర్చసేనమె సంతిష్ఠస్వ యజ్ఞస్యర్ధిమనుసంతిష్ఠస్వోపతె యజ్ఞనమ ఉపతెనమఉపతెనమః ॥ ౧౦౦ ॥ ౧౭ ॥

సత్యంపరం పరగ్ంసత్యగ్ం సత్యేననసువర్గాల్లోకాచ్చ్యవంతే కదాచన సతాగ్ంసత్యం తస్మాత్సత్యేరమంతె తపఇతితపోనానశనాత్పరం యద్ధిపరం తపస్తద్దుర్ధర్షం తద్దురాధర్షం తస్మాత్తపసిరమంతే దమ

ఇతి నియతం బ్రహ్మచారిణ స్తస్మాద్దమేరమంతే । శమ ఇత్యరణ్యే మునయ
స్తస్మాచ్ఛమేరమంతే । దానమితి సర్వాణి భూతాని ప్రశంసంతి దానా
న్నాతిదుష్కరం తస్మాద్దానేరమంతే । ధర్మ ఇతి ధర్మేణ సర్వమిదం
పరిగృహీతం ధర్మాన్నాతిదుష్కరం తస్మాద్ధర్మేరమంతే । ప్రజన ఇతి భూ
యాగ్ంస స్తస్మాద్భూయిష్ఠాః ప్రజాయంతే తస్మాద్భూయిష్ఠాః ప్రజననే ర
మంతే । అగ్నయ ఇత్యాహ తస్మాదగ్నయ ఆధాతవ్యా అగ్నిహోత్రమి
త్యాహ తస్మాదగ్నిహోత్రేరమంతే । యజ్ఞ ఇతి యజ్ఞో హి దేవానాం య
జ్ఞేన హి దేవా దివం గతా స్తస్మాద్యజ్ఞేరమంతే । మానసమితి విద్వాంస స్త
స్మాద్విద్వాంస ఏవ మానసేరమంతే । న్యాస ఇతి బ్రహ్మా బ్రహ్మా హి పరః పరో హి
బ్రహ్మా తాని వా ఏతాన్యవరాణి తపాగ్ంసి న్యాస ఏవాత్యరేచయద్య ఏవం

ఇతి నియతం బ్రహ్మచారిణ స్తస్మాద్దమేరమంతే శమ ఇత్యరణ్యే మునయ
స్తస్మాచ్ఛమేరమంతే దానమితి సర్వాణి భూతాని ప్రశగ్ంసంతి దానా
న్నాతిదుష్కరం తస్మాద్దానేరమంతే ధర్మ ఇతి ధర్మేణ సర్వమిదంప
రిగృహీతం ధర్మాన్నాతిదుష్కరం తస్మాద్ధర్మేరమన్తే ప్రజన ఇతి భూయా
గ్ంస స్తస్మాద్భూయిష్ఠాః ప్రజాయంతే తస్మాద్భూయిష్ఠాః (౧)ప్రజననే ర
మంతేగ్నయ ఇత్యాహ తస్మాదగ్నయ ఆధాతవ్యా అగ్నిహోత్రమి
త్యాహ తస్మాదగ్నిహోత్రేరమన్తే(౨)యజ్ఞ ఇతి యజ్ఞో హి దేవా స్తస్మా
ద్యజ్ఞేరమంతే మానసమితి విద్వాగ్ంస స్తస్మాద్విద్వాగ్ంస ఏవ మానసేరమ
న్తే న్యాస ఇతి బ్రహ్మా బ్రహ్మా హి పరః పరో హి బ్రహ్మా తాని వా ఏతాన్యవరా

---

(౧)ప్రజన ఇతి (౨) యజ్ఞేన హి దేవా ఇతి చ భాష్యపాఠః ॥

వేదేత్యుపనిషత్ ॥ ॥—ఇత్యేకోనపంచాశోఽనువాకః—॥

ప్రాజాపత్యో హారుణిస్సుపర్ణేయః ప్రజాపతిం పితరముపససార కిం భగవంతః పరమం వదంతీతి తస్మై ప్రోవాచ । సత్యేన వాయురావాతి సత్యేనాదిత్యో రోచతే దివి సత్యం వాచః ప్రతిష్ఠా సత్యే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాత్సత్యం పరమం వదంతి । తపసా దేవా దేవతామగ్ర ఆయన్ తపసర్షయస్సువరన్వవిందన్ తపసా సపత్నాన్ప్రణుదామారాతీస్తపసి సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాత్తపః పరమం వదంతి । దమేన దాంతాః కిల్బిషమవధూన్వంతి దమేన బ్రహ్మచారిణస్సువరగచ్ఛన్ దమో భూతానాం దురాధర్షం దమే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్దమః పరమం వదంతి । శమేన శాంతాశ్శివమాచరంతి శమేన నాకం మునయోఽన్వవిందన్ శమో భూతానాం దురాధ

ర్షణీ ఇత్యాగ్ సస్యాస ఏవాత్మా దేవతయస్యాఏవం వేదేత్యుపనిషత్ ॥౧౦౧॥ ౭౮॥

ప్రాజాపత్యో హారుణిస్సుపర్ణేయః ప్రజాపతిం పితరముపససార కిం భగవంతః పరమం వదంతీతి తస్మై ప్రోవాచ సత్యేన వాయురావాతి సత్యేనాదిత్యో రోచతే దివి సత్యం వాచః ప్రతిష్ఠా సత్యే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాత్సత్యం పరమం వదంతి తపసా దేవా దేవతామగ్ర ఆయన్ తపసర్షయస్సువరన్వవిందన్ తపసా సపత్నాన్ప్రణుదామారాతీస్తపసి సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాత్తపః పరమం వదంతి దమేన దాంతాః కిల్బిషమవధూన్వంతి దమేన బ్రహ్మచారిణస్సువరగచ్ఛన్ దమో భూతానాం దురాధర్షం దమే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్దమః పరమం వదంతి శమేన శాంతాశ్శివమాచరంతి శమేన నాకం మునయోఽన్వవిందన్ శమో భూతానాం

షణం తపసి సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాత్తపః పరమం వదంతి। దానం యజ్ఞానాం వరూథం దక్షిణా లోకే దాతారగ్ం సర్వభూతాన్యుపజీవంతి దానేనారాతీరపానుదంత దానేన ద్విషంతో మిత్రా భవంతి దానే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్దానం పరమం వదంతి। ధర్మో విశ్వస్య జగతః ప్రతిష్ఠా లోకే ధర్మిష్ఠం ప్రజా ఉపసర్పంతి ధర్మేణ పాపమపనుదతి ధర్మే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్ధర్మం పరమం వదంతి। ప్రజననం వై ప్రతిష్ఠా సాధు ప్రజాయాస్తంతుం తన్వానః పితృణామనృణో భవతి తదేవ తస్యానృణం తస్మాత్ప్రజననం పరమం వదంతి। అగ్నయో వై త్రయీ విద్యా దేవయానః పంథా గార్హపత్య ఋక్పృథివీ రథంతరమన్వాహార్యపచనో యజురంతరిక్షం వామదేవ్యమాహవనీయస్సామ సువర్గో లోకో బృహత్తస్మాదగ్నీన్పరమం వ

దురాధర్షణం తపసి సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాత్తపః పరమం వదంతి దానం యజ్ఞానాం వరూథం దక్షిణా లోకే దాతారగ్ం సర్వభూతాన్యుపజీవంతి దానేనారాతీరపానుదంత దానేన ద్విషంతో మిత్రా భవంతి దానే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్దానం పరమం వదంతి ధర్మో విశ్వస్య జగతః ప్రతిష్ఠా లోకే ధర్మిష్ఠం ప్రజా ఉపసర్పంతి ధర్మేణ పాపమపనుదతి ధర్మే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్ధర్మం పరమం వదంతి ప్రజననం వై ప్రతిష్ఠా లోకే సాధు ప్రజాయాస్తంతుం తన్వానః పితృణామనృణో భవతి తదేవ తస్యానృణం తస్మాత్ప్రజననం పరమం వదంత్యగ్నయో వై త్రయీ విద్యా దేవయానః పంథా గార్హపత్య ఋక్పృథివీ రథంతరమన్వాహార్యపచనో యజురంతరిక్షం వామదేవ్యమాహవనీయస్సామ సువర్గో లోకో

దంతి। అగ్నిహోత్రగ్ం సాయంప్రాతర్గృహాణాం నిష్కృతిస్స్విష్టగ్ం సు
హుతం యజ్ఞక్రతూనాం ప్రాయణగ్ం సువర్గస్య లోకస్య జ్యోతి స్తస్మాద
గ్నిహోత్రం పరమం వదంతి। యజ్ఞ ఇతి యజ్ఞో హి దేవానాం యజ్ఞేన హి
దేవా దివంగతా యజ్ఞేనాసురానపానుదంత యజ్ఞేన ద్విషంతో మిత్రా భవ
న్తి యజ్ఞే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్యజ్ఞం పరమం వదంతి। మానసం వై
ప్రాజాపత్యం పవిత్రం మానసేన మనసా సాధు పశ్యతి మానసా ఋషయః
ప్రజా అసృజంత మానసే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాన్మానసం పరమం వదం
తి। న్యాస ఇత్యాహుర్మనీషిణో బ్రహ్మాణం బ్రహ్మా విశ్వః కతమస్స్వ
యంభూః ప్రజాపతిస్సంవత్సర ఇతి సంవత్సరోఽసావాదిత్యో య ఏష ఆదిత్యే
పురుషస్స పరమేష్ఠీ బ్రహ్మాత్మా యాభిరాదిత్యస్తపతి రశ్మిభిస్తాభిః పర్జ

బృహత్తస్మాదగ్నిస్పరమం వదంత్యగ్నిహోత్రగ్ం సాయంప్రాతర్గృహా
ణాం నిష్కృతిస్స్విష్టగ్ం సుహుతం యజ్ఞక్రతూనాం ప్రాయణగ్ం సువర్గ
స్య లోకస్య జ్యోతిస్తస్మాదగ్నిహోత్రం పరమం వదంతి యజ్ఞ ఇతి యజ్ఞే
న హి దేవా దివంగతా యజ్ఞేనాసురా నపానుదంత యజ్ఞేన ద్విషంతో మి
త్రా భవంతి యజ్ఞే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్యజ్ఞం పరమం వదంతి మాన
సం వై ప్రాజాపత్యం పవిత్రం మానసేన మనసా సాధు పశ్యతి మానసా
ఋషయః ప్రజా అసృజంత మానసే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాన్మా
నసం పరమం వదంతి న్యాస ఇత్యాహుర్మనీషిణో బ్రహ్మాణం బ్రహ్మా వి
శ్వః కతమస్స్వయంభూః ప్రజాపతిస్సంవత్సర ఇతి సంవత్సరోఽసావాది
త్యో య ఏష ఆదిత్యే పురుషస్స పరమేష్ఠీ బ్రహ్మాత్మా యాభిరాదిత్యస్తపతి

న్యోవర్షతి పర్జన్యేనౌషధివనస్పతయః ప్రజాయంత ఓషధివనస్పతిభి
రన్నం భవత్యన్నేన ప్రాణాః ప్రాణైర్బలం బలేన తపస్తపసా శ్రద్ధా శ్ర
ద్ధయా మేధా మేధయా మనీషా మనీషయా మనో మనసా శాంతిశ్శాంత్యా
చిత్తం చిత్తేన స్మృతిస్స్మృత్యా స్మారగ్ స్మారేణ విజ్ఞానం విజ్ఞానేనాత్మానం
వేదయతి తస్మాదన్నం దదంత్సర్వాణ్యేతాని దదాత్యన్నాత్ప్రాణా భవంతి
భూతానాం ప్రాణైర్మనో మనసశ్చ విజ్ఞానం విజ్ఞానాదానందో బ్రహ్మ
యోనిస్స వా ఏష పురుషః పంచధా పంచాత్మా యేన సర్వమిదం ప్రోతం
పృథివీ చాంతరిక్షంచ ద్యౌశ్చ దిశశ్చావాంతరదిశాశ్చ స వై సర్వమిదం
జగత్ స చ భూతగ్ స భవ్యం। జిజ్ఞాసక్లృప్తఋతజా రయిష్ఠా శ్రద్ధా స
త్యో మహస్వాన్ తపసో వరిష్ఠాజ్జ్ఞాత్వా తమేవం మనసా హృదా చ భూ

రశ్మిభిస్తాభిః పర్జన్యో వర్షతి పర్జన్యేనౌషధివనస్పతయః ప్రజాయం
త ఓషధివనస్పతిభిరన్నం భవత్యన్నేన ప్రాణాః ప్రాణైర్బలం బలేన
తపస్తపసా శ్రద్ధా శ్రద్ధయా మేధా మేధయా మనీషా మనీషయా మనో
మనసా శాంతిశ్శాంత్యా చిత్తం చిత్తేన స్మృతిస్స్మృత్యా స్మారగ్ స్మా
రేణ విజ్ఞానం విజ్ఞానేనాత్మానం వేదయతి తస్మాదన్నం దదంత్సర్వాణ్యే
తాని దదాత్యన్నాత్ప్రాణా భవంతి భూతానాం ప్రాణైర్మనో మన
సశ్చ విజ్ఞానం విజ్ఞానాదానందో బ్రహ్మయోనిస్స వా ఏష పురుషః పంచ
ధా పంచాత్మా యేన సర్వమిదం ప్రోతం పృథివీ చాంతరిక్షం చ ద్యౌశ్చ ది
శశ్చావాంతరదిశాశ్చ స వై సర్వమిదం జగత్స స భూతగ్ స భవ్యం జిజ్ఞా
సక్లృప్తఋతజా రయిష్ఠా శ్రద్ధా సత్యో మహస్వాన్ తపసో వరిష్ఠాజ్జ్ఞాత్వా

యోనమృత్యుముపయాహి విద్వాన్ । తస్మాన్న్యాసమేషాం తపసామతి
రిక్తమాహుః ॥ —ఇతి పంచాశోనువాకః—

వసురణ్యో విభూరసి । ప్రాణే త్వమసి సంధాతా । బ్రహ్మన్ త్వమసి
విశ్వసృక్ । తేజోదాస్త్వమస్యగ్నేర్వర్చోదాస్త్వమసి సూర్యస్య ద్యు
మ్నోదాస్త్వమసి చంద్రమస ఉపయామగృహీతోసి బ్రహ్మణే త్వా మ
హస ఓమిత్యాత్మానం యుంజీతైతద్వై మహోపనిషదం దేవానాం గుహ్యం
య ఏవం వేద బ్రహ్మణో మహిమానమాప్నోతి తస్మాద్బ్రహ్మణో మహి
మానమిత్యుపనిషత్ ॥ సత్యం తపో దమశ్శమో దానం ధర్మః ప్రజనన
మగ్నయో అగ్నిహోత్రం యజ్ఞో మానసం న్యాసో ద్వాదశ ॥ ******

— ॥ ఇత్యేకపంచాశోనువాకః ॥ —

తస్యైవం విదుషో యజ్ఞస్యాత్మా యజమానః । శ్రద్ధా పత్నీ శరీరమిధ్మ

తమేవం మనసా హృదా చ భూయో న మృత్యుముపయాహి విద్వాన్ త
స్మాన్న్యాసమేషాం తపసామతిరిక్తమాహుర్వసురణ్యో విభూరసి ప్రాణే
త్వమసి సంధాతా బ్రహ్మన్ త్వమసి విశ్వధృత్తేజోదాస్త్వమస్యగ్నేరసి
వర్చోదాస్త్వమసి సూర్యస్య ద్యుమ్నోదాస్త్వమసి చంద్రమస ఉప
యామగృహీతోసి బ్రహ్మణే త్వా మహస ఓమిత్యాత్మానం యుంజీతైతద్వై
మహోపనిషదం దేవానాం గుహ్యం య ఏవం వేద బ్రహ్మణో మహిమాన
మాప్నోతి తస్మాద్బ్రహ్మణో మహిమానమిత్యుపనిషత్ ॥ ౧౧౧ ॥ ౬౯ ॥
సత్యం తపో దమశ్శమో దానం ధర్మః ప్రజననమగ్నయో అగ్నిహోత్రం
యజ్ఞో మానసం న్యాసో ద్వాదశ ॥

తస్యైవం విదుషో యజ్ఞస్యాత్మా యజమానశ్శ్రద్ధాపత్నీ శరీరమిధ్మము

మురో వేదిర్లోమాని బర్హిర్వేదశ్శిఖా హృదయం యూపః కామ ఆజ్యం
మన్యుః పశుస్తపోగ్నిశ్శమయితా దక్షిణా । వాగ్ఘోతా ప్రాణ ఉద్గా
తా చక్షురధ్వర్యుర్మనో బ్రహ్మా శ్రోత్రమగ్నీద్యావద్ధ్రియతే సా దీక్షా ।
యదశ్నాతి యత్పిబతి తదస్య సోమపానం యద్రమతే తదుపసదో । య
త్సంచరత్యుపవిశత్యుత్తిష్ఠతే చ స ప్రవర్గ్యో యన్ముఖం తదాహవనీ
యో యదస్య విజ్ఞానం తజ్జుహోతి యత్సాయం ప్రాతరత్తి తత్సమిధో
యత్సాయం ప్రాతర్మధ్యందినం చ తాని సవనాని యే అహోరాత్రే తే
దర్శపూర్ణమాసౌ యేఽర్ధమాసాశ్చ మాసాశ్చ తే చాతుర్మాస్యాని
య ఋతవస్తే పశుబంధా యే సంవత్సరాశ్చ పరివత్సరాశ్చ తేఽహర్గ
ణాః । సర్వవేదసం వా ఏతత్సత్త్రం । యన్మరణం తదవభృథ ఏతద్వై జ

రో వేదిర్లోమాని బర్హిర్వేదశ్శిఖా హృదయం యూపః కామ ఆజ్యం
మన్యుః పశుస్తపోగ్నిర్దమశ్శమయితా దక్షిణా వాగ్ఘోతా ప్రాణ ఉద్గా
తా చక్షురధ్వర్యుర్మనో బ్రహ్మా శ్రోత్రమగ్నిర్యావద్ధ్రియతే సా దీక్షా
యదశ్నాతి తద్ధవిర్యత్పిబతి తదస్య సోమపానం యద్రమతే తదుపసదో
యత్సంచరత్యుపవిశత్యుత్తిష్ఠతే చ స ప్రవర్గ్యో యన్ముఖం తదాహవనీ
యో యా వ్యాహృతిరాహుతిర్యదస్య విజ్ఞానం తజ్జుహోతి యత్సాయం
ప్రాతరత్తి తత్సమిధం యత్ప్రాతర్మధ్యం దినం సాయం చ తాని సవనా
ని యే అహోరాత్రే తే దర్శపూర్ణమాసౌ యేఽర్ధమాసాశ్చ మాసా
శ్చ తే చాతుర్మాస్యాని య ఋతవస్తే పశుబంధా యే సంవత్సరాశ్చ ప
రివత్సరాశ్చ తేఽహర్గణాస్సర్వవేదసం వా ఏతత్సత్త్రం యన్మరణం

రామర్త్యమగ్నిహోత్రం య ఏవం విద్వానుదగయనే ప్రమీయతే దేవా
నామేవ మహిమానం గత్వాదిత్యస్య సాయుజ్యం గచ్ఛత్యథ యో దక్షిణే
ప్రమీయతే పితౄణామేవ మహిమానం గత్వా చంద్రమసస్సాయుజ్యం
గచ్ఛత్యేతౌ వై సూర్యాచంద్రమసోర్మహిమానౌ బ్రాహ్మణో విద్వా
నభిజయతి తస్మాద్బ్రహ్మణో మహిమానమాప్నోతి తస్మాద్బ్రహ్మణో మ
హిమానమిత్యుపనిషత్ ॥ — ॥ ఇతి ద్విపంచాశోఽనువాకః ॥ — ॥

అంభసి భూరగ్నయే భూరన్నం భూరగ్నయే చ పాహి నో యశ్ఛంద
సాం నమో బ్రహ్మణ ఋతం తపః యథా వృక్షస్యాణోరణీయాంత్స్వహా
స్రశీర్షామృతమాదిత్యో వా ఏష ఆదిత్యో వై తేజ ఓజో ఘృణిస్సర్వో వై క

తదవభృథ ఏతద్వై జరామర్త్యమగ్నిహోత్రగ్ం సత్రం య ఏవం విద్వాను
దగయనే ప్రమీయతే దేవానామేవ మహిమానం గత్వాదిత్యస్య సా
యుజ్యం గచ్ఛత్యథ యో దక్షిణే ప్రమీయతే పితౄణామేవ మహిమా
నం గత్వా చంద్రమసస్సాయుజ్యగ్ం సలోకతామాప్నోత్యేతౌ వై సూ
ర్యాచంద్రమసోర్మహిమానౌ బ్రాహ్మణో విద్వానభిజయతి తస్మాద్బ్ర
హ్మణో మహిమానమాప్నోతి తస్మాద్బ్రహ్మణో మహిమానం ॥ ౧౦౩ ॥ ౪౦ ॥

అంభస్యేకపంచాశచ్ఛతం జాతవేదసే చతుర్దశ భూరన్నం భూ
రగ్నయే భూరగ్నయే చైకమేకం పాహి పాహి చత్వారి చత్వారి యశ్ఛ
న్దసాం ద్వే నమో బ్రహ్మణ ఋతం తప యథా వృక్షస్యైకమేకమణో
రణీయాగ్ం స్యత్రిగ్ంశత్సహస్రశీర్షగ్ం షడ్విగ్ంశతిరాదిత్యో వా ఏష ఆ
దిత్యో వై తేజ ఏకమేకం నిధనపతయే త్రయోవిగ్ంశతిస్సద్యోజాతం త్రీణి

ద్రుద్రాయ నమో హిరణ్యబాహవే యస్య వైకం కతిక్రణుష్వపాజో దతి
రాపో వా ఇదమాపః పునంత్వగ్నిశ్చ సూర్యశ్చ యాతోవ్యాం భూరోమాపటం
భూర్భువస్సువరోం తదుత్తెనుఓమంతశ్చరత్యమృతోపస్తరణం ప్రా
ణేనివిష్టః ప్రాణేనివిష్టశ్శివోఽమృతాపిధానగ్గ్‌శ్రద్ధాయాంప్రాణేనివిశ్య
ప్రాణో నామంగుష్ఠమాత్రో మేధాదేవీ మేధాంమ ఇంద్రోదశాత్యఃసప్త
వామదేవాయైకము ఘోరేభ్యస్తత్పురుషాయ ద్వేద్వే ఈశానో నమో హి
రణ్యబాహవ ఏకమమృతగ్‌స్తత్యం ద్వే సర్వో వై రుద్రశ్చత్వారి కద్రు
ద్రాయ త్రీణి యస్య వైకం కతిక్రణుష్వపాజో దశ గాపో వా ఇదగ్‌సర్వమే
క మేకమాపః పునంతు చత్వార్యగ్నిశ్చ సూర్యశ్చ నవనవో మితి చత్వా
ర్యాయాతు పంచాజోసి దశోత్తమే చత్వారి ఘృణిస్త్రీణి బ్రహ్మమేతు
మాంయాస్తే బ్రహ్మహత్యాం ద్వాదశ బ్రహ్మమేధయా ద్వ్యానశనం భ్రూణ
హత్యాం బ్రహ్మమేధవా బ్రహ్మో దేవానామిదంవీరహత్యామేకాన్నవిగ్‌శ
తిరేకాన్నవిగ్‌శతి మేధాదేవీ మేధాంమ ఇంద్రశ్చత్వారి చత్వార్యామాం
మేధా ద్వే మయి మేధామేకమపైతు పరం వాతం ప్రాణమముత్ర భూయా
ద్దరిగ్‌శల్యైరగ్నిం మాభిదో మృత్యో మానో మహాంతం మానస్తోకే ప్రజాప
తే న్వస్తిదాస్త్ర్యంబకం యే తే సహస్రమయుతం ద్వే ద్వే మృత్యవే స్వా
హైకం దేవకృతస్యైకాదశ యద్వో దేవాః కామో కార్షీన్మన్యురకా
ర్షీద్వే ద్వే తిలాంజుహోమి గావశ్శ్రియం ప్రజాః పంచ తిలాః కృష్ణాశ్శ్వే
రస్య శ్రీః ప్రజ్ఞాతు జాతవేదస్సప్త ప్రాణవాక్త్వక్చ్ఛరఉత్తిష్ఠపురుషపంచ
పృథివీశబ్దమనో వాగవ్యక్తాత్మాంతరాత్మా పరమాత్మా మేక్షుధేన్నమయ

రాపు సద్యోవామదేవాయాఘోరేభ్య స్తత్పురుషాయేశానా బ్రహ్మ మేత్రాబ్రహ్మమేధయా బ్రహ్మమేధవా ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానా ప్రాణే త్వక్చర్మశబ్దస్పర్శరూపరసగంధా పృథివ్యప్సు విశిష్టః సుఘోషో త్రాణా రోమా స్త్వంగ్ స త్యః సా జాపత్య స్తస్యైవం చతుష్టయః ॥

అంభసివృషాహగ్ంసస్సర్వావా అయాకుశ్రద్ధాయామీశానోన్నమయప్రాణమయమనోమయవిజ్ఞానమయానందమయా మేష్టసప్తతిః ॥

హరిః ఓమ్ ॥ శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

తైత్తిరీయోపనిషది ద్రావిడపాఠస్సమాప్తః

పంచదశాగ్నయె స్వాహాక చత్వారిగ్ంశదోంతద్బ్రహ్మనశ్రద్ధాయాం ప్రాణేనివిష్టామృతంజుహోమి చతుర్విగ్ంశతిశ్రద్ధాయాం ప్రాణేనివిశ్యామృ తి దశాంగుష్ఠమాత్రఃపురుషో ద్వేవాఙ్మ ఆసన్నష్టౌనయుస్సప్తాః ప్రాణానాం గ్రంథిరసి ద్వేద్వేసమోరుద్రామైకం త్వమగ్నే మ్యభిద్వేణ శివే సమేసంత్వస్య సత్యం ప్రాజాపత్యస్తస్యైవమేకమేకమశీతిః ॥ ౮౦ ॥

ఆరణ్యకంసమాప్తమ్

సహనావవతు । సహనౌభునక్తు । సహవీర్యంకరవావహై । తేజస్వినావధీతమస్తు మావిద్విషావహై । ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥ *

తైత్తిరీయోపనిషది ఆంధ్రపాఠస్సమాప్తః

అత్ర సర్వత్ర వర్ణానామధోవర్తమాన తిర్యగ్రేఖాభిరనుదాత్తస్వరః వర్ణోపరిస్థితోర్ధ్వరేఖాభిస్స్వరితస్వరశ్చ బోధ్యః ॥

హరిః ఓమ్ ॥ అథ పురుషో హ వై నారాయణోఽకామయత ప్రజాస్సృజేయేతి । నారాయణాత్ప్రాణో జాయతే । మనస్సర్వేంద్రియాణి చ । ఖం వాయుర్జ్యోతిరాపః పృథివీ విశ్వస్య ధారిణీ । నారాయణాద్బ్రహ్మా జాయతే । నారాయణాద్రుద్రో జాయతే । నారాయణాదింద్రో జాయతే । నారాయణాత్ప్రజాపతయః ప్రజాయంతే । నారాయణాద్ద్వాదశాదిత్యా రుద్రా వసవస్సర్వాణి చ ఛందాగ్ంసి । నారాయణాదేవ సముత్పద్యంతే । నారాయణే ప్రవర్తంతే । నారాయణే ప్రలీయంతే ॥ (ఏతదృగ్వేదశిరోయోఽధీతే । య ఏవం వేద । ఇత్యుపనిషత్ ।)

ఓమ్ । అథ నిత్యో నారాయణః । బ్రహ్మా నారాయణః । శివశ్చ నారాయణః । శక్రశ్చ నారాయణః । ద్యావాపృథివ్యౌ చ నారాయణః । కాలశ్చ నారాయణః । దిశశ్చ నారాయణః । ఊర్ధ్వశ్చ నారాయణః । అధశ్చ నారాయణః । అంతర్బహిశ్చ నారాయణః । నారాయణ ఏవేదగ్ం సర్వమ్ । యద్భూతం యచ్చ భవ్యమ్ । నిష్కలో నిరంజనో నిర్వికల్పో నిరాఖ్యాతశ్శుద్ధో దేవ ఏకో నారాయణః । న ద్వితీయోఽస్తి కశ్చిత్ । య ఏవం వేద । స విష్ణురేవ భవతి స విష్ణురేవ భవతి ॥ (ఏతద్యజుర్వేదశిరోయోఽధీతే । య ఏవం వేద । ఇత్యుపనిషత్ ॥)

ఓమిత్యగ్రే వ్యాహరేత్ । నమ ఇతి పశ్చాత్ । నారాయణాయేత్యుపరిష్టాత్ । ఓమిత్యేకాక్షరమ్ । నమ ఇతి ద్వే అక్షరే । నారాయణాయేతి పంచాక్షరాణి । ఏతద్వై నారాయణస్యాష్టాక్షరం పదమ్ । యో హ వై నారాయణస్యాష్టాక్షరం పదమధ్యేతి । అనపబ్రువస్సర్వమాయురేతి ।

విందతే ప్రాజాపత్యగ్ం రాయస్పోషం గౌపత్యం। తతోఽమృతత్వమశ్నుతే తతోఽమృతత్వమశ్నుత ఇతి। (ఏతత్సామవేదశిరో యోఽధీతే । య ఏవం వేద॥ ఇత్యుపనిషత్ ॥)

ప్రత్యగానందం బ్రహ్మపురుషం ప్రణవస్వరూపం । అకార ఉకార మకార ఇతి । తానేకధా సమభరత్తదేతదోమితి । యముక్త్వా ముచ్యతే యోగీ జన్మసంసారబంధనాత్ । ఓం నమో నారాయణాయేతి మంత్రోపాసకః । వైకుంఠభువనలోకం గమిష్యతి । తదిదం పరం పుండరీకం విజ్ఞానఘనమ్ । తస్మాత్తడిదాభమాత్రమ్ । బ్రహ్మణ్యో దేవకీపుత్రో బ్రహ్మణ్యో మధుసూదనోమ్ । సర్వభూతస్థమేకం నారాయణం। కారణరూపమకారపరబ్రహ్మోమ్।ఏతదథర్వశిరో యోఽధీతే।ప్రాతరధీయానో రాత్రికృతం పాపం నాశయతి । సాయమధీయానో దివసకృతం పాపం నాశయతి । మాధ్యందినమాదిత్యాభిముఖోఽధీయానః పంచపాతకఉపపాతకాత్ప్రముచ్యతే । సర్వవేదపారాయణపుణ్యం లభతే । నారాయణసాయుజ్యమవాప్నోతి నారాయణసాయుజ్యమవాప్నోతి । య ఏవం వేద । ఇత్యుపనిషత్ । ********* హరిఃఓమ్ శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

ఇతి నారాయణోపనిషత్సమాప్తా

సహస్రశీర్షా పురుషః । సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ । స భూమిం విశ్వతో వృత్వా । అత్యతిష్ఠద్దశాంగులం । పురుష ఏవేదగ్ం సర్వం । యద్భూతం యచ్చ భవ్యమ్ । ఉతామృతత్వస్యేశానః । యదన్నేనాతిరోహతి । ఏతావానస్య మహిమా । అతో జ్యాయాగ్ంశ్చ పూరుషః ॥ ౧౩ ॥

పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని । త్రిపాదస్యామృతం దివి । త్రిపాదూర్ధ్వ
ఉదైత్పురుషః । పాదోఽస్యేహాఽఽభవాత్పునః । తతో విష్వఙ్వ్యక్రామ
త్ । సాశనానశనే అభి । తస్మాద్విరాడజాయత । విరాజో అధిపూరు
షః । సజాతో అత్యరిచ్యత । పశ్చాద్భూమిమథో పురః ॥ ౩౪ ॥ యత్పు
రుషేణ హవిషా । దేవా యజ్ఞమతన్వత । వసంతో అస్యాసీదాజ్యం । గ్రీ
ష్మ ఇధ్మశ్శరద్ధవిః । సప్తాస్యాసన్పరిధయః । త్రిస్సప్త సమిధః కృతాః ।
దేవా యద్యజ్ఞం తన్వానాః । అబధ్నన్పురుషం పశుం । తం యజ్ఞం బర్హి
షి ప్రౌక్షన్ । పురుషం జాతమగ్రతః ॥ ౩౫ ॥ తేన దేవా అయజంత ।
సాధ్యా ఋషయశ్చ యే । తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః । సంభృతం పృష
దాజ్యమ్ । పశూగ్‍స్తాగ్‍శ్చక్రే వాయవ్యాన్ । ఆరణ్యాన్గ్రామ్యాశ్చ
యే । తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః । ఋచస్సామాని జజ్ఞిరే । ఛందాగ్‍ంసి జజ్ఞి
రే తస్మాత్ । యజుస్తస్మాదజాయత ॥ ౩౬ ॥ తస్మాదశ్వా అజాయంత । యే
కే చోభయాదతః । గావో హ జజ్ఞిరే తస్మాత్ । తస్మాజ్జాతా అజావయః ।
యత్పురుషం వ్యదధుః । కతిధా వ్యకల్పయన్ । ముఖం కిమస్య కౌ బా
హూ । కావూరూ పాదావుచ్యేతే । బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖమాసీత్ ।
బాహూ రాజన్యః కృతః ॥ ౩౭ ॥ ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః । పద్భ్యా
గ్ం శూద్రో అజాయత । చంద్రమా మనసో జాతః । చక్షోస్సూర్యో అ
జాయత । ముఖాదింద్రశ్చాగ్నిశ్చ । ప్రాణాద్వాయురజాయత । నా
భ్యా ఆసీదంతరిక్షం । శీర్ష్ణో ద్యౌస్సమవర్తత । పద్భ్యాం భూమిర్దిశః
శ్రోత్రాత్ । తథా లోకాగ్ం అకల్పయన్ ॥ ౩౮ ॥ వేదాహమేతం

రుషం మహాంతమ్ । ఆదిత్యవర్ణం తమసస్తు పారే । సర్వాణి రూపాణి
విచిత్య ధీరః । నామాని కృత్వాఽభివదన్ యదాస్తే । ధాతా పురస్తాద్య
ముదాజహార । శక్రః ప్రవిద్వాన్ ప్రదిశశ్చతస్రః । తమేవం విద్వానమృ
త ఇహ భవతి । నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే । యజ్ఞేన యజ్ఞమయజం
త దేవాః । తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్ । తే హ నాకం మహిమానస్స
చంతే । యత్ర పూర్వే సాధ్యాస్సంతి దేవాః ॥ ౩౯ ॥ పురుషః ప్రగ్రో
క్రతో జాయత కృతో కల్పయన్నాసన్ ద్వే చ ॥ ౧౨ ॥

అద్భ్యస్సంభూతః పృథివ్యై రసాచ్చ । విశ్వకర్మణస్సమవర్తతాధి ।
తస్య త్వష్టా విదధద్రూపమేతి । తత్పురుషస్య విశ్వమాజానమగ్రే ।
వేదాహమేతం పురుషం మహాంతమ్ । ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ । త
మేవం విద్వానమృత ఇహ భవతి । నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ ।
ప్రజాపతిశ్చరతి గర్భే అంతః । అజాయమానో బహుధా విజాయతే ॥ ౪౦ ॥
తస్య ధీరాః పరిజానంతి యోనిమ్ । మరీచీనాం పదమిచ్ఛంతి వేధసః ।
యో దేవేభ్య ఆతపతి । యో దేవానాం పురోహితః । పూర్వో యో దే
వేభ్యో జాతః । నమో రుచాయ బ్రాహ్మయే । రుచం బ్రాహ్మం జనయంతః ।
దేవా అగ్రే తదబ్రువన్ । యస్త్వైవం బ్రాహ్మణో విద్యాత్ । తస్య దేవా
అసన్వశే । హ్రీశ్చ తే లక్ష్మీశ్చ పత్న్యౌ । అహోరాత్రే పార్శ్వే । న
క్షత్రాణి రూపమ్ । అశ్వినౌ వ్యాత్తమ్ । ఇష్టం మనిషాణ । అముం మనిషా
ణ । సర్వం మనిషాణ ॥ ౪౧ ॥ జాయేతైవ శే సప్త చ ॥ ౧౩ ॥

సహస్రశీర్షం దేవం విశ్వాక్షం విశ్వశంభువమ్ । విశ్వం నారాయ
ణం దేవమక్షరం పరమం ప్రభుమ్ ।విశ్వతః పరమం నిత్యం విశ్వం నారాయ
ణగ్ం హరిమ్ । విశ్వమేవేదం పురుషస్తద్విశ్వముపజీవతి । పతిం విశ్వ
స్యాత్మేశ్వరగ్ం శాశ్వతగ్ం శివమచ్యుతమ్ । నారాయణం మహాజ్ఞేయం వి
శ్వాత్మానం పరాయణమ్ । నారాయణపరం బ్రహ్మతత్త్వం నారాయ
ణః పరః । నారాయణపరో జ్యోతిరాత్మా నారాయణః పరః । యచ్చకించి
జ్జగత్యస్మిన్ దృశ్యతే శ్రూయతేఽపి వా । అంతర్బహిశ్చ తత్సర్వం
వ్యాప్య నారాయణస్థితః ॥ ౨౪ ॥ అనంతమవ్యయం కవిగ్ం సముద్రేం
తం విశ్వశంభువమ్ । పద్మకోశప్రతీకాశగ్ం హృదయం చాప్యధోముఖం ।
అధో నిష్ట్యా వితస్త్యాంతే నాభ్యాముపరి తిష్ఠతి । హృదయం తద్విజానీయా
ద్విశ్వస్యాయతనం మహత్ ।సంతతగ్ం సిరాభిస్తు లంబత్యాకోశసన్నిభం।
తస్యాంతే సుషిరగ్ం సూక్ష్మం తస్మింత్సర్వం ప్రతిష్ఠితం । తస్య మధ్యే మ
హానగ్నిర్విశ్వార్చిర్విశ్వతోముఖః । సోఽగ్రభుగ్విభజంతిష్ఠన్నాహార
మజరః కవిః । సంతాపయతి స్వం దేహమాపాదతలమస్తకం । తస్య మ
ధ్యే వహ్నిశిఖా అణీయోర్ధ్వా వ్యవస్థితః । నీలతోయదమధ్యస్థాద్విద్యు
ల్లేఖేవ భాస్వరా । నీవారశూకవత్తన్వీ పీతా భాస్వత్యణూపమా । త
స్యాః శిఖాయా మధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థితః । స బ్రహ్మ స శివః సేంద్రః సో
ఽక్షరః పరమః స్వరాట్ ॥ ౨౫ ॥ నారాయణస్థితో వ్యవస్థితశ్చ త్వారిచ ॥ ౧౧

ఋతగ్ం సత్యం పరం బ్రహ్మ పురుషం కృష్ణపింగళం । ఊర్ధ్వరేతం వి
రూపాక్షం విశ్వరూపాయ వైనమః ॥ ౨౬ ॥ ౧౨ ॥

ఓం నారాయణాయ విద్మహే వాసుదేవాయ ధీమహి । తన్నో వి
ష్ణుః ప్రచోదయాత్ । విష్ణోర్నుకం వీర్యాణి ప్రవోచం యః పార్థివాని వి
మమే రజాగ్ంసి యో అస్కభాయదుత్తరగ్ం సధస్థం విచక్రమాణస్త్రేధో
రుగాయో విష్ణోరరాటమసి విష్ణోః పృష్ఠమసి విష్ణోః శ్నప్త్రేస్థో విష్ణో
స్స్యూరసి విష్ణోర్ధ్రువమసి వైష్ణవమసి విష్ణవే త్వా । తదస్య ప్రియమ
భిపాథో అశ్యామ్ । నరో యత్ర దేవయవో మదంతి । ఉరుక్రమస్య స హి
బంధురిత్థా । విష్ణోః పదే పరమే మధ్వ ఉత్సః । ప్రతద్విష్ణుస్స్తవతే వీర్యా
య ॥ ౧౨ ॥ మృగో న భీమః కుచరో గిరిష్ఠాః । యస్యోరుషు త్రిషు విక్ర
మణేషు । అధిక్షియంతి భువనాని విశ్వా । పరో మాత్రయా తనువా వృ
ధాన । న తే మహిత్వమన్వశ్నువంతి । ఉభే తే విద్మ రజసీ పృథివ్యా విష్ణో
దేవత్వం పరమస్య విత్సే । విచక్రమే పృథివీమేష ఏతామ్ । క్షేత్రాయ
విష్ణుర్మనుషే దశస్యన్ । ధ్రువాసో అస్య కీరయో జనాసః ॥ ౧౩ ॥ ఉ
రుక్షితిగ్ం సుజనిమాచకార । త్రిర్దేవః పృథివీమేష ఏతామ్ । విచక్రమే
శతర్చసం మహిత్వా । ప్రవిష్ణురస్తు తవసస్తవీయాన్ । త్వేషగ్గ్ం హ్యస్య
స్థవిరస్య నామ । అతో దేవా అవంతు నో యతో విష్ణుర్విచక్రమే । పృథి
వ్యాస్సప్త ధామభిః । ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే । త్రేధా నిదధే పదం । స
మూఢమస్య పాగ్ంసురే । త్రీణి పదా విచక్రమే విష్ణుర్గోపా అదాభ్యః ।
తతో ధర్మాణి ధారయన్ । విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత యతో వ్రతాని పస్పశే
ఇంద్రస్య యుజ్యస్సఖా । తద్విష్ణోః పరమం పదగ్ం సదా పశ్యంతి సూర
యః । దివీవ చక్షురాతతం । తద్విప్రాసో విపన్యవో జాగృవాగ్ంసస్స

మింధతే। విష్ణోర్యత్పరమంపదమ్ ॥ ౧౮ ॥ ఓమ్ ॥

(తచ్ఛంయోరావృణీమహే। గాతుం యజ్ఞాయ। గాతుం యజ్ఞప
తయే। దైవీస్వస్తిరస్తునః। స్వస్తిర్మానుషేభ్యః। ఊర్ధ్వంజిగాతుభె
షజం। శన్నో అస్తుద్విపదే। శంచతుష్పదే। ఓంశాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః

పురుషసూక్తంసమాప్తమ్

హిరణ్యవర్ణాంహరిణీం సువర్ణరజతస్రజామ్। చంద్రాం హి
రణ్మయీంలక్ష్మీం జాతవేదోమమావహ। తాం మఆవహజాతవేదో
లక్ష్మీమనపగామినీమ్। యస్యాంహిరణ్యంవిందేయంగామశ్వం పురు
షానహం। అశ్వపూర్వాంరథమధ్యాంహస్తినాదప్రబోధినీం। శ్రియం
దేవీముపహ్వయే శ్రీర్మాదేవీజుషతామ్। కాంసోస్మితాం హిరణ్యప్రా
కారామార్ద్రాంజ్వలంతీం తృప్తాంతర్పయంతీం। పద్మేస్థితాం పద్మవ
ర్ణాం తామిహోపహ్వయేశ్రియం। చంద్రాంప్రభాసాంయశసాజ్వ
లంతీంశ్రియంలోకేదేవజుష్టాముదారామ్। తాంపద్మనేమీగ్ంశరణమ
హంప్రపద్యేఽలక్ష్మీర్మేనశ్యతాంత్వాంవృణే। ఆదిత్యవర్ణేతపసోధిజాతో
వనస్పతిస్తవవృక్షోథబిల్వః। తస్యఫలానితపసానుదంతు(తి)మాయాం
తరాయాశ్చబాహ్యాఽలక్ష్మీః। ఉపైతుమాందేవసఖఃకీర్తిశ్చమణినా స
హ। ప్రాదుర్భూతోస్మిరాష్ట్రేస్మిన్కీర్తిమృద్ధిందదాతుమే। క్షుత్పి
పాసామలాంజ్యేష్ఠామలక్ష్మీర్నాశయామ్యహం। అభూతిమసమృద్ధించ
సర్వాన్నిర్ణుదమేగృహాత్। గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపు
ష్టాంకరీషిణీమ్। ఈశ్వరీగ్ంసర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయేశ్రి
యం। మనసఃకామమాకూతిం వాచస్సత్యమశీమహి। పశూనాగ్ంరూ
పమన్నస్యమయిశ్రీశ్శ్రయతాంయశః। కర్దమేనప్రజాభూతా మయి
సంభవకర్దమా। శ్రియంవాసయమేకులేమాతరంపద్మమాలినీం। ఆ

వస్స్రుజంతుస్నిగ్ధాని చిక్లీతవసమేగృహే । నిచదేవీంమాతరగ్ శ్రియం వాసయమేకులే । ఆర్ద్రాంపుష్కరిణీంపుష్టింసువర్ణాం హేమమాలినీం । సూర్యాంహిరణ్మయీంలక్ష్మీంజాతవేదోమమావహ । ఆర్ద్రాం యఃకరిణీంయష్టిం పింగళాంపద్మమాలినీం । చంద్రాగ్ హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదోమమావహ । తాంమఆవహజాతవేదో లక్ష్మీమనపగామినీం । యస్యాంహిరణ్యంప్రభూతం గావోదాస్యోశ్వాన్విందేయం పురుషానహం । పద్మప్రియేపద్మినిపద్మహస్తే పద్మాలయే పద్మదళాయతాక్షి।విశ్వప్రియే విష్ణుమనోనుకూలె త్వత్పాదపద్మంమయిసన్నిధత్స్వ।శ్రియైజాతశ్రియఆనిర్యాయశ్రియంవయోజనితృభ్యోదదాతు । శ్రియం వసానాఅమృతత్వమాయన్ భవంతి*సద్యస్సమిధామితద్యూన్। శ్రియ ఏవైనంతచ్ఛ్రియామాదధాతి । సంతతమృచావషట్కృతగ్సంధత్తగ్ సంధీయతేప్రజయాపశుభిః । యఏవంవెద। ఓంమహాదేవ్యైచవిద్మహే విష్ణుపత్నైచధీమహి । తన్నోలక్ష్మీఃప్రచోదయాత్ । హరిఃఓమ్ ॥

శ్రీసూక్తంసమాప్తమ్.

హరిఃఓమ్ ॥ భూమిర్భూమ్నాద్యౌర్వరిణాంతరిక్షంమహిత్వా ।ఉపస్థెతెదేవ్యదితేగ్నిమన్నాదమన్నాద్యాయాదధే । ఆయంగౌఃపృశ్నిరక్రమీదసనన్మాతరంపునఃపితరంచప్రయంత్సువః । త్రిగ్ శద్ధామవిరాజతిహాక్పతంగాయశిశ్రియె । ప్రత్యస్యవహద్యుభిః । అస్యప్రాణాదపానత్యంతశ్చరతిరోచనా । వ్యఖ్యన్మహిషస్సువః । యత్వా క్రుద్ధః పరోవపమన్యునాయదవర్త్యా । సుకల్పమగ్నెత త్తవపునస్త్వోద్దీపయామసి। యత్తేమన్యుపరో ప్తస్యపృథివీమనుదధ్వసే । ఆదిత్యావిశ్వేతద్దేవావసవశ్చసమాభరన్ ॥

* సత్యాసవితాన్ఋతద్యూన్.

మెదినీ దెవీ వసుంధరా స్యాద్వసుధా దేవీ వాసవీ॥ బ్రహ్మవర్చసః పిత్య
ాగ్ శ్రోత్రంచక్షుర్మనః । దేవీహిరణ్యగర్భిణీ దెవీప్రసూవరీ । సద నెస
్యాయ నెసీద । సముద్రవతీ సావిత్రీహ నో దేవీ మహ్యంగీ । మహీధరిణీ
ఃహో వ్యధిస్థాశ్శృంగే శృంగే యజ్ఞే యజ్ఞే విభీషిణీ । ఇంద్రపత్నీ వ్యాపి
సురసరిహ వాయుమతీ జలశయనీ శ్రియంధా రాజా సత్యంధో పరిమె
నీ । శ్వోపరిధత్తం పరిగాయ। విష్ణుపత్నీం మహీం దెవీం మాధవీం మా
వప్రియాం । లక్ష్మీప్రియసఖీం దేవీం నమామ్యచ్యుతవల్లభాం ॥ ఓం ధ
ంధర రాయ విద్మహే సర్వసిద్ధ్యై చ ధీమహి । తన్నో ధరా ప్రచోదయా

మహీం దేవీం విష్ణుపత్నీమజూర్యాం ప్రతీచీ మే నాగ్ హవిషా యజా
ః త్రేధా విష్ణురురుగాయో విచక్రమే । మహీం దివం పృథివీమంతరి
ం-తచ్ఛ్రైతి శ్రవ ఇచ్ఛమానా । పుణ్యగ్ శ్లోకం యజమానాయ కృ
ృతీ ॥ హరిః ఓం ॥ ——※భూసూక్తం సంపూర్ణమ్※——

అథ నీళాసూక్తం॥——నీళాం దేవీగ్ శరణమహం ప్రపద్యే సుతరసిత
సేనమః ॥ గృణాహి । ఘృతవతీ సవితరాధిపత్యైః పయస్వతీరంతి
ాశానో అస్తు । ధ్రువా దిశాం ✱ విష్ణుపత్న్యఘోరాస్యేశానా సహ
ాయా మనోత । బృహస్పతిర్మాతరిశ్వోత వాయుస్సంధువానా వా
శా అభి నో గృణంతు । విష్టంభో దివో ధరుణః పృథివ్యా అస్యేశానా జగ
ో విష్ణుపత్నీ । మహాదేవ్యై చ విద్మహే విష్ణుపత్న్యై చ ధీమహి తన్నో
ళా ప్రచోదయాత్ ॥

——నీళాసూక్తం సమాప్తమ్——

శ్రీరుద్రనమకప్రారంభః

అస్యరుద్రస్యప్రశ్నస్య ॥ అనుష్టుప్ఛందః - అఘోరఋషిః ॥ సంకర్షణమూర్తిస్స్వరూపోయోఽసావాదిత్యః - పరమపురుషస్సఏషరుద్రోదేవతా ॥ అగ్నిక్రతుచరమేష్టికాయాంశతరుద్రీయేజపాభిషేకేవినియోగః ॥

సకలస్యరుద్రాధ్యాయస్య శ్రీరుద్రోదేవతా ॥ ఏకాగాయత్రీఛందః । తిస్రోనుష్టుభస్త్రిస్రః పఙ్క్తయస్సప్తానుష్టుభోద్వేజగత్యౌ ॥ శ్రీసాంబసదాశివప్రీత్యర్థే శతరుద్రీయేజపాభిషేకేవినియోగః ॥ అగ్నిహోత్రాత్మనే అంగుష్ఠాభ్యాంనమః ॥ దర్శపూర్ణమాసాత్మనేతర్జనీభ్యాంనమః ॥ చాతుర్మాస్యాత్మనేమధ్యమాభ్యాంనమః ॥ నిరూఢపశుబంధాత్మనేఅనామికాభ్యాంనమః ॥ జ్యోతిష్టోమాత్మనేకనిష్ఠికాభ్యాంనమః ॥ సర్వక్రత్వాత్మనేకరతలకరపృష్ఠాభ్యాంనమః ॥ అగ్నిహోత్రాత్మనేహృదయాయనమః ॥ దర్శపూర్ణమాసాత్మనె శిరసేస్వాహా ॥ చాతుర్మాస్యాత్మనెశిఖాయైవషట్ ॥ నిరూఢపశుబంధాత్మనెకవచాయహుమ్ ॥ జ్యోతిష్టోమాత్మనే నేత్రత్రయాయవౌషట్ సర్వక్రత్వాత్మనేఅస్త్రాయఫట్ ॥ భూర్భువస్సువరోమితిదిగ్బంధః ॥

ధ్యానమ్ ॥ ఆపాతాళనభస్స్థలాంతభువనబ్రహ్మాండమావిస్స్ఫురజ్జ్యోతిస్స్ఫాటికలింగమౌళివిలసత్పూర్ణేందువాంతామృతైః । అస్తోకాప్లుతమేకమీశమనిశం రుద్రానువాకాన్జపన్ ధ్యాయేదీప్సితసిద్ధయేధ్రువపదంవిప్రోభిషించేచ్ఛివం ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మాండవ్యాప్తదేహాభసితహిమరుచాభాసమానాభుజంగైఃకంఠేకాలాఃకపర్దాకలితశశికలాశ్చండకోదండహస్తాః । త్ర్యక్షారుద్రాక్షమాలాప్రకటితవిభవాశ్శాంభవామూర్తిభేదాఃరుద్రాశ్శ్రీరుద్రసూక్తప్రకటితవిభవానః ప్రయచ్ఛంతుసౌఖ్యం ౨॥ శంచమేమయశ్చమేప్రియంచమేనుకామశ్చమెకామశ్చమేసౌమనసశ్చమే భద్రంచమేశ్రేయశ్చమేవస్యశ్చ మేయశశ్చమెభగశ్చమెద్రవిణంచమే యంతాచమే ధర్తాచమె క్షేమశ్చమేధృతిశ్చమేవిశ్వంచ ॥ ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥

* * * *

చతుర్థకాండే పంచమప్రశ్న ప్రారంభః

హరిః ఓమ్ ‖ నమస్తే రుద్ర మన్యవ ఉతోత ఇషవే నమః । నమస్తే అస్తు
ధన్వనే బాహుభ్యాముత తే నమః । యాత ఇషుశ్శివతమా శివం బభూవ తే
ధనుః । శివా శరవ్యా యా తవ తయా నో రుద్ర మృడయ । యా తే రుద్ర
శివా తనూరఘోరాఽపాపకాశినీ । తయా నస్తనువా శంతమయా గిరిశం
తాభిచాకశీహి । యామిషుం గిరిశంత హస్తే ‖ ౧ ‖ బిభర్ష్యస్తవే । శి
వాం గిరిత్ర తాం కురు మా హిగ్ంసీః పురుషం జగత్ । శివేన వచసా త్వా గిరి
శాచ్ఛావదామసి । యథా నస్సర్వమిజ్జగదయక్ష్మగ్ం సుమనా అసత్ ‖ *
అధ్యవోచదధివక్తా ప్రథమో దైవ్యో భిషక్ । అహీగ్ంశ్చ సర్వాంజంభయం
త్సర్వాశ్చ యాతుధాన్యః । అసౌ యస్తామ్రో అరుణ ఉత బభ్రుస్సుమం
గలః । యే చేమాగ్ం రుద్రా అభితో దిక్షు ‖ ౨ ‖ శ్రితాస్సహస్రశో వైషా
గ్ం హేడ ఈమహే । అసౌ యోఽవసర్పతి నీలగ్రీవో విలోహితః । ఉతై
నం గోపా * అదృశన్నదృశన్నుదహార్యః । ఉతైనం విశ్వా భూతాని స
దృష్టో మృడయాతి నః । నమో అస్తు నీలగ్రీవాయ సహస్రాక్షాయ మీఢు
షే । అథో యే అస్య సత్వానోఽహం తేభ్యోఽకరం నమః । ప్రముంచ ధన్వన
స్త్వముభయోరార్త్నియోర్జ్యామ్ । యాశ్చ తే హస్త ఇషవః ‖ ౩ ‖
పరా తా భగవో వప । అవతత్య ధనుస్త్వగ్ం సహస్రాక్ష శతేషుధే । నిశీర్య
శల్యానాం ముఖా శివో నస్సుమనా భవ । విజ్యం ధనుః కపర్దినో విశల్యో
బాణవాగ్ం ఉత । * అనేశన్నస్యేషవ ఆభురస్య నిషంగథిః । యా తే
హేతిర్మీఢుష్టమ హస్తే బభూవ తే ధనుః । తయాఽస్మాన్ విశ్వతస్త్వమ

యక్ష్మయాపరిబ్భుజ । నమస్తే అస్త్వాయుధాయానాతతాయ ధృష్ణవే । ఉభాభ్యాముత తే నమో బాహుభ్యాం తవ ధన్వనే । పరి తే ధన్వనో హేతిరస్మాన్వృణక్తు విశ్వతః । అథో య ఇషుధిస్తవారే అస్మన్నిధేహి తమ్ ॥ ४ ॥

హస్తేదధిష్వషడ్భాభ్యాం ద్వాపంచాశచ్చ ॥ ౧ ॥

నమో హిరణ్యబాహవే సేనాన్యే దిశాం చ పతయే నమో నమో వృక్షేభ్యో హరికేశేభ్యః పశూనాం పతయే నమో నమః సస్పింజరాయ త్విషీమతే పథీనాం పతయే నమో నమో బభ్లుశాయ వివ్యాధినేఽన్నానాం పతయే నమో నమో హరికేశాయోపవీతినే పుష్టానాం పతయే నమో నమో భవస్య హేత్యై జగతాం పతయే నమో నమో రుద్రాయాతతావినే క్షేత్రాణాం పతయే నమో నమః సూతాయాహంత్యాయ వనానాం పతయే నమో నమః ॥ ౫ ॥ రోహితాయ స్థపతయే వృక్షాణాం పతయే నమో నమో మంత్రిణే వాణిజాయ కక్షాణాం పతయే నమో నమో భువంతయే వారివస్కృతాయౌషధీనాం పతయే నమో నమ ఉచ్చైర్ఘోషాయాక్రందయతే పత్తీనాం పతయే నమో నమః కృత్స్నవీతాయ ధావతే సత్త్వనాం పతయే నమః ॥ ౬ ॥ వనానాం పతయే నమో నమపకాంన(త్రిగ్ంశచ్చ ॥ ౨ ॥

నమః సహమానాయ నివ్యాధిన ఆవ్యాధినీనాం పతయే నమో నమః కకుభాయ నిషంగిణే స్తేనానాం పతయే నమో నమో నిషంగిణ ఇషుధిమతే తస్కరాణాం పతయే నమో నమో వంచతే పరివంచతే స్తాయూనాం పతయే నమో నమో నిచేరవే పరిచరాయారణ్యానాం పతయే నమో నమః సృకావిభ్యో జిఘాగ్ంసద్భ్యో ముష్ణతాం పతయే నమో నమోఽసిమద్భ్యో నక్తం

చరద్భ్యః ప్రకృంతానాంపతయేనమోనమ ఉష్ణీషిణేగిరిచరాయకులుం
చానాంపతయేనమోనమః ॥ ౭ ॥ ఇషుమద్భ్యోధన్వావిభ్యశ్చ వోన
మోనమఆతన్వానేభ్యఃప్రతిదధానేభ్యశ్చవోనమోనమఆయచ్ఛద్భ్యో
విసృజద్భ్యశ్చవోనమోనమోఽస్యద్భ్యోవిధ్యద్భ్యశ్చవోనమోనమఆసీ
నేభ్యశ్శయానేభ్యశ్చవోనమోనమః స్వపద్భ్యోజాగ్రద్భ్యశ్చ వోన
మోనమస్తిష్ఠద్భ్యోధావద్భ్యశ్చవో నమోనమస్సభాభ్యస్సభాపతిభ్య
శ్చవోనమోనమోఅశ్వేభ్యోఽశ్వపతిభ్యశ్చవోనమః ॥ ౮ ॥

కులుంచానాంపతయేనమోనమోఽశ్వపతిభ్యస్త్రీణిచ ॥ ౩ ॥

నమఆవ్యాధినీభ్యోవివిధ్యంతీభ్యశ్చవోనమోనమఉగణాభ్యస్తృగ్
ంహతీభ్యశ్చవోనమోనమోగృత్సేభ్యోగృత్సపతిభ్యశ్చవోనమోనమో
వ్రాతేభ్యోవ్రాతపతిభ్యశ్చవోనమోనమో గణేభ్యోగణపతిభ్యశ్చ వో
నమోనమోవిరూపేభ్యోవిశ్వరూపేభ్యశ్చవోనమోనమోమహద్భ్యః
క్షుల్లకేభ్యశ్చవోనమోనమో రథిభ్యోఽరథేభ్యశ్చవోనమోనమో రథే
భ్యః ॥ ౯ ॥ రథపతిభ్యశ్చవోనమోనమః సేనాభ్యస్సేనానిభ్యశ్చ
వోనమోనమః క్షత్తృభ్యస్సంగ్రహీతృభ్యశ్చవోనమోనమస్తక్షభ్యో
రథకారేభ్యశ్చవోనమోనమఃకులాలేభ్యఃకర్మారేభ్యశ్చవోనమోనమః
పుంజిష్టేభ్యోనిషాదేభ్యశ్చవోనమోనమఇషుకృద్భ్యోధన్వకృద్భ్యశ్చ
వోనమోనమోమృగయుభ్యశ్శ్వనిభ్యశ్చ వోనమోనమశ్శ్వభ్యశ్శ్వపతి
భ్యశ్చవోనమః ॥౧౦॥ రథేభ్యశ్శ్వపతిభ్యశ్చద్వేచ ॥ ౪ ॥

నమోభవాయచరుద్రాయచనమశ్శర్వాయచ పశుపతయేచ నమో

నీలగ్రీవాయచ శితికంఠాయచ నమఃకపర్దినేచవ్యుప్తకేశాయచ నమ
స్సహస్రాక్షాయచశతధన్వనేచ నమోగిరిశాయచశిపివిష్టాయచనమో
మీఢుష్టమాయచేషుమతేచ నమోహ్రస్వాయచవామనాయచనమో
బృహతేచవర్షీయసేచ నమోవృద్ధాయచసంవృధ్వనేచ ॥ ౧౧ ॥ న
మోఽగ్రియాయచప్రథమాయచ నమఆశవేచాజిరాయచ నమశ్శీఘ్రి
యాయచ శీభ్యాయచ నమఊర్మ్యాయచావస్వన్యాయచ నమస్స్రోత
స్యాయచద్వీప్యాయచ ॥ ౧౨ ॥ సంవృధ్వనేచపంచవిగ్ంశతిశ్చ ॥ ౫ ॥

నమో జ్యేష్ఠాయచకనిష్ఠాయచ నమఃపూర్వజాయచాపరజాయచన
మో మధ్యమాయచాపగల్భాయచ నమోజఘన్యాయచబుధ్నియాయచ
నమస్సోభ్యాయచ ప్రతిసర్యాయచ నమోయామ్యాయచ క్షేమ్యా
యచ నమఉర్వర్యాయచఖల్యాయచ నమశ్శ్లోక్యాయచావసాన్యాయ
చ నమోవన్యాయచకక్ష్యాయచ నమశ్శ్రవాయచప్రతిశ్రవాయచ ॥ ౧౩
నమ ఆశుషేణాయచాశురథాయచ నమశ్శూరాయచావభిందతేచ న
మోవర్మిణేచవరూథినేచ నమోబిల్మినేచకవచినేచ నమశ్శ్రుతాయ
చశ్రుతసేనాయచ ॥ ౧౪ ॥ప్రతిశ్రవాయచ పంచవిగ్ంశతిశ్చ ॥ ౫ ॥

నమోదుందుభ్యాయచాహనన్యాయచ నమోధృష్ణవేచ ప్రమృశా
యచ నమోదూతాయచప్రహితాయచ నమోనిషంగిణేచేషుధిమతేచ
నమస్తీక్ష్ణేషవేచాయుధినేచనమస్స్వాయుధాయచసుధన్వనేచనమస్స్రు
త్యాయచపథ్యాయచ నమఃకాట్యాయచ నీప్యాయచ నమస్సూద్యా
యచ సరస్యాయచనమోనాద్యాయచవైశంతాయచ ॥ ౧౫ ॥ నమః

కూప్యాయ చావట్యాయ చ నమో వర్ష్యాయ చావర్ష్యాయ చ నమో మే
ఘ్యాయ చ విద్యుత్యాయ చ నమ ఈధ్రియాయ చాతప్యాయ చ నమో వా
త్యాయ చ రేష్మియాయ చ నమో వాస్తవ్యాయ చ వాస్తుపాయ చ ॥ ౧౬ ॥

వైశంతాయ చ త్రిగ్ంశచ్చ ॥ ౭ ॥

నమస్సోమాయ చ రుద్రాయ చ నమస్తామ్రాయ చారుణాయ చ న
మశ్శంగాయ చ పశుపతయే చ నమ ఉగ్రాయ చ భీమాయ చ నమో అగ్రే
వధాయ చ దూరేవధాయ చ నమో హంత్రే చ హనీయసే చ నమో వృక్షే
భ్యో హరికేశేభ్యో నమస్తారాయ నమశ్శంభవే చ మయోభవే చ నమశ్శం
కరాయ చ మయస్కరాయ చ నమశ్శివాయ చ శివతరాయ చ ॥ ౧౭ ॥ న
మస్తీర్థ్యాయ చ కూల్యాయ చ నమః పార్యాయ చావార్యాయ చ నమః
ప్రతరణాయ చోత్తరణాయ చ నమ ఆతార్యాయ చాలాద్యాయ చ నమ
శ్శష్ప్యాయ చ ఫేన్యాయ చ నమస్సికత్యాయ చ ప్రవాహ్యాయ చ ॥ ౧౮ ॥

శివతరాయ చ త్రిగ్ంశచ్చ ॥ ౭ ॥

నమ ఇరిణ్యాయ చ ప్రపథ్యాయ చ నమః కిగ్ంశిలాయ చ క్షయణాయ చ
నమః కపర్దినే చ పులస్తయే చ నమో గోష్ఠ్యాయ చ గృహ్యాయ చ నమస్త
ల్ప్యాయ చ గేహ్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ గహ్వరేష్ఠాయ చ నమో
హ్రదయ్యాయ చ నివేష్ప్యాయ చ నమః పాగ్ంసవ్యాయ చ రజస్యాయ చ
నమశ్శుష్క్యాయ చ హరిత్యాయ చ నమో లోప్యాయ చోలప్యాయ చ ॥
౧౯ ॥ నమ ఊర్వ్యాయ చ సూర్మ్యాయ చ నమః పర్ణ్యాయ చ పర్ణశద్యా
య చ నమోఽపగురమాణాయ చాభిఘ్నతే చ నమ ఆక్ఖిదతే చ ప్రక్ఖిదతే చ

నమః కిరికేభ్యో దేవానాగ్ం హృదయేభ్యో నమో విక్షీణకేభ్యో నమో విచిన్వత్కేభ్యో నమ ఆనిర్హతేభ్యో నమ ఆమీవత్కేభ్యః ॥ ౨౦ ॥

ఉర్వ్యాయ చ త్రయస్త్రిగ్ంశచ్చ ॥ ౮ ॥

ద్రాపే అంధసస్పతే దరిద్రన్నీలలోహిత । ఏషాం పురుషాణామేషాం పశూనాం ✻ మా భేర్మాఽరో మో ఏషాం కించనామమత్ । యా తే రుద్ర శివా తనూః శివా విశ్వాహ భేషజీ । శివా రుద్రస్య భేషజీ తయా నో మృడ జీవసే । ఇమాగ్ం రుద్రాయ తవసే కపర్దినే క్షయద్వీరాయ ప్రభరామహే మతిం । యథా నః శమసద్ద్విపదే చతుష్పదే విశ్వం పుష్టం గ్రామే అస్మిన్ ॥ ౨౧ ॥ అనాతురమ్ । మృడా నో రుద్రోత నో మయస్కృధి క్షయద్వీరాయ నమసా విధేమ తే । యచ్ఛం చ యోశ్చ మనురాయజే పితా తదశ్యామ తవ రుద్ర ప్రణీతౌ । మా నో మహాంతముత మా నో అర్భకం మా న ఉక్షంతముత మా న ఉక్షితం । మా నో వధీః పితరం మోత మాతరం ప్రియా మా నస్తనువః ॥ ౨౨ ॥ రుద్ర రీరిషః । మా నస్తోకే తనయే మా న ఆయుషి మా నో గోషు మా నో అశ్వేషు రీరిషః । వీరాన్మా నో రుద్ర భామితోఽవధీర్హవిష్మంతో నమసా విధేమ తే । ఆరాత్తే గోఘ్న ఉత పూరుషఘ్నే క్షయద్వీరాయ సుమ్నమస్మే తే అస్తు । రక్షా చ నో అధి చ దేవ బ్రూహ్యథా చ నః శర్మ యచ్ఛ ద్విబర్హాః । స్తుహి ॥ ౨౩ ॥ శ్రుతం గర్తసదం యువానం మృగన్న భీమముపహత్నుముగ్రం । మృడా జరిత్రే రుద్ర స్తవానో అన్యం తే అస్మన్నివపంతు సేనాః । పరిణో రుద్రస్య హేతిర్వృణక్తు పరి త్వేషస్య దుర్మతిరఘాయోః । అవస్థిరా మఘవద్భ్యస్తనుష్వ మీ

స్తా శాయతనయాయ మృడయ । మీఢుష్టమ శివతమ శివో నస్సుమనా భవ । పరమే వృక్ష ఆయుధన్నిధాయ కృత్తిం వసాన ఆచర పినాకం బిభ్రదాగహి । వికిరిద విలోహిత నమస్తే అస్తు భగవః । యాస్తే సహస్రగ్ం హేతయోఽన్యమస్మన్నివపంతు తాః । సహస్రాణి సహస్రధా బాహువోస్తవ హేతయః । తాసామీశానో భగవః పరాచీనా ముఖా కృధి ॥ ౨౫ ॥

అస్మిగ్గ్ స్తనువస్మహి పినాక మేకాన్నత్రిగ్ంశచ్చ ॥ ౧౦ ॥

సహస్రాణి సహస్రశో యే రుద్రా అధి భూమ్యాం । తేషాగ్ం సహస్రయోజనేఽవధన్వాని తన్మసి । అస్మిన్మహత్యర్ణవేఽంతరిక్షే భవా అధి । నీలగ్రీవాశ్శితికంఠాశ్శర్వా అధః క్షమాచరాః । నీలగ్రీవాశ్శితికంఠా దివగ్ం రుద్రా ఉపశ్రితాః । యే వృక్షేషు సస్పింజరా నీలగ్రీవా విలోహితాః । యే భూతానామధిపతయో విశిఖాసః కపర్దినః । యే అన్నేషు వివిధ్యంతి పాత్రేషు పిబతో జనాన్ । యే పథాం పథిరక్షయ ఐలబృదా యవ్యుధః । యే తీర్థాని ॥ ౨౬ ॥ ప్రచరంతి సృకావంతో నిషంగిణః । య ఏతావంతశ్చ భూయాగ్ంసశ్చ దిశో రుద్రా వితస్థిరే । తేషాగ్ం సహస్రయోజనేఽవధన్వాని తన్మసి ॥ నమో రుద్రేభ్యో యే పృథివ్యాం యేఽంతరిక్షే యే దివి యేషామన్నం వాతో వర్షమిషవస్తేభ్యో దశ ప్రాచీర్దశ దక్షిణా దశ ప్రతీచీర్దశోదీచీర్దశోర్ధ్వాస్తేభ్యో నమస్తే నో మృడయంతు తే యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తం వో జంభే దధామి ॥ ౨౭ ॥

తీర్థాని యశ్చ షట్చ ॥ ౧౧ ॥

నమస్తేనవ్యో హిరణ్యబాహవే సేనాన్యే సన్నహమానాయ నమ ఆవ్యాధినీ

భ్యో నమో భవాయ నమో జ్యేష్ఠాయ నమో దుందుభ్యాయ నమస్సో
మాయ నమ ఇరిణ్యాయ ద్రాపే సహస్రాణ్యేకాదశ ॥
నమస్తే నమో భవాయ ద్రాపేస స్తవిగ్శతిః ॥

త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనం । ఉర్వారుకమివ బంధ
నాన్మృత్యోర్ముక్షీయ మామృతాత్ । యో రుద్రో అగ్నౌ యో అప్సు
య ఓషధీషు యో రుద్రో విశ్వా భువనావివేశ తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు ॥
యే తే సహస్రమయుతం పాశా మృత్యో మర్త్యాయ హంతవే । తాన్ య
జ్ఞస్య మాయయా । సర్వానవ యజామహే । మృత్యవే స్వాహా । మృ
త్యవే స్వాహా । ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ విష్ణవే మృత్యుర్మే పాహి
మమ మృత్యుర్నశ్యతు ఆయుర్వర్ధతామ్ ॥ శ్రీరుద్రనమకం సమాప్తమ్.

హరిః ఓం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

చతుర్థకాండే సప్తమ ప్రశ్నప్రారంభః

హరిః ఓమ్ ॥ అగ్నావిష్ణూ సజోషసేమా వర్ధంతు వాంగిరః । ద్యుమ్నై
ర్వాజేభిరాగతం ॥ వాజశ్చ మే ప్రసవశ్చ మే ప్రయతిశ్చ మే ప్రసి
తిశ్చ మే ధీతిశ్చ మే క్రతుశ్చ మే స్వరశ్చ మే శ్లోకశ్చ మే శ్రావశ్చ మే శ్రుతిశ్చ
మే జ్యోతిశ్చ మే సువశ్చ మే ప్రాణశ్చ మే ప్రానః ॥ ౧ ॥ చ మే వ్యానశ్చ మే
సుశ్చ మే చిత్తం చ మ ఆధీతం చ మే వాక్చ మే మనశ్చ మే చక్షుశ్చ మే శ్రోత్రం
చ మే దక్షశ్చ మే బలం చ మ ఓజశ్చ మే సహశ్చ మ ఆయుశ్చ మే జరా చ మ ఆ
త్మా చ మే తనూశ్చ మే శర్మ చ మే వర్మ చ మేంగాని చ మేస్థాని చ మే పరూꣳషి
చ మే శరీరాణి చ మే ॥ ౨ ॥ అపాన స్తనూశ్చ మేష్టాదశ చ ॥ ౧ ॥

జ్యైష్ఠ్యం చ మ ఆధిపత్యం చ మే మన్యుశ్చ మే భామశ్చ మేమశ్చ మేంభ

శ్చమెజైమాచమేమహిమాచమేవరిమాచమే ప్రథిమాచమే వర్ష్మాచ
మేద్రాఘుయాచ మెవృద్ధంచ మెవృద్ధిశ్చ మేసత్యంచ మేశ్రద్ధాచ మె జ
గచ్చ ॥ ౩ ॥ మెధనంచ మేవశశ్చ మెత్విషిశ్చ మే క్రీడాచ మె మోదశ్చ
మేజాతంచ మేజనిష్యమాణంచ మే సూక్తంచ మే సుకృతంచ మేవిత్తంచ
మెవేద్యంచ మేభూతంచ మే భవిష్యచ్చ మే సుగంచ మెసుపథంచమ ఋ
ద్ధంచమ ఋద్ధిశ్చ మేక్లృప్తంచ మెక్లృప్తిశ్చ మే మతిశ్చ మేసుమతిశ్చ మే ॥౪॥

జగచ్ఛృద్ధిశ్చతుర్దశచ ॥ ౨ ॥

శంచ మెమయశ్చ మె ప్రియంచ మేనుకామశ్చ మె కామశ్చ మే సౌ
మనసశ్చ మే భద్రంచ మె శ్రేయశ్చ మె వస్యశ్చ మెయశశ్చ మె భగశ్చ
మేద్రవిణంచ మెయంతాచ మేధర్తాచ మె క్షేమశ్చ మెధృతిశ్చ మె విశ్వం
చ ॥ ౫ ॥ * మెమహశ్చ మే సంవిచ్చ మెజ్ఞాత్రంచ మెసూశ్చ మే ప్రసూ
శ్చ మెసీరంచ మే లయశ్చ మ ఋతంచ మేఽమృతంచ మేయక్ష్మంచ మే నా
మయచ్చ మేజీవాతుశ్చ మె దీర్ఘాయుత్వంచ మేనమిత్రంచ మెభయంచ
మేసుగంచ మెశయనంచ మెసూషాచ మె సుదినంచ మే ॥ ౬ ॥

విశ్వంచశయనమష్టౌచ ॥ ౩ ॥

ఊర్క్చ మేసూనృతా చ మెపయశ్చ మెరసశ్చ మె ఘృతంచ మెమధు
చ మె సగ్ధిశ్చ మెసపీతిశ్చ మేకృషిశ్చ మెవృష్టిశ్చ మె జైత్రంచమ ఔద్భి
ద్యంచ మేరయిశ్చ మె రాయశ్చ మేపుష్టంచ మెపుష్టిశ్చ మే విభుచ ॥ ౭ ॥
మెప్రభుచ మేబహుచ మెభూయశ్చ మే పూర్ణంచ మే పూర్ణతరంచ
మేక్షితిశ్చ మెకూయవాశ్చ మెన్నంచ మేక్షుచ్చ మెవ్రీహయశ్చ మేయవా

శ్చ మే మాషాశ్చ మే తిలాశ్చ మే ముద్గాశ్చ మే ఖల్వాశ్చ మే గోధూమాశ్చ
మే మసురాశ్చ మే ప్రియంగవశ్చ మేఽణవశ్చ మే శ్యామాకాశ్చ మే నీవారా
శ్చ మే ॥ ౮ ॥ వ్రీహయశ్చ మసురాశ్చ షోడశ చ ॥

అశ్మా చ మే మృత్తికా చ మే గిరయశ్చ మే పర్వతాశ్చ మే సికతాశ్చ మే
వనస్పతయశ్చ మే హిరణ్యం చ మేఽయశ్చ మే సీసం చ మే త్రపుశ్చ మే శ్యా
మం చ మే లోహం చ మేఽగ్నిశ్చ మ ఆపశ్చ మే వీరుధశ్చ మ ఓషధయశ్చ మే
కృష్టపచ్యం చ ॥ ౯ ॥ మేఽకృష్టపచ్యం చ మే గ్రామ్యాశ్చ మే పశవ ఆరణ్యా
శ్చ యజ్ఞేన కల్పంతాం విత్తం చ మే విత్తిశ్చ మే భూతం చ మే భూతిశ్చ మే వ
సు చ మే వసతిశ్చ మే కర్మ చ మే శక్తిశ్చ మేఽర్థశ్చ మ ఏమశ్చ మ ఇతిశ్చ
మే గతిశ్చ మే ॥ ౧౦ ॥ కృష్టపచ్యం చాష్టౌ చ ద్వావింశతిశ్చ ॥ ౫ ॥

అగ్నిశ్చ మ ఇంద్రశ్చ మే సోమశ్చ మ ఇంద్రశ్చ మే సవితా చ మ ఇంద్ర
శ్చ మే సరస్వతీ చ మ ఇంద్రశ్చ మే పూషా చ మ ఇంద్రశ్చ మే బృహస్పతి
శ్చ మ ఇంద్రశ్చ మే మిత్రశ్చ మ ఇంద్రశ్చ మే వరుణశ్చ మ ఇంద్రశ్చ మే త్వ
ష్టా చ ॥ ౧౧ ॥ మ ఇంద్రశ్చ మే ధాతా చ మ ఇంద్రశ్చ మే విష్ణుశ్చ మ ఇంద్ర
శ్చ మేఽశ్వినౌ చ మ ఇంద్రశ్చ మే మరుతశ్చ మ ఇంద్రశ్చ మే విశ్వే చ మే దేవా
ఇంద్రశ్చ మే పృథివీ చ మ ఇంద్రశ్చ మేఽన్తరిక్షం చ మ ఇంద్రశ్చ మే ద్యౌశ్చ
మ ఇంద్రశ్చ మే దిశశ్చ మ ఇంద్రశ్చ మే మూర్ధా చ మ ఇంద్రశ్చ మే ప్రజా
పతిశ్చ మ ఇంద్రశ్చ మే ॥ ౧౨ ॥ త్వష్టా చ ద్యౌశ్చ మ ఏకవింశతిశ్చ ॥ ౬ ॥

అంశుశ్చ మే రశ్మిశ్చ మేఽదాభ్యశ్చ మేఽధిపతిశ్చ మ ఉపాంశుశ్చ మేఽన్తర్యా
మశ్చ మ ఐంద్రవాయవశ్చ మే మైత్రావరుణశ్చ మ ఆశ్వినశ్చ మే ప్రతిప్ర

స్థానశ్చ మే శుక్రశ్చ మే మంథీ చ మ ఆగ్రయణశ్చ మే వైశ్వదేవశ్చ మే ధ్రు
వశ్చ మే వైశ్వానరశ్చ మ ఋతుగ్రహాశ్చ ॥ ౧౩ ॥ మేఽతిగ్రాహ్యాశ్చ మ
ఐంద్రాగ్నశ్చ మే వైశ్వదేవశ్చ మే మరుత్వతీయాశ్చ మే మాహేంద్రశ్చ
మ ఆదిత్యశ్చ మే సావిత్రశ్చ మే సారస్వతశ్చ మే పౌష్ణశ్చ మే పాత్నీవతశ్చ
మే హారియోజనశ్చ మే ॥ ౧౪ ॥ ఋతుగ్రహాశ్చ చతుస్త్రింశచ్చ ॥ ౭ ॥
ఇధ్మశ్చ మే బర్హిశ్చ మే వేదిశ్చ మే ధిష్ణియాశ్చ మే స్రుచశ్చ మే చమసా
శ్చ మే గ్రావాణశ్చ మే స్వరవశ్చ మ ఉపరవాశ్చ మేఽధిషవణే చ మే ద్రోణకల
శశ్చ మే వాయవ్యాని చ మే పూతభృచ్చ మ ఆధవనీయశ్చ మ ఆగ్నీధ్రం చ
మే హవిర్ధానం చ మే గృహాశ్చ మే సదశ్చ మే పురోడాశాశ్చ మే పచతా
శ్చ మేఽవభృథశ్చ మే స్వగాకారశ్చ మే ॥ ౧౫ ॥ గృహాశ్చ షోడశ చ ॥ ౮ ॥
అగ్నిశ్చ మే ఘర్మశ్చ మేఽర్కశ్చ మే సూర్యశ్చ మే ప్రాణశ్చ మేఽశ్వమేధ
శ్చ మే పృథివీ చ మేఽదితిశ్చ మే దితిశ్చ మే ద్యౌశ్చ మే శక్వరీరంగులయో దిశశ్చ
మే యజ్ఞేన కల్పంతామృక్చ మే సామ చ మే స్తోమశ్చ మే యజుశ్చ మే దీక్షా
చ మే తపశ్చ మ ఋతుశ్చ మే వ్రతం చ మేఽహోరాత్రయోర్వృష్ట్యా బృహ
ద్రథంతరే చ మే యజ్ఞేన కల్పేతాం ॥ ౧౬ ॥ దీక్షాష్టాదశ చ ॥
గర్భాశ్చ మే వత్సాశ్చ మే త్ర్యవిశ్చ మే త్ర్యవీ చ మే దిత్యవాట్ చ మే ది
త్యౌహీ చ మే పంచావిశ్చ మే పంచావీ చ మే త్రివత్సశ్చ మే త్రివత్సా చ మే
తుర్యవాట్ చ మే తుర్యౌహీ చ మే పష్ఠవాచ్చ మే పష్ఠౌహీ చ మ ఉక్షా చ మే వ
శా చ మ ఋషభశ్చ ॥ ౧౭ ॥ మే వేహచ్చ మేఽనడ్వాంచ మే ధేనుశ్చ మ
ఆయుర్యజ్ఞేన కల్పతాం ప్రాణో యజ్ఞేన కల్పతామపానో యజ్ఞేన కల్ప

తాం వ్యానో యజ్ఞేనకల్పతాం చక్షుర్యజ్ఞేనకల్పతాగ్ శ్రోత్రం యజ్ఞేనకల్పతాం మనో యజ్ఞేనకల్పతాం వాగ్యజ్ఞేనకల్పతామాత్మా యజ్ఞేనకల్పతాం యజ్ఞో యజ్ఞేనకల్పతాం ॥౧౮॥ ఋషభశ్చ చత్వారిగ్ంశచ్చ ॥౧౦॥

ఏకా చ మే తిస్రశ్చ మే పంచ చ మే సప్త చ మే నవ చ మ ఏకాదశ చ మే త్రయోదశ చ మే పంచదశ చ మే సప్తదశ చ మే నవదశ చ మ ఏకవిగ్ంశతిశ్చ మే త్రయోవిగ్ంశతిశ్చ మే పంచవిగ్ంశతిశ్చ మే సప్తవిగ్ంశతిశ్చ మే నవవిగ్ంశతిశ్చ మ ఏకత్రిగ్ంశచ్చ మే త్రయస్త్రిగ్ంశచ్చ ॥ ౧౯ ॥ మే చతస్రశ్చ మే ష్టౌ చ మే ద్వాదశ చ మే షోడశ చ మే విగ్ంశతిశ్చ మే చతుర్విగ్ంశతిశ్చ మే ష్టావిగ్ంశతిశ్చ మే ద్వాత్రిగ్ంశచ్చ మే షట్త్రిగ్ంశచ్చ మే చత్వారిగ్ంశచ్చ మే చతుశ్చత్వారిగ్ంశచ్చ మే ష్టాచత్వారిగ్ంశచ్చ మే వాజశ్చ ప్రసవశ్చాపిజశ్చ క్రతుశ్చ సువశ్చ మూర్ధా చ వ్యశ్నియశ్చాంత్యాయనశ్చాంత్యశ్చ భౌవనశ్చ భువనశ్చాధిపతిశ్చ ॥ ౨౧ ॥

త్రయస్త్రిగ్ంశచ్చ వ్యశ్నియ ఏకాదశ చ ॥ ౧౧ ॥

అగ్నావిష్ణూ సజోషసేమా వర్ధంతు వాం గిరః । ద్యుమ్నైర్వాజేభిరాగతం ॥ ... ఇడా దేవహూర్మనుర్యజ్ఞనీర్బృహస్పతిరుక్థామదాని శగ్ంసిషద్విశ్వే దేవాః ॥ ౩ ॥ సూక్తవాచః పృథివి మాతర్మా మా హిగ్ంసీర్మధు మనిష్యే మధు జనిష్యే మధు వక్ష్యామి మధు వదిష్యామి మధుమతీం దేవేభ్యో వాచముద్యాసగ్ం శుశ్రూషేణ్యాం మనుష్యేభ్యస్తం మా దేవా అవంతు శోభాయై పితరోఽనుమదంతు ॥ ౪ ॥ ఓం శాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః

శ్రీరుద్రనమకచమకం సమాప్తం

స్థానశ్చ మే శుక్రశ్చ మే మంథీ చ మ ఆగ్రయణశ్చ మే వైశ్వదేవశ్చ మే ధ్రు
వశ్చ మే వైశ్వానరశ్చ మ ఋతుగ్రహాశ్చ ॥ ౧౩ ॥ మేఽతిగ్రాహ్యాశ్చ మ
ఐంద్రాగ్నశ్చ మే వైశ్వదేవశ్చ మే మరుత్వతీయాశ్చ మే మాహేంద్రశ్చ
మ ఆదిత్యశ్చ మే సావిత్రశ్చ మే సారస్వతశ్చ మే పౌష్ణశ్చ మే పాత్నీవతశ్చ
మే హారియోజనశ్చ మే ॥ ౧౪ ॥ ఋతుగ్రహాశ్చ చతుస్త్రింశచ్చ ॥ ౭ ॥
ఇధ్మశ్చ మే బర్హిశ్చ మే వేదిశ్చ మే ధిష్ణియాశ్చ మే స్రుచశ్చ మే చమసా
శ్చ మే గ్రావాణశ్చ మే స్వరవశ్చ మ ఉపరవాశ్చ మేఽధిషవణే చ మే ద్రోణకల
శశ్చ మే వాయవ్యాని చ మే పూతభృచ్చ మ ఆధవనీయశ్చ మ ఆగ్నీధ్రం చ
మే హవిర్ధానం చ మే గృహాశ్చ మే సదశ్చ మే పురోడాశాశ్చ మే పచతా
శ్చ మేఽవభృథశ్చ మే స్వగాకారశ్చ మే ॥ ౧౫ ॥ గృహాశ్చ షోడశ చ ॥ ౮ ॥
అగ్నిశ్చ మే ఘర్మశ్చ మేఽర్కశ్చ మే సూర్యశ్చ మే ప్రాణశ్చ మేఽశ్వమేధ
శ్చ మే పృథివీ చ మేఽదితిశ్చ మే దితిశ్చ మే ద్యౌశ్చ మే శక్వరీరంగులయో దిశశ్చ
మే యజ్ఞేన కల్పంతామృక్చ మే సామ చ మే స్తోమశ్చ మే యజుశ్చ మే దీక్షా
చ మే తపశ్చ మ ఋతుశ్చ మే వ్రతం చ మేఽహోరాత్రయోర్వృష్ట్యా బృహ
ద్రథంతరే చ మే యజ్ఞేన కల్పేతాం ॥ ౧౬ ॥ దీక్షాష్టాదశ చ ॥
గర్భాశ్చ మే వత్సాశ్చ మే త్ర్యవిశ్చ మే త్ర్యవీ చ మే దిత్యవాట్చ మే ది
త్యౌహీ చ మే పంచావిశ్చ మే పంచావీ చ మే త్రివత్సశ్చ మే త్రివత్సా చ మే
తుర్యవాట్చ మే తుర్యౌహీ చ మే పష్ఠవాచ్చ మే పష్ఠౌహీ చ మ ఉక్షా చ మే వ
శా చ మ ఋషభశ్చ ॥ ౧౭ ॥ మే వేహచ్చ మేఽనడ్వాంచ మే ధేనుశ్చ మ
ఆయుర్యజ్ఞేన కల్పతాం ప్రాణో యజ్ఞేన కల్పతామపానో యజ్ఞేన కల్ప

తాం వ్యానో యజ్ఞేనకల్పతాం చక్షుర్యజ్ఞేనకల్పతాగ్ శ్రోత్రం యజ్ఞేనకల్పతాం మనో యజ్ఞేనకల్పతాం వాగ్యజ్ఞేనకల్పతా మాత్మా యజ్ఞేనకల్పతాం యజ్ఞో యజ్ఞేనకల్పతాం ॥౧౮॥ ఋక్షభశ్చ చత్వారిగ్ శచ్చ ॥౧౦॥

ఏకాచమేతిస్రశ్చమే పంచచమే సప్తచమే నవచమ ఏకాదశచమె త్రయోదశచమె పంచదశచమే సప్తదశచమె నవదశచమ ఏకవిగ్ శతిశ్చమె త్రయోవిగ్ శతిశ్చమె పంచవిగ్ శతిశ్చమే సప్తవిగ్ శతిశ్చమె నవవిగ్ శతిశ్చమ ఏకత్రిగ్ శచ్చమే త్రయస్త్రిగ్ శచ్చ ॥ ౧౯ ॥ మె చతస్రశ్చమెష్టౌచమె ద్వాదశచమె షోదశచమెవిగ్ శతిశ్చమె చతుర్విగ్ శతిశ్చమేష్టావిగ్ శతిశ్చమె ద్వాత్రిగ్ శచ్చమె షట్త్రిగ్ శచ్చమే చత్వారిగ్ శచ్చమె చతుశ్చత్వారిగ్ శచ్చమెష్టాచత్వారిగ్ శచ్చమె వాజశ్చ ప్రసవశ్చాపిజశ్చక్రతుశ్చ సువశ్చ మూర్ధాచ వ్యశ్నియశ్చాంత్యాయనశ్చాంత్యశ్చభౌవనశ్చ భువనశ్చాధిపతిశ్చ ॥ ౨౦ ॥

త్రయస్త్రిగ్ శచ్చ వ్యశ్నియ ఏకాదశచ ॥ ౧౧ ॥

అగ్నా విష్ణూ సజోషసేమావర్ధంతు వాం గిరః । ద్యుమ్నైర్వాజేభిరాగతమ్ ॥ వాజశ్చ ప్రసవశ్చాపిజశ్చ ... (cont.)

అగ్నావిష్ణూ జైత్రశ్యగ్ శంచో రాత్యౌ చాశ్చాచాగ్నిశ్చాగ్ శుశ్చైత్ర్యశ్చాగ్నిశ్చ గర్భాశ్చైరాడశచ ॥ ఇడాదేవహూర్మనుర్యజ్ఞనీర్బృహస్పతిరుక్థామదాని శగ్ సిషద్విశ్వేదేవాః ॥ ౩ ॥ సూక్తవాచః పృథివి మాతర్మామాహిగ్ సీర్మధుమనిష్యే మధుజనిష్యే మధువక్ష్యామి మధువదిష్యామి మధుమతీం దేవేభ్యో వాచముద్యాసగ్ శుశ్రూషేణ్యాం మనుష్యేభ్యస్తం మాదేవా అవంతు శోభాయై పితరోనుమదంతు ॥ ౪ ॥ ఓం శాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః

శ్రీరుద్రనమకచమకం సమాప్తం

అథ ఋగ్వేదీయా ఐతరేయోపనిషత్

ఓం వాఙ్మే మనసి ప్రతిష్ఠితా మనో మే వాచి ప్రతిష్ఠితమావిరావీర్మ ఏధి వేదస్య మ ఆణీస్థః శ్రుతం మే మా ప్రహాసీరనేనాధీతేనాహోరాత్రాన్ త్సంధధామ్యృతం వదిష్యామి సత్యం వదిష్యామి తన్మామవతు తద్వక్తారమవత్వవతు మామవతు వక్తారమవతు వక్తారం ॥ ఓం శాంతిః శ్శాంతిః శ్శాంతిః ॥

ఓం (భూమిముపస్పృశేత్) అగ్న ఇళా మమ ఇళా । నమ ఋషిభ్యో మంత్రకృద్భ్యో మంత్రపతిభ్యో నమో వో అస్తు దేవేభ్యః । శివా నశ్శంతమా భవతు సుమృడీకా సరస్వతీ । మా తే వ్యోమ సందృశి । భద్రం కర్ణేభిః... యదాయుః ॥ శన్న ఇంద్రాగ్నీ భవతా... వాజసాతౌ ॥ స్తుషే జనం సువ్రతం నవ్యసీభిర్గీర్భిర్మిత్రావరుణా సుమ్నయంతా । త ఆగమంతు త ఇహ శ్రువంతు సుక్షత్రాసో వరుణో మిత్రో అగ్నిః ॥ కయా నశ్చిత్ర... వృతా । కస్త్వా సత్యో... వసు । అభీషుణః... స్యూతిభిః । భద్రం నో... అపి వాతయ మనః । ద్యావా పృథివీ... నప్రథః । ఉదితశ్శుక్రీయం దధే తమహామాత్మా విదధే । అనుమామైత్వింద్రియం మయి శ్రీర్మయి యశః । సర్వస్స ప్రాణస్స బల ఉత్తిష్ఠావ్యా నుమాశ్రీః । ఉత్తిష్ఠత్వను మాయంతు దేవతా అదబ్ధం చక్షురిషితం మనః । సూర్యో జ్యోతిషాం శ్రేష్ఠో దీక్షే మా మా హింసీః । తచ్చక్షుర్దేవహితం... శరదశ్శతం ॥ ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥

హరిః ఓమ్ ॥ ఆత్మా వా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీత్ నాన్యత్కించన మిషత్ । స ఈక్షత లోకాన్ను సృజా ఇతి ॥ ౧ ॥ స ఇమాల్లోకానసృజత అంభో మరీచీర్మరమాపోఽదోఽమ్భః పరేణ దివం ద్యౌః ప్రతిష్ఠాంతరిక్షం మరీచయః పృథివీ మరో యా అధస్తాత్తా ఆపః ॥ ౨ ॥ స ఈక్షతేమే ను లోకా లోకపాలాన్ను సృజా ఇతి సోఽద్భ్య ఏవ పురుషం సముద్ధృత్యామూర్ఛయత్ ॥ ౩ ॥ తమభ్యతపత్తస్యాభితప్తస్య ముఖం నిరభిద్యత యథాండం ముఖాద్వాగ్వాచోఽగ్నిర్నాసికే నిరభిద్యేతాం నాసికాభ్యాం ప్రాణః ప్రాణాద్వాయురక్షిణీ నిరభిద్యేతాం అక్షిభ్యాం చక్షుశ్చక్షుష ఆదిత్యః కర్ణౌ నిరభిద్యేతాం కర్ణాభ్యాం శ్రోత్రం శ్రోత్రాద్దిశస్త్వఙ్నిరభి

ద్యత త్వచో లోమాని లోమభ్య ఓషధివనస్పతయో హృదయం నిరభిద్యత
హృదయాన్మనో మనసశ్చంద్రమా నాభిర్నిరభిద్యత నాభ్యా అపానోఽ
పానాన్మృత్యుః శిశ్నం నిరభిద్యత శిశ్నాద్రేతో రేతస ఆపః ॥ ౪ ॥

ఇతి ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమః ఖండః

తా ఏతా దేవతాః సృష్టా అస్మిన్మహత్యర్ణవే ప్రాపతన్ తమశనాయా
పిపాసాభ్యామన్వవార్జత్ తా ఏనమబ్రువన్నాయతనం నః ప్రజానీ
హి యస్మిన్ ప్రతిష్ఠితా అన్నమదామేతి ॥ ౧ ॥ తాభ్యో గామానయత్తా
అబ్రువన్న వై నోఽయమలమితి తాభ్యోఽశ్వమానయత్తా అబ్రువన్న
వై నోఽయమలమితి ॥ ౨ ॥ తాభ్యః పురుషమానయత్ తా అబ్రువన్
సుకృతం బతేతి పురుషో వావ సుకృతం తా అబ్రవీద్యథాయతనం ప్రవిశతే
తి ॥ ౩ ॥ అగ్నిర్వాగ్భూత్వా ముఖం ప్రావిశత్ వాయుః ప్రాణో భూ
త్వా నాసికే ప్రావిశదాదిత్యశ్చక్షుర్భూత్వాఽక్షిణీ ప్రావిశద్దిశః శ్రోత్రం
భూత్వా కర్ణౌ ప్రావిశన్నోషధివనస్పతయో లోమాని భూత్వా త్వచం
ప్రావిశంశ్చంద్రమా మనో భూత్వా హృదయం ప్రావిశత్ మృత్యురపా
నో భూత్వా నాభిం ప్రావిశదాపో రేతో భూత్వా శిశ్నం ప్రావిశన్ ॥ ౪ ॥
తమశనాయాపిపాసే అబ్రూతామావాభ్యామభిప్రజానీహీతి స తే అబ్ర
వీదేతాస్వేవ వాం దేవతాస్వాభజామ్యేతాసు భాగిన్యౌ కరోమీతి తస్మా
ద్యస్యై కస్యై చ దేవతాయై హవిర్గృహ్యతే భాగిన్యావేవాస్యామశనా
యాపిపాసే భవతః ॥ ౫ ॥ ఇతి ద్వితీయః ఖండః

స ఈక్షతేమే ను లోకాశ్చ లోకపాలాశ్చాన్నమేభ్యః సృజా ఇతి ॥ ౧ ॥
సోఽపోఽభ్యతపత్ తాభ్యోఽభితప్తాభ్యో మూర్తిరజాయత యా వై
సా మూర్తిరజాయతాన్నం వై తత్ ॥ ౨ ॥ తదేనత్సృష్టం పరాఙ్
త్యజిఘాంసత్ తద్వాచాఽజిఘృక్షత్ తన్నాశక్నోద్వాచా గ్రహీతుం స య
ద్ధైనద్వాచాఽగ్రహైష్యత్ అభివ్యాహృత్య హైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౩ ॥
తత్ప్రాణేనాజిఘృక్షత్ తన్నాశక్నోత్ప్రాణేన గ్రహీతుం స యద్ధైనత్ప్రా

ణేనాగ్రహైష్యదభిప్రాణ్య హైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౪ ॥ తచ్చక్షుషా
ఽజిఘృక్షత్ తన్నాశక్నోచ్చక్షుషా గ్రహీతుం స యద్ధైనచ్చక్షుషాఽ
గ్రహైష్యద్దృష్ట్వా హైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౫ ॥ తచ్ఛ్రోత్రేణాజిఘృ
క్షత్ తన్నాశక్నోచ్ఛ్రోత్రేణ గ్రహీతుం స యద్ధైనచ్ఛ్రోత్రేణాగ్రహై
ష్యచ్ఛ్రుత్వా హైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౬ ॥ తత్త్వచాఽజిఘృక్షత్ త
న్నాశక్నోత్ త్వచా గ్రహీతుం స యద్ధైనత్ త్వచాఽగ్రహైష్యత్ స్పృ
ష్ట్వా హైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౭ ॥ తన్మనసాఽజిఘృక్షత్ తన్నాశక్నో
న్మనసా గ్రహీతుం స యద్ధైనన్మనసాఽగ్రహైష్యద్ధ్యాత్వా హైవాన్నమత్ర
ప్స్యత్ ॥ ౮ ॥ తచ్ఛిశ్నేనాజిఘృక్షత్ తన్నాశక్నోచ్ఛిశ్నేన గ్రహీతుం
స యద్ధైనచ్ఛిశ్నేనాగ్రహైష్యద్విసృజ్య హైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౯ ॥
తదపానేనాజిఘృక్షత్ తదావయత్ సైషోఽన్నస్య గ్రహో యద్వాయు
రన్నాయుర్వా ఏష యద్వాయుః ॥ ౧౦ ॥ స ఈక్షత కథం న్విదం మదృతే
స్యాదితి స ఈక్షత కతరేణ ప్రపద్యా ఇతి స ఈక్షత యది వాచాఽభివ్యా
హృతం యది ప్రాణేనాభిప్రాణితం యది చక్షుషా దృష్టం యది శ్రోత్రేణ
శ్రుతం యది త్వచా స్పృష్టం యది మనసా ధ్యాతం యద్యపానేనాభ్య
పానితం యది శిశ్నేన విసృష్టమథ కోఽహమితి ॥ ౧౧ ॥ స ఏతమేవ సీమా
నం విదార్యైతయా ద్వారా ప్రాపద్యత సైషా విదృతిర్నామ ద్వాస్తదేత
న్నాందనం తస్య త్రయ ఆవసథాః త్రయః స్వప్నా అయమావసథోఽ
యమావసథోఽయమావసథ ఇతి ॥ ౧౨ ॥ స జాతో భూతాన్యభివ్యైఖ్య
త్ కిమిహాన్యం వావదిషదితి స ఏతమేవ పురుషం బ్రహ్మ తతమమపశ్యదిదమ
దర్శమితీ౩ ॥ ౧౩ ॥ తస్మాదిదంద్రో నామేదంద్రో హ వై నామ తమిదం
ద్రం సంతమింద్ర ఇత్యాచక్షతే పరోక్షేణ పరోక్షప్రియా ఇవ హి దేవాః
పరోక్షప్రియా ఇవ హి దేవాః ॥ ౧౪ ॥ —॥ ఇతి తృతీయః ఖండః ॥—

ఇత్యైతరేయే ద్వితీయేఽరణ్యకే చతుర్థోఽధ్యాయః

ఉపనిషత్సు ప్రథమోఽధ్యాయః ఓం తత్సత్

హరిః ఓం ॥ పురుషేహ వా అయమాదితో గర్భోభవతి యదేతద్రే-
తస్తదేతత్సర్వేభ్యోఽంగేభ్యస్తేజస్సంభూతమాత్మన్యేవాత్మానం బిభ-
ర్తి తద్యదా స్త్రియాం సించత్యథైతజ్జనయతి తదస్య ప్రథమం జన్మ ॥౧॥

ఇతి ప్రథమః ఖండః

తత్ స్త్రియా ఆత్మభూయం గచ్ఛతి యథా స్వమంగం తథా తస్మాదే-
నాం న హినస్తి సాస్యైతమాత్మానమత్రగతం భావయతి ॥ ౧ ॥ సా భావ-
యిత్రీ భావయితవ్యా భవతి తం స్త్రీ గర్భం బిభర్తి సోఽగ్ర ఏవ కుమారం
జన్మనోఽగ్రేఽధిభావయతి స యత్ కుమారం జన్మనోఽగ్రేఽధిభావ-
యతి ఆత్మానమేవ తద్భావయత్యేషాం లోకానాం సంతత్యా ఏవం సంత-
తా హీమే లోకాస్తదస్య ద్వితీయం జన్మ ॥ ౨ ॥ ఇతి ద్వితీయః ఖండః ॥

సోఽస్యాయమాత్మా పుణ్యేభ్యః కర్మభ్యః ప్రతిధీయతే అథాస్యా-
యమితర ఆత్మా కృతకృత్యో వయోగతః ప్రైతి స ఇతః ప్రయన్నేవ పునర్జా-
యతే తదస్య తృతీయం జన్మ ॥ తదుక్తమృషిణా ॥ ౩ ॥ ********

ఇతి తృతీయః ఖండః

గర్భే ను సన్నన్వేషామవేదమహం దేవానాం జనిమాని విశ్వా శతం
మా పుర ఆయసీరరక్షన్నధః శ్యేనో జవసా నిరదీయమితి । గర్భ ఏవైతచ్ఛ-
యానో వామదేవ ఏవమువాచ ॥ ౧ ॥ స ఏవం విద్వానస్మాచ్ఛరీరభేదా-
దూర్ధ్వ ఉత్క్రమ్యాముష్మిన్ స్వర్గే లోకే సర్వాన్ కామానాప్త్వా-
ఽమృతః సమభవత్ సమభవత్ ॥ ౨ ॥ ॥ ఇతి చతుర్థః ఖండః ॥ *

ఇత్యైతరేయే ద్వితీయారణ్యకే పంచమోఽధ్యాయః

ఉపనిషత్సు ద్వితీయోఽధ్యాయః ఓం తత్సత్

అథ తృతీయోఽధ్యాయే ప్రథమః ఖండః

కోఽయమాత్మేతి వయముపాస్మహే కతరః స ఆత్మా యేన వా రూపం
పశ్యతి యేన వా శబ్దం శృణోతి యేన వా గంధం జిఘ్రతి యేన వా వాచం
వ్యాకరోతి యేన వా స్వాదు చాస్వాదు చ విజానాతి ॥ ౧ ॥ యదేతద్ధృ-

దయంమనశ్చైతత్ సంజ్ఞానమాజ్ఞానం విజ్ఞానం ప్రజ్ఞానం మేధాదృష్టి
ధృతిర్మతిర్మనీషాజూతిః స్మృతిఃసంకల్పః క్రతురసుః కామోవశ
ఇతి సర్వాణ్యేవైతాని ప్రజ్ఞానస్యనామధేయానిభవంతి ॥ ౨ ॥ ఏవష
బ్రహ్మ ఏషఇంద్రఏషప్రజాపతిరేతే సర్వేదేవా ఇమానిచ పంచమహా
భూతాని పృథివీవాయురాకాశఆపోజ్యోతీంషీత్యేతానీమానిచ క్షుద్ర
మిశ్రాణీవ బీజానీతరాణి చేతరాణిచాండజానిచ జారుజానిచ స్వేద
జానిచోద్భిజ్జానిచాశ్వాగావః పురుషాహస్తినోయత్కించేదం ప్రాణి
జంగమంచ పతత్రిచ యచ్చస్థావరం సర్వంతత్ ప్రజ్ఞానేత్రం ప్రజ్ఞా
నేప్రతిష్ఠితం ప్రజ్ఞానేత్రోలోకః ప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠా ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ ॥ ౩ ॥
సఏతేనైవ ప్రజ్ఞానాత్మనాస్మాల్లోకాదుత్క్రమ్యాముష్మిన్ స్వర్గేలో
కే సర్వాన్కామానాప్త్వామృతస్సమభవత్సమభవదిత్యోమ్ ॥ ౪ ॥ ఓం
వాఙ్మేమనసీత్యాదిశాంతిః ॥

ఇత్యైతరేయో ద్వితీయేఆరణ్యకే షష్ఠాధ్యాయః

ఉపనిషత్సు తృతీయోధ్యాయః

ఓమ్ తత్సత్ శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

ఋగ్వేదీయా ఐతరేయోపనిషత్సమాప్తా

అథసామవేదీయఛాన్దోగ్యోపనిషత్.

హరిఃఓమ్ ॥ ఆప్యాయంతుమమాంగానివాక్ప్రాణశ్చక్షుశ్శ్రోత్రమ
థోబలమింద్రియాణిచసర్వాణి సర్వంబ్రహ్మౌపనిషదంమాహంబ్ర
హ్మనిరాకుర్యాంమామాబ్రహ్మనిరాకరోదనిరాకరణమస్త్వనిరాకరణం
మేఅస్తుతదాత్మనిరతేయఉపనిషత్సుధర్మాస్తేమయిసంతుతేమయిసం
తు । ఓంశాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥ * * * * * *

హరిఃఓమ్ ॥ ఓమిత్యేతదక్షరముద్గీథముపాసీత । ఓమిత్యుద్గాయతి
తస్యోపవ్యాఖ్యానం ॥ ౧ ॥ ఏషాంభూతానాంపృథివీరసఃపృథివ్యాఆపో
రసఃఅపామోషధయోరసఓషధీనాం పురుషోరసః పురుషస్యవాగ్రసో
వాచఋగ్రసఋచస్సామరసస్సామ్నఉద్గీథోరసః ॥ ౨ ॥ సఏషరసానా
గ్ంరసతమఃపరమఃపరార్ధ్యోఽష్టమోయదుద్గీథః ॥ ౩ ॥ కతమాకతమ
ర్క్కతమత్కతమత్సామకతమఃకతమఉద్గీథఇతివిమృష్టంభవతి ॥ ౪ ॥
వాగేవర్క్ప్రాణస్సామోమిత్యేతదక్షరముద్గీథః తద్వాఏతన్మిథునం
యద్వాక్చప్రాణశ్చర్క్చసామచ ॥ ౫ ॥ తదేతన్మిథునమోమిత్యేతస్మి
న్నక్షరేసగ్ంసృజ్యతే యదావైమిథునౌసమాగచ్ఛతఆపయతోవైతావ
న్యోన్యస్యకామం ॥ ౬ ॥ ఆపయితాహవైకామానాంభవతి యఏత
దేవం విద్వానక్షరముద్గీథముపాస్తే ॥ ౭ ॥ తద్వాఏతదనుజ్ఞాక్షరంయ
ద్ధికించానుజానాత్యోమిత్యేవతదాహఏషోఏవసమృద్ధిర్యదనుజ్ఞా సమర్ధ
యితాహవైకామానాంభవతి యఏతదేవం విద్వానక్షరముద్గీథముపా
స్తే ॥ ౮ ॥ తేనేయంత్రయీవిద్యావర్తతే ఓమిత్యాశ్రావయత్యోమి
తిశగ్ంసత్యోమిత్యుద్గాయత్యేతస్యైవాక్షరస్యాపచిత్యై మహిమ్నార
సేన ॥ ౯ ॥ తేనోభౌకురుతోయశ్చైతదేవంవేదయశ్చనవేదనానాతు
విద్యాచావిద్యాచయదేవవిద్యయాకరోతిశ్రద్ధయోపనిషదాతదేవవీర్య

వత్తరం భవతీతి ఖల్వేతస్యైవాక్షరస్యోపవ్యాఖ్యానం భవతి ॥ ౧౦ ॥**

ఇతి ప్రథమః ఖండః

దేవాసురా హ వై యత్ర సంయేతిరే ఉభయే ప్రాజాపత్యాస్తద్ధ దేవా ఉద్గీథమాజహ్రురనేనైనానభిభవిష్యామ ఇతి ॥ ౧ ॥ తే హ నాసిక్యం ప్రాణముద్గీథముపాసాంచక్రిరే తగ్ హాసురాః పాప్మనా వివిధుః। తస్మాత్తేనోభయం జిఘ్రతి సురభి చ దుర్గంధి చ పాప్మనా హ్యేష విద్ధః ॥ ౨ ॥ అథ హ వాచముద్గీథముపాసాంచక్రిరే తాగ్ హాసురాః పాప్మనా వివిధుః తస్మాత్తయోభయం వదతి సత్యం చానృతం చ పాప్మనా హ్యేషా విద్ధా ॥ ౩ ॥ అథ హ చక్షురుద్గీథముపాసాంచక్రిరే తద్ధాసురాః పాప్మనా వివిధుస్తస్మాత్తేనోభయం పశ్యతి దర్శనీయం చాదర్శనీయం చ పాప్మనా హ్యేతద్విద్ధమ్ ॥ ౪ ॥ అథ హ శ్రోత్రముద్గీథముపాసాంచక్రిరే తద్ధాసురాః పాప్మనా వివిధుస్తస్మాత్తేనోభయగ్ శృణోతి శ్రవణీయం చాశ్రవణీయం చ పాప్మనా హ్యేతద్విద్ధమ్ ॥ ౫ ॥ అథ హ మన ఉద్గీథముపాసాంచక్రిరే తద్ధాసురాః పాప్మనా వివిధుస్తస్మాత్తేనోభయం సంకల్పతే సంకల్పనీయం చాసంకల్పనీయం చ పాప్మనా హ్యేతద్విద్ధమ్ ॥ ౬ ॥ అథ హ య ఏవాయం ముఖ్యః ప్రాణస్తముద్గీథముపాసాంచక్రిరే తగ్ హాసురా ఋత్వా విదధ్వంసుర్యథాఽశ్మానమాఖణమృత్వా విధ్వగ్ సేతైవమ్ ॥ ౭ ॥ యథాఽశ్మానమాఖణమృత్వా విధ్వగ్ సత ఏవగ్ హైవ స విధ్వగ్ సతే య ఏవం విది పాపం కామయతే యశ్చైనమభిదాసతి స ఏషోఽశ్మాఖణః ॥ ౮ ॥ నైవైతేన సురభి న దుర్గంధి విజానాత్యపహతపాప్మా హ్యేష తేన యదశ్నాతి యత్పిబతి తేనేతరాన్ప్రాణానవతి ఏతము ఏవాంతతోఽవిత్త్వోత్క్రామతి వ్యాదదాత్యేవాంతత ఇతి ॥ ౯ ॥ తగ్ హాంగిరా ఉద్గీథముపాసాంచక్ర ఏతము ఏవాంగిరసం మన్యంతే। అంగానాం యద్రసః ॥ ౧౦ ॥ తేన తగ్ హ బృహస్పతిరుద్గీథముపాసాంచక్ర ఏతము ఏవ బృహస్పతిం మన్యంతే వాగ్ఘి బృహతీ తస్యా ఏష పతిః ॥ ౧౧ ॥ తేన తగ్ హాయాస్య ఉద్గీథముపాసాంచక్ర ఏ

తమువేవాయాస్యంమన్యంతఆస్యాద్యదయతే ॥ ౧౨ ॥ తేనతగ్ంహబకోదాల్భ్యోవిదాంచకారస। సహనైమిశీయానాముద్గాతాబభూవసహస్మైభ్యః కామానాగాయతి ॥౧౩॥ ఆగాతాహవైకామానాంభవతియఏతదేవం విద్వానక్షరముద్గీథముపాస్తఇత్యధ్యాత్మమ్ ॥ ౧౪ ॥ ****

ఇతిద్వితీయఃఖండః

అథాధిదైవతంయఏవాసౌతపతితముద్గీథముపాసీతోద్యన్వాఏషప్రజాభ్యఉద్గాయతి ఉద్యగ్ంస్తమోభయమపహంత్యపహంతాహవై భయస్యతమసోభవతియఏవంవేద ॥ ౧ ॥ సమానఉఏవాయంచాసౌచోష్ణోయముష్ణోసౌస్వరఇతీమమాచక్షతేస్వరఇతిప్రత్యాస్వరఇత్యముం తస్మాద్వాఏతమిమమముం*చోద్గీథముపాసీత ॥ ౨ ॥ అథఖలువ్యానమేవోద్గీథముపాసీతయద్వైప్రాణితిసప్రాణోయదపానితిసోఽపానః అథయః ప్రాణాపానయోస్సంధిః సవ్యానోయోవ్యానస్సావాక్ । తస్మాదప్రాణన్ననపానన్వాచమభివ్యాహరతి ॥ ౩ ॥ యావాక్సర్క్తస్మాదప్రాణన్ననపానన్నృచమభివ్యాహరతి యర్క్తత్సామతస్మాదప్రాణన్ననపానన్సామగాయతి యత్సామసఉద్గీథస్తస్మాదప్రాణన్ననపానన్నుద్గాయతి ॥ ౪ ॥ అతోయాన్యన్యానివీర్యవంతికర్మాణియథాగ్నేర్మన్థనమాజేస్సరణందృఢస్యధనుషఆయమనమప్రాణన్ననపానగ్ంస్తానికరోత్యేతస్యహేతోర్వ్యానమేవోద్గీథముపాసీత ॥ ౫ ॥ అథఖలూద్గీథాక్షరాణ్యుపాసీతోద్గీథఇతి ప్రాణఏవోత్ప్రాణేనహ్యుత్తిష్ఠతివాగ్గీర్వాచోహగిరఇత్యాచక్షతేఅన్నంథమన్నేహీదగ్ం సర్వగ్ంస్థితమ్ ॥ ౬ ॥ ద్యౌరేవోదంతరిక్షంగీః పృథివీథమాదిత్యఏవోద్వాయుర్గీరగ్నిస్థగ్ంసామవేదఏవోద్యజుర్వేదోగీః ఋగ్వేదస్థందుగ్ధేస్మైవాగ్దోహంయోవాచోదోహః అన్నవానన్నాదోభవతి యఏతాన్యేవం విద్వానుద్గీథాక్షరాణ్యుపాస్తఉద్గీథఇతి ॥ ౭ ॥ అథఖల్వాశీస్సమృద్ధిరుపసరణానీత్యుపాసీతయేనసామ్నాస్తోష్యన్స్యాత్తత్సామోపధావేత్ ॥ ౮ ॥ యస్యామృచి

---

* ఇమమముం వేతి రంగరామానుజీయపాఠః॥

తామృచం యదార్షేయం తమృషిం యాం దేవతామభిష్టోష్యన్స్యాత్తాం దేవతాముపధావేత్ ॥ ౯ ॥ యేన చ్ఛందసా స్తోష్యన్స్యాత్తచ్ఛందఉపధావేద్యేన స్తోమేన స్తోష్యమాణస్స్యాత్తగ్ స్తోమముపధావేత్ ॥ ౧౦ ॥ యాందిశమభిష్టోష్యన్స్యాత్తాందిశముపధావేత్ ॥ ౧౧ ॥ ఆత్మానమంతత ఉపసృత్య స్తువీత కామం ధ్యాయన్నప్రమత్తోఽభ్యాశో హ యదస్మై స కామస్సమృధ్యేత యత్కామః స్తువీతేతి యత్కామః స్తువీతేతి ॥

ఇతి తృతీయః ఖండః

ఓమిత్యేతదక్షరముద్గీథముపాసీతోమితి హ్యుద్గాయతి తస్యోపవ్యాఖ్యానం ॥ ౧ ॥ దేవా వై మృత్యోర్బిభ్యతస్త్రయీం విద్యాం ప్రావిశగ్ంస్తే ఛందోభిరచ్ఛాదయన్యదేభిరచ్ఛాదయగ్ంస్తచ్ఛందసాం ఛందస్త్వం ॥ ౨ ॥ తానుతత్ర మృత్యుర్యథా మత్స్యముదకే పరిపశ్యేదేవం పర్యపశ్యదృచి సామ్ని యజుషి తేను విదిత్వోర్ధ్వా ఋచస్సామ్నో యజుషస్స్వరమేవ ప్రావిశన్ ॥ ౩ ॥ యదా వా ఋచమాప్నోత్యోమిత్యేవాతిస్వరత్యేవగ్ం సామైవం యజురేష ఉ స్వరో య ఏతదక్షరమేతదమృతమభయం తత్ప్రవిశ్య దేవా అమృతా అభయా అభవన్ ॥ ౪ ॥ స య ఏతదేవం విద్వానక్షరం ప్రణౌత్యేతదేవాక్షరగ్ం స్వరమమృతమభయం ప్రవిశతి తత్ప్రవిశ్య యదమృతా దేవాస్తదమృతో భవతి ॥ ౫ ॥ — ॥ ఇతి చతుర్థః ఖండః ॥

అథ ఖలు య ఉద్గీథస్స ప్రణవో యః ప్రణవస్స ఉద్గీథ ఇత్యసౌ వా ఆదిత్య ఉద్గీథ ఏష ప్రణవ ఓమితి హ్యేష స్వరన్నేతి ॥ ౧ ॥ ఏతము ఏవాహమభ్యగాసిషం తస్మాన్మమ త్వమేకోఽసీతి హ కౌషీతకిః పుత్రమువాచ । రశ్మీగ్ంస్త్వం పర్యావర్తయాద్బహవో వై తే భవిష్యంతీత్యధిదైవతం ॥ ౨ ॥ అథాధ్యాత్మం య ఏవాయం ముఖ్యః ప్రాణస్తముద్గీథముపాసీతోమితి హ్యేష స్వరన్నేతి ॥ ౩ ॥ ఏతము ఏవాహమభ్యగాసిషం తస్మాన్మమ త్వమేకోఽసీతి హ కౌషీతకిః పుత్రమువాచ ప్రాణగ్ంస్త్వం భూమానమభిగాయతాద్బహవో మే భవిష్యంతీతి ॥ ౪ ॥ అథ ఖలు య ఉద్గీథస్స ప్రణవో యః

ప్రణవస్స ఉద్గీథ ఇతి హోతృషదనాద్ధైవాపి దురుద్గీథమనుసమాహరతీత్య
నుసమాహరతీతి ॥ — ॥ ఇతి పంచమః ఖండః ॥ — ॥

ఇయమేవర్గగ్నిస్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ం సామ తస్మాదృ
చ్యధ్యూఢగ్ం సామ గీయత ఇయమేవ సాఽగ్నిరమస్తత్సామ ॥ ౧ ॥ అం
తరిక్షమేవర్గ్వాయుస్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ం సామ తస్మా
దృచ్యధ్యూఢగ్ం సామ గీయతేఽంతరిక్షమేవ సా వాయురమస్తత్సామ ॥ ౨

ద్యౌరేవర్గాదిత్యస్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ం సామ తస్మా
దృచ్యధ్యూఢగ్ం సామ గీయతే ద్యౌరేవ సాఽఽదిత్యోఽమస్తత్సామ ॥ ౩ ॥
నక్షత్రాణ్యేవర్క్చంద్రమాస్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ం సామ త
స్మాదృచ్యధ్యూఢగ్ం సామ గీయతే నక్షత్రాణ్యేవ సా చంద్రమా అమస్త
త్సామ ॥ ౪ ॥ అథ యదేతదాదిత్యస్య శుక్లం భాస్సైవర్గథ యన్నీలం
పరః కృష్ణం తత్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ం సామ తస్మాదృచ్య
ధ్యూఢగ్ం సామ గీయతే ॥ ౫ ॥ అథ యదేవైతదాదిత్యస్య శుక్లం భాస్సైవ
సాఽథ యన్నీలం పరః కృష్ణం తదమస్తత్సామాథ య ఏషోఽంతరాదిత్యే
హిరణ్మయః పురుషో దృశ్యతే హిరణ్యశ్మశ్రుర్హిరణ్యకేశ ఆప్రణఖాత్స
ర్వ ఏవ సువర్ణః ॥ ౬ ॥ తస్య యథా కప్యాసం పుండరీకమేవమక్షిణీ త
స్యోదితి నామ స ఏష సర్వేభ్యః పాప్మభ్య ఉదిత ఉదేతి హ వై సర్వేభ్యః పా
ప్మభ్యో య ఏవం వేద ॥ ౭ ॥ తస్యర్క్చ సామ చ గేష్ణౌ తస్మాదుద్గీథస్తస్మాత్త్వే
వోద్గాతైతస్య హి గాతా స ఏష యే చాముష్మాత్పరాంచో లోకాస్తేషాం చే
ష్టే దేవకామానాం చేత్యధిదైవతం ॥ ౮ ॥ — ఇతి షష్ఠః ఖండః ॥ —

అథాధ్యాత్మం వాగేవర్క్ప్రాణస్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢ
గ్ం సామ తస్మాదృచ్యధ్యూఢగ్ం సామ గీయతే వాగేవ సా ప్రాణోఽమస్తత్సా
మ ॥ ౧ ॥ చక్షురేవర్గాత్మా సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ం సా
మ తస్మాదృచ్యధ్యూఢగ్ం సామ గీయతే చక్షురేవ సాఽఽత్మాఽమస్తత్సామ ॥ ౨
శ్రోత్రమేవర్ఙ్మనస్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ం సామ తస్మాదృచ్యధ్యూ

ఋగ్సామ గీయతే శ్రోత్రమేవ సా మనోఽమస్తత్సామ ॥ ౩ ॥ అథ య
దేతదక్ష్ణశ్శుక్లంభాస్సైవర్గథయన్నీలం పరఃకృష్ణంతత్సామ తదేతదే
తస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ సామతస్మాదృచ్యధ్యూఢగ్ సామగీయతే అథయదే
వైతదక్ష్ణఃశుక్లంభాస్సైవసా అథయన్నీలం పరఃకృష్ణంతదమస్తత్సామ॥
అథయఏషోంతరక్షిణి పురుషోదృశ్యతే సైవర్క్తత్సామ తదుక్థం తద్య
జుస్తద్బ్రహ్మతస్యైతస్యతదేవరూపంయదముష్యరూపంయావముష్య గే
ష్ణౌతౌ గేష్ణౌయన్నామతన్నామ ॥ ౫ ॥ సఏషయేచైతస్మాదర్వాంచో
లోకాస్తేషాంచేష్టేమనుష్యకామానాంచేతి తద్యఇమేవీణాయాం గా
యంత్యేతంతేగాయంతితస్మాత్తేధనసనయః ॥ ౬ ॥ అథయఏతదేవం వి
ద్వాన్సామగాయత్యుభౌసగాయతిసోఽమునైవసఏష యేచాముష్మాత్ప
రాంచోలోకాస్తాగ్ శ్చాప్నోతిదేవకామాగ్ శ్చ ॥ ౭ ॥ అథానేనైవ
యేచైతస్మాదర్వాంచోలోకాస్తాగ్ శ్చాప్నోతిమనుష్యకామాగ్ శ్చ తస్మా
దుహైవంవిదుద్గాతాబ్రూయాత్ ॥ ౮ ॥ కంతేకామమాగాయానీత్యే
షహ్యేవకామాగానస్యేష్టే యఏతదేవం విద్వాన్ సామగాయతి సా
మగాయతి ॥ ౯ ॥ —ఇతి సప్తమఃఖండః—

త్రయోహోద్గీథేకుశలాబభూవుశ్శిలకశ్శాలావత్యశ్చైకితాయనోదా
ల్భ్యఃప్రవాహణోజైబలిరితితేహోచురుద్గీథేకుశలాస్స్మోహంతోద్గీథే క
థాంవదామఇతి॥౧॥తథేతిహసముపవివిశుః సహప్రవాహణోజైబలిరు
వాచభగవంతావగ్రేవదతాం బ్రాహ్మణయోర్వదతోర్వాచగ్ శ్రోష్యా
మీతి ॥ ౨ ॥ సహశిలకశ్శాలావత్యశ్చైకితాయనందాల్భ్యమువాచ
హంతత్వాపృచ్ఛానీతి పృచ్ఛేతిహోవాచ ॥ ౩ ॥ కాసామ్నోగతిరితి
స్వరఇతి హోవాచస్వరస్యకాగతిరితి ప్రాణఇతిహోవాచ । ప్రా
ణస్యకాగతిరిత్యన్నమితి హోవాచాన్నస్యకాగతి రిత్యాపఇతిహోవా
చ ॥ ౪ ॥ అపాంకాగతిరిత్యసౌలోకఇతిహోవాచ అముష్యలోక
స్యకాగతిరితినస్వర్గం లోకమతినయేదితిహోవాచ స్వర్గంవయం

లోకగ్ం సామాభిసంస్థాపయామస్స్వర్గసగ్ం స్తావగ్ం హి సామేతి ॥ తగ్ం హ శిలకశ్శాలావత్యశ్చైకితాయనం దాల్భ్య మువాచాప్రతిష్ఠితం వై కిల తే దాల్భ్య సామ యస్త్వేతర్హి బ్రూయాన్మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి మూర్ధా తే విపతేదితి ॥ ౬ ॥ హన్తాహమేతద్భగవత్తో వేదానీతి విద్ధీతి హోవాచాముష్య లోకస్య కా గతిరిత్యయం లోక ఇతి హోవాచాస్య లోకస్య కా గతిరితి న ప్రతిష్ఠాం లోక మతినయేదితి హోవాచ ప్రతిష్ఠాం వయం లోకగ్ం సామాభిసగ్ంస్థాపయామః ప్రతిష్ఠాసగ్ంస్తావగ్ం హి సామేతి ॥ ౭ ॥ తగ్ం హ ప్రవాహణో జైవలిరువాచాన్తవద్వై కిల తే శాలావత్య సామ యస్త్వేతర్హి బ్రూయాన్మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి మూర్ధా తే విపతేదితి హన్తాహమేతద్భగవత్తో వేదానీతి విద్ధీతి హోవాచ ॥ ౮ ॥ ఇత్యష్టమః ఖండః ॥

అస్య లోకస్య కా గతిరిత్యాకాశ ఇతి హోవాచ సర్వాణి హ వా ఇమాని భూతాన్యాకాశాదేవ సముత్పద్యన్త ఆకాశం ప్రత్యస్తం యన్త్యాకాశో హ్యేవైభ్యో జ్యాయానాకాశః పరాయణమ్ ॥ ౧ ॥ స ఏష పరోవరీయానుద్గీథస్స ఏషోఽనన్తః పరోవరీయో హాస్య భవతి పరోవరీయసో హ లోకాఞ్జయతి య ఏతదేవం విద్వాన్పరోవరీయాగ్ంసముద్గీథముపాస్తే ॥ ౨ ॥ * తగ్ం హైతమతిధన్వా శౌనక ఉదరశాండిల్యాయోక్త్వోవాచ । యావత్త ఏనం ప్రజాయాముద్గీథం వేదిష్యన్తే పరోవరీయో హైభ్యస్తావదస్మిల్లోకే జీవనం భవిష్యతి ॥ ౩ ॥ తథాఽముష్మిన్లోకే లోక ఇతి స య ఏతదేవం విద్వానుపాస్తే పరోవరీయ ఏవ హాస్యాస్మిఁల్లోకే జీవనం భవతి తథాఽముష్మిఁల్లోకే లోక ఇతి లోకే లోక ఇతి ॥ ౪ ॥ ఇతి నవమః ఖండః

* మటచీహతేషు కురుష్వాటిక్యా సహ జాయయోషస్తిర్హ చాక్రాయణ ఇభ్యగ్రామే ప్రద్రాణక ఉవాస ॥ ౧ ॥ స హేభ్యం కుల్మాషాన్ఖాదన్తం బిభిక్షే తగ్ం హోవాచ । నేతోఽన్యే విద్యన్తే యచ్చ యే మ ఇమ ఉపనిహితా ఇతి ॥ ౨ ॥ ఏతేషాం మే దేహీతి హోవాచ తానస్మై ప్రదదౌ హన్తానుపానమిత్యుచ్ఛిష్టం వై మే పీతగ్ం స్యాదితి హోవాచ ॥ ౩ ॥ నస్విదే

* యావత్తఏనమితి ॥ *కురుష్వాటిక్యేతి చరంగ రామానుజీయ పాఠః

తేప్యుచ్ఛిష్టా ఇతి న వా అజీవిష్యమిమానఖాదన్నితి హోవాచ కామో మ ఉద
పానమితి ॥ ౪ ॥ సహ ఖాదిత్వాऽతిశేషాన్జాయాయా ఆజహార సాగ్ర ఏవ
సుభిక్షా బభూవ తాన్ప్రతిగృహ్య నిదధౌ ॥ ౫ ॥ సహ ప్రాతస్సంజిహాన ఉ
వాచ యద్బతాన్నస్య లభేమహి లభేమహి ధనమాత్రాగ్ం రాజాసౌ య
క్ష్యతే స మా సర్వైరార్త్విజ్యైర్వృణీతేతి ॥ ౬ ॥ తం జాయోవాచ హం
త పత ఇమ ఏవ కుల్మాషా ఇతి తాన్ఖాదిత్వాऽముం యజ్ఞం వితతమేయాయ
తత్రోద్గాతౄనాస్తావే స్తోష్యమాణానుపోపవివేశ స హ ప్రస్తోతారము
వాచ ॥ ౮ ॥ ప్రస్తోతర్యా దేవతా ప్రస్తావమన్వాయత్తా తాం చేదవిద్వా
న్ప్రస్తోష్యసి మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి ॥ ౯ ॥ ఏవమేవోద్గాతారము వా
చోద్గాతర్యా దేవతోద్గీథమన్వాయత్తా తాం చేదవిద్వానుద్గాస్యసి మూ
ర్ధా తే విపతిష్యతీతి ॥ ౧౦ ॥ ఏవమేవ ప్రతిహర్తారమువాచ ప్రతిహర్త
ర్యా దేవతా ప్రతిహారమన్వాయత్తా తాం చేదవిద్వాన్ ప్రతిహరిష్యసి
మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి తే హ సమారతాస్తూష్ణీమాసాంచక్రిరే ॥ ౧౧ ॥

ఇతి దశమః ఖండః

అథ హైనం యజమాన ఉవాచ భగవంతం వా అహం వివిదిషాణీత్యు
షస్తిరస్మి చాక్రాయణ ఇతి హోవాచ ॥ ౧ ॥ * సహోవాచ భగవంతం
వా అహమేభిస్సర్వైరార్త్విజ్యైః పర్యైషిషం భగవతో వా అహమవి
త్త్యాऽన్యానవృషి ॥ ౨ ॥ భగవాగ్స్త్వేవ మే సర్వైరార్త్విజ్యైరితి త
థేత్యథ తర్హ్యేత ఏవ సమతిసృష్టాః స్తువతాం యావత్త్వేభ్యో ధనం ద
ద్యాస్తావన్మమ దద్యా ఇతి తథేతి హ యజమాన ఉవాచ ॥ ౩ ॥ అథ హై
నం ప్రస్తోతోపససాద ప్రస్తోతర్యా దేవతా ప్రస్తావమన్వాయత్తా తాం చే
దవిద్వాన్ ప్రస్తోష్యసి మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి మా భగవానవోచత్క
తమా సా దేవతేతి ॥ ౪ ॥ ప్రాణ ఇతి హోవాచ సర్వాణి హ వా ఇమాని
భూతాని ప్రాణమేవాభిసంవిశంతి ప్రాణమభ్యుజ్జిహతే సైషా దేవతా
ప్రస్తావమన్వాయత్తా తాం చేదవిద్వాన్ప్రాస్తోష్యో మూర్ధా తే వ్యపతి

స్య త్తథోక్తస్య మయేతి ॥ ౫ ॥ అథ హైనముద్గాతోపససాదోద్గాతర్యా దేవతోద్గీథమన్వాయత్తా తాం చేదవిద్వానుద్గాస్యసి మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి మా భగవానవోచత్కతమా సా దేవతేతి ॥ ౬ ॥ ఆదిత్య ఇతి హోవాచ సర్వాణి హ వా ఇమాని భూతాన్యాదిత్యముచ్చైః సన్తం గాయన్తి సైషా దేవతోద్గీథమన్వాయత్తా తాం చేదవిద్వానుదగాస్యో మూర్ధా తే వ్యపతిష్యత్తథోక్తస్య మయేతి ॥ ౭ ॥ అథ హైనం ప్రతిహర్తోపససాద ప్రతిహర్తర్యా దేవతా ప్రతిహారమన్వాయత్తా తాం చేదవిద్వాన్ప్రతిహరిష్యసి మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి మా భగవానవోచత్కతమా సా దేవతేతి ॥ ౮ ॥ అన్నమితి హోవాచ సర్వాణి హ వా ఇమాని భూతాన్యన్నమేవ ప్రతిహరమాణాని జీవన్తి సైషా దేవతా ప్రతిహారమన్వాయత్తా తాం చేదవిద్వాన్ప్రత్యహరిష్యో మూర్ధా తే వ్యపతిష్యత్తథోక్తస్య మయేతి తథోక్తస్య మయేతి ॥ ౯ ॥ —ఇత్యేకాదశః ఖండః—

అథాతః శౌవ ఉద్గీథస్తద్ధ బకో దాల్భ్యో గ్లావో వా మైత్రేయః స్వాధ్యాయముద్వవ్రాజ ॥ ౧ ॥ తస్మై శ్వా శ్వేతః ప్రాదుర్బభూవ తమన్యే శ్వాన ఉపసమేత్యోచురన్నం నో భగవానాగాయత్వశనాయామ వా ఇతి ॥ ౨ ॥ తాన్హోవాచేహైవ మా ప్రాతరుపసమీయాతేతి తద్ధ బకో దాల్భ్యో గ్లావో వా మైత్రేయః ప్రతిపాలయాంచకార ॥ ౩ ॥ తే హ యథైవేదం బహిష్పవమానేన స్తోష్యమాణాః సంరబ్ధాః సర్పన్తీత్యేవమాససృపుస్తే హ సముపవిశ్య హించక్రుః ॥ ౪ ॥ ఓ౩మదా౩మో౩ం పిబా౩మో౩ం దేవో వరుణః ప్రజాపతిః సవితా౨న్నమిహాహర౨దన్నపతే౨న్నమిహాహరా౨హరో౩మితి ॥ ౫ ॥ —ఇతి ద్వాదశః ఖండః—

అయం వావ లోకో హాఉకారో వాయుర్హాఇకారశ్చన్ద్రమా అథకారః । ఆత్మేహకారోఽగ్నిరీకారః ॥ ౧ ॥ ఆదిత్య ఊకారో నిహవ ఏకారో విశ్వేదేవా ఔహోయికారః ప్రజాపతిర్హింకారః ప్రాణః స్వరోఽన్నం యా వాగ్విరాట్ ॥ ౨ ॥ అనిరుక్తస్త్రయోదశః స్తోభః సంచరో హుంకారః

రః ॥ ౩ ॥ దుగ్ధేఽస్మై వాగ్దోహం యో వాచో దోహోఽన్నవానన్నాదో భవ
తి య ఏతామేవగ్ం సామ్నాముపనిషదం వేదోపనిషదం వేదేతి ॥ ౪ ॥ ***
——* ఇతి త్రయోదశః ఖండః——ప్రథమః ప్రపాఠకస్సమాప్తః *——

సమస్తస్య ఖలు సామ్న ఉపాసనగ్ం సాధు యత్ఖలు సాధు తత్సామేత్యా
చక్షతే యదసాధు తదసామేతి ॥ ౧ ॥ తదుతాప్యాహుః సామ్నైనము
పాగాదితి సాధునైనముపాగాదిత్యేవ తదాహురసామ్నైనముపాగాది
త్యసాధునైనముపాగాదిత్యేవ తదాహుః ॥ ౨ ॥ అథోతాప్యాహుః సా
మ నో బతేతి యత్సాధు భవతి సాధు బతేత్యేవ తదాహురసామ నో బతేతి
యదసాధు భవత్యసాధు బతేత్యేవ తదాహుః ॥ ౩ ॥ స య ఏతదేవం వి
ద్వాన్త్సాధు సామేత్యుపాస్తేఽభ్యాశో హ యదేనగ్ం సాధవో ధర్మా ఆ చ
గచ్ఛేయురుప చ నమేయుః ॥ ౪ ॥ ఇతి ప్రథమః ఖండః

లోకేషు పంచవిధగ్ం సామోపాసీత పృథివీ హింకారః అగ్నిః ప్రస్తా
వోఽన్తరిక్షముద్గీథ ఆదిత్యః ప్రతిహారో ద్యౌర్నిధనమిత్యూర్ధ్వేషు ॥ ౧ ॥
అథావృత్తేషు ద్యౌర్హింకార ఆదిత్యః ప్రస్తావోఽన్తరిక్షముద్గీ
థోఽగ్నిః ప్రతిహారః పృథివీ నిధనమ్ ॥ ౨ ॥ కల్పంతే హాస్మై లోకా ఊర్ధ్వా
శ్చావృత్తాశ్చ య ఏతదేవం విద్వాంల్లోకేషు పంచవిధం సామోపా
స్తే ॥ ౩ ॥ ——ఇతి ద్వితీయః ఖండః——

వృష్టౌ పంచవిధగ్ం సామోపాసీత పురోవాతో హింకారో మేఘో జా
యతే స ప్రస్తావో వర్షతి స ఉద్గీథో విద్యోతతే స్తనయతి స ప్రతిహార ఉ
ద్గృహ్ణాతి తన్నిధనమ్ ॥ ౧ ॥ వర్షతి హాస్మై వర్షయతి హ య ఏతదేవం
విద్వాన్వృష్టౌ పంచవిధగ్ం సామోపాస్తే ॥ ౨ ॥ ఇతి తృతీయః ఖండః

సర్వాస్వప్సు పంచవిధగ్ం సామోపాసీత మేఘో యత్సంప్లవతే స హిం
కారో యద్వర్షతి స ప్రస్తావో యాః ప్రాచ్యస్స్యందంతే స ఉద్గీథో యాః
ప్రతీచ్యస్స ప్రతిహారస్సముద్రో నిధనమ్ ॥ ౧ ॥ న హాప్సు ప్రైత్యప్సుమా

స్పువతియఏతదేవంవిద్వాంత్సర్వాస్వప్సుపంచవిధగ్ంసామోపాస్తే ॥ ౨ ॥

—*ఇతి చతుర్థఃఖండః*—

ఋతుషుపంచవిధగ్ంసామోపాసీతవసంతోహింకారోగ్రీష్మఃప్రస్తావోవర్షాఉద్గీథశ్శరత్ప్రతిహారోహేమంతోనిధనమ్ ॥ ౧ ॥ కల్పంతేహాస్మాఋతవఋతుమాన్భవతియఏతదేవంవిద్వానృతుషుపంచవిధగ్ంసామోపాస్తే ॥ ౨ ॥ *— ఇతి పంచమఃఖండః*—

పశుషుపంచవిధగ్ంసామోపాసీతాజాహింకారోఽవయఃప్రస్తావోగావఉద్గీథోఽశ్వాఃప్రతిహారఃపురుషోనిధనం ॥ ౧ ॥ భవంతిహాస్యపశవఃపశుమాన్భవతియఏతదేవంవిద్వాన్పశుషుపంచవిధగ్ంసామోపాస్తే॥

—*ఇతి షష్ఠఃఖండః*—

ప్రాణేషుపంచవిధగ్ంపరోవరీయస్సామోపాసీత ప్రాణోహింకారోవాక్ప్రస్తావశ్చక్షురుద్గీథశ్శ్రోత్రం ప్రతిహారోమనోనిధనంపరోవరీయాగ్ంసివాఏతాని ॥ ౧ ॥ పరోవరీయోహాస్యభవతిపరోవరీయసోహలోకాన్జయతియఏతదేవంవిద్వాన్ప్రాణేషుపంచవిధంపరోవరీయస్సామోపాస్తఇతితుపంచవిధస్య ॥ ౨ ॥ —*ఇతి సప్తమఃఖండః*—

* అథసప్తవిధస్యవాచిసప్తవిధగ్ంసామోపాసీత యత్కించవాచోహుఁమితిసహింకారోయత్ప్రేతిసప్రస్తావోయదేతిసఆదిః ॥ ౧ ॥ యదుదితిసఉద్గీథోయత్ప్రతీతి సప్రతిహారోయదుపేతిసఉపద్రవోయన్నీతి తన్నిధనం ॥ ౨ ॥ దుగ్ధేఽస్మైవాగ్దోహంయోవాచోదోహోఽన్నవానన్నాదోభవతియఏతదేవం విద్వాన్వాచిసప్తవిధగ్ంసామోపాస్తే ॥ ౩ ॥

—*ఇత్యష్టమఃఖండః*—

అథఖల్వముమాదిత్యగ్ంసప్తవిధగ్ంసామోపాసీత సర్వదా సమస్తేన సామమాంప్రతిమాంప్రతీతి సర్వేణసమస్తేనసామ ॥ ౧ ॥ తస్మిన్నిమానిసర్వాణిభూతాన్యన్వాయత్తానీతి విద్యాత్తస్యయత్పురోదయాత్స

---

* యత్కించవాచోహిమితి రంగరామానుజీయపాఠః

హింకారస్తదస్య పశవోఽన్వాయత్తాస్తస్మాత్తే హింకుర్వంతి హింకార
భాజినో హ్యేతస్య సామ్నః ॥ ౨ ॥ అథ యత్ప్రథమోదితే స ప్రస్తావస్త
దస్య మనుష్యా అన్వాయత్తాస్తస్మాత్తే ప్రస్తుతికామాః ప్రశంసాకామాః
ప్రస్తావభాజినో హ్యేతస్య సామ్నః ॥ ౩ ॥ అథ యత్సంగవవేలాయాగ్ం
స ఆదిస్తదస్య వయాగ్ంస్యన్వాయత్తాని తస్మాత్తాన్యంతరిక్షేఽనారంభణా
న్యాదాయాత్మానం పరిపతంత్యాదిభాజీని హ్యేతస్య సామ్నః ॥ ౪ ॥ అథ
యత్సంప్రతి మధ్యందినే స ఉద్గీథస్తదస్య దేవా అన్వాయత్తాస్తస్మాత్తే స
త్తమాః ప్రాజాపత్యానాముద్గీథభాజినో హ్యేతస్య సామ్నః ॥ ౫ ॥ అ
థ యదూర్ధ్వం మధ్యందినాత్ప్రాగపరాహ్ణాత్స ప్రతిహారస్తదస్య గర్భా
అన్వాయత్తాస్తస్మాత్తే ప్రతిహృతా నావపద్యంతే ప్రతిహారభాజినో
హ్యేతస్య సామ్నః ॥ ౬ ॥ అథ యదూర్ధ్వమపరాహ్ణాత్ప్రాగస్తమ
యాత్స ఉపద్రవస్తదస్యారణ్యా అన్వాయత్తాస్తస్మాత్తే పురుషం దృష్ట్వా కక్ష
గ్ంశ్వభ్రమిత్యుపద్రవంత్యుపద్రవభాజినో హ్యేతస్య సామ్నః ॥ ౭ ॥ అథ
యత్ప్రథమాస్తమితే తన్నిధనం తదస్య పితరోఽన్వాయత్తాస్తస్మాత్తాన్ని
దధతి నిధనభాజినో హ్యేతస్య సామ్న ఏవం ఖల్వముమాదిత్యగ్ం సప్తవిధగ్ం
సామోపాస్తే ॥ ౮ ॥ —* ఇతి నవమః ఖండః *—

అథ ఖల్వాత్మసమ్మితమతిమృత్యు సప్తవిధగ్ం సామోపాసీత హింకార ఇ
తి త్ర్యక్షరం ప్రస్తావ ఇతి త్ర్యక్షరం తత్సమం ॥ ౧ ॥ ఆదిరితి ద్వ్యక్షరం ప్ర
తిహార ఇతి చతురక్షరం తత ఇహైకం తత్సమమ్ ॥ ౨ ॥ ఉద్గీథ ఇతి త్ర్యక్షర
ముపద్రవ ఇతి చతురక్షరం త్రిభిస్త్రిభిః సమం భవత్యక్షరమతిశిష్యతే త్ర్య
క్షరం తత్సమమ్ ॥ ౩ ॥ నిధనమితి త్ర్యక్షరం తత్సమమేవ భవతి తాని హ
వా ఏతాని ద్వావిగ్ంశతిరక్షరాణి ॥ ౪ ॥ ఏకవిగ్ంశత్యాదిత్యమాప్నోత్యేక
విగ్ంశో వా ఇతోఽసావాదిత్యో ద్వావిగ్ంశేన పరమాదిత్యాజ్జయతి తన్నా
కం తద్విశోకమ్ ॥ ౫ ॥ ఆప్నోతి హాదిత్యస్య జయం పరో హాస్యాదిత్యజ
యాజ్జయో భవతి య ఏతదేవం విద్వానాత్మసమ్మితమతిమృత్యు సప్తవిధ

గ్సామోపాస్తే సామోపాస్తే ॥ ౬ ॥ —*ఇతి దశమః ఖండః*—

మనో హింకారో వాక్ప్రస్తావశ్చక్షురుద్గీథః శ్రోత్రం ప్రతిహారః ప్రాణో నిధనమేతద్గాయత్రం ప్రాణేషు ప్రోతం స య ఏవమేతద్గాయత్రం ప్రాణేషు ప్రోతం వేద ప్రాణీ భవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యా మహామనాః స్యాత్తద్వ్రతమ్ ॥ ౨ ॥

—*ఇత్యేకాదశః ఖండః*—

అభిమంథతి స హింకారో ధూమో జాయతే స ప్రస్తావో జ్వలతి స ఉద్గీథోఽఙ్గారా భవంతి స ప్రతిహార ఉపశామ్యతి తన్నిధనగ్ంసగ్ంశామ్యతి తన్నిధనమేతద్రథంతరమగ్నౌ ప్రోతమ్ ॥ ౧ ॥ స య ఏవమేతద్రథంతరమగ్నౌ ప్రోతం వేద బ్రహ్మవర్చస్యన్నాదో భవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యా న ప్రత్యఙ్ఙగ్నిమాచామేన్న నిష్ఠీవేత్తద్వ్రతమ్ ॥ ౨ ॥ —*ఇతి ద్వాదశః ఖండః*—

ఉపమంత్రయతే స హింకారో జ్ఞపయతే స ప్రస్తావః స్త్రియా సహ శేతే స ఉద్గీథః ప్రతి స్త్రీం సహ శేతే స ప్రతిహారః కాలం గచ్ఛతి తన్నిధనం పారం గచ్ఛతి తన్నిధనమేతద్వామదేవ్యం మిథునే ప్రోతమ్ ॥ ౧ ॥ స య ఏవమేతద్వామదేవ్యం మిథునే ప్రోతం వేద మిథునీ భవతి మిథునాన్మిథునాత్ప్రజాయతే సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యా న కాంచన పరిహరేత్తద్వ్రతమ్ ॥ ౨ ॥ ఇతి త్రయోదశః ఖణ్డః

ఉద్యన్హింకార ఉదితః ప్రస్తావో మధ్యందిన ఉద్గీథోఽపరాహ్ణః ప్రతిహారోఽస్తం యన్నిధనమేతద్బృహదాదిత్యే ప్రోతమ్ ॥ ౧ ॥ స య ఏవమేతద్బృహదాదిత్యే ప్రోతం వేద తేజస్వ్యన్నాదో భవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యా తపంతం న నిందేత్తద్వ్రతమ్ ॥ ౨ ॥ —* ఇతి చతుర్దశః ఖండః*—

అభ్రాణి సంప్లవంతే స హింకారో మేఘో జాయతే స ప్రస్తావో వర్షతి స ఉద్గీథో విద్యోతతే స్తనయతి స ప్రతిహార ఉద్గృహ్ణాతి తన్నిధనమే

తదేతద్వైరూపం పర్జన్యే ప్రోతమ్ ॥ ౧ ॥ స య ఏవమేతద్వైరూపం పర్జన్యే ప్రోతం వేద విరూపాగ్ంశ్చ సురూపాగ్ంశ్చ పశూనవరుంధే సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యా వర్షంతం న నిందేత్తద్వ్రతమ్ ॥ ౨ ॥ —*ఇతి పంచదశః ఖండః*—

వసంతో హింకారో గ్రీష్మః ప్రస్తావో వర్షా ఉద్గీథః శరత్ప్రతిహారో హేమంతో నిధనమేతద్వైరాజమృతుషు ప్రోతమ్ ॥ ౧ ॥ స య ఏవమేతద్వైరాజమృతుషు ప్రోతం వేద విరాజతి ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేన సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యర్తూన్న నిందేత్తద్వ్రతమ్ ॥ —*ఇతి షోడశః ఖండః*—

పృథివీ హింకారోఽన్తరిక్షం ప్రస్తావో ద్యౌరుద్గీథో దిశః ప్రతిహారః సముద్రో నిధనమేతాః శక్వర్యో లోకేషు ప్రోతాః ॥ ౧ ॥ స య ఏవమేతాః శక్వర్యో లోకేషు ప్రోతా వేద లోకీ భవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యా లోకాన్న నిందేత్తద్వ్రతమ్ ॥ ౨ ॥ —* ఇతి సప్తదశః ఖండః*—

అజా హింకారోఽవయః ప్రస్తావో గావ ఉద్గీథోఽశ్వాః ప్రతిహారః పురుషో నిధనమేతా రేవత్యః పశుషు ప్రోతాః ॥ ౧ ॥ స య ఏవమేతా రేవత్యః పశుషు ప్రోతా వేద పశుమాన్భవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యా పశూన్న నిందేత్తద్వ్రతం ॥ ౨ ॥

—* ఇత్యష్టాదశః ఖండః*—

లోమ హింకారస్త్వక్ప్రస్తావో మాంసముద్గీథోఽస్థి ప్రతిహారో మజ్జా నిధనమేతద్యజ్ఞాయజ్ఞీయమంగేషు ప్రోతమ్ ॥ ౧ ॥ స య ఏవమేతద్యజ్ఞాయజ్ఞీయమంగేషు ప్రోతం వేదాంగీ భవతి నాంగేన విహూర్ఛతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యా సంవత్సరం మజ్ఞో నాశ్నీయాత్తద్వ్రతం (మజ్ఞో నాశ్నీయాదితి వా) ॥ ౨ ॥

—*ఇత్యేకోనవింశః ఖండః*—

అగ్నిర్హింకారో వాయుః ప్రస్తావ ఆదిత్య ఉద్గీథో నక్షత్రాణి ప్రతిహారశ్చంద్రమా నిధనమేతద్రాజనం దేవతాసు ప్రోతం ॥౧॥ స య ఏవమేతద్రాజనం దేవతాసు ప్రోతం వేదైతాసామేవ దేవతానాగ్ం సలోకతాగ్ం సార్ష్టితాగ్ం సాయుజ్యం గచ్ఛతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యా బ్రాహ్మణాన్న నిందేత్తద్వ్రతం ॥ ౨ ॥

—* ఇతి వింశః ఖండః *—

త్రయీ విద్యా హింకారస్త్రయ ఇమే లోకాస్స ప్రస్తావోఽగ్నిర్వాయురాదిత్యస్స ఉద్గీథో నక్షత్రాణి వయాగ్ంసి మరీచయస్స ప్రతిహారస్సర్పా గంధర్వాః పితరస్తన్నిధనమేతత్సామ సర్వస్మిన్ప్రోతమ్ ॥ ౧ ॥ స య ఏవమేతత్సామ సర్వస్మిన్ప్రోతం వేద సర్వగ్ం హ భవతి ॥ ౨ ॥ తదేష శ్లోకః । యాని పంచధా త్రీణి త్రీణి తేభ్యో న జ్యాయః పరమన్యదస్తి ॥ ౩ ॥ యస్తద్వేద స వేద సర్వగ్ం సర్వా దిశో బలిమస్మై హరంతి । సర్వమస్మీత్యుపాసీత తద్వ్రతం తద్వ్రతమ్ ॥ ౪ ॥

—* ఇత్యేకవింశః ఖండః *—

వినర్ది సామ్నో వృణే పశవ్యమిత్యగ్నేరుద్గీథోఽనిరుక్తః ప్రజాపతేర్నిరుక్తస్సోమస్య మృదు శ్లక్ష్ణం వాయోశ్శ్లక్ష్ణం బలవదింద్రస్య క్రౌంచం బృహస్పతేరపధ్వాంతం వరుణస్య తాన్సర్వానేవోపసేవేత వారుణం త్వేవ వర్జయేత్ ॥ ౧ ॥ అమృతత్వం దేవేభ్య ఆగాయానీత్యాగాయేత్స్వధాం పితృభ్య ఆశాం మనుష్యేభ్యస్తృణోదకం పశుభ్యస్స్వర్గం లోకం యజమానాయాన్నమాత్మన ఆగాయానీత్యేతాని మనసా ధ్యాయన్నప్రమత్తస్స్తువీత ॥ ౨ ॥ సర్వే స్వరా ఇంద్రస్యాత్మానః సర్వ ఊష్మాణః ప్రజాపతేరాత్మానః సర్వే స్పర్శా మృత్యోరాత్మానస్తం యది స్వరేషూపాలభేతేంద్రగ్ం శరణం ప్రపన్నోఽభూవం స త్వా ప్రతి వక్ష్యతీత్యేనం బ్రూయాత్ ॥ ౩ ॥ అథ యద్యేనమూష్మసూపాలభేత ప్రజాపతిగ్ం శరణం ప్రపన్నోఽభూవం స త్వా ప్రతి పేక్ష్యతీత్యేనం బ్రూయాదథ యద్యేనగ్ం స్పర్శేషూపాలభేత మృత్యుగ్ం శరణం ప్రపన్నోఽభూవం

స త్వా ప్రతిధక్ష్యతీత్యేనం బ్రూయాత్ ॥ ౪ ॥ * సర్వే స్వరా ఘోషవంతో బలవంతో వక్తవ్యా ఇంద్రే బలం దదానీతి సర్వ ఊష్మాణోఽగ్రస్తా అనిరస్తా వివృతా వక్తవ్యాః ప్రజాపతేరాత్మానం పరిదదానీతి సర్వే స్పర్శా లేశేనానభినిహితా వక్తవ్యా మృత్యోరాత్మానం పరిహరాణీతి ॥ ౫ ॥

—*ఇతి ద్వావింశః ఖండః *—

త్రయో ధర్మస్కంధా యజ్ఞోఽధ్యయనం దానమితి ప్రథమస్తప ఏవ ద్వితీయో బ్రహ్మచార్యాచార్యకులవాసీ తృతీయోఽత్యంతమాత్మానమాచార్యకులేఽవసాదయన్సర్వ ఏతే పుణ్యలోకా భవంతి బ్రహ్మసంస్థోఽమృతత్వమేతి ॥ ౧ ॥ ప్రజాపతిర్లోకానభ్యతపత్తేభ్యోఽభితప్తేభ్యస్త్రయీ విద్యా సంప్రాస్రవత్తామభ్యతపత్తస్యా అభితప్తాయా ఏతాన్యక్షరాణి సంప్రాస్రవంత భూర్భువస్స్వరితి ॥ ౨ ॥ తాన్యభ్యతపత్తేభ్యోఽభితప్తేభ్య ఓంకారస్సంప్రాస్రవత్తద్యథా శంకునా సర్వాణి పర్ణాని సంతృణ్ణాన్యేవమోంకారేణ సర్వా వాక్ సంతృణ్ణోంకార ఏవేదం సర్వమోంకార ఏవేదం సర్వం ॥ ౩ ॥ ఇతి త్రయోవింశః ఖండః

బ్రహ్మవాదినో వదంతి యద్వసూనాం ప్రాతస్సవనం రుద్రాణాం మాధ్యందినం సవనమాదిత్యానాం చ విశ్వేషాం చ దేవానాం తృతీయసవనమ్ ॥ ౧ ॥ క్వ తర్హి యజమానస్య లోక ఇతి స యస్తం న విద్యాత్కథం కుర్యాదథ విద్వాన్కుర్యాత్ ॥ ౨ ॥ పురా ప్రాతరనువాకస్యోపాకరణాజ్జఘనేన గార్హపత్యస్యోదఙ్ముఖ ఉపవిశ్య స వాసవం సామాభిగాయతి ॥ ౩ ॥ లోకద్వారమపావార్ణూ ౨-౩-౩ పశ్యేమ త్వా వయం రా ౩-౩-౩-౩-ఽ౩ హుం౩ ఆ౨-౩-౩ జా౩ యో౩ ఆ౧-౨-౪-౫ ఇతి ॥ ౪ ॥

అథ జుహోతి నమోఽగ్నయే పృథివీక్షితే లోకక్షితే లోకం మే యజమానాయ విందైష వై యజమానస్య లోక ఏతాస్మి ॥ ౫ ॥ అత్ర యజమానః పరస్తాదాయుషస్స్వాహాఽపజహి పరిఘమిత్యుక్త్వోత్తిష్ఠతి తస్మై వ

* ఇంద్రే బలం దధానీతి రంగరామానుజీయపాఠః

నః ప్రాతస్సవనగ్ం సంప్రయచ్ఛంతి ॥ ౬ ॥ పురా మాధ్యందినస్య సవనస్యోపాకరణాజ్జఘనేనాగ్నీధ్రీయస్యోదఙ్ముఖ ఉపవిశ్య స రౌద్రగ్ం సామాభిగాయతి ॥ ౭ ॥ లోకద్వారమపావార్ణూ ౨-౩-౩ పశ్యేమ త్వా వయం వైరా ౩-౩-౩-౩ హుం ఆ౩-౩-జ్యా యో ఆ౩-౩-౩-౪-౫ ఇతి ॥ ౮ ॥ అథ జుహోతి నమో వాయవేంతరిక్షక్షితే లోకక్షితే లోకం మే యజమానాయ విందైష వై యజమానస్య లోక ఏతాస్మి ॥ ౯ ॥ అత్ర యజమానః పరస్తాదాయుషః స్వాహాఽపజహి పరిఘమిత్యుక్త్వోత్తిష్ఠతి తస్మై రుద్రా మాధ్యందినగ్ం సవనగ్ం సంప్రయచ్ఛంతి ॥ ౧౦ ॥ పురా తృతీయసవనస్యోపాకరణాజ్జఘనేనాహవనీయస్యోదఙ్ముఖ ఉపవిశ్య స ఆదిత్యగ్ం స వైశ్వదేవగ్ం సామాభిగాయతి ॥ ౧౧ ॥ లోకద్వారమపావార్ణూ ౨-౩-౩ పశ్యేమ త్వా వయగ్ం స్వారా ౩-౩-౩-౩ హుం ఆ ౨-౩-౩ జ్యా౩-యో౩ ఆ౩-౪-౫ ఇత్యాదిత్యమ్ ॥ ౧౨ ॥ అథ వైశ్వదేవం లోకద్వారమపావార్ణూ ౨-౩-౩ పశ్యేమ త్వా వయగ్ం సామ్రా ౩ ౩-౩-౩ హుం ౩ ఆ ౨ ౩-౩-జ్యా యో ౩ ఆ ౩ ౧-౧-౧ ఇతి ॥ ౧౩ ॥ అథ జుహోతి నమ ఆదిత్యేభ్యశ్చ విశ్వేభ్యశ్చ దేవేభ్యో దివిక్షిద్భ్యో లోకక్షిద్భ్యో లోకం మే యజమానాయ విందత ॥ ౧౪ ॥ ఏష వై యజమానస్య లోక ఏతాస్మ్యత్ర యజమానః పరస్తాదాయుషః స్వాహాఽపహత పరిఘమిత్యుక్త్వోత్తిష్ఠతి ॥ ౧౫ ॥ తస్మా ఆదిత్యాశ్చ విశ్వే చ దేవాస్తృతీయసవనగ్ం సంప్రయచ్ఛంత్యేష హ వై యజ్ఞస్య మాత్రాం వేద య ఏవం వేద య ఏవం వేద ॥ ౧౬ ॥ — ఇతి చతుర్వింశః ఖండః —

— ఛాందోగ్యోపనిషది ద్వితీయప్రపాఠకస్సమాప్తః —

— అథ తృతీయః ప్రపాఠకః —

హరిః ఓమ్ ॥ అసౌ వా ఆదిత్యో దేవమధు తస్య ద్యౌరేవ తిరశ్చీనవగ్ంశోఽన్తరిక్షమపూపో మరీచయః పుత్రాః ॥ ౧ ॥ తస్య యే ప్రాంచో రశ్మయస్తా ఏవాస్య ప్రాచ్యో మధునాడ్యః ఋచ ఏవ మధుకృత ఋగ్వేద ఏవ పుష్పం తా అమృతా ఆపః ॥ ౨ ॥ తా వా ఏతా ఋచః ఏతమృగ్వేదమ

భ్యతపగ్ స్తస్యాభితప్తస్య యశస్తేజ ఇంద్రియం వీర్యమన్నాద్యగ్ం రసో౽జాయత ॥ ౩ ॥ తద్వ్యక్షరత్తదాదిత్యమభితో౽శ్రయత్తద్వా ఏతద్యదేతదాదిత్యస్య రోహితగ్ం రూపమ్ ॥ ౪ ॥ —*ఇతి ప్రథమః ఖండః*—

అథ యే౽స్య దక్షిణా రశ్మయస్తా ఏవాస్య దక్షిణా మధునాడ్యో యజూగ్ంష్యేవ మధుకృతో యజుర్వేద ఏవ పుష్పం తా అమృతా ఆపః ॥ ౧ ॥ తాని వా ఏతాని యజూగ్ంష్యేతం యజుర్వేదమభ్యతపగ్ స్తస్యాభితప్తస్య యశస్తేజ ఇంద్రియం వీర్యమన్నాద్యగ్ం రసో౽జాయత ॥ ౨ ॥ తద్వ్యక్షరత్తదాదిత్యమభితో౽శ్రయత్తద్వా ఏతద్యదేతదాదిత్యస్య శుక్లగ్ం రూపం ॥ ౩ ॥

—* ఇతి ద్వితీయః ఖండః *—

అథ యే౽స్య ప్రత్యంచో రశ్మయస్తా ఏవాస్య ప్రతీచ్యో మధునాడ్యః సామాన్యేవ మధుకృతః సామవేద ఏవ పుష్పం తా అమృతా ఆపః ॥ ౧ ॥ తాని వా ఏతాని సామాన్యేతగ్ం సామవేదమభ్యతపగ్ స్తస్యాభితప్తస్య యశస్తేజ ఇంద్రియం వీర్యమన్నాద్యగ్ం రసో౽జాయత ॥ ౨ ॥ తద్వ్యక్షరత్తదాదిత్యమభితో౽శ్రయత్తద్వా ఏతద్యదేతదాదిత్యస్య కృష్ణగ్ం రూపమ్ ॥ ౩ ॥ —*ఇతి తృతీయః ఖండః*—

అథ యే౽స్యోదంచో రశ్మయస్తా ఏవాస్యోదీచ్యో మధునాడ్యో౽థర్వాంగిరస ఏవ మధుకృత ఇతిహాసపురాణం పుష్పం తా అమృతా ఆపః ॥ ౧ ॥ తే వా ఏతే౽థర్వాంగిరస ఏతదితిహాసపురాణమభ్యతపగ్ స్తస్యాభితప్తస్య యశస్తేజ ఇంద్రియం వీర్యమన్నాద్యగ్ం రసో౽జాయత ॥ ౨ ॥ తద్వ్యక్షరత్తదాదిత్యమభితో౽శ్రయత్తద్వా ఏతద్యదేతదాదిత్యస్య పరః కృష్ణగ్ం రూపమ్ ॥ ౩ ॥ —*ఇతి చతుర్థః ఖండః*—

అథ యే౽స్యోర్ధ్వా రశ్మయస్తా ఏవాస్యోర్ధ్వా మధునాడ్యో గుహ్యా ఏవాదేశా మధుకృతో బ్రహ్మైవ పుష్పం తా ఆపః ॥ ౧ ॥ తే వా ఏతే గుహ్యా ఆదేశా ఏతద్బ్రహ్మాభ్యతపగ్ స్తస్యాభితప్తస్య యశస్తేజ ఇంద్రియం వీర్యమన్నాద్యగ్ం రసో౽జాయత ॥ ౨ ॥ తద్వ్యక్షరత్తదాదిత్యమభితో౽శ్రయ

యత్ తద్వా ఏతద్యదేతదాదిత్యస్య మధ్యే క్షోభత ఇవ ॥ ౩ ॥ తే వా ఏతే రసానాగ్ం రసా వేదా హి రసాస్తేషామేతే రసాస్తాని వా ఏతాన్యమృతానామమృతాని వేదా హ్యమృతాస్తేషామేతాన్యమృతాని ॥ ౪ ॥

— ఇతి పంచమః ఖండః —

తద్యత్ప్రథమమమృతం తద్వసవ ఉపజీవంత్యగ్నినా ముఖేన న వై దేవా అశ్నంతి న పిబంత్యేతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యంతి ॥ ౧ ॥ త ఏతదేవ రూపమభిసంవిశంత్యేతస్మాద్రూపాదుద్యంతి ॥ ౨ ॥ స య ఏతదేవమమృతం వేద వసూనామేవైకో భూత్వాఽగ్నినైవ ముఖేనైతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యతి స య ఏతదేవ రూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి ॥ ౩ ॥ స యావదాదిత్యః పురస్తాదుదేతా పశ్చాదస్తమేతా వసూనామేవ తావదాధిపత్యగ్ం స్వారాజ్యం పర్యేతా ॥ ౪ ॥

— ఇతి షష్ఠః ఖండః —

అథ యద్ద్వితీయమమృతం తద్రుద్రా ఉపజీవంతీంద్రేణ ముఖేన న వై దేవా అశ్నంతి న పిబంత్యేతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యంతి ॥ ౧ ॥ త ఏతదేవ రూపమభిసంవిశంత్యేతస్మాద్రూపాదుద్యంతి ॥ ౨ ॥ స య ఏతదేవమమృతం వేద రుద్రాణామేవైకో భూత్వేంద్రేణైవ ముఖేనైతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యతి స య ఏతదేవ రూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి ॥ ౩ ॥ స యావదాదిత్యః పురస్తాదుదేతా పశ్చాదస్తమేతా ద్విస్తావద్దక్షిణత ఉదేతోత్తరతోఽస్తమేతా రుద్రాణామేవ తావదాధిపత్యగ్ం స్వారాజ్యం పర్యేతా ॥ ౪ ॥

— ఇతి సప్తమః ఖండః —

అథ యత్తృతీయమమృతం తదాదిత్యా ఉపజీవంతి వరుణేన ముఖేన న వై దేవా అశ్నంతి న పిబంత్యేతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యంతి ॥ ౧ ॥ త ఏతదేవ రూపమభిసంవిశంత్యేతస్మాద్రూపాదుద్యంతి ॥ ౨ ॥ స య ఏతదేవమమృతం వేదాదిత్యానామేవైకో భూత్వా వరుణేనైవ ముఖేనైతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యతి స య ఏతదేవ రూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి ॥ ౩ ॥ స యావదాదిత్యో దక్షిణత ఉదేతోత్తరతోఽస్తమేతా ద్విస్తావత్పశ్చాదు...

దేతా పురస్తాదస్తమేతాఽఽదిత్యానామేవతావదాధిపత్యగ్ం స్వారాజ్యం పర్యేతా ॥ ౪ ॥

—*ఇత్యష్టమః ఖండః*—

అథ యచ్చతుర్థమమృతం తన్మరుత ఉపజీవంతి సోమేన ముఖేన న వై దేవా అశ్నంతి న పిబంత్యేతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యంతి ॥ ౧ ॥ త ఏతదేవరూపమభిసంవిశంత్యేతస్మాద్రూపాదుద్యంతి ॥ ౨ ॥ స య ఏతదేవమమృతం వేద మరుతామేవైకో భూత్వా సోమేనైవ ముఖేనైతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యతి స ఏతదేవ రూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి ॥ ౩ ॥ స యావదాదిత్యః పశ్చాదుదేతా పురస్తాదస్తమేతా ద్విస్తావదుత్తరత ఉదేతా దక్షిణతోఽస్తమేతా మరుతామేవ తావదాధిపత్యగ్ం స్వారాజ్యం పర్యేతా ॥ ౪ ॥

—*నవమః ఖండః*—

అథ యత్పంచమమమృతం తత్సాధ్యా ఉపజీవంతి బ్రహ్మణా ముఖేన న వై దేవా అశ్నంతి న పిబంత్యేతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యంతి ॥ ౧ ॥ త ఏతదేవరూపమభిసంవిశంత్యేతస్మాద్రూపాదుద్యంతి ॥ ౨ ॥ స య ఏతదేవమమృతం వేద సాధ్యానామేవైకో భూత్వా బ్రహ్మణైవ ముఖేనైతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యతి స ఏతదేవ రూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి ॥ ౩ ॥ స యావదాదిత్య ఉత్తరత ఉదేతా దక్షిణతోఽస్తమేతా ద్విస్తావదూర్ధ్వ ఉదేతాఽర్వాగస్తమేతా సాధ్యానామేవ తావదాధిపత్యగ్ం స్వారాజ్యం పర్యేతా ॥ ౪ ॥

—* ఇతి దశమః ఖండః*—

అథ తత ఊర్ధ్వ ఉదేత్య నైవోదేతా నాస్తమేతైకల ఏవ మధ్యే స్థాతా తదేష శ్లోకః ॥ ౧ ॥ * న వై తత్ర న నిమ్లోచ నోదియాయ కదాచన । దేవాస్తేనాహగ్ం సత్యేన మా విరాధిషి బ్రహ్మణేతి ॥ ౨ ॥ న హ వా అస్మా ఉదేతి న నిమ్లోచతి సకృద్దివా హైవాస్మై భవతి య ఏతామేవం బ్రహ్మోపనిషదం వేద ॥ ౩ ॥ తద్ధైతద్బ్రహ్మా ప్రజాపతయ ఉవాచ ప్రజాపతిర్మనవే మనుః ప్రజాభ్యస్తద్ధైతదుద్దాలకాయారుణయే జ్యేష్ఠాయ పుత్రాయ పితా

* న వై తత్ర న నిమ్లోచేతి ౦౦గి తా పానుజీయ పాఠః ॥

బ్రహ్మ ప్రోవాచ ॥ ౪ ॥ ఇదం వావ తజ్జ్యేష్ఠాయ పుత్రాయ పితా బ్రహ్మ ప్రబ్రూయాత్ ప్రాణాయ్యాయ వాఽన్తేవాసినే ॥ ౫ ॥ నాన్యస్మై కస్మైచన యద్యప్యస్మా ఇమామద్భిః పరిగృహీతాం ధనస్య పూర్ణాం దద్యాదేతదేవ తతో భూయ ఇత్యేతదేవ తతో భూయ ఇతి ॥ ౬ ॥ ఇత్యేకాదశః ఖండః ॥

గాయత్రీ వా ఇదగ్ం సర్వం భూతం యదిదం కించ వాగ్వై గాయత్రీ వాగ్వా ఇదగ్ం సర్వం భూతం గాయతి చ త్రాయతే చ ॥ ౧ ॥ యా వై సా గాయత్రీ ఇయం వావ సా యేయం పృథివ్యస్యాగ్ం హీదగ్ం సర్వం భూతం ప్రతిష్ఠితమేతామేవ నాతిశీయతే ॥ ౨ ॥ యా వై సా పృథివీ ఇయం వావ సా యదిదమస్మిన్పురుషే శరీరమస్మిన్హీమే ప్రాణాః ప్రతిష్ఠితా ఏతదేవ నాతిశీయంతే ॥ ౩ ॥ యద్వై తత్పురుషే శరీరమిదం వావ తద్యదిదమస్మిన్నంతః పురుషే హృదయమస్మిన్హీమే ప్రాణాః ప్రతిష్ఠితా ఏతదేవ నాతిశీయంతే ॥ ౪ ॥ సైషా చతుష్పదా షడ్విధా గాయత్రీ తదేతదృచాభ్యనూక్తం ॥ ౫ ॥ తావానస్య మహిమా తతో జ్యాయాగ్ంశ్చ పూరుషః । పాదోఽస్య సర్వా భూతాని త్రిపాదస్యామృతం దివీతి ॥ ౬ ॥ యద్వై తద్బ్రహ్మేతీదం వావ తద్యోఽయం బహిర్ధా పురుషాదాకాశో యో వై స బహిర్ధా పురుషాదాకాశః ॥ ౭ ॥ అయం వావ స యోఽయమంతః పురుష ఆకాశో యో వై సోఽన్తః పురుష ఆకాశః ॥ ౮ ॥ అయం వావ స యోఽయమంతర్హృదయ ఆకాశస్తదేతత్పూర్ణమప్రవర్తి పూర్ణమప్రవర్తినీగ్ం శ్రియం లభతే య ఏవం వేద ॥ ౯ ॥ ఇతి తృతీయప్రపాఠకే ద్వాదశః ఖండః

తస్య హ వా ఏతస్య హృదయస్య పంచ దేవసుషయః స యోఽస్య ప్రాఙ్సుషిః స ప్రాణస్తచ్చక్షుస్స ఆదిత్యస్తదేతత్తేజోఽన్నాద్యమిత్యుపాసీత తేజస్వ్యన్నాదో భవతి య ఏవం వేద ॥ ౧ ॥

అథ యోఽస్య దక్షిణస్సుషిః స వ్యానస్తచ్ఛ్రోత్రగ్ం స చంద్రమాస్తదేతచ్ఛ్రీశ్చ యశశ్చేత్యుపాసీత శ్రీమాన్యశస్వీ భవతి య ఏవం వేద ॥ ౨ ॥

అథ యోఽస్య ప్రత్యఙ్సుషిః సోఽపానః సా వాక్సోఽగ్నిస్తదేతద్బ్రహ్మవ

ర్చసమన్నాద్యమిత్యుపాసీత బ్రహ్మవర్చస్యన్నాదో భవతి య ఏవం వేద ॥3॥
అథయోఽస్యోదఙ్సుషిః స సమానస్తన్మనః స పర్జన్యః తదేతత్కీర్తి
శ్చ వ్యుష్టిశ్చేత్యుపాసీత కీర్తిమాన్వ్యుష్టిమాన్భవతి య ఏవం వేద ॥4॥
అథయోఽస్యోర్ధ్వస్సుషిస్స ఉదానః స వాయుస్స ఆకాశస్తదేతదోజ
శ్చ మహశ్చేత్యుపాసీత ఓజస్వీ మహస్వాన్భవతి య ఏవం వేద ॥5॥
తే వా ఏతే పంచ బ్రహ్మపురుషాస్స్వర్గస్య లోకస్య ద్వారపాః స య ఏతా
నేవం పంచ బ్రహ్మపురుషాన్స్వర్గస్య లోకస్య ద్వారపాన్వేదాస్య కులే
వీరో జాయతే ప్రతిపద్యతే స్వర్గం లోకం య ఏతానేవం పంచ బ్రహ్మ
పురుషాన్ స్వర్గస్య లోకస్య ద్వారపాన్వేద ॥6॥ అథ యదతః పరో
దివో జ్యోతిర్దీప్యతే విశ్వతః పృష్ఠేషు సర్వతః పృష్ఠేషు అనుత్తమే
షూత్తమేషు లోకేష్విదం వావ తద్యదిదమస్మిన్నంతః పురుషే జ్యోతిః ॥7॥
తస్యైషా దృష్టిర్యత్రైతదస్మిఞ్ఛరీరే సగ్ంస్పర్శేనోష్ణిమానం విజానాతి త
స్యైషా శ్రుతిర్యత్రైతత్కర్ణావపి గృహ్య నినదమివ నదథురివాగ్నేరివ
జ్వలత ఉపశృణోతి తదేతద్దృష్టం చ శ్రుతం చేత్యుపాసీత చక్షుష్యః
శ్రుతో భవతి య ఏవం వేద య ఏవం వేద ॥8॥ ఇతి త్రయోదశః ఖండః ॥

సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ తజ్జలానితి శాంత ఉపాసీత అథ ఖలు క్రతుమ
యః పురుషో యథా క్రతురస్మిఁల్లోకే పురుషో భవతి తథేతః ప్రేత్య భవతి స
క్రతుం కుర్వీత ॥1॥ మనోమయః ప్రాణశరీరో భారూపస్సత్యసంకల్ప
ఆకాశాత్మా సర్వకర్మా సర్వకామః సర్వగంధస్సర్వరసస్సర్వమిదమభ్యా
త్తోఽవాక్యనాదరః ॥2॥ ఏష మ ఆత్మాంతర్హృదయేఽణీయాన్ వ్రీ
హేర్వా యవాద్వా సర్షపాద్వా శ్యామాకాద్వా శ్యామాకతండులా
ద్వైష మ ఆత్మాంతర్హృదయే జ్యాయాన్ పృథివ్యా జ్యాయానంతరిక్షా
జ్జ్యాయాన్దివో జ్యాయానేభ్యో లోకేభ్యః ॥3॥ సర్వకర్మా సర్వకామ
స్సర్వగంధస్సర్వరసస్సర్వమిదమభ్యాత్తోఽవాక్యనాదర ఏష మ ఆత్మాంత
ర్హృదయ ఏతద్బ్రహ్మైతమితః ప్రేత్యాభిసంభవితాస్మీతి యస్య స్యాద

స్థానవిచికిత్సాస్తీతిహస్మాహశాండిల్యశ్శాండిల్యః ॥ ౪ ॥ *******

ఇతి తృతీయప్రపాఠకే చతుర్దశః ఖండః

అంతరిక్షోదరః కోశో భూమిబుధ్నో నజీర్యతిదిశో హ్యస్య స్రక్తయో
ద్యౌరస్యోత్తరంబిలగ్ం స ఏష కోశో వసుధానస్తస్మిన్విశ్వమిదగ్ం శ్రితం॥౧
తస్యప్రాచీదిగ్జుహూర్నామసహమానానామదక్షిణా రాజ్ఞీనామప్రతీ
చీసుభూతానామోదీచీతాసాంవాయుర్వత్సః సయఏతమేవం వాయుం
దిశాంవత్సంవేదనపుత్రరోదగ్ంరోదితిసోఽహమేతమేవం వాయుందిశాంవ
త్సంవేదమాపుత్రరోదగ్ంరుదం॥౨॥అరిష్టంకోశంప్రపద్యేఽమునాఽము
నాఽమునాప్రాణంప్రపద్యేఽమునాఽమునాఽమునాభూః ప్రపద్యేఽ
మునాఽమునాఽమునాభువఃప్రపద్యేఽమునాఽమునాఽమునాస్వఃప్రప
ద్యేఽమునాఽమునాఽమునా॥౩॥సయదవోచంప్రాణంప్రపద్యఇతిప్రా
ణోవాఇదగ్ంసర్వంభూతం యదిదంకించ తమేవతత్ప్రాపత్సి ॥ ౪ ॥ అ
థయదవోచంభూఃప్రపద్యఇతి పృథివీం ప్రపద్యేఽంతరిక్షం ప్రపద్యేది
వంప్రపద్యఇత్యేవతదవోచం ॥ ౫ ॥ అథయదవోచంభువఃప్రపద్యఇత్య
గ్నింప్రపద్యే వాయుంప్రపద్యఆదిత్యంప్రపద్యఇత్యేవ తదవోచం ॥౬॥
అథ యదవోచగ్ం స్వః ప్రపద్యఇత్యృగ్వేదం ప్రపద్యే యజుర్వేదం
ప్రపద్యే సామవేదం ప్రపద్యఇత్యేవ తదవోచంతదవోచం ॥ ౭ ॥

ఇతి తృతీయప్రపాఠకే పంచదశః ఖండః

పురుషోవావయజ్ఞస్తస్యయానిచతుర్విగ్ంశతివర్షాణి తత్ప్రాతస్సవ
నం చతుర్విగ్ంశత్యక్షరాగాయత్రీగాయత్రం ప్రాతస్సవనంతదస్య వస
వోఽన్వాయత్తాఃప్రాణావావవసవఏతేహీదగ్ంసర్వంవాసయంతి॥౧॥
తంచేదేతస్మిన్వయసి కించిదుపతపేత్సబ్రూయాత్ప్రాణావసవఇదం మే
ప్రాతస్సవనం మాధ్యందినగ్ం సవనమనుసంతనుతేతి మాహం ప్రాణా
నాంవసూనాంమధ్యేయజ్ఞోవిలోప్సీయేత్యుద్ధైవతతఏత్యగదోహభవతి॥౨
అథయానిచతుశ్చత్వారిగ్ంశద్వర్షాణి తన్మాధ్యందినగ్ంసవనం చతుశ్చ

త్వారిగ్ంశదక్షరా త్రిష్టుప్ త్రైష్టుభంమాధ్యందినగ్ం సవనం తదస్య రుద్రా
అన్వాయత్తాః ప్రాణా వావ రుద్రా ఏతే హీదగ్ం సర్వగ్ం రోదయంతి ॥ ౩ ॥
తంచేదేతస్మిన్వయసి కించిదుపతపేత్ సబ్రూయాత్ ప్రాణా రుద్రా ఇ
దం మే మాధ్యందినగ్ం సవనం తృతీయసవనమనుసంతనుతేతి మాఽహం
ప్రాణానాగ్ం రుద్రాణాం మధ్యే యజ్ఞో విలోప్సీయేత్యుద్ధైవ తత ఏత్యగదో
హ భవతి ॥ ౪ ॥ అథ యాన్యష్టాచత్వారిగ్ంశద్వర్షాణి తత్తృతీయసవన
మష్టాచత్వారిగ్ంశదక్షరా జగతీ జాగతం తృతీయసవనం తదస్యాదిత్యా
అన్వాయత్తాః ప్రాణా వావాదిత్యా ఏతే హీదగ్ం సర్వమాదదతే ॥ ౫ ॥
తంచేదేతస్మిన్వయసి కించిదుపతపేత్సబ్రూయాత్ ప్రాణా ఆదిత్యా ఇ
దం మే తృతీయసవన మాయురనుసంతనుతేతి మాఽహం ప్రాణానామా
దిత్యానాం మధ్యే యజ్ఞో విలోప్సీయేత్యుద్ధైవ తత ఏత్యగదో హైవ భవతి॥౬
ఏతద్ధ స్మ వై తద్విద్వానాహ మహిదాస ఐతరేయః స కిం మ ఏతదుపతప
సి యోఽహమనేన న ప్రేష్యామీతి స హ షోడశం వర్షశతమజీవత్ప్ర హ షోడ
శం వర్షశతం జీవతి య ఏవం వేద ॥ ౭ ॥ —*ఇతి షోడశః ఖండః*—

సయదశిశిషతి యత్పిపాసతి యన్న రమతే తా అస్య దీక్షాః॥ ౧ ॥ అథయ
దశ్నాతి యత్పిబతి యద్రమతే తదుపసదైరేతి ॥ ౨ ॥ అథ యద్ధసతి యజ్జ
క్షతి యన్మైథునం చరతి స్తుతశస్త్రైరేవ తదేతి ॥ ౩ ॥ అథ యత్తపో దాన
మార్జవమహిగ్ంసా సత్యవచనమితి తా అస్య దక్షిణాః ॥ ౪ ॥ తస్మాదా
హుః సోష్యత్యసోష్టేతి పునరుత్పాదనమేవాస్య తన్మరణమేవావభృథః ॥
తద్ధైతద్ఘోర ఆంగిరసః కృష్ణాయ దేవకీపుత్రాయోక్త్వోవాచాపిపాస ఏవ సబ
భూవ సోఽంతవేలాయామేతత్త్రయం ప్రతిపద్యేతాక్షితమస్యచ్యుతమ
సి ప్రాణసగ్ంశితమసీతి తత్రైతే ద్వే ఋచౌ భవతః ॥ ౬ ॥ ఆదిత్ప్రత్నస్య
రేతసః ఉద్వయం తమసస్పరి జ్యోతిః పశ్యంత ఉత్తరగ్ం స్వః పశ్యంత ఉత్త
రం దేవం దేవత్రా సూర్యమగన్మ జ్యోతిరుత్తమమితి జ్యోతిరుత్తమమితి ॥

—*ఇతి సప్తదశః ఖండః*—

మనో బ్రహ్మేత్యుపాసీతేత్యధ్యాత్మ మథాధిదైవతమాకాశో బ్రహ్మేత్యుభయమాదిష్టం భవత్యధ్యాత్మంచాధిదైవతంచ ॥ ౧ ॥ తదేతచ్చతుష్పాద్బ్రహ్మ వాక్పాదః ప్రాణః పాదశ్చక్షుః పాదశ్శ్రోత్రం పాదఇత్యధ్యాత్మమథాధిదైవతమగ్నిః పాదో వాయుః పాదఆదిత్యః పాదో దిశః పాదఇత్యుభయమేవాదిష్టం భవత్యధ్యాత్మంచైవాధిదైవతంచ ॥ ౨ ॥ వాగేవ బ్రహ్మణశ్చతుర్థః పాదః సోఽగ్నినా జ్యోతిషా భాతిచ తపతిచ భాతిచ తపతిచ కీర్త్యా యశసా బ్రహ్మవర్చసేన యఏవం వేద ॥ ౩ ॥ ప్రాణ ఏవ బ్రహ్మణశ్చతుర్థః పాదః సవాయునా జ్యోతిషా భాతిచ తపతిచ భాతిచ తపతిచ కీర్త్యా యశసా బ్రహ్మవర్చసేన యఏవం వేద ॥ ౪ ॥ చక్షురేవ బ్రహ్మణశ్చతుర్థః పాదః స ఆదిత్యేన జ్యోతిషా భాతిచ తపతిచ భాతిచ తపతిచ కీర్త్యా యశసా బ్రహ్మవర్చసేన యఏవం వేద ॥ ౫ ॥ శ్రోత్రమేవ బ్రహ్మణశ్చతుర్థః పాదః స దిగ్భిర్జ్యోతిషా భాతిచ తపతిచ భాతిచ తపతిచ కీర్త్యా యశసా బ్రహ్మవర్చసేన యఏవం వేద యఏవం వేద ॥ ౬ ॥

—*ఇతి అష్టాదశః ఖండః*—

ఆదిత్యో బ్రహ్మేత్యాదేశస్తస్యోపవ్యాఖ్యానమసదేవేదమగ్ర ఆసీత్ । తత్సదాసీత్తత్సమభవత్తదాండం నిరవర్తత తత్సంవత్సరస్య మాత్రామశయత తన్నిరభిద్యత తే ఆండకపాలే రజతంచ సువర్ణంచాభవతాం ॥ ౧ ॥ తద్యద్రజతగ్ం సేయం పృథివీ యత్సువర్ణగ్ం సా ద్యౌర్యజ్జరాయు తే పర్వతా యదుల్బగ్ం స మేఘో నీహారో యా ధమనయస్తా నద్యో యద్వాస్తేయముదకగ్ం స సముద్రః ॥ ౨ ॥ అథ యత్తదజాయత సోఽసావాదిత్యస్తం జాయమానం ఘోషా ఉలూలవోఽనూదతిష్ఠన్ సర్వాణిచ భూతాని సర్వేచ కామాస్తస్మాత్తస్యోదయం ప్రతి ప్రత్యాయనం ప్రతి ఘోషా ఉలూలవోఽనూత్తిష్ఠంతి సర్వాణిచ భూతాని సర్వేచైవ కామాః ॥ ౩ ॥ సయ ఏతమేవం విద్వానాదిత్యం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽభ్యాశో హయదేనగ్ం సాధవో ఘోషా ఆచగచ్ఛేయురుపచ నిమ్రేడేరన్

మ్రేడేరన్ ॥ ౪ ॥ —ఇతి తృతీయప్రపాఠకే ఏకోనవింశః ఖండః —

—*ఛాందోగ్యోపనిషది తృతీయప్రపాఠకస్సమాప్తః*—

అథ చతుర్థః ప్రపాఠకః.

జానశ్రుతిర్హ పౌత్రాయణః శ్రద్ధాదేయో బహుదాయీ బహుపా
క్య ఆస స హ సర్వత ఆవసథాన్మాపయాంచక్రే సర్వత ఏవ మేఽన్నమత్స్యం
తీతి ॥ ౧ ॥ * అథ హ హంసా నిశాయామతిపేతుస్తద్ధైవగ్ం హగ్ం సో హగ్ం స
మభ్యువాద హో హో ఽయి భల్లాక్ష భల్లాక్ష జానశ్రుతేః పౌత్రాయణస్య స
మం దివా జ్యోతిరాతతం తన్మా ప్రసాంక్షీస్తత్త్వా మా ప్రధాక్షీరితి ॥ ౨ ॥
తము హ పరః ప్రత్యువాచ కమ్వర ఏనమేతత్సన్తగ్ం సయుగ్వాన మివ రై
క్వమాత్థేతి యో ను కథగ్ం సయుగ్వా రైక్వ ఇతి ॥ ౩ ॥ యథా కృతాయ వి
జితాయాధరేఽయాస్సంయంత్యేవమేనగ్ం సర్వం తదభిసమేతి యత్కించ
ప్రజాస్సాధు కుర్వంతి యస్తద్వేద యత్స వేద స మయైతదుక్త ఇతి ॥ ౪ ॥ త
దు హ జానశ్రుతిః పౌత్రాయణ ఉపశుశ్రావ స హ సంజిహాన ఏవ క్షత్తార
మువాచాంగారే హ సయుగ్వానమివ రైక్వమాత్థేతి యో ను కథగ్ం సయు
గ్వా రైక్వ ఇతి ॥ ౫ ॥ యథా కృతాయ విజితాయాధరేఽయాస్సంయన్త్యే
వమేనగ్ం సర్వం తదభిసమేతి యత్కించ ప్రజాస్సాధు కుర్వంతి యస్తద్వే
ద యత్స వేద స మయైతదుక్త ఇతి ॥ ౬ ॥ స హ క్షత్తాఽన్విష్య నావిదమి
తి ప్రత్యేయాయ తగ్ం హోవాచ యత్రారే బ్రాహ్మణస్యాన్వేషణా తదేనమ
ర్చ్ఛేతి ॥ ౭ ॥ సోఽధస్తాచ్ఛకటస్య పామానం కషమాణముపోపవివేశ తగ్ం హా
భ్యువాద త్వం ను భగవస్సయుగ్వా రైక్వ ఇత్యహగ్ం హ్యరా౩ ఇతి హ ప్రతిజ
జ్ఞే స హ క్షత్తాఽవిదమితి ప్రత్యేయాయ ॥ ౮ ॥ *ఇతి ప్రథమః ఖండః*
తదు హ జానశ్రుతిః పౌత్రాయణః షట్ శతాని గవాం నిష్కమశ్వతరీరథం
తదాదాయ ప్రతిచక్రమే తగ్ం హాభ్యువాద ॥ ౧ ॥ రైక్వేమాని షట్ శతాని గ

* భో భో ఽయి భల్లాక్షేతి మా ప్రధాక్షీదితి చ రంగరామానుజీయే ॥

గామయం నిష్కో౽యమశ్వతరీరథో౽నుమ ఏతాం భగవో దేవతాగ్‍ం శా
ధియాం దేవతాముపాస్స ఇతి ॥ ౨ ॥ తము హ పరః ప్రత్యువాచాహ హా
రేత్వా శూద్ర తవైవ సహ గోభిరస్త్వితి తదు హ పునరేవ జానశ్రుతిః పౌ
త్రాయణస్సహస్రం గవాం నిష్కమశ్వతరీరథం దుహితరం తదాదాయ ప్ర
తిచక్రమే ॥ ౩ ॥ తగ్‍ం హాభ్యువాద రైక్వేదగ్‍ం సహస్రం గవామయం ని
ష్కో౽యమశ్వతరీరథ ఇయం జాయా౽యం గ్రామో యస్మిన్నాస్సే అ
న్వేవ మా భగవశ్శాధీతి ॥ ౪ ॥ తస్యా హ ముఖముపోద్గృహ్ణన్నువాచా జహా
రేమాశ్శూద్రానేనైవ ముఖేనాలాపయిష్యథా ఇతి తే హైతే రైక్వపర్ణా
నామ మహావృషేషు యత్రాస్మా ఉవాస స తస్మై హోవాచ ॥ ౫ ॥ ***

—ఇతి చతుర్థప్రపాఠకే ద్వితీయః ఖణ్డః—

వాయుర్వావ సంవర్గో యదా వా అగ్నిరుద్వాయతి వాయుమేవా
ప్యేతి యదా సూర్యో౽స్తమేతి వాయుమేవాప్యేతి యదా చన్ద్రో౽స్త
మేతి వాయుమేవాప్యేతి ॥ ౧ ॥ యదాప ఉచ్ఛుష్యన్తి వాయుమేవాపి
యన్తి వాయుర్హ్యేవైతాన్సర్వాన్సంవృఙ్క్త ఇత్యధిదైవతం ॥ ౨ ॥
అథాధ్యాత్మం ప్రాణో వావ సంవర్గః స యదా స్వపితి ప్రాణమేవ వాగ
ప్యేతి ప్రాణం చక్షుః ప్రాణగ్ శ్రోత్రం ప్రాణం మనః ప్రాణో హ్యేవై
తాన్సర్వాన్సంవృఙ్క్త ఇతి ॥ ౩ ॥ తౌ వా ఏతౌ ద్వౌ సంవర్గౌ వాయురే
వ దేవేషు ప్రాణః ప్రాణేషు ॥ ౪ ॥ అథ హ శౌనకం చ కాపేయమభిప్ర
తారిణం చ కాక్షసేనిం పరివిష్యమాణౌ బ్రహ్మచారీ బిభిక్షే తస్మా ఉ హ న ద
దతుః ॥ ౫ ॥ స హోవాచ మహాత్మనశ్చతురో దేవ ఏకః కస్స జగార భువన
స్య గోపాః । తం కాపేయ నాభిపశ్యన్తి మర్త్యా అభిప్రతారిన్ బహు
ధా వసన్తం ।యస్మై వా ఏతదన్నం తస్మా ఏతన్న దత్తమితి ॥ ౬ ॥ తదు హ
శౌనకః కాపేయః ప్రతిమన్వానః ప్రత్యేయాయ ఆత్మా దేవానాం జని
తా ప్రజానాగ్ం హిరణ్యదగ్ంష్ట్రో బభసో౽నసూరిః । మహాన్తమస్య మ
హిమానమాహురనద్యమానో యదనన్నమత్తీతి వై వయం బ్రహ్మచారి

స్నేదముపాస్మహే దత్తాస్మై భిక్షామితి ॥ ౭ ॥ తస్మా ఉ హ దదుస్తే వా ఏతే
పంచాన్యే పంచాన్యే దశ సంతస్తత్కృతం తస్మాత్సర్వాసు దిక్ష్వన్నమేవ
దశకృతగ్ం సైషా విరాడన్నాదీ తయేదగ్ం సర్వం దృష్టగ్ం సర్వమస్యేదం దృ
ష్టం భవత్యన్నాదో భవతి య ఏవం వేద య ఏవం వేద ॥ ౮ ॥ * * * *

—*ఇతి చతుర్థప్రపాఠకే తృతీయః ఖండః*—

సత్యకామో హ జాబాలో జబాలాం మాతరమామంత్రయాంచక్రే
బ్రహ్మచర్యం భవతి వివత్స్యామి కింగోత్రో న్వహమస్మీతి ॥ ౧ ॥ సా
హైనమువాచ నాహమేతద్వేద తాత యద్గోత్రస్త్వమసి బహ్వహం చ
రంతీ పరిచారిణీ యౌవనే త్వామలభే సాహమేతన్న వేద యద్గోత్రస్త్వ
మసి జబాలా తు నామాహమస్మి సత్యకామో నామ త్వమసి స సత్యకామ ఏ
వ జాబాలో బ్రువీథా ఇతి ॥ ౨ ॥ స హ హారిద్రుమతం గౌతమమేత్యో
వాచ బ్రహ్మచర్యంభగవతి వత్స్యామ్యుపేయాం భగవంతమితి ॥ ౩ ॥
తగ్ం హోవాచ కింగోత్రో ను సోమ్యాసీతి స హోవాచ నాహమేతద్వేద భో
యద్గోత్రోఽహమస్మ్యపృచ్ఛం మాతరగ్ం సా మా ప్రత్యబ్రవీద్బహ్వహం
చరంతీ పరిచారిణీ యౌవనే త్వామలభే సాహమేతన్న వేద యద్గోత్ర
స్త్వమసి జబాలా తు నామాహమస్మి సత్యకామో నామ త్వమసీతి సోఽహ
గ్ం సత్యకామో జాబాలోఽస్మి భో ఇతి ॥ ౪ ॥ తగ్ం హోవాచ నైతదబ్రాహ్మ
ణో వివక్తుమర్హతి సమిధగ్ం సోమ్యాహరోప త్వా నేష్యే న సత్యాదగా ఇ
తి తముపనీయ కృశానామబలానాం చతుఃశతా గా నిరాకృత్యోవాచేమాః
సోమ్యానుసంవ్రజేతి తా అభిప్రస్థాపయన్నువాచ నాసహస్రేణావర్త
యేతి స హ వర్షగణం ప్రోవాస తా యదా సహస్రగ్ం సంపేదుః ॥ ౫ ॥

—*ఇతి చతుర్థప్రపాఠకే చతుర్థః ఖండః*—

అథ హైనమృషభోఽభ్యువాద సత్యకామ ౩ ఇతి భగవ ఇతి హ ప్రతిశు
శ్రావ ప్రాప్తాః సోమ్య సహస్రగ్ం స్మః ప్రాపయ న ఆచార్యకులం ॥ ౧ ॥
బ్రహ్మణశ్చ తే పాదం బ్రవాణీతి బ్రవీతు మే భగవానితి తస్మై హోవాచ ప్రా

చీదిక్కలా ప్రతీచీదిక్కలా దక్షిణాదిక్కలోదీచీదిక్కలైష వై సోమ్య చతుష్కలః పాదో బ్రహ్మణః ప్రకాశవాన్నామ ॥ ౨ ॥ స య ఏతమేవం విద్వాగ్శ్చతుష్కలం పాదం బ్రహ్మణః ప్రకాశవానిత్యుపాస్తే ప్రకాశవానస్మిల్లోకే భవతి ప్రకాశవతో హ లోకాఞ్జయతి య ఏతమేవం విద్వాగ్శ్చతుష్కలం పాదం బ్రహ్మణః ప్రకాశవానిత్యుపాస్తే ॥ ౩ ॥ * * *

—*ఇతి చతుర్థప్రపాఠకే పంచమః ఖండః*—

అగ్నిష్టే పాదం వక్తేతి స హ శ్వోభూతే గా అభిప్రస్థాపయాంచకార తా యత్రాభి సాయం బభూవుస్తత్రాగ్నిముపసమాధాయ గా ఉపరుధ్య సమిధమాధాయ పశ్చాదగ్నేః ప్రాఙుపోపవివేశ ॥ ౧ ॥ తమగ్నిరభ్యువాద సత్యకామ౩ ఇతి భగవ ఇతి హ ప్రతిశుశ్రావ ॥ ౨ ॥ బ్రహ్మణః సోమ్య తే పాదం బ్రవాణీతి బ్రవీతు మే భగవానితి తస్మై హోవాచ పృథివీ కలాఽన్తరిక్షం కలా ద్యౌః కలా సముద్రః కలైష వై సోమ్య చతుష్కలః పాదో బ్రహ్మణోఽనన్తవాన్నామ ॥ ౩ ॥ స య ఏతమేవం విద్వాగ్శ్చతుష్కలం పాదం బ్రహ్మణోఽనంతవానిత్యుపాస్తేఽనంతవానస్మిల్లోకే భవత్యనంతవతో హ లోకాఞ్జయతి య ఏతమేవం విద్వాగ్శ్చతుష్కలం పాదం బ్రహ్మణోఽనంతవానిత్యుపాస్తే ॥ ౪ ॥ —* ఇతి షష్ఠః ఖండః *—

హగ్సస్తే పాదం వక్తేతి స హ శ్వోభూతే గా అభిప్రస్థాపయాంచకార తా యత్రాభి సాయం బభూవుస్తత్రాగ్నిముపసమాధాయ గా ఉపరుధ్య సమిధమాధాయ పశ్చాదగ్నేః ప్రాఙుపోపవివేశ ॥ ౧ ॥ తగ్ హగ్స ఉపనిపత్యాభ్యువాద సత్యకామ౩ ఇతి భగవ ఇతి హ ప్రతిశుశ్రావ ॥ ౨ ॥ బ్రహ్మణః సోమ్య తే పాదం బ్రవాణీతి బ్రవీతు మే భగవానితి తస్మై హోవాచాగ్నిః కలా సూర్యః కలా చంద్రః కలా విద్యుత్కలైష వై సోమ్య చతుష్కలః పాదో బ్రహ్మణో జ్యోతిష్మాన్నామ ॥ ౩ ॥ స య ఏతమేవం విద్వాగ్శ్చతుష్కలం పాదం బ్రహ్మణో జ్యోతిష్మానిత్యుపాస్తే ॥ జ్యోతిష్మానస్మిల్లోకే భవతి జ్యోతిష్మతో హ లోకాఞ్జయతి య ఏతమేవం విద్వాగ్శ్చతు

షట్కలంపాదం బ్రహ్మణోజ్యోతిష్మానిత్యుపాస్తే ॥ ౪ ॥ * * * * *

—*ఇతిచతుర్థప్రపాఠకేసప్తమఃఖండః*—

మద్గుష్టేపాదంవక్తేతినహంశ్వోభూతేగాఅభిప్రస్థాపయాంచకారతాయత్రాభిసాయంబభూవుస్తత్రాగ్నిముపసమాధాయగాఉపరుధ్యసమిధమాధాయపశ్చాదగ్నేఃప్రాఙుపోపవివేశ ॥ ౧ ॥ తంమద్గురుపనిపత్యాభ్యువాదసత్యకామా3ఇతిభగవఇతిహప్రతిశుశ్రావ ॥ ౨ ॥ బ్రహ్మణస్సౌమ్యతేపాదంబ్రవాణీతిబ్రవీతుమేభగవానితితస్మైహోవాచప్రాణఃకలాచక్షుఃకలాశ్రోత్రంకలామనఃకలైషవైసౌమ్యచతుష్కలఃపాదోబ్రహ్మణఆయతనవాన్నామ ॥ ౩ ॥ సయఏతమేవంవిద్వాంశ్చతుష్కలం పాదంబ్రహ్మణఆయతనవానిత్యుపాస్తఆయతనవాన్ స్మిల్లోకేభవత్యాయతనవతోహలోకాన్జయతియఏతమేవంవిద్వాంశ్చతుష్కలం పాదంబ్రహ్మణఆయతనవానిత్యుపాస్తే ॥ ౪ ॥ *ఇత్యష్టమఃఖండః*

ప్రాపహాచార్యకులంతమాచార్యోఽభ్యువాదసత్యకామా3ఇతిభగవఇతిహప్రతిశుశ్రావ ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మవిదివవైసౌమ్యభాసికోనుత్వాఽనుశశాసేత్యన్యేమనుష్యేభ్యఇతిహప్రతిజజ్ఞేభగవాగ్‌ంస్త్వేవ మేకామేబ్రూయాత్ ॥ ౨ ॥ శ్రుతగ్‌ంహ్యేవమేభగవద్దృశేభ్యఆచార్యాద్ధైవవిద్యావిదితాసాధిష్ఠంప్రాపదితితస్మైహైతదేవోవాచాత్రహనకించన వీయాయేతి వీయాయేతి ॥ ౩ ॥ —*ఇతినవమఃఖండః*—

ఉపకోసలోహవైకామలాయనస్సత్యకామేజాబాలే బ్రహ్మచర్యమువాసతస్యహద్వాదశవర్షాణ్యగ్నీన్పరిచచారసహస్మాన్యానంతేవాసినస్సమావర్తయగ్‌ంస్తగ్‌ంహస్మైవనసమావర్తయతి ॥ ౧ ॥ * తంజాయోవాచతప్తోబ్రహ్మచారీకుశలమగ్నీన్పరిచచారీ న్మాత్వాఽగ్నయఃపరిప్రవోచన్ ప్రబ్రూహ్యస్మాఇతితస్మైహాప్రోచ్యైవ ప్రవాసాంచక్రే ॥ ౨ ॥ సహవ్యాధినాఽనశితుం దధ్రేతమాచార్యజాయోవాచ

* కుశలమగ్నీన్‌పర్యచారీదితి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

బ్రహ్మచారిన్న శౌనకింనునాశ్నాసీతి సహోవాచబహువఇమేఽస్మిన్పురు
షే కామా నానాత్యయా వ్యాధిభిః ప్రతిపూర్ణోఽస్మినాశిష్యామీతి ॥ 3
అథ హాగ్నయస్సమూదిరే తప్తో బ్రహ్మచారీ కుశలంనః పర్యచారీత్ హంత
స్మై ప్రబ్రవామేతి తస్మైహోచుః ॥ ౪ ॥ ప్రాణో బ్రహ్మ కం బ్రహ్మ ఖం
బ్రహ్మేతి సహోవాచ విజానామ్యహం యత్ప్రాణో బ్రహ్మ కం చ తు ఖం చ న
విజానామీతి ; తే హోచుర్యద్వావకం తదేవ ఖం యదేవ ఖం తదేవ కమితి
ప్రాణం చ హాస్మై తదాకాశం చోచుః ॥ ౫ ॥ ——ఇతి దశమఃఖండః——

అథ హైనం గార్హపత్యోఽనుశశాస పృథివ్యగ్నిరన్నమాదిత్య ఇతి య
ఏష ఆదిత్యే పురుషో దృశ్యతే సోఽహమస్మి స ఏవాహమస్మీతి ॥ ౧ ॥ స య ఏత
మేవం విద్వానుపాస్తేఽపహతే పాపకృత్యాం లోకీ భవతి సర్వమాయురే
తి జ్యోగ్జీవతి నాస్యావరపురుషాః క్షీయంత ఉప వయం తం భుంజామోఽస్మిం
శ్చ లోకేఽముష్మింశ్చ య ఏతమేవం విద్వానుపాస్తే ॥ ౨ ॥ * * *

——* ఇతిచతుర్థప్రపాఠకే ఏకాదశఃఖండః *——

అథ హైనమన్వాహార్యపచనోఽనుశశాసాపో దిశో నక్షత్రాణి చంద్ర
మా ఇతి య ఏష చంద్రమసి పురుషో దృశ్యతే సోఽహమస్మి స ఏవాహమ
స్మీతి ॥ ౧ ॥ స య ఏతమేవం విద్వానుపాస్తేఽపహతే పాపకృత్యాం లోకీ
భవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి నాస్యావరపురుషాః క్షీయంత ఉప వ
యం తం భుంజామోఽస్మింశ్చ లోకేఽముష్మింశ్చ య ఏతమేవం విద్వాను
పాస్తే ॥ ౨ ॥ ——*ఇతి చతుర్థప్రపాఠకే ద్వాదశఃఖండః*——

అథ హైనమాహవనీయోఽనుశశాస ప్రాణ ఆకాశో ద్యౌర్విద్యుదితి య
ఏష విద్యుతి పురుషో దృశ్యతే సోఽహమస్మి స ఏవాహమస్మీతి ॥ ౧ ॥ స య
ఏతమేవం విద్వానుపాస్తేఽపహతే పాపకృత్యాం లోకీ భవతి సర్వమాయు
రేతి జ్యోగ్జీవతి నాస్యావరపురుషాః క్షీయంతే ఉప వయం తం భుంజామోఽ
స్మింశ్చ లోకేఽముష్మింశ్చ య ఏతమేవం విద్వానుపాస్తే ॥ ౨ ॥ ***

——*ఇతి చతుర్థప్రపాఠకే త్రయోదశఃఖండః*——

(౧)తేహోచుపకోసలైషా సోమ్యతేఽస్మద్విద్యాత్మవిద్యాచాచా
ర్యస్తుతేగతింవక్తేత్యాజగామహాస్యాచార్యస్తమాచార్యోఽభ్యువాదోప
కోసలా౩ఇతి ॥౧॥ భగవఇతిహ ప్రతిశుశ్రావబ్రహ్మవిదఇవ సోమ్యతే
ముఖంభాతికోనుత్వాఽనుశశాసేతికోనుమాఽనుశిష్యాద్భోఇతీహాపేవ
నిహ్నుతే ఇమేనూనమీదృశాఅన్యాదృశాఇతీహాగ్నీనభ్యూదేకింనుసో
మ్యకిలతేఽవోచన్నితి ॥ ౨ ॥ ఇదమితిహ ప్రతిజజ్ఞేలోకాన్వావకిలసో
మ్యతేఽవోచన్నహంతుతేతద్వక్ష్యామియథాపుష్కరపలాశఆపోనశ్లిష్య
న్తఏవమేవంవిదిపాపంకర్మనశ్లిష్యతఇతి బ్రవీతుమేభగవానితి తస్మై
హోవాచ ॥ ౩ ॥ —*ఇతి చతుర్థప్రపాఠకేచతుర్దశఃఖండః*

(౨)యఏషోఽక్షిణిపురుషోదృశ్యతఏషఆత్మేతిహోవాచైతదమృతమభ
యమేతద్బ్రహ్మేతి తద్యద్యప్యస్మిన్సర్పిర్వోదకంవాసించంతివర్త్మనీ
ఏవగచ్ఛతి ॥ ౧ ॥ ఏతగ్ంసంయద్వామఇత్యాచక్షతఏతగ్ంహిసర్వా
ణి వామాన్యభిసంయంతి సర్వాణ్యేనం వామాన్యభిసంయంతి య
ఏవంవేద ॥ ౨ ॥ ఏషఉఏవవామనీరేషహిసర్వాణి వామాని నయ
తిసర్వాణి వామానినయతి యఏవంవేద ॥ ౩ ॥ ఏషఉఏవభా
మనీరేషహి సర్వేషు లోకేషు భాతిసర్వేషులోకేషు భాతియఏవంవే
ద ॥౪॥ అథయదుచైవాస్మిఞ్ఛవ్యంకుర్వంతి యదిచనార్చిషమేవాభి
సంభవంత్యర్చిషోఽహరహ్నఆపూర్యమాణపక్షమాపూర్యమాణ పక్షా
ద్యాన్షడుదఙ్ఙేతిమాసాగ్స్తాన్మాసేభ్యః సంవత్సరగ్ంసంవత్సరాదాదిత్య
మాదిత్యాచ్చంద్రమసంచంద్రమసోవిద్యుతంతత్పురుషోఽమానవః ॥౫॥
సఏనాన్బ్రహ్మగమయత్యేషదేవపథో బ్రహ్మపథఏతేన ప్రతిపద్య
మానాఇమంమానవమావర్తంనావర్తంతేనావర్తంతే ॥ ౬ ॥

—ఇతి చతుర్థప్రపాఠకే పంచదశఃఖండః *—

ఏషహవైయజ్ఞోయోఽయంపవతఏషహ్యన్నిదగ్ంసర్వంపునాతి య

(౧)అస్మద్విద్యాచాత్మవిద్యాచేతి (౨) వర్త్మనీహ్యేవేతిచ రంగరా ॥

దేష హ యన్నిదగ్ం సర్వం పునాతి తస్మాదేష ఏవ యజ్ఞస్తస్య మనశ్చ వాక్చ వర్తనీ ॥ ౧ ॥ తయోరన్యతరాం మనసా సగ్ంస్కరోతి బ్రహ్మా వాచా హోతాఽధ్వర్యురుద్గాతాఽన్యతరాగ్ం స యత్రోపాకృతే ప్రాతరనువాకే పురా పరిధానీయాయా(౧) బ్రహ్మా వ్యవవదతి ॥ ౨ ॥(౨)అన్యతరామేవ వర్తనీగ్ం సగ్ంస్కరోతి హీయతేఽన్యతరా స యథైకపాద్వ్రజన్రథో వైకేన చక్రేణ వర్తమానో రిష్యత్యేవమస్య యజ్ఞో రిష్యతి యజ్ఞగ్ం రిష్యంతం యజమానోఽనురిష్యతి స ఇష్ట్వా పాపీయాన్భవతి ॥ ౩ ॥ (౩) అథ యత్రోపాకృతే ప్రాతరనువాకే న పురా పరిధానీయాయా బ్రహ్మా వ్యవవదత్యుభే ఏవ వర్తనీ సగ్ంస్కుర్వంతి న హీయతేఽన్యతరా ॥ ౪ ॥ స యథోభయపాద్వ్రజన్రథో వోభాభ్యాం చక్రాభ్యాం వర్తమానః ప్రతితిష్ఠత్యేవమస్య యజ్ఞః ప్రతితిష్ఠతి యజ్ఞం ప్రతితిష్ఠంతం యజమానోఽనుప్రతితిష్ఠతి స ఇష్ట్వా శ్రేయాన్భవతి ॥ ౫ ॥ —ఇతి షోడశః ఖండః—

ప్రజాపతిర్లోకానభ్యతపత్తేషాం తప్యమానానాగ్ం రసాన్ప్రాబృహదగ్నిం పృథివ్యా వాయుమంతరిక్షాదాదిత్యం దివః ॥ ౧ ॥ స ఏతాస్తిస్రో దేవతా అభ్యతపత్తాసాం తప్యమానానాగ్ం రసాన్ప్రాబృహదగ్నేః ఋచో వాయోర్యజూగ్ంషి సామాన్యాదిత్యాత్ ॥ ౨ ॥ స ఏతాం త్రయీం విద్యామభ్యతపత్తస్యాస్తప్యమానాయా రసాన్ప్రాబృహద్భూరిత్యృగ్భ్యో భువరితి యజుర్భ్యస్స్వరితి సామభ్యః ॥ ౩ ॥ తద్యద్యృక్తో రిష్యేద్భూస్స్వాహేతి గార్హపత్యే జుహుయాదృచామేవ తద్రసేనర్చాం వీర్యేణర్చాం యజ్ఞస్య విరిష్టగ్ం సందధాతి ॥ ౪ ॥ అథ యది యజుష్టో రిష్యేద్భువస్స్వాహేతి దక్షిణాగ్నౌ జుహుయాద్యజుషామేవ తద్రసేన యజుషాం వీర్యేణ యజుషాం యజ్ఞస్య విరిష్టగ్ం సందధాతి ॥ ౫ ॥ అథ యది సామతో రిష్యేత్స్వస్స్వాహేత్యాహవనీయే జుహుయాత్సా

---

(౧) బ్రహ్మా వ్యవదతీతి ॥ (౨) వర్తనీగ్ం సగ్ంస్కుర్వంతీతి (౩) బ్రహ్మా వ్యవదత్యుభే ఇతి చ రంగరామానుజీయపాఠః ॥

మ్నామేవతద్రసేనసామ్నాంవీర్యేణసామ్నాం యజ్ఞస్య విరిష్టగ్ంసందధాతి ॥ ౬ ॥ తద్యథాలవణేన సువర్ణగ్ంసందధ్యాత్సువర్ణేనరజతగ్ం రజతేనత్రపుత్రపుణాసీసగ్ంసీసేనలోహంలోహేనదారుదారు చర్మణా ॥ ౭ ॥ ఏవమేషాంలోకానామాసాం దేవతానామస్యాస్త్రయ్యావిద్యాయావీర్యేణయజ్ఞస్యవిరిష్టగ్ంసందధాతిభేషజకృతోహవా ఏషయజ్ఞోయత్రైవంవిద్బ్రహ్మాభవతి ॥ ౮ ॥ ఏషహవాఉదక్ప్రవణోయజ్ఞోయత్రైవంవిద్బ్రహ్మాభవత్యేవంవిదగ్ంహవాఏషాబ్రహ్మాణమనుగాథాయతోయతఆవర్తతేతత్తద్గచ్ఛతి ॥ ౯ ॥ మానవోబ్రహ్మైవైకఋత్విక్కురూనశ్వాభిరక్షత్యేవంవిద్ధవైబ్రహ్మాయజ్ఞం యజమానగ్ంసర్వాగ్ంశ్చర్త్విజోఽభిరక్షతితస్మాదేవంవిదమేవ బ్రహ్మాణంకుర్వీతనానేవంవిదంనానేవంవిదమ్ ॥ ౧౦ ॥

—*ఇతి సప్తదశఃఖండః*—

ఛాందోగ్యోపనిషది చతుర్థః ప్రపాఠకస్సమాప్తః

అథ పఞ్చమః ప్రపాఠకః

హరిః ఓమ్ ॥— యోహవైజ్యేష్ఠంచశ్రేష్ఠంచవేదజ్యేష్ఠశ్చహవైశ్రేష్ఠశ్చభవతిప్రాణోవావజ్యేష్ఠశ్చ శ్రేష్ఠశ్చ ॥ ౧ ॥ యోహవైవసిష్ఠంవేదవసిష్ఠోహస్వానాంభవతి వాగ్వావవసిష్ఠః ॥ ౨ ॥ యోహవై ప్రతిష్ఠాం వేదప్రతిహతిష్ఠత్యస్మిగ్ంశ్చలోకేఽముష్మిగ్ంశ్చచక్షుర్వావ ప్రతిష్ఠా ॥3॥ యోహవైసంపదం వేదసగ్ంహాస్మైకామాఃపద్యంతేదైవాశ్చమానుషాశ్చశ్రోత్రంవావసంపత్ ॥ ౪ ॥ యోహవాఆయతనంవేదాయతనగ్ంహస్వానాంభవతిమనోహవాఆయతనం ॥ ౫ ॥ అథహప్రాణాఅహగ్ంశ్రేయసివ్యూదిరేఽహగ్ంశ్రేయానస్మ్యహగ్ం శ్రేయానస్మీతితేహప్రాణాఃప్రజాపతింపితరమేత్యోచుర్భగవన్కోనశ్శ్రేష్ఠఇతి ॥ ౬ ॥ తాన్హోవాచయస్మిన్వఉత్క్రాంతేశరీరంపాపిష్ఠతరమివదృశ్యేతసవశ్శ్రేష్ఠఇతి ॥ ౭ ॥ సాహవాగుచ్చక్రామసాసంవత్సరం ప్రోష్యపర్యేత్యోవ

వాచ కథమశకత ఋతే మజ్జీవితుమితి యథా కలా అవదంతః ప్రాణంతః
ప్రాణేన పశ్యంతశ్చక్షుషా శృణ్వంతః శ్రోత్రేణ ధ్యాయంతో మనసైవ
మితి ప్రవివేశ హ వాక్ ॥ ౮ ॥ చక్షుర్హోచ్చక్రామ తత్సంవత్సరం ప్రో
ష్య పర్యేత్యోవాచ కథమశకత ఋతే మజ్జీవితుమితి యథాఽన్ధా అపశ్యం
తః ప్రాణంతః ప్రాణేన వదంతో వాచా శృణ్వంతః శ్రోత్రేణ ధ్యాయ
న్తో మనసైవమితి ప్రవివేశ హ చక్షుః ॥ ౯ ॥ శ్రోత్రగ్ హోచ్చక్రామ త
త్సంవత్సరం పర్యేత్యోవాచ కథమశకత ఋతే మజ్జీవితుమితి యథా బధిరా
అశృణ్వంతః ప్రాణంతః ప్రాణేన వదంతో వాచా పశ్యంతశ్చక్షుషా ధ్యా
యంతో మనసైవమితి ప్రవివేశ హ శ్రోత్రమ్ ॥ ౧౦ ॥ మనో హోచ్చ
క్రామ తత్సంవత్సరం ప్రోష్య పర్యేత్యోవాచ కథమశకత ఋతే మజ్జీవితు
మితి యథా బాలా అమనసః ప్రాణంతః ప్రాణేన వదంతో వాచా పశ్యంత
శ్చక్షుషా శృణ్వంతః శ్రోత్రేణైవమితి ప్రవివేశ హ మనః ॥ ౧౧ ॥ అథ
హ ప్రాణ ఉచ్చిక్రమిషన్ స యథా సుహయః పడ్వీశశఙ్కూన్ సంఖిదే దే
వమితరాన్ ప్రాణాన్ సమఖిదత్తగ్ హాభిసమేత్యోచుర్భగవన్నేధి త్వం న
శ్శ్రేష్ఠోఽసి మోత్క్రమీరితి ॥ ౧౨ ॥ అథ హైనం వాగువాచ యదహం
వసిష్ఠాస్మి త్వం తద్వసిష్ఠోఽసీత్యథ హైనం చక్షురువాచ యదహం ప్రతిష్ఠా
స్మి త్వం తత్ప్రతిష్ఠాసీతి ॥ ౧౩ ॥ అథ హైనగ్ శ్రోత్రమువాచ యదహగ్
సంపదస్మి త్వం తత్సంపదసీత్యథ హైనం మన ఉవాచ యదహమాయతనమ
స్మి త్వం తదాయతనమసీతి ॥ ౧౪ ॥ న వై వాచో న చక్షూగ్ంషి న శ్రోత్రా
ణి న మనాగ్ంసీత్యాచక్షతే ప్రాణా ఇత్యేవాచక్షతే ప్రాణో హ్యేవైతా
ని సర్వాణి భవతి ॥ ౧౫ ॥ —*ఇతి ప్రథమః ఖండః*—

స హోవాచ కిం మేఽన్నం భవిష్యతీతి యత్కించిదిదమా శ్వభ్య ఆ శకుని
భ్య ఇతి హోచుస్తద్వా ఏతదనస్యాన్నమనో హ వై నామ ప్రత్యక్షం న హ
వా ఏవంవిది కించనానన్నం భవతీతి ॥ ౧ ॥ స హోవాచ కిం మే వాసో భవి
ష్యతీత్యాప ఇతి హోచుస్తస్మాద్వా ఏతదశిష్యంతః పురస్తాచ్చోపరిష్టాచ్చా

ద్భిః పరిదధతి లమ్బుకో హ వాసో భవత్యనగ్నో హ భవతి ॥ ౨ ॥ తద్ధైత
త్సత్యకామో జాబాలో గోశ్రుతయే వైయాఘ్రపద్యాయోక్త్వోవాచ య
ద్యప్యేనచ్ఛుష్కాయ స్థాణవే బ్రూయాజ్జాయేరన్నేవాస్మిఞ్ఛాఖాః ప్ర
రోహేయుః పలాశానీతి ॥ ౩ ॥ అథ యది మహజ్జిగమిషేదమావాస్యా
యాం దీక్షిత్వా పౌర్ణమాస్యాగ్ం రాత్రౌ సర్వౌషధస్య మన్థం దధిమధునో
రుపమథ్య జ్యేష్ఠాయ శ్రేష్ఠాయ స్వాహేత్యగ్నావాజ్యస్య హుత్వా మన్థే
సమ్పాతమవనయేత్ ॥ ౪ ॥ వసిష్ఠాయ స్వాహేత్యగ్నావాజ్యస్య హు
త్వా మన్థే సంపాతమవనయేత్ప్రతిష్ఠాయై స్వాహేత్యగ్నావాజ్యస్య
హుత్వా మన్థే సంపాతమవనయేత్సంపదే స్వాహేత్యగ్నావాజ్యస్య
హుత్వా మన్థే సంపాతమవనయేదాయతనాయ స్వాహేత్యగ్నావాజ్య
స్య హుత్వా మన్థే సంపాతమవనయేత్ ॥ ౫ ॥ అథ ప్రతిసృప్యాఞ్జలౌ
మన్థమాధాయ జపత్యమో నామాస్యమా హి తే సర్వమిదగ్ం స హి జ్యేష్ఠః
శ్రేష్ఠో రాజాఽధిపతిః స మా జ్యైష్ఠ్యగ్ం శ్రైష్ఠ్యగ్ం రాజ్యమాధిపత్యం గమ
యత్వహమేవేదగ్ం సర్వమసానీతి ॥ ౬ ॥ అథ ఖల్వేతయర్చా పచ్ఛ ఆచా
మతి తత్సవితుర్వృణీమహ ఇత్యాచామతి వయం దేవస్య భోజనమిత్యా
చామతి శ్రేష్ఠగ్ం సర్వధాతమమిత్యాచామతి తురం భగస్య ధీమహీతి స
ర్వం పిబతి ॥ ౭ ॥ నిర్ణిజ్య కగ్ంసం చమసం వా పశ్చాదగ్నేః సంవిశతి చ
ర్మణి వా స్థణ్డిలే వా వాచంయమోఽప్రసాహః స యది స్త్రియం ప
శ్యేత్సమృద్ధం కర్మేతి విద్యాత్ ॥ ౮ ॥ తదేష శ్లోకః ॥ యదా కర్మ
సు కామ్యేషు స్త్రియగ్ం స్వప్నేషు పశ్యతి । సమృద్ధిం తత్ర జానీయాత్త
స్మిన్స్వప్ననిదర్శనే తస్మిన్స్వప్ననిదర్శనే ॥ ౯ ॥ ఇతి ద్వితీయః ఖండః

శ్వేతకేతుర్హారుణేయః పఞ్చాలానాగ్ం సమితిమేయాయ తగ్ం హ ప్రవా
హణో జైవలిరువాచ కుమారాను త్వాఽశిషత్పితేత్యను హి భగవ ఇతి ॥ ౧ ॥
వేత్థ యదితోఽధి ప్రజాః ప్రయన్తీతి న భగవ ఇతి వేత్థ యథా పునరావర్త
న్త ఇతి న భగవ ఇతి వేత్థ పథోర్దేవయానస్య పితృయాణస్య చ వ్యావర్త

నా౩ ఇతి నభగవ ఇతి ॥ ౨ ॥ వేత్థయథాఽసౌ లోకో నసంపూర్యతా౩
ఇతి నభగవ ఇతి వేత్థయథా పంచమ్యామాహుతావాపః పురుషవచసో
భవంతీతి నైవభగవ ఇతి ॥ ౩ ॥ అథనుకిమనుశిష్టోఽవోచథా యో హీ
మానినవిద్యాత్కథగ్ం సోఽనుశిష్టో బ్రువీతేతి సహాఽఽయస్తః పితురర్ధమే
యాయ తగ్ం హోవాచాననుశిష్య వావకిలమా భగవానబ్రవీదనుత్వాఽశి
షమితి ॥ ౪ ॥ పంచమా రాజన్యబంధుః ప్రశ్నానప్రాక్షీత్తేషాం నైకంచనా
శకం వివక్తుమితి సహోవాచ యథామాత్వం తదైతానవదో యథాహమే
షాం నైకంచన వేద యద్యహమిమానవేదిష్యం కథం తే నావక్ష్యమితి ॥ ౫ ॥
సహ గౌతమో రాజ్ఞోఽర్ధమేయాయ తస్మై హ ప్రాప్తాయార్హాంచకా
ర సహ ప్రాతస్సభాగ ఉదేయాయ తగ్ం హోవాచ మానుషస్య భగవన్గౌతమ
విత్తస్య వరం వృణీథా ఇతి సహోవాచ తవైవరాజన్మానుషం విత్తం
యామేవ కుమారస్యాంతే వాచమభాషథాస్తామేవ మే బ్రూహీతి ॥ ౬ ॥
సహ కృచ్ఛ్రీ బభూవ తగ్ం హ చిరం వసేత్యాజ్ఞాపయాంచకార తగ్ం హో
వాచ యథామాత్వం గౌతమావదో యథేయం న ప్రాక్త్వత్తః పురావి
ద్యా బ్రాహ్మణాన్గచ్ఛతి తస్మాదు సర్వేషు లోకేషు క్షత్రస్యైవ ప్రశాసనమ
భూదితి తస్మై హోవాచ ॥ ౭ ॥ —॥ఇతి తృతీయః ఖండః॥—

అసౌ వావ లోకో గౌతమాగ్నిస్తస్యాదిత్య ఏవ సమిద్రశ్మయో ధూ
మోఽహరర్చిశ్చంద్రమా అంగారా నక్షత్రాణి విస్ఫులింగాః ॥ ౧ ॥
తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవాశ్శ్రద్ధాం జుహ్వతి తస్యా ఆహుతేస్సోమో రా
జా సంభవతి ॥ ౨ ॥ —॥ఇతి పంచమప్రపాఠకే చతుర్థః ఖండః॥—

పర్జన్యో వావ గౌతమాగ్నిస్తస్య వాయురేవ సమిదభ్రం ధూమో వి
ద్యుదర్చిరశనిరంగారా హ్రాదునయో విస్ఫులింగాః ॥ ౧ ॥ తస్మిన్నేత
స్మిన్నగ్నౌ దేవాస్సోమగ్ం రాజానం జుహ్వతి తస్యా ఆహుతేర్వర్షగ్ం సం
భవతి ॥ ౨ ॥ —॥ఇతి పంచమప్రపాఠకే పంచమః ఖండః॥—

పృథివీ వావ గౌతమాగ్నిస్తస్యాస్సంవత్సర ఏవ సమిదాకాశో ధూమో

రాత్రిరర్చిర్దిశోఽఙ్గారా అవాంతరదిశో విస్ఫులింగాః ॥ ౧ ॥ తస్మిన్నే తస్మిన్నగ్నౌ దేవా వర్షం జుహ్వతి తస్యా ఆహుతేరన్నగ్ సంభవతి ॥ ౨ ॥

—* ఇతి పంచమప్రపాఠకే షష్ఠః ఖండః *—

పురుషో వావ గౌతమాగ్నిస్తస్య వాగేవ సమిత్ప్రాణో ధూమో జిహ్వాఽర్చిశ్చక్షురంగారాశ్శ్రోత్రంవిస్ఫులింగాః ॥ ౧ ॥ తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవా అన్నంజుహ్వతి తస్యా ఆహుతే రేతస్సంభవతి ॥ ౨ ॥**

—*ఇతి పంచమప్రపాఠకే సప్తమః ఖండః*—

యోషా వావ గౌతమాగ్నిస్తస్యా ఉపస్థ ఏవ సమిద్యదుపమంత్రయతే స ధూమో యోనిరర్చిర్యదంతః కరోతి తేఽఙ్గారా అభినందా విస్ఫులింగాః ॥ ౧ ॥ తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవా రేతో జుహ్వతి తస్యా ఆహుతేర్గర్భస్సంభవతి ॥ ౨ ॥ —*ఇతి అష్టమః ఖండః*—

ఇతి తు పంచమ్యామాహుతావాపః పురుషవచసో భవంతీతి స ఉల్బావృతో గర్భో దశ వా మాసానంతశ్శయిత్వా యావద్వాఽథ జాయతే ॥ ౧॥ స జాతో యావదాయుషం జీవతి తం ప్రేతం దిష్టమితోఽగ్నయ ఏవ హరంతి యత ఏవేతో యతస్సంభూతో భవతి ॥ ౨ ॥ *ఇతి నవమః ఖండః*

తద్య ఇత్థం విదుః యే చేమేఽరణ్యే శ్రద్ధా తప ఇత్యుపాసతే తేఽర్చిషమభిసంభవంత్యర్చిషోఽహరహ్న ఆపూర్యమాణపక్షమాపూర్యమాణపక్షాద్యాన్షడుదఙ్ఙేతి మాసాగ్ స్తాన్ ॥ ౧ ॥ మాసేభ్యస్సంవత్సరగ్ సంవత్సరాదాదిత్యమాదిత్యాచ్చంద్రమసం చంద్రమసో విద్యుతం తత్పురుషోఽమానవస్స ఏనాన్బ్రహ్మ గమయత్యేష దేవయానః పంథా ఇతి ॥ ౨॥ అథ య ఇమే గ్రామ ఇష్టాపూర్తే దత్తమిత్యుపాసతే తే ధూమమభిసంభవంతి ధూమాద్రాత్రిగ్ రాత్రేరపరపక్షమపరపక్షాద్యాన్షడ్దక్షిణైతి మాసాగ్ స్తాన్నైతే సంవత్సరమభిప్రాప్నువంతి ॥ ౩ ॥ మాసేభ్యః పితృలోకం పితృలోకాదాకాశమాకాశాచ్చంద్రమసమేష సోమో రాజా తద్దేవానామన్నం తం దేవా భక్షయంతి ॥ ౪॥ తస్మిన్యావత్సంపాతముషిత్వాఽథైత

మేవాధ్వానం పునర్నివర్తంతే యథేతమాకాశమాకాశాద్వాయుం
వాయుర్భూత్వా ధూమో భవతి ధూమో భూత్వాఽభ్రం భవతి॥ ౫ ॥ అ
భ్రం భూత్వా మేఘో భవతి మేఘో భూత్వా ప్రవర్షతి త ఇహ వ్రీహి
యవా ఓషధివనస్పతయస్తిలమాషా ఇతి జాయంతేఽతో వై ఖలు దుర్ని
ష్ప్రపతరం యో యో హ్యన్నమత్తి యో రేతస్సించతి తద్భూయ ఏవ భవతి॥౬॥
తద్య ఇహ రమణీయచరణా అభ్యాశో హ యత్తే రమణీయాం యోనిమాప
ద్యేరన్బ్రాహ్మణయోనిం వా క్షత్రియయోనిం వా వైశ్యయోనిం వాఽథ య
ఇహ కపూయచరణా అభ్యాశో హ యత్తే కపూయాం యోనిమాపద్యేరఞ్
శ్వయోనిం వా సూకరయోనిం వా చండాలయోనిం వా ॥౭॥ అథైతయోః
పథోర్న కతరేణ చ న తానీమాని క్షుద్రాణ్యసకృదావర్తీని భూతాని భవంతి
జాయస్వ మ్రియస్వేత్యేతత్తృతీయగ్ స్థానం తేనాసౌ లోకో న సంపూర్య
తే తస్మాజ్జుగుప్సేత తదేష శ్లోకః ॥౮॥ స్తేనో హిరణ్యస్య సురాం పిబగ్శ్చ
గురోస్తల్పమావసన్ బ్రహ్మహా చైతే పతంతి చత్వారః పంచమశ్చాచరగ్
స్తైరితి ॥౯॥ అథ హ య ఏతానేవం పంచాగ్నీన్ వేద న సహ తైరప్యాచరన్పా
ప్మనా లిప్యతే శుద్ధః పూతః పుణ్యలోకో భవతి య ఏవం వేద య ఏవం వేద।
॥౧౦॥ ——*ఇతి పంచమప్రపాఠకే దశమః ఖండః*——

ప్రాచీనశాల ఔపమన్యవః సత్యయజ్ఞః పౌలుషిరింద్రద్యుమ్నో భాల్ల
వేయో జనః శార్కరాక్ష్యో బుడిల ఆశ్వతరాశ్విస్తే హైతే మహాశాలా మ
హాశ్రోత్రియాః సమేత్య మీమాంసాం చక్రుః కో న ఆత్మా కిం బ్రహ్మేతి ॥౧॥
తే హ సంపాదయాంచక్రురుద్దాలకో వై భగవంతోఽయమారుణిః సంప్రతీ
మమాత్మానం వైశ్వానరమధ్యేతి తగ్ హంతాభ్యాగచ్ఛామేతి తగ్ హాభ్యా
జగ్ముః ॥౨॥ స హ సంపాదయాంచకార ప్రక్ష్యంతి మామిమే మహా
శాలా మహాశ్రోత్రియాస్తేభ్యో న సర్వమివ ప్రతిపత్స్యే హంతాహమ
న్యమభ్యనుశాసానీతి ॥౩॥ తాన్హోవాచాశ్వపతిర్వై భగవంతోఽయం
కైకేయః సంప్రతీమమాత్మానం వైశ్వానరమధ్యేతి తగ్ హంతాభ్యాగచ్ఛా

మితిరగ్నివిద్యాంతస్థుః ॥ ౪ ॥ తేభ్యో హ ప్రాప్తేభ్యః పృథగర్హాణి కారయాంచకార స హ ప్రాతస్సంజిహాన ఉవాచ న మే స్తేనో జనపదే న కదర్యో న మద్యపో నానాహితాగ్నిర్నావిద్వాన్న స్వైరీ స్వైరిణీ కుతో యక్ష్యమాణో వై భగవంతోఽహమస్మి యావదేకైకస్మా ఋత్విజే ధనం దాస్యామి తావద్భగవద్భ్యో దాస్యామి వసంతు భగవంత ఇతి ॥ ౫ ॥ తే హోచుర్యేన హైవార్థేన పురుషశ్చరేత్తగ్ం హైవ వదేదాత్మానమేవేమం వైశ్వానరగ్ం సంప్రత్యధ్యేషి తమేవ నో బ్రూహీతి ॥ ౬ ॥ తాన్ హోవాచ ప్రాతర్వః ప్రతివక్తాస్మీతి తే హ సమిత్పాణయః పూర్వాహ్ణే ప్రతిచక్రమిరే తాన్ హానుపనీయైవైతదువాచ ॥ ౭ ॥ —ఇత్యేకాదశః ఖండః—

ఔపమన్యవ కం త్వమాత్మానముపాస్స ఇతి దివమేవ భగవో రాజన్నితి హోవాచైష వై సుతేజా ఆత్మా వైశ్వానరో యం త్వమాత్మానముపాస్సే తస్మాత్తవ సుతం ప్రసుతమాసుతం కులే దృశ్యతే ॥ ౧ ॥ అత్స్యన్నం పశ్యసి ప్రియమత్త్యన్నం పశ్యతి ప్రియం భవత్యస్య బ్రహ్మవర్చసం కులే య ఏతమేవమాత్మానం వైశ్వానరముపాస్తే మూర్ధా త్వేష ఆత్మన ఇతి హోవాచ మూర్ధా తే వ్యపతిష్యద్యన్మాం నాగమిష్య ఇతి ॥ ౨ ॥ ద్వాదశః ఖండః

అథ హోవాచ సత్యయజ్ఞం పౌలుషిం ప్రాచీనయోగ్య కం త్వమాత్మానముపాస్స ఇత్యాదిత్యమేవ భగవో రాజన్నితి హోవాచైష వై విశ్వరూప ఆత్మా వైశ్వానరో యం త్వమాత్మానముపాస్సే తస్మాత్తవ బహు విశ్వరూపం కులే దృశ్యతే ॥ ౧ ॥ ప్రవృత్తోఽశ్వతరీరథో దాసీ నిష్కోఽత్స్యన్నం పశ్యసి ప్రియమత్త్యన్నం పశ్యతి ప్రియం భవత్యస్య బ్రహ్మవర్చసం కులే య ఏతమేవమాత్మానం వైశ్వానరముపాస్తే చక్షుష్ట్వేతదాత్మన ఇతి హోవాచాంధోఽభవిష్యద్యన్మాం నాగమిష్య ఇతి ॥ ౨ ॥ ఇతి త్రయోదశః ఖండః

అథ హోవాచేంద్రద్యుమ్నం భాల్లవేయం వైయాఘ్రపద్య కం త్వమాత్మానముపాస్స ఇతి వాయుమేవ భగవో రాజన్నితి హోవాచైష వై *పృథగ్వ

---

* పృథగ్వర్త్మా వైశ్వానర ఇతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

త్మాత్మా వైశ్వానరో యంత్వమాత్మానముపాస్సేతస్మాత్త్వాం పృథగ్బ
లయఆయయంతి పృథగ్రథశ్రేణయోఽనుయాంతి ॥ ౧ ॥ అత్స్యన్నం
పశ్యసి ప్రియమత్త్యన్నం పశ్యతిప్రియంభవత్యస్యబ్రహ్మవర్చసంకులే
యఏతమేవమాత్మానంవైశ్వానరముపాస్తే ప్రాణస్త్వేషఆత్మన ఇతి
హోవాచప్రాణస్తఉదక్రమిష్యద్యన్మాంనాగమిష్యఇతి ॥ ౨ ॥ * * *

—*ఇతి పంచమప్రపాఠకే చతుర్దశః ఖండః *—

అథహోవాచజనగ్ శార్కరాక్ష్యంశార్కరాక్ష్యకంత్వమాత్మానముపా
స్సఇత్యాకాశమేవభగవోరాజన్నితిహోవాచైషవైబహులఆత్మావైశ్వాన
రోయంత్వమాత్మానముపాస్సేతస్మాత్త్వంబహులోఽసిప్రజయాచధనేన
చ॥౧॥అత్స్యన్నంపశ్యసిప్రియమత్త్యన్నంపశ్యతిప్రియంభవత్యస్య బ్ర
హ్మవర్చసంకులేయఏతమేవమాత్మానం వైశ్వానరముపాస్తేసందేహస్త్వే
ష ఆత్మనఇతి హోవాచ సందేహస్తేవ్యశీర్యద్యన్మాంనాగమిష్యఇతి॥ ౨ ॥

—* ఇతి పంచమప్రపాఠకే పంచదశః ఖండః*—

అథహోవాచ బుడిలమాశ్వతరాశ్విం వైయాఘ్రపద్యకం త్వమాత్మా
నముపాస్సఇత్యపఏవభగవో రాజన్నితి హోవాచైషవై రయిరాత్మా వై
శ్వానరోయంత్వమాత్మానముపాస్సేతస్మాత్త్వగ్ రయిమాన్ పుష్టిమాన
సి ॥ ౧ ॥ అత్స్యన్నంపశ్యసి ప్రియమత్త్యన్నం పశ్యతి ప్రియంభవ
త్యస్య బ్రహ్మవర్చసంకులేయ ఏతమేవ మాత్మానంవైశ్వానరముపాస్తే
వస్తిస్త్వేషఆత్మనఇతిహోవాచ వస్తిస్తేవ్యభేత్స్యద్యన్మాంనాగమిష్యఇ
తి ॥ ౨ ॥ —*ఇతి షోడశః ఖండః*—

అథహోవాచోద్దాలకమారుణింగౌతమకంత్వమాత్మానముపాస్సఇ
తి పృథివీమేవభగవో రాజన్నితిహోవాచైషవైప్రతిష్ఠాత్మా వైశ్వానరో
యంత్వమాత్మానముపాస్సేతస్మాత్త్వంప్రతిష్ఠితోఽసిప్రజయాచపశుభిశ్చ॥
అత్స్యన్నంపశ్యసిప్రియమత్త్యన్నంపశ్యతిప్రియంభవత్యస్య బ్రహ్మవర్చ
సంకులే యఏతమేవమాత్మానం వైశ్వానరముపాస్తేపాదౌత్వేతావా

త్మన ఇతి హోవాచ పాదౌ తే వ్యమ్లాస్యేతాం యన్మాం నాగమిష్య ఇతి ॥ ౨ ॥

——*ఇతి పంచమప్రపాఠకే సప్తదశఃఖండః*——

తాన్హోవాచైతే వై ఖలు యూయం పృథగివేమమాత్మానం వైశ్వానరం విద్వాంసోఽన్నమత్థ యస్త్వేతమేవం ప్రాదేశమాత్రమభివిమానమాత్మానం వైశ్వానరముపాస్తే స సర్వేషు లోకేషు సర్వేషు భూతేషు సర్వేష్వాత్మస్వన్నమత్తి ॥ ౧ ॥ తస్య హ వా ఏతస్యాత్మనో వైశ్వానరస్య మూర్ధైవ సుతేజాశ్చక్షుర్విశ్వరూపః ప్రాణః పృథగ్వర్త్మాత్మా* సందేహో బహులో వస్తిరేవ రయిః పృథివ్యేవ పాదావుర ఏవ వేదిర్లోమాని బర్హిర్హృదయం గార్హపత్యో మనోఽన్వాహార్యపచన ఆస్యమాహవనీయః ॥ ౨ ॥

——*ఇత్యష్టాదశఃఖండః*——

తద్యద్భక్తం ప్రథమమాగచ్ఛేత్తద్ధోమీయం స యాం ప్రథమామాహుతిం జుహుయాత్తాం జుహుయాత్ప్రాణాయ స్వాహేతి ప్రాణస్తృప్యతి ॥ ౧ ॥ ప్రాణే తృప్యతి చక్షుస్తృప్యతి చక్షుషి తృప్యత్యాదిత్యస్తృప్యత్యాదిత్యే తృప్యతి ద్యౌస్తృప్యతి దివి తృప్యంత్యాం యత్కించ ద్యౌశ్చాదిత్యశ్చాధితిష్ఠతస్తత్తృప్యతి తస్యానుతృప్తిం తృప్యతి ప్రజయా పశుభిరన్నాద్యేన తేజసా బ్రహ్మవర్చసేనేతి ॥ ౨ ॥

——ఇత్యేకోనవింశఃఖండః——

అథ యాం ద్వితీయాం జుహుయాత్తాం జుహుయాద్వ్యానాయ స్వాహేతి వ్యానస్తృప్యతి ॥ ౧ ॥ వ్యానే తృప్యతి శ్రోత్రం తృప్యతి శ్రోత్రే తృప్యతి చంద్రమాస్తృప్యతి చంద్రమసి తృప్యతి దిశస్తృప్యంతి దిక్షు తృప్యంతీషు యత్కించ దిశశ్చంద్రమాశ్చాధితిష్ఠంతి తత్తృప్యతి తస్యానుతృప్తిం తృప్యతి ప్రజయా పశుభిరన్నాద్యేన తేజసా బ్రహ్మవర్చసేనేతి ॥ ౨ ॥

——*ఇతి వింశఃఖండః*——

అథ యాం తృతీయాం జుహుయాత్తాం జుహుయాదపానాయ స్వాహేత్యపానస్తృప్యతి ॥ ౧ ॥ అపానే తృప్యతి వాక్తృప్యతి వాచి తృప్యంత్యాం

---

* పృథగ్వర్త్మానం దేహ ఇతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

త్వా మగ్ని స్తృప్యత్యగ్నౌ తృప్యతి పృథివీ తృప్యతి పృథివ్యాం తృప్యం
త్యాం యత్కించ పృథివీ చాగ్నిశ్చాధితిష్ఠత స్తత్తృప్యతి తస్యానుతృప్తిం
తృప్యతి ప్రజయా పశుభిరన్నాద్యేన తేజసా బ్రహ్మవర్చసేనేతి ॥ ౨ ॥

——*ఇతి పంచమ ప్రపాఠకే ఏకవింశః ఖండః*——

అథ యాం చతుర్థీం జుహుయాత్తాం జుహుయాత్సమానాయ స్వా
హేతి సమాన స్తృప్యతి ॥ ౧ ॥ సమానే తృప్యతి మన స్తృప్యతి మనసి
తృప్యతి పర్జన్య స్తృప్యతి పర్జన్యే తృప్యతి విద్యుత్తృప్యతి విద్యుతి
తృప్యంత్యాం యత్కించ విద్యుచ్చ పర్జన్యశ్చాధితిష్ఠత స్తత్తృప్యతి త
స్యానుతృప్తిం తృప్యతి ప్రజయా పశుభిరన్నాద్యేన తేజసా బ్రహ్మవర్చసే
నేతి ॥ ౨ ॥ ——*ఇతి పంచమ ప్రపాఠకే ద్వావింశః ఖండః*——

అథ యాం పంచమీం జుహుయాత్తాం జుహుయాదుదానాయ స్వాహే
త్యుదాన స్తృప్యతి ॥ ౧ ॥ ఉదానే తృప్యతి వాయు స్తృప్యతి వాయౌ
తృప్యత్యాకాశ స్తృప్యత్యాకాశే తృప్యతి యత్కించ వాయుశ్చా
కాశశ్చాధితిష్ఠత స్తత్తృప్యతి తస్యానుతృప్తిం తృప్యతి ప్రజయా పశుభి
రన్నాద్యేన తేజసా బ్రహ్మవర్చసేనేతి ॥ ౨ ॥ ఇతి త్రయోవింశః ఖండః

స య ఇదమవిద్వానగ్నిహోత్రం జుహోతి యథాంగారానపోహ్య
భస్మని జుహుయాత్తాదృక్తత్స్యాత్ ॥ ౧ ॥ అథ య ఏతదేవం విద్వాన
గ్నిహోత్రం జుహోతి తస్య సర్వేషు లోకేషు సర్వేషు భూతేషు సర్వేష్వా
త్మసు హుతం భవతి ॥ ౨ ॥ తద్యథేషీకతూలమగ్నౌ ప్రోతం ప్రదూయేతై
వగ్ం హాస్య సర్వే పాప్మానః ప్రదూయంతే య ఏతదేవం విద్వానగ్నిహో
త్రం జుహోతి ॥ 3 ॥ తస్మాదు హైవంవిద్యద్యపి చండాలాయోచ్ఛిష్టం ప్ర
యచ్ఛేదాత్మని హైవాస్య తద్వైశ్వానరే హుతగ్ం స్యాదితి ॥ తదేష శ్లోకః ॥ య
థేహ క్షుధితా బాలా మాతరం పర్యుపాసత । ఏవగ్ం సర్వాణి భూతా
న్యగ్నిహోత్రముపాసత ఇత్యగ్నిహోత్రముపాసత ఇతి ॥ ఇతి చతుర్వింశః ॥

ఛాందోగ్యోపనిషది పంచమః ప్రపాఠకస్సమాప్తః

అథ షష్ఠప్రపాఠకః

హరిః ఓమ్ ॥ శ్వేతకేతుర్హారుణేయ ఆస తగ్ం హ పితోవాచ శ్వేతకే
తో వస బ్రహ్మచర్యం న వై సోమ్యాస్మత్కులీనోఽననూచ్య బ్రహ్మబంధు
రివ భవతీతి ॥ ౧ ॥ స హ ద్వాదశవర్ష ఉపేత్య చతుర్విగ్ంశతివర్షః స
ర్వాన్వేదానధీత్య మహామనా అనూచానమానీ స్తబ్ధ ఏయాయ తగ్ం హ పి
తోవాచ ॥ ౨ ॥ శ్వేతకేతో యన్ను సోమ్యేదం మహామనా అనూచాన
మానీ స్తబ్ధోఽస్యుత తమాదేశమప్రాక్ష్యో యేనాశ్రుతగ్ం శ్రుతం భవత్యమ
తం మతమవిజ్ఞాతం విజ్ఞాతమితి కథం ను భగవస్స ఆదేశో భవతీతి ॥ ౩ ॥
యథా సోమ్యైకేన మృత్పిండేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతగ్ం స్యాద్వాచా
రంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం ॥ ౪ ॥ యథా సో
మ్యైకేన లోహమణినా సర్వం లోహమయం విజ్ఞాతగ్ం స్యాద్వాచారం
భణం వికారో నామధేయం లోహమిత్యేవ సత్యం ॥ ౫ ॥ యథా సో
మ్యైకేన నఖనికృంతనేన సర్వం కార్ష్ణాయసం విజ్ఞాతగ్ం స్యాద్వాచారం
భణం వికారో నామధేయం కృష్ణాయసమిత్యేవ సత్యమేవగ్ం సోమ్య స
ఆదేశో భవతీతి ॥ ౬ ॥ న వై నూనం భగవంతస్త ఏతదవేదిషుర్యద్ధ్యేతదవే
దిష్యన్ కథం మే నావక్ష్యన్నితి భగవాగ్ంస్త్వేవ మే తద్బ్రవీత్వితి తథా
సోమ్యేతి హోవాచ ॥ —ఇతి ప్రథమః ఖండః—

సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయం తద్ధైక ఆహురసదేవే
దమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయం తస్మాదసతస్సజ్జాయత ॥ ౧ ॥ కుతస్తు
ఖలు సోమ్యైవగ్ం స్యాదితి హోవాచ కథమసతస్సజ్జాయేతేతి సత్త్వేవ సో
మ్యేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయం ॥ ౨ ॥ * తదైక్షత బహు స్యాం ప్రజా
యేయేతి తత్తేజోఽసృజత తత్తేజ ఐక్షత బహు స్యాం ప్రజాయేయేతి త
దపోఽసృజత తస్మాద్యత్ర క్వ చ శోచతి స్వేదతే వా పురుషస్తేజస ఏవ త

* యత్ర క్వచన శోచతీతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

దధ్యాపో జాయంతే ‖ ౩ ‖ తా ఆప ఐక్షంత బహ్వ్యః స్యామ ప్రజాయేమహీతి తా అన్నమసృజంత తస్మాద్యత్ర క్వ చ వర్షతి తదేవ భూయిష్ఠమన్నం భవత్యద్భ్య ఏవ తదధ్యన్నాద్యం జాయతే ‖ ఇతి ద్వితీయః

తేషాం ఖల్వేషాం భూతానాం త్రీణ్యేవ బీజాని భవంత్యాండజం జీవజముద్భిజ్జమితి ‖ ౧ ‖ సేయం దేవతైక్షత హంతాహమిమాస్తిస్రో దేవతా అనేన జీవేనాత్మనానుప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణీతి ‖ ౨ ‖

తాసాం త్రివృతం త్రివృతమేకైకాం కరవాణీతి సేయం దేవతేమాస్తిస్రో దేవతా అనేనైవ జీవేనాత్మనానుప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరోత్ ‖ తాసాం త్రివృతం త్రివృతమేకైకామకరోద్యథా తు ఖలు సోమ్యేమాస్తిస్రో దేవతాస్త్రివృత్త్రివృదేకైకా భవతి తన్మే విజానీహీతి ‖ ౪ ‖ * *

—*ఇతి షష్ఠప్రపాఠకే తృతీయః ఖండః*—

యదగ్నే రోహితꣳ రూపం తేజసస్తద్రూపం యచ్ఛుక్లం తదపాం యత్కృష్ణం తదన్నస్యాపాగాదగ్నేరగ్నిత్వం వాచారంభణం వికారో నామధేయం త్రీణి రూపాణీత్యేవ సత్యమ్ ‖ ౧ ‖ యదాదిత్యస్య రోహితꣳ రూపం తేజసస్తద్రూపం యచ్ఛుక్లం తదపాం యత్కృష్ణం తదన్నస్యాపాగాదాదిత్యాదాదిత్యత్వం వాచారంభణం వికారో నామధేయం త్రీణి రూపాణీత్యేవ సత్యం ‖ ౨ ‖ యచ్చంద్రమసో రోహితꣳ రూపం తేజసస్తద్రూపం యచ్ఛుక్లం తదపాం యత్కృష్ణం తదన్నస్యాపాగాచ్చంద్రాచ్చంద్రత్వం వాచారంభణం వికారో నామధేయం త్రీణి రూపాణీత్యేవ సత్యమ్ ‖ ౩ ‖ యద్విద్యుతో రోహితꣳ రూపం తేజసస్తద్రూపం యచ్ఛుక్లం తదపాం యత్కృష్ణం తదన్నస్యాపాగాద్విద్యుతో విద్యుత్త్వం వాచారంభణం వికారో నామధేయం త్రీణి రూపాణీత్యేవ సత్యం ‖ ౪ ‖ ఏతద్ధ స్మ వై తద్విద్వాꣳస ఆహుః పూర్వే మహాశాలా మహాశ్రోత్రియా న నోఽద్య కశ్చనాశ్రుతమమతమవిజ్ఞాతముదాహరిష్యతీతి హ్యేభ్యో విదాంచక్రుః ‖ ౫ ‖ యదు రోహితమివాభూదితి తేజసస్త

రూపమితి తద్విదాంచక్రుః యదుశుక్లమివాభూదిత్యపాగ్ంరూపమితి తద్విదాంచక్రుర్యదుకృష్ణమివాభూదిత్యన్నస్య రూపమితి తద్విదాంచక్రుః ॥ ౬ ॥ యద్వవిజ్ఞాతమివాభూదిత్యేతాసామేవదేవతానాగ్ంసమాసఇతి తద్విదాంచక్రుర్యథాతుఖలుసోమ్యేమాస్తిస్రో దేవతాః పురుషం ప్రాప్యత్రివృత్త్రివృదేకైకాభవతితన్మేవిజానీహీతి ॥ ౭ ॥ ఇతిచతుర్థః॥

అన్నమశితం త్రేధావిధీయతే తస్యయఃస్థవిష్ఠోధాతుస్తత్పురీషంభవతియోమధ్యమస్తన్మాగ్ంసంయోఽణిష్ఠస్తన్మనః ॥ ౧ ॥ ఆపఃపీతాస్త్రేధావిధీయంతే తాసాంయఃస్థవిష్ఠోధాతుస్తన్మూత్రంభవతి యోమధ్యమస్తల్లోహితంయోఽణిష్ఠస్సప్రాణః ॥ ౨ ॥ తేజోఽశితం త్రేధావిధీయతే తస్యయఃస్థవిష్ఠోధాతుస్తదస్థిభవతి యోమధ్యస్సమజ్జాయోఽణిష్ఠస్సావాక్ ॥ ౩ ॥ అన్నమయగ్ంహిసోమ్యమనఆపోమయః ప్రాణస్తేజోమయీవాగితిభూయఏవమాభగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితితథాసోమ్యేతి హోవాచ ॥ ౪ ॥ —*ఇతి పంచమఃఖండః*—

దధ్నస్సోమ్యమథ్యమానస్యయోఽణిమాసఊర్ధ్వస్సముదీషతి తత్సర్పిర్భవతి ॥ ౧ ॥ ఏవమేవఖలుసోమ్యాన్నస్యాశ్యమానస్యయోఽణిమాసఊర్ధ్వస్సముదీషతితన్మనోభవతి ॥ ౨ ॥ అపాగ్ంసోమ్యపీయమానానాంయోఽణిమాసఊర్ధ్వస్సముదీషతిసప్రాణోభవతి ॥ ౩ ॥ తేజసస్సోమ్యాశ్యమానస్యయోఽణిమాసఊర్ధ్వస్సముదీషతిసావాగ్భవతి ॥ ౪ ॥ అన్నమయగ్ంహి సోమ్యమనఆపోమయః ప్రాణస్తేజోమయీ వాగితిభూయఏవమాభగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితితథాసోమ్యేతిహోవాచ ॥ ౫ ॥ —*ఇతి షష్ఠఃఖండః*—

షోడశకలస్సోమ్యపురుషఃపంచదశాహానిమాశీఃకామమపఃపిబాపోమయః ప్రాణోనపిబతోవిచ్ఛేత్స్యతఇతి ॥ ౧ ॥ సహపంచదశాహానినాశాథహైనముపససాదకింబ్రవీమిభోఇత్యృచస్సోమ్యయజూగ్ంషి సామానీతిసహోవాచనవైమాప్రతిభాంతిభోఇతి ॥ ౨ ॥ తగ్ంహోవాచయ

థా సోమ్య మహతో౽భ్యాహితస్యైకో౽ఙ్గారః ఖద్యోతమాత్రః పరిశిష్ట స్స్యాత్తేన తతో౽పి న బహు దహేదేవగ్ం సోమ్య తే షోడశానాం కలానామేకా కలాతిశిష్టా స్యాత్తయైతర్హి వేదాన్నానుభవస్యశానాథ మే విజ్ఞాస్యసీతి ॥ ౩ ॥ స హాశాథ హైనముపససాద తగ్ం హ యత్కించ పప్రచ్ఛ సర్వగ్ం హ ప్రతిపేదే తగ్ం హోవాచ ॥ ౪ ॥ * యథా సోమ్య మహతో౽భ్యాహితస్యైకమంగారం ఖద్యోతమాత్రం పరిశిష్టం తం తృణైరుపసమాధాయ ప్రజ్వాలయేత్తేన తతో౽పి బహు దహేత్ ॥ ౫ ॥ ఏవగ్ం సోమ్య తే షోడశానాం కలానామేకా కలాతిశిష్టాభూత్సాన్నేనోప సమాహితా ప్రాజ్వాలీత్తయైతర్హి వేదాననుభవస్యన్నమయగ్ం హి సోమ్య మన ఆపోమయః ప్రాణస్తేజోమయీ వాగితి తద్ధాస్య విజజ్ఞావితి విజజ్ఞావితి ॥ ౬ ॥ * * *

——*ఇతి షష్ఠప్రపాఠకే సప్తమః ఖండః*——

ఉద్దాలకో హారుణిశ్శ్వేతకేతుం పుత్రమువాచ స్వప్నాన్తం మే సోమ్య విజానీహీతి యత్రైతత్పురుషస్స్వపితి నామ సతా సోమ్య తదా సంపన్నో భవతి స్వమపీతో భవతి తస్మాదేనగ్ం స్వపితీత్యాచక్షతే స్వగ్ం హ్యపీతో భవతి ॥ ౧ ॥ స యథా శకునిస్సూత్రేణ ప్రబద్ధో దిశం దిశం పతిత్వా౽న్యత్రాయతనమలబ్ధ్వా బంధనమేవోపశ్రయత ఏవమేవ ఖలు సోమ్య తన్మనో దిశం దిశం పతిత్వా౽న్యత్రాయతనమలబ్ధ్వా ప్రాణమేవోపశ్రయతే ప్రాణబంధనగ్ం హి సోమ్య మన ఇతి ॥ ౨ ॥ అశనాపిపాసే మే సోమ్య విజానీహీతి యత్రైతత్పురుషో౽శిశిషతి నామాప ఏవ తదశితం నయంతే తద్యథా గోనాయో౽శ్వనాయః పురుషనాయ ఇత్యేవం తదప ఆచక్షతే౽శనాయేతి తత్రైతచ్ఛుంగముత్పతితగ్ం సోమ్య విజానీహి నేదమమూలం భవిష్యతీతి ॥ ౩ ॥ తస్య క్వ మూలగ్ం స్యాదన్యత్రాన్నాదేవమేవ ఖలు సోమ్యాన్నేన శుంగేనాపో మూలమన్విచ్ఛాద్భిస్సోమ్య శుంగేన తేజో మూలమన్విచ్ఛ తేజసా సోమ్య శుంగేన సన్మూలమన్విచ్ఛ సన్మూలాస్సో

* ప్రాజ్వాలయేదితి రంగరామానుజీయః పాఠః ॥

మ్యేమాస్సర్వాః ప్రజాస్సదాయతనాస్సత్ప్రతిష్ఠాః ॥ ౪ ॥ అథ య
త్రైతత్పురుషః పిపాసతి నామ తేజ ఏవ తత్పీతం నయతే తద్యథా గోనా
యోఽశ్వనాయః పురుషనాయ ఇత్యేవం తత్తేజ ఆచష్ట ఉదన్యేతి తత్రై
తదేవ శుంగముత్పతితగ్ం సోమ్య విజానీహి నేదమమూలం భవిష్యతీతి ॥
౫ ॥ తస్య క్వ మూలగ్ం స్యాదన్యత్రాద్భ్యోఽద్భిః సోమ్య శుంగేన తేజో మూ
లమన్విచ్ఛ తేజసా సోమ్య శుంగేన సన్మూలమన్విచ్ఛ సన్మూలాః సోమ్యే
మాస్సర్వాః ప్రజాస్సదాయతనాస్సత్ప్రతిష్ఠా యథా తు ఖలు సోమ్యే
మాస్తిస్రో దేవతాః పురుషం ప్రాప్య త్రివృత్త్రివృదేకైకా భవతి తదుక్తం
పురస్తాదేవ భవత్యస్య సోమ్య పురుషస్య ప్రయతో వాఙ్మనసి సంపద్య
తే మనః ప్రాణే ప్రాణస్తేజసి తేజః పరస్యాం దేవతాయాం స య ఏ
షోఽణిమా ॥ ౬ ॥ ఐతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వం తత్సత్యగ్ం స ఆత్మా తత్త్వ
మసి శ్వేతకేతో ఇతి భూయ ఏవ మా భగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథా సో
మ్యేతి హోవాచ ॥ ౭ ॥ ——* ఇత్యష్టమః ఖండః *——

యథా సోమ్య మధు మధుకృతో నిస్తిష్ఠంతి నానాత్యయానాం వృక్షా
ణాగ్ం రసాన్ సమవహారమేకతాగ్ం రసం గమయంతి ॥ ౧ ॥ తే యథా త
త్ర న వివేకం లభంతేఽముష్యాహం వృక్షస్య రసోఽస్మ్యముష్యాహం వృక్ష
స్య రసోఽస్మీత్యేవమేవ ఖలు సోమ్యేమాస్సర్వాః ప్రజాస్సతి సంపద్య న విదుః
సతి సంపద్యామహ ఇతి ॥ ౨ ॥ త ఇహ వ్యాఘ్రో వా సిగ్ంహో వా వృకో వా
వరాహో వా కీటో వా పతంగో వా దగ్ంశో వా మశకో వా యద్యద్భవంతి
తదాభవంతి ॥ ౩ ॥ స య ఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వం తత్సత్యగ్ం
స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో ఇతి భూయ ఏవ మా భగవాన్ విజ్ఞాప
యత్వితి తథా సోమ్యేతి హోవాచ ॥ —ఇతి నవమః ఖండః— ॥

ఇమాః సోమ్య నద్యః పురస్తాత్ప్రాచ్యస్స్యందంతే పశ్చాత్ప్రతీచ్యా
స్తాస్సముద్రాత్సముద్రమేవాపియంతి స సముద్ర ఏవ భవతి తా యథా త
త్ర న విదురియమహమస్మీయమహమస్మీతి ॥ ౧ ॥ ఏవమేవ ఖలు సోమ్యే

మాస్సర్వాః ప్రజాస్సతఆగమ్య నవిదుస్సతఆగచ్ఛామహఇతి తఇహ వ్యాఘ్రోవాసిగ్ంహోవా వృకోవా వరాహోవా కీటోవా పతంగోవా దగ్ంశోవా మశకోవాయద్యద్భవంతి తదాభవంతి ॥ ౨ ॥ సయఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వం తత్సత్యగ్ంసఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో ఇతిభూయఏవ మాభగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథాసోమ్యేతిహోవాచ ॥

—ఇతి దశమఃఖండః—

అస్యసోమ్యమహతోవృక్షస్య యోమూలేఽభ్యాహన్యాజ్జీవన్ స్రవేద్యోమధ్యేఽభ్యాహన్యాజ్జీవన్ స్రవేద్యోఽగ్రేఽభ్యాహన్యాజ్జీవన్ స్రవేత్సఏషజీవేనాత్మనానుప్రభూతః పేపీయమానో మోదమానస్తిష్ఠతి ॥౧॥ తస్యయదేకాగ్ంశాఖాం జీవోజహాత్యథసాశుష్యతిద్వితీయాం జహాత్యథ సాశుష్యతి తృతీయాంజహాత్యథసాశుష్యతి సర్వాంజహాతి సర్వశ్శుష్యత్యేవమేవఖలుసోమ్యవిద్ధీతిహోవాచ ॥ ౨ ॥ జీవాపేతంవావకిలేదం మ్రియతేనజీవోమ్రియతఇతిసయఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ంసర్వంతత్సత్యగ్ం సఆత్మాతత్త్వమసి శ్వేతకేతోఇతి భూయఏవ మాభగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితితథాసోమ్యేతిహోవాచ ॥ ౩ ॥ ఇత్యేకాదశఃఖండః ॥

న్యగ్రోధఫలమతఆహరేతీదంభగవఇతి భింధీతిభిన్నం భగవఇతి కిమత్రపశ్యసీత్యణ్వ్యఇవేమాధానాభగవఇత్యాసామంగైకాం భింధీతిభిన్నాభగవఇతి కిమత్రపశ్యసీతి నకించన భగవఇతి ॥ ౧ ॥ తగ్ంహోవాచ యంవైసోమ్యైతమణిమానం ననిభాలయసఏతస్యవైసోమ్యైషోఽణిమ్నఏవం మహాన్న్యగ్రోధస్తిష్ఠతి ॥ ౨ ॥ శ్రద్ధత్స్వ సోమ్యేతి సయఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ంసర్వం తత్సత్యగ్ంసఆత్మా తత్త్వమసిశ్వేతకేతో ఇతి భూయఏవమాభగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథాసోమ్యేతి హోవాచ ॥ ౩ ॥

—ఇతి ద్వాదశఃఖండః—

లవణమేతదుదకేఽవధాయాథమాప్రాతరుపసీదథాఇతిసహతథాచకారతగ్ంహోవాచ యద్దోషాలవణముదకేఽవాధాఅంగతదాహరేతి త

ద్ధావమృశ్యనవివేద యథావిలీనమేవాంగ ॥ ౧ ॥ *అస్యాంతాదాచా మేతికథమితిలవణమితిమధ్యాదాచామేతికథమితిలవణమిత్యంతాదాచా మేతి కథమితి లవణమిత్యభిప్రాస్యైతదథమోపసీదథాఇతి తద్ధ తథాచకార తచ్ఛశ్వత్సంవర్తతే తగ్ంహోవాచాత్రవావకిల సత్సోమ్యనని భాలయసేఽత్రైవకిలేతి ॥ ౨ ॥ సయఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ంసర్వం తత్సత్యగ్ం సఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతోఇతి భూయఏవ మాభగవాన్ విజ్ఞాపయత్విత తథాసోమ్యేతిహోవాచ ॥ ౩ ॥

—ఇతి త్రయోదశఃఖండః —

యథా సోమ్యపురుషం గంధారేభ్యోఽభినద్ధాక్షమానీయతంతతోఽతిజనేవిసృజేత్సయథాతత్ర ప్రాఙ్వోదఙ్వాధరాఙ్వా ప్రధ్మాయీతాభినద్ధాక్ష ఆనీతోఽభినద్ధాక్షోవిసృష్టః ॥ ౧ ॥ తస్యయథాభినహనం ప్రముచ్యప్రబ్రూయాదేతాం దిశంగంధారాఏతాందిశం వ్రజేతిసగ్రామాద్గ్రామంపృచ్ఛన్ పండితోమేధావీగంధారానేవోపసంపద్యేతైవమేవేహాచార్యవాన్ పురుషోవేదతస్య తావదేవచిరం యావన్నవిమోక్ష్యేఽథ సంపత్స్యఇతి ॥ ౨ ॥ సయఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ంసర్వం తత్సత్యగ్ంసఆత్మా తత్త్వమసిశ్వేతకేతోఇతి భూయఏవ మాభగవాన్విజ్ఞాపయత్వితి తథాసోమ్యేతిహోవాచ ॥ ౩ ॥ ఇతి చతుర్దశఃఖండః ॥

పురుషగ్ంసోమ్యోపతాపినంజ్ఞాతయఃపర్యుపాసతే జానాసి మాం జానాసిమామితి తస్య యావన్నవాఙ్మనసి సంపద్యతే మనఃప్రాణేప్రాణస్తేజసి తేజఃపరస్యాందేవతాయాం తావజ్జానాతి ॥ ౧ ॥ అథ యదాఽస్యవాఙ్మనసిసంపద్యతే మనఃప్రాణే ప్రాణస్తేజసి తేజఃపరస్యాం దేవతాయామథనజానాతి ॥ ౨ ॥ సయఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ంసర్వం తత్సత్యగ్ం సఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతోఇతి భూయఏవమాభగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథాసోమ్యేతిహోవాచ ॥ ౩ ॥ ఇతి పంచదశఃఖండః ॥

---

* అథాస్యాదాచామేతి రంగరామానుజీయఃపాఠః ॥

పురుషగ్ం సోమ్యోత హస్తగృహీతమానయంత్యపహార్షీత్ స్తేయమకార్షీత్పరశుమస్మై తపతేతి స యది తస్య కర్తా భవతి తత ఏవానృతమాత్మానం కురుతే సోఽనృతాభిసంధోఽనృతేనాత్మానమంతర్ధాయ పరశుం తప్తం ప్రతిగృహ్ణాతి స దహ్యతేఽథ హన్యతే ॥ ౧ ॥ అథ యది తస్యాకర్తా భవతి తత ఏవ సత్యమాత్మానం కురుతే స సత్యాభిసంధస్సత్యేనాత్మానమంతర్ధాయ పరశుం తప్తం ప్రతిగృహ్ణాతి స న దహ్యతేఽథ ముచ్యతే ॥ ౨ ॥ స యథా తత్ర నాదాహ్యేతైతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వం తత్సత్యగ్ం స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో ఇతి తద్ధాస్య విజజ్ఞావితి విజజ్ఞావితి ॥

ఇతి షోడశః ఖండః.

ఛాందోగ్యోపనిషది షష్ఠః ప్రపాఠకస్సమాప్తః

అథ సప్తమః ప్రపాఠకః .

హరిః ఓమ్ ॥ అధీహి భగవ ఇతి హోపససాద సనత్కుమారం నారదస్తగ్ం హోవాచ యద్వేత్థ తేన మోపసీద తతస్త ఊర్ధ్వం వక్ష్యామీతి ॥ ౧ ॥

స హోవాచర్గ్వేదం భగవోఽధ్యేమి యజుర్వేదగ్ం సామవేదమాథర్వణం చతుర్థమితిహాసపురాణం పంచమం వేదానాం వేదం పిత్ర్యగ్ం రాశిం దైవం నిధిం వాకోవాక్యమేకాయనం దేవవిద్యాం బ్రహ్మవిద్యాం భూతవిద్యాం క్షత్రవిద్యాం నక్షత్రవిద్యాగ్ం సర్పదేవజనవిద్యామేతద్భగవోఽధ్యేమి ॥ ౨ ॥ సోఽహం భగవో మంత్రవిదేవాస్మి నాత్మవిచ్ఛ్రుతగ్ం హ్యేవ మే భగవద్దృశేభ్యస్తరతి శోకమాత్మవిదితి సోఽహం భగవశ్శోచామి తం మా భగవాన్ శోకస్య పారం తారయత్వితి తగ్ం హోవాచ యద్వై కించైతదధ్యగీష్ఠా నామైవైతత్ ॥ ౩ ॥ నామ వా ఋగ్వేదో యజుర్వేదస్సామవేద ఆథర్వణశ్చతుర్థ ఇతిహాసపురాణః పంచమో వేదానాం వేదః పిత్ర్యో రాశిర్దైవో నిధిర్వాకోవాక్యమేకాయనం దేవవిద్యా బ్ర

హ్మవిద్యాభూతవిద్యాక్షత్రవిద్యానక్షత్రవిద్యాసర్పదేవజనవిద్యా నా
మైవైతన్నామోపాస్స్వేతి ॥ ౪ ॥ సయో నామ బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యావ
న్నామ్నో గతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి యో నామ బ్రహ్మేత్యు
పాస్తే౽స్తి భగవో నామ్నో భూయ ఇతి నామ్నో వావ భూయో౽స్తీతి త
న్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి ॥ ౫ ॥ —*ఇతి ప్రథమః ఖండః*—

వాగ్వావ నామ్నో భూయసీ వాగ్వా ఋగ్వేదం విజ్ఞాపయతి యజుర్వే
దగ్ం సామవేదమాథర్వణం చతుర్థమితిహాసపురాణం పంచమం వేదా
నాం వేదం పిత్ర్యగ్ం రాశిం దైవం నిధిం వాకోవాక్యమేకాయనం దేవవి
ద్యాం బ్రహ్మవిద్యాం భూతవిద్యాం క్షత్రవిద్యాం నక్షత్రవిద్యాగ్ం సర్ప
దేవజనవిద్యాం దివం చ పృథివీం చ వాయుం చాకాశం చాపశ్చ తేజశ్చ దే
వాగ్ంశ్చ మనుష్యాగ్ంశ్చ పశూగ్ంశ్చ వయాగ్ంసి చ తృణవనస్పతీఞ్ఛ్వాపదా
న్యాకీటపతంగపిపీలికం ధర్మం చాధర్మం చ సత్యం చానృతం చ సాధు
చాసాధు చ హృదయజ్ఞం చాహృదయజ్ఞం చ యద్వై వాఙ్నాభవిష్యన్న
ధర్మో నాధర్మో వ్యజ్ఞాపయిష్యన్న సత్యం నానృతం న సాధు నాసాధు న
హృదయజ్ఞో నాహృదయజ్ఞో వాగేవైతత్సర్వం విజ్ఞాపయతి వాచముపా
స్స్వేతి ॥ ౧ ॥ సయో వాచం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యావద్వాచో గతం తత్రా
స్య యథా కామచారో భవతి యో వాచం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే౽స్తి భగవో
వాచో భూయ ఇతి వాచో వావ భూయో౽స్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి ॥ ౨ ॥

—*ఇతి సప్తమప్రపాఠకే ద్వితీయః ఖండః*—

మనో వావ వాచో భూయో యథా వై ద్వే వామలకే ద్వే వా కోలే ద్వౌ వా
క్షౌ ముష్టిరనుభవత్యేవం వాచం చ నామ చ మనో౽నుభవతి సయదా
మనసా మనస్యతి మంత్రానధీయీయేత్యథాధీతే కర్మాణి కుర్వీయేత్యథ
కురుతే పుత్రాగ్ంశ్చ పశూగ్ంశ్చేచ్ఛేయేత్యథేచ్ఛత ఇమం చ లోకమముం
చేచ్ఛేయేత్యథేచ్ఛతే మనో హ్యాత్మా మనో హి లోకో మనో హి బ్రహ్మ మన ఉ
పాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥ సయో మనో బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యావన్మనసో గతం త

త్రాస్య యథా కామచారో భవతి యో మనో బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవో
మనసో భూయ ఇతి మనసో వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్బ్రవీత్వితి॥ ౨

—*ఇతి సప్తమప్రపాఠకే తృతీయఃఖండః*—

సంకల్పో వావ మనసో భూయాన్యదా వై సంకల్పయతేఽథ మనస్యత్య
థ వాచమీరయతి తాము నామ్నీరయతి నామ్ని మంత్రా ఏకం భవంతి మం
త్రేషు కర్మాణి ॥ ౧ ॥ తాని హ వా ఏతాని సంకల్పైకాయనాని సంక
ల్పాత్మకాని సంకల్పే ప్రతిష్ఠితాని సమక్లృపతాం ద్యావాపృథివీ సమక
ల్పేతాం వాయుశ్చాకాశంచ సమకల్పంతామాపశ్చ తేజశ్చ తేషాగ్ం సం
క్లృప్త్యై వర్షగ్ం సంకల్పతే వర్షస్య సంక్లృప్త్యా అన్నగ్ం సంకల్పతేఽన్న
స్య సంక్లృప్త్యై ప్రాణాస్సంకల్పంతే ప్రాణానాగ్ం సంక్లృప్త్యై మంత్రాస్సంక
ల్పంతే మంత్రాణాగ్ం సంక్లృప్త్యై కర్మాణి సంకల్పంతే కర్మణాగ్ం సంక్లృ
ప్త్యై లోకస్సంకల్పతే లోకస్య సంక్లృప్త్యై సర్వగ్ం సంకల్పతే స ఏష సంకల్ప
స్సంకల్పముపాస్స్వేతి ॥ ౨ ॥ స యస్సంకల్పం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే సంక్లృ
ప్తాన్వై స లోకాన్ ధ్రువాన్ ధ్రువః ప్రతిష్ఠితాన్ ప్రతిష్ఠితోఽవ్యథ
మానానవ్యథమానోఽభిసిధ్యతి యావత్సంకల్పస్య గతం తత్రాస్య య
థా కామచారో భవతి యస్సంకల్పం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవస్సంక
ల్పాద్భూయ ఇతి సంకల్పాద్వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్బ్రవీత్వితి

—*ఇతి సప్తమప్రపాఠకే చతుర్థఃఖండః*—

చిత్తం వావ సంకల్పాద్భూయో యదా వై చేతయతేఽథ సంకల్పయ
తేఽథ మనస్యత్యథ వాచమీరయతి తాము నామ్నీరయతి నామ్ని మంత్రా ఏ
కం భవంతి మంత్రేషు కర్మాణి॥౧॥ తాని హ వా ఏతాని చిత్తైకాయనాని చిత్తా
త్మాని చిత్తే ప్రతిష్ఠితాని తస్మాద్యద్యపి బహువిదచిత్తో భవతి నాయమస్తీత్యే
వైనమాహుర్యదయం వేద యద్వా అయం విద్వాన్నేత్థమచిత్తస్స్యాదిత్యథ
యద్యల్పవిచ్చిత్తవాన్ భవతి తస్మా ఏవోత శుశ్రూషంతే చిత్తగ్ం హ్యేవైషా
మేకాయనం చిత్తమాత్మా చిత్తం ప్రతిష్ఠా చిత్తముపాస్స్వేతి ॥ ౨ ॥ స

యశ్చిత్తం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే చిత్తాన్వై స లోకాన్ధ్రువాన్ధ్రువః ప్రతి
ష్ఠితాన్ప్రతిష్ఠితోఽవ్యథమానానవ్యథమానోఽభిసిధ్యతి యావచ్చిత్త
స్య గతం తత్రాస్య యథాకామచారో భవతి యశ్చిత్తం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే
ఽస్తి భగవశ్చిత్తాద్భూయ ఇతి చిత్తాద్వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్
బ్రవీత్వితి ॥ ౩ ॥ —*ఇతి పంచమః ఖండః*—

ధ్యానం వావ చిత్తాద్భూయో ధ్యాయతీవ పృథివీ ధ్యాయతీవాంతరి
క్షం ధ్యాయతీవ ద్యౌర్ధ్యాయంతీవాపో ధ్యాయంతీవ పర్వతా ధ్యాయం
తీవ దేవమనుష్యాస్తస్మాద్య ఇహ మనుష్యాణాం మహత్తాం ప్రాప్నువం
తి ధ్యానాపాదాగ్ంశా ఇవైవ తే భవంత్యథ యేఽల్పాః కలహినః పిశునా ఉప
వాదినస్తేఽథ యే ప్రభవో ధ్యానాపాదాగ్ంశా ఇవైవ తే భవంతి ధ్యాన ము
పాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥ స యో ధ్యానం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యావద్ధ్యానస్య గతం
తత్రాస్య యథాకామచారో భవతి యో ధ్యానం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భ
గవో ధ్యానాద్భూయ ఇతి ధ్యానాద్వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్ర
వీత్వితి ॥ ౨ ॥ —*ఇతి షష్ఠః ఖండః*—

విజ్ఞానం వావ ధ్యానాద్భూయో విజ్ఞానేన వా ఋగ్వేదం విజానాతి
యజుర్వేదగ్ం సామవేదమాథర్వణం చతుర్థమితిహాసపురాణం పంచ
మం వేదానాం వేదం పిత్ర్యగ్ం రాశిం దైవం నిధిం వాకోవాక్యమేకాయనం
దేవవిద్యాం బ్రహ్మవిద్యాం భూతవిద్యాం క్షత్రవిద్యాం నక్షత్రవిద్యాగ్ం
సర్పదేవజనవిద్యాం దివం చ పృథివీం చ వాయుం చాకాశం చాపశ్చ తేజ
శ్చ దేవాగ్ంశ్చ మనుష్యాగ్ంశ్చ వయాగ్ంసి చ తృణవనస్పతీఞ్ఛ్వాపదాన్యాకీ
టపతంగపిపీలికం ధర్మం చాధర్మం చ సత్యం చానృతం చ సాధు చా
సాధు చ హృదయజ్ఞం చాహృదయజ్ఞం చాన్నం చ రసం చేమం చ లోకమ
ముం చ విజ్ఞానేనైవ విజానాతి విజ్ఞానముపాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥ స యో విజ్ఞా
నం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే విజ్ఞానవతో వై స లోకాన్ జ్ఞానవతోఽభిసిధ్యతి
యావద్విజ్ఞానస్య గతం తత్రాస్య యథాకామచారో భవతి యో విజ్ఞా

నం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేస్తి భగవో విజ్ఞానాద్భూయ ఇతి విజ్ఞానాద్వావభూ
యో౽స్తీతి తన్మే భగవాన్బ్రవీత్వితి ॥ ౨ ॥ ఇతి సప్తమః ఖండః॥

బలంవావ విజ్ఞానాద్భూయో౽పి హ శతం విజ్ఞానవతామేకో బలవానా
కంపయతే స యదా బలీ భవత్యథోత్థాతా భవత్యుత్తిష్ఠన్ పరిచరితా భవ
తి పరిచరన్నుపసత్తా భవత్యుపసీదన్ద్రష్టా భవతి శ్రోతా భవతి మంతా భ
వతి బోద్ధా భవతి కర్తా భవతి విజ్ఞాతా భవతి బలేన వై పృథివీ తిష్ఠతి బలేనా
న్తరిక్షం బలేన ద్యౌర్బలేన పర్వతా బలేన దేవమనుష్యా బలేన పశవశ్చ
వయాంసి చ తృణవనస్పతయః శ్వాపదాన్యాకీటపతంగపిపీలకం బలేన
లోకస్తిష్ఠతి బలముపాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥ స యో బలం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే
యావద్బలస్య గతం తత్రాస్య యథాకామచారో భవతి యో బలం బ్రహ్మే
త్యుపాస్తే౽స్తి భగవో బలాద్భూయ ఇతి బలాద్వావ భూయో౽స్తీతి తన్మే భగ
వాన్బ్రవీత్వితి ॥ ౨ ॥ —ఇత్యష్టమః ఖండః—

అన్నం వావ బలాద్భూయస్తస్మాద్యద్యపి దశ రాత్రీర్నాశ్నీయాద్య
ద్యు హ జీవేదథవా౽ద్రష్టా౽శ్రోతా౽మంతా౽బోద్ధా౽కర్తా౽వి
జ్ఞాతా భవత్యథాన్నస్యాయై ద్రష్టా భవతి శ్రోతా భవతి మంతా భవతి
బోద్ధా భవతి కర్తా భవతి విజ్ఞాతా భవత్యన్నముపాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥ స
యో౽న్నం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే౽న్నవతో వై స లోకాన్పానవతో౽భిసిధ్య
తి యావదన్నస్య గతం తత్రాస్య యథాకామచారో భవతి యో౽న్నం బ్ర
హ్మేత్యుపాస్తే౽స్తి భగవో౽న్నాద్భూయ ఇత్యన్నాద్వావ భూయో౽స్తీతిత
న్మే భగవాన్బ్రవీత్వితి ॥ ౨ ॥ —ఇతి నవమః ఖండః—

ఆపో వావాన్నాద్భూయస్యస్తస్మాద్యదా సువృష్టిర్న భవతి వ్యాధీ
యంతే ప్రాణా అన్నం కనీయో భవిష్యతీత్యథ యదా సువృష్టిర్భవత్యానం
దినః ప్రాణా భవంత్యన్నం బహు భవిష్యతీత్యాప ఏవేమా మూర్తా యేయం
పృథివీ యదంతరిక్షం యద్ద్యౌర్యత్పర్వతా యద్దేవమనుష్యా యత్పశవశ్చ వ
యాంసి చ తృణవనస్పతయః శ్వాపదాన్యాకీటపతంగపిపీలకమాప ఏవే

మామూర్తా అప ఉపాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥ సయో౽పో బ్రహ్మేత్యుపాస్త ఆ
ప్నోతి సర్వాన్ కామాగ్ స్తృప్తిమాన్ భవతి యావదపాంగతం తత్రా
స్య యథాకామచారో భవతి యో౽పో బ్రహ్మేత్యుపాస్తే౽స్తి భగవో౽
ద్భ్యో భూయ ఇత్యద్భ్యో వావ భూయో౽స్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి ॥ ౨ ॥

——*ఇతి సప్తమ ప్రపాఠకే దశమః ఖండః*——

తేజో వావాద్భ్యో భూయస్తద్వా ఏతద్వాయుమాగృహ్యాకాశమభిత
పతి తదాహుర్నిశోచతి నితపతి వర్షిష్యతి వా ఇతి తేజ ఏవ తత్పూర్వం
దర్శయిత్వా౽థాపస్సృజతే తదేతదూర్ధ్వాభిశ్చ తిరశ్చీభిశ్చ విద్యుద్భి
రాహ్రాదాశ్చరంతి తస్మాదాహుర్విద్యోతతే స్తనయతి వర్షిష్యతి వా ఇతి తే
జ ఏవ తత్పూర్వం దర్శయిత్వా౽థాపస్సృజతే తేజ ఉపాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥
స యస్తేజో బ్రహ్మేత్యుపాస్తే తేజస్వీ వై స తేజస్వతో లోకాన్ భాస్వతో
౽పహతతమస్కానభిసిధ్యతి యావత్తేజసో గతం తత్రాస్య యథాకామ
చారో భవతి యస్తేజో బ్రహ్మేత్యుపాస్తే౽స్తి భగవస్తేజసో భూయ ఇతి తేజ
సో వావ భూయో౽స్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి ॥ ౨ ॥ ఇత్యేకాదశః ఖండః

ఆకాశో వావ తేజసో భూయానాకాశే వై సూర్యాచంద్రమసావుభౌ
విద్యున్నక్షత్రాణ్యగ్నిరాకాశేనాహ్వయత్యాకాశేన శృణోత్యాకాశేన
ప్రతిశృణోత్యాకాశే రమత ఆకాశే న రమత ఆకాశే జాయత ఆకాశమభి
జాయత ఆకాశముపాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥ స య ఆకాశం బ్రహ్మేత్యుపాస్త ఆకా
శవతో వై స లోకాన్ ప్రకాశవతో౽సంబాధానురుగాయవతో౽భిసి
ధ్యతి యావదాకాశస్య గతం తత్రాస్య యథాకామచారో భవతి య ఆకా
శం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే౽స్తి భగవ ఆకాశాద్భూయ ఇత్యాకాశాద్వావ భూయో
౽స్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి ॥ ౨ ॥ ——*ఇతి ద్వాదశః ఖండః*——

స్మరో వావాకాశాద్భూయస్తస్మాద్యద్యపి బహవ ఆసీరన్న స్మరంతో నై
వ తే కంచన శృణుయుర్న మన్వీరన్న విజానీరన్ యదా వావ తే స్మరేయు
రథ శృణుయురథ మన్వీరన్నథ విజానీరన్ స్మరేణ వై పుత్రాన్విజానాతి స్మ

రేణ పశూన్ స్మరముపాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥ స యస్స్మరం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యావత్స్మరస్య గతం తత్రాస్య యథాకామచారో భవతి యస్స్మరం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవస్స్మరాద్భూయ ఇతి స్మరాద్వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్బ్రవీత్వితి ॥ ౨ ॥ *ఇతి త్రయోదశః ఖండః*

ఆశా వావ స్మరాద్భూయస్యాశేద్ధో వై స్మరో మంత్రానధీతే కర్మాణి కురుతే పుత్రాంశ్చ పశూంశ్చేచ్ఛత ఇమం చ లోకమముం చేచ్ఛత ఆశాముపాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥ స య ఆశాం బ్రహ్మేత్యుపాస్త ఆశయాస్య సర్వే కామాస్సమృధ్యంత్యమోఘా హాస్యాశిషో భవంతి యావదాశాయా గతం తత్రాస్య యథాకామచారో భవతి య ఆశాం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవ ఆశాయా భూయ ఇత్యాశాయా వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్బ్రవీత్వితి ॥ ౨ ॥ —*ఇతి చతుర్దశః ఖండః*—

ప్రాణో వా ఆశాయా భూయాన్యథా వా అరా నాభౌ సమర్పితా ఏవమస్మిన్ప్రాణే సర్వగ్ం సమర్పితం ప్రాణః ప్రాణేన యాతి ప్రాణః ప్రాణం దదాతి ప్రాణాయ దదాతి ప్రాణో హ పితా ప్రాణో మాతా ప్రాణో భ్రాతా ప్రాణస్స్వసా ప్రాణ ఆచార్యః ప్రాణో బ్రాహ్మణః ॥ ౧ ॥ స యది పితరం వా మాతరం వా భ్రాతరం వా స్వసారం వాచార్యం వా బ్రాహ్మణం వా కించిద్భృశమివ ప్రత్యాహ ధిక్త్వాస్త్విత్యేవైనమాహుః పితృహా వై త్వమసి మాతృహా వై త్వమసి భ్రాతృహా వై త్వమసి స్వసృహా వై త్వమస్యాచార్యహా వై త్వమసి బ్రాహ్మణహా వై త్వమసి ॥ ౨ ॥ అథ యద్యప్యేనానుత్క్రాంతప్రాణాఞ్ఛూలేన సమాసం వ్యతిషందహేన్నైవైనం బ్రూయుః పితృహాసీతి న మాతృహాసీతి న భ్రాతృహాసీతి న స్వసృహాసీతి నాచార్యహాసీతి న బ్రాహ్మణహాసీతి ॥ ౩ ॥ ప్రాణో హ్యేవైతాని సర్వాణి భవతి స వా ఏష ఏవం పశ్యన్నేవం మన్వాన ఏవం విజానన్నతివాదీ భవతి తం చేద్బ్రూయురతివాద్యసీత్యతివాద్యస్మీతి బ్రూయాన్నాపహ్నువీత ॥ ౪ ॥ —*ఇతి పంచదశః ఖండః*—

ఏషతు వా అతివదతియస్సత్యేనాతివదతిసోహం భగవస్సత్యేనాతి వదానీతిసత్యం త్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్యమితి సత్యం భగవో విజిజ్ఞాసఇతి ॥ ౧॥

—* ఇతి సప్తమప్రపాఠకే షోడశఃఖండః*—

యదా వై విజానాత్యథసత్యంవదతినావిజానన్ సత్యంవదతి విజానన్నేవ సత్యంవదతివిజ్ఞానం త్వేవ విజిజ్ఞాసితవ్యమితి విజ్ఞానంభగవో విజిజ్ఞాసఇతి ॥ ౧ ॥ —*ఇతి సప్తదశఃఖండః*—

యదా వైమనుతేఽథవిజానాతి నామత్వావిజానాతిమత్వైవవిజానాతిమతిస్త్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్యేతిమతింభగవో విజిజ్ఞాసఇతి ॥ ౧ ॥ * *

—* ఇతి సప్తమ ప్రపాఠకే అష్టాదశఃఖండః*—

యదా వైశ్రద్ధధాత్యథమనుతే నాశ్రద్ధధన్మనుతేశ్రద్ధధదేవ మనుతేశ్రద్ధా త్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్యేతిశ్రద్ధాంభగవో విజిజ్ఞాసఇతి ॥ ౧ ॥ * *

—* ఇతి సప్తమప్రపాఠకే ఏకోనవింశఃఖండః*—

యదా వైనిస్తిష్ఠత్యథశ్రద్ధధాతినానిస్తిష్ఠఞ్ఛ్రద్ధధాతినిస్తిష్ఠన్నేవ శ్రద్ధధాతి నిష్ఠా త్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్యేతి నిష్ఠాంభగవో విజిజ్ఞాసఇతి ॥ ౧ ॥

—*ఇతి సప్తమ ప్రపాఠకే వింశఃఖండః*—

యదా వైకరోత్యథనిస్తిష్ఠతినాకృత్వానిస్తిష్ఠతికృత్వైవనిస్తిష్ఠతికృతిస్త్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్యేతికృతింభగవో విజిజ్ఞాసఇతి॥ ౧॥ఇత్యేకవింశఃఖండః

యదా వైసుఖంలభతేఽథకరోతి నాసుఖంలబ్ధ్వాకరోతిసుఖమేవలబ్ధ్వాకరోతిసుఖం త్వేవ విజ్ఞాసితవ్యమితిసుఖంభగవో విజిజ్ఞాసఇతి ॥ ౧ ॥ **

—* ఇతి సప్తమప్రపాఠకే ద్వావింశఃఖండః*—

యో వై భూమాతత్సుఖంనాల్పేసుఖమస్తిభూమైవసుఖంభూమా త్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్య ఇతిభూమానంభగవో విజిజ్ఞాసఇతి ॥ ౧ ॥ * * *

—*ఇతి సప్తమప్రపాఠకే త్రయోవింశఃఖండః*—

యత్రనాన్యత్పశ్యతినాన్యచ్ఛృణోతి నాన్యద్విజానాతి సభూమా అథయత్రాన్యత్పశ్యత్యన్యచ్ఛృణోత్యన్యద్విజానాతి తదల్పం యో వై

భూమా తదమృతమథ యదల్పం తన్మర్త్యగ్ం స భగవః కస్మిన్ప్రతిష్ఠిత ఇతి స్వే మహిమ్ని యది వా న మహిమ్నీతి ॥ ౧ ॥ గో అశ్వమిహ మహిమేత్యాచక్షతే హస్తిహిరణ్యం దాసభార్యం క్షేత్రాణ్యాయతనానీతి * నాహమేవం బ్రవీమి బ్రవీమీతి హోవాచాన్యో హ్యన్యస్మిన్ప్రతిష్ఠిత ఇతి ॥ ౨ ॥

—* ఇతి సప్తమప్రపాఠకే చతుర్వింశః ఖండః *—

స ఏవాధస్తాత్స ఉపరిష్టాత్స పశ్చాత్స పురస్తాత్స దక్షిణతః స ఉత్తరతః స ఏవేదగ్ం సర్వమిత్యథాతో ఽహంకారాదేశ ఏవాహమేవాధస్తాదహముపరిష్టాదహం పశ్చాదహం పురస్తాదహం దక్షిణతో ఽహముత్తరతో ఽహమేవేదగ్ం సర్వమితి ॥ ౧ ॥ అథాత ఆత్మాదేశ ఏవాత్మైవాధస్తాదాత్మోపరిష్టాదాత్మా పశ్చాదాత్మా పురస్తాదాత్మా దక్షిణత ఆత్మోత్తరత ఆత్మైవేదగ్ం సర్వమితి స వా ఏష ఏవం పశ్యన్నేవం మన్వాన ఏవం విజానన్నాత్మరతిరాత్మక్రీడ ఆత్మమిథున ఆత్మానందః స స్వరాడ్భవతి తస్య సర్వేషు లోకేషు కామచారో భవతి అథ యే ఽన్యథాతో విదురన్యరాజానస్తే క్షయ్యలోకా భవంతి తేషాగ్ం సర్వేషు లోకేష్వకామచారో భవతి ॥ ౨ ॥

—* ఇతి సప్తమప్రపాఠకే పంచవింశః ఖండః *—

తస్య హ వా ఏతస్యైవం పశ్యత ఏవం మన్వానస్యైవం విజానత ఆత్మతః ప్రాణ ఆత్మత ఆశా ఽఽత్మతః స్మర ఆత్మత ఆకాశ ఆత్మతస్తేజ ఆత్మత ఆప ఆత్మత ఆవిర్భావతిరోభావావాత్మతో ఽన్నమాత్మతో బలమాత్మతో విజ్ఞానమాత్మతో ధ్యానమాత్మతశ్చిత్తమాత్మతస్సంకల్ప ఆత్మతో మన ఆత్మతో వాగాత్మతో నామాత్మతో మంత్రా ఆత్మతః కర్మాణ్యాత్మత ఏవేదగ్ం సర్వమితి ॥ ౧ ॥ తదేష శ్లోకః ॥ న పశ్యో మృత్యుం పశ్యతి న రోగం నోత దుఃఖతాం । సర్వగ్ం హ పశ్యః పశ్యతి సర్వమాప్నోతి సర్వశ ఇతి స ఏకధా భవతి త్రిధా భవతి పంచధా । సప్తధా నవధా చైవ పునశ్చైకాదశ స్మృతః । శతం చ దశ చైకశ్చ సహస్రాణి చ వింశతిః ॥ ఆహారశుద్ధౌ సత్త్వశుద్ధిస్సత్త్వ

* నాహమేవం బ్రవీమీతి స హోవాచేతి రంగరామానుజీయః

శుద్ధౌ ధ్రువా స్మృతిః । స్మృతిలమ్భే సర్వగ్రంథీనాం విప్రమోక్షస్తస్మై మృదితకషాయాయ తమసః పారం దర్శయతి భగవాన్ సనత్కుమారస్తగ్ స్కన్ద ఇత్యాచక్షతే తగ్ స్కన్ద ఇత్యాచక్షతే ॥ ౨ ॥ * * *

—*ఇతి సప్తమప్రపాఠకే షడ్వింశః ఖండః*—

ఛాందోగ్యోపనిషది సప్తమప్రపాఠకస్సమాప్తః

అథ అష్టమః ప్రపాఠకః

హరిః ఓమ్ ॥ అథయదిదమస్మిన్ బ్రహ్మపురే దహరం పుండరీకం వేశ్మ దహరోఽస్మిన్నంతరాకాశస్తస్మిన్యదంతస్తదన్వేష్టవ్యం తద్వావ విజిజ్ఞాసితవ్యమితి ॥ ౧ ॥ తం చేద్బ్రూయుర్యదిదమస్మిన్ బ్రహ్మపురే దహరం పుండరీకం వేశ్మ దహరోఽస్మిన్నంతరాకాశః కింతదత్ర విద్యతే యదన్వేష్టవ్యం యద్వావ విజిజ్ఞాసితవ్యమితి ॥ ౨ ॥ స బ్రూయాద్యావాన్వా అయమాకాశస్తావానేషోఽంతర్హృదయ ఆకాశ ఉభే అస్మిన్ద్యావాపృథివీ అంతరేవ సమాహితే ఉభావగ్నిశ్చ వాయుశ్చ సూర్యాచంద్రమసావుభౌ విద్యున్నక్షత్రాణి యచ్చాస్యేహాస్తి యచ్చ నాస్తి సర్వం తదస్మిన్ సమాహితమితి ॥ ౩ ॥ తం చేద్బ్రూయురస్మిగ్ శ్చేదిదం బ్రహ్మపురే సర్వగ్ సమాహితగ్ సర్వాణి చ భూతాని సర్వే చ కామా యదైనజ్జరా వాప్నోతి ప్రధ్వగ్ సతే వా కిం తతోఽతిశిష్యత ఇతి ॥ ౪ ॥ స బ్రూయాన్నాస్య జరయైతజ్జీర్యతి న వధేనాస్య హన్యత ఏతత్సత్యం బ్రహ్మపురమస్మిన్ కామాస్సమాహితా ఏష ఆత్మాఽపహతపాప్మా విజరో విమృత్యుర్విశోకో విజిఘత్సోఽపిపాసస్సత్యకామస్సత్యసంకల్పో యథా హ్యేవేహ ప్రజా అన్వావిశంతి యథానుశాసనం యం యమంతమభికామా భవంతి యం జనపదం యం క్షేత్రభాగం తం తమేవోపజీవంతి ॥ ౫ ॥ * తద్యథేహ కర్మజితో లోకః క్షీయత ఏవమేవాముత్ర పుణ్యజితో లోకః క్షీయ

* కర్మచితో లోకః పుణ్యచితో లోక ఇతి గంగరామానుజీయః ॥

తే తద్య ఇహాత్మానమనువిద్య వ్రజంత్యేతాగ్ శ్చ సత్యాన్ కామాగ్ స్తేషాగ్ సర్వేషు లోకేష్వకామచారో భవత్యథ య ఇహాత్మాన మనువిద్య వ్రజంత్యేతాగ్ శ్చ సత్యాన్ కామాగ్ స్తేషాగ్ సర్వేషు లోకేషు కామచారో భవతి ॥ ౬ ॥ —*ఇత్యష్టమప్రపాఠకే ప్రథమః ఖండః*—

స యది పితృలోకకామో భవతి సంకల్పాదేవాస్య పితరస్సముత్తిష్ఠంతి తేన పితృలోకేన సంపన్నో మహీయతే ॥ ౧ ॥ అథ యది మాతృలోకకామో భవతి సంకల్పాదేవాస్య మాతరస్సముత్తిష్ఠంతి తేన మాతృలోకేన సంపన్నో మహీయతే ॥ ౨ ॥ అథ యది భ్రాతృలోకకామో భవతి సంకల్పాదేవాస్య భ్రాతరస్సముత్తిష్ఠంతి తేన భ్రాతృలోకేన సంపన్నో మహీయతే ॥ ౩ ॥ అథ యది స్వసృలోకకామో భవతి సంకల్పాదేవాస్య స్వసారస్సముత్తిష్ఠంతి తేన స్వసృలోకేన సంపన్నో మహీయతే ॥ ౪ ॥ అథ యది సఖిలోకకామో భవతి సంకల్పాదేవాస్య సఖాయస్సముత్తిష్ఠంతి తేన సఖిలోకేన సంపన్నో మహీయతే ॥ ౫ ॥ అథ యది గంధమాల్యలోకకామో భవతి సంకల్పాదేవాస్య గంధమాల్యే సముత్తిష్ఠతస్తేన గంధమాల్యలోకేన సంపన్నో మహీయతే ॥ ౬ ॥ అథ యద్యన్నపానలోకకామో భవతి సంకల్పాదేవాస్యాన్నపానే సముత్తిష్ఠతస్తేనాన్నపానలోకేన సంపన్నో మహీయతే ॥ ౭ ॥ అథ యది గీతవాదిత్రలోకకామో భవతి సంకల్పాదేవాస్య గీతవాదిత్రే సముత్తిష్ఠతస్తేన గీతవాదిత్రలోకేన సంపన్నో మహీయతే ॥ ౮ ॥ అథ యది స్త్రీలోకకామో భవతి సంకల్పాదేవాస్య స్త్రియస్సముత్తిష్ఠంతి తేన స్త్రీలోకేన సంపన్నో మహీయతే ॥ ౯ ॥ యం యమంతమభికామో భవతి యం కామయతే సోఽస్య సంకల్పాదేవ సముత్తిష్ఠతి తేన సంపన్నో మహీయతే ॥ ౧౦ ॥ *ఇతి ద్వితీయః ఖండః*

త ఇమే సత్యాః కామా అనృతాపిధానాస్తేషాగ్ సత్యానాగ్ సతామనృతమపిధానం యో యో హ్యస్యేతః ప్రైతి న తమిహ దర్శనాయ లభతే ॥ ౧ ॥ అథ యే చాస్యేహ జీవా యే చ ప్రేతా యచ్చాన్యదిచ్ఛన్న లభ

తేసర్వం తదత్రగత్వావిందతేఽత్రహ్యస్యైతేసత్యాః కామాఅనృతాపిధానాః తద్యథాహిరణ్యనిధింనిహితమక్షేత్రజ్ఞా ఉపర్యుపరి సంచరంతోనవిందేయురేవమేవేమాస్సర్వాః ప్రజాఅహరహర్గచ్ఛంత్య ఏతంబ్రహ్మలోకంనవిందంత్యనృతేనహిప్రత్యూఢాః ॥ ౨ ॥ సవాఏష ఆత్మాహృదితస్యైతదేవనిరుక్తంహృద్యయమితి తస్మాద్ధృదయమహరహర్వాఏవం విత్స్వర్గంలోకమేతి ॥ ౩ ॥ అథయఏషసంప్రసాదోఽస్మాచ్ఛరీరాత్సముత్థాయపరంజ్యోతిరుపసంపద్యస్వేనరూపేణాభి నిష్పద్యతఏషఆత్మేతిహోవాచైతదమృతమభయమేతద్బ్రహ్మేతి తస్యహవాఏతస్య బ్రహ్మణోనామసత్యమితి ॥ ౪ ॥ * తానిహవాఏతాని త్రీణ్యక్షరాణి సతియమితి తద్యత్సత్తదమృతమథయత్తిత న్మర్త్యమథయద్యం తేనోభేయచ్ఛతి యదనేనోభేయచ్ఛతి తస్మాద్యమహరహర్వా ఏవం విత్స్వర్గంలోకమేతి ॥ ౫ ॥ —*ఇతితృతీయఃఖండః*—

అథయఆత్మాససేతుర్విధృతిరేషాం లోకానామసంభేదాయనైతంసేతుమహోరాత్రేతరతోనజరానమృత్యుర్నశోకోనసుకృతంనదుష్కృతంసర్వేపాప్మానోఽతోనివర్తంతేఽపహతపాప్మాహ్యేష బ్రహ్మలోకః ॥ ౧ ॥ తస్మాద్వాఏతంసేతుంతీర్త్వాఽంధస్సన్ననంధోభవతి విద్ధస్సన్నవిద్ధోభవత్యుపతాపీసన్ననుపతాపీభవతి తస్మాద్వాఏతంసేతుం తీర్త్వాఽపినక్తమహరేవాభినిష్పద్యతే సకృద్విభాతోహ్యేవైషబ్రహ్మలోకః ॥ ౨ ॥ తద్యఏవైతంబ్రహ్మలోకంబ్రహ్మచర్యేణానువిందంతి తేషామేవైషబ్రహ్మలోకస్తేషాగ్ంసర్వేషులోకేషుకామచారోభవతి ॥ ౩ ॥

—*ఇత్యష్టమప్రపాఠకేచతుర్థఃఖండః*—

అథయద్యజ్ఞఇత్యాచక్షతే బ్రహ్మచర్యమేవ తద్బ్రహ్మచర్యేణ హ్యేవయోజ్ఞాతాతంవిందతేఽథయదిష్టమిత్యాచక్షతే బ్రహ్మచర్యమేవతద్బ్రహ్మచర్యేణహ్యేవేష్ట్వాఽఽత్మానమనువిందతే ॥ ౧ ॥ అథయత్సత్త్రాయణ

* త్రీణ్యక్షరాణిసతియమితి రంగరామానుజపాఠః ॥

మిత్యాచక్షతే బ్రహ్మచర్యమేవ తద్బ్రహ్మచర్యేణ హ్యేవ సత ఆత్మనస్త్రాణం విందతేఽథ యన్మౌనమిత్యాచక్షతే బ్రహ్మచర్యమేవ తద్బ్రహ్మచర్యేణ హ్యేవాత్మానమనువిద్య మనుతే ॥ ౨ ॥ అథ యదనాశకాయనమిత్యాచక్షతే బ్రహ్మచర్యమేవ తదేష హ్యాత్మా న నశ్యతి యం బ్రహ్మచర్యేణానువిందతేఽథ యదరణ్యాయనమిత్యాచక్షతే బ్రహ్మచర్యమేవ తదరశ్చ హ వైణ్యశ్చార్ణవౌ బ్రహ్మలోకే తృతీయస్యామితో దివి తదైరంమదీయగ్ం సరస్తదశ్వత్థః సోమసవనస్తదపరాజితా పూర్బ్రహ్మణః ప్రభువిమితగ్ం హిరణ్మయమ్ ॥ ౩ ॥ తద్య ఏవైతావరం చ ణ్యం చార్ణవౌ బ్రహ్మలోకే బ్రహ్మచర్యేణానువిందంతి తేషామేవైష బ్రహ్మలోకస్తేషాగ్ం సర్వేషు లోకేషు కామచారో భవతి ॥ ౪ ॥ —*ఇతి పంచమఖండః*—

అథ యా ఏతా హృదయస్య నాడ్యస్తాః పింగళస్యాణిమ్నస్తిష్ఠంతి శుక్లస్య నీలస్య పీతస్య లోహితస్యేత్యసౌ వా ఆదిత్యః పింగళ ఏష శుక్ల ఏష నీల ఏష పీత ఏష లోహితః ॥ ౧ ॥ తద్యథా మహాపథ ఆతత ఉభౌ గ్రామౌ గచ్ఛతీమం చాముం చైవమేవైతా ఆదిత్యస్య రశ్మయ ఉభౌ లోకౌ గచ్ఛంతీమం చాముం చాముష్మాదాదిత్యాత్ప్రతాయంతే తా ఆసు నాడీషు సృప్తా ఆభ్యో నాడీభ్యః ప్రతాయంతే తేఽముష్మిన్నాదిత్యే సృప్తాః ॥ ౨ ॥ తద్యత్రైతత్సుప్తః సమస్తః సంప్రసన్నః స్వప్నం న విజానాత్యాసు తదా నాడీషు సృప్తో భవతి తన్న కశ్చన పాప్మా స్పృశతి తేజసా హి తదా సంపన్నో భవతి ॥ ౩ ॥ అథ యత్రైతదబలిమానం నీతో భవతి తమభిత ఆసీనా ఆహుర్జానాసి మాం జానాసి మామితి స యావదస్మాచ్ఛరీరాదనుత్క్రాంతో భవతి తావజ్జానాతి ॥ ౪ ॥ అథ యత్రైతదస్మాచ్ఛరీరాదుత్క్రామత్యథైతైరేవ రశ్మిభిరూర్ధ్వమాక్రమతే స ఓమితి వా హోద్వా మీయతే స యావత్క్షిప్యేన్మనస్తావదాదిత్యం గచ్ఛత్యేతద్వై ఖలు లోకద్వారం విదుషాం ప్రపదనం నిరోధోఽవిదుషాం ॥ ౫ ॥ తదేష శ్లోకః ॥ శతం చైకా చ హృదయస్య నాడ్యస్తాసాం మూర్ధానమభినిస్సృతైకా । తయోర్ధ్వమాయ

స్నస్మృతత్వమేతి విష్వఙ్ఙన్యా ఉత్క్రమణే భవన్త్యుత్క్రమణే భవన్తి॥౬

—* ఇత్యష్టమప్రపాఠకే షష్ఠః ఖండః *—

య ఆత్మాఽపహతపాప్మా విజరో విమృత్యుర్విశోకో విజిఘత్సోఽ
పిపాసస్సత్యకామస్సత్యసంకల్పస్సోఽన్వేష్టవ్యస్స విజిజ్ఞాసితవ్యస్స స
ర్వాగ్ంశ్చ లోకానాప్నోతి సర్వాగ్ంశ్చ కామాన్యస్తమాత్మానమనువి
ద్యవిజానాతీతిహ ప్రజాపతిరువాచ ॥ ౧ ॥ తద్ధోభయే దేవాసురా అను
బుబుధిరే తేహోచుర్హంతతమాత్మానమన్విచ్ఛామో యమాత్మానమన్వి
ష్యసర్వాగ్ంశ్చ లోకానాప్నోతి సర్వాగ్ంశ్చ కామానితీంద్రో హైవదేవా
నామభిప్రవవ్రాజవిరోచనోఽసురాణాంతౌ హాసంవిదానా వేవ సమి
త్పాణీప్రజాపతిసకాశమాజగ్మతుః ॥ ౨ ॥ తౌ హద్వాత్రిగ్ంశతంవర్షా
ణి బ్రహ్మచర్యమూషతుస్తౌహ ప్రజాపతిరువాచ కిమిచ్ఛంతావవాస్తమి
తితౌ హోచతుర్య ఆత్మాపహతపాప్మా విజరోవిమృత్యుర్విశోకో విజిఘ
త్సోఽపిపాసస్సత్యకామస్సత్యసంకల్పస్సోన్వేష్టవ్యస్సవిజిజ్ఞాసితవ్యః
ససర్వాగ్ంశ్చ లోకానాప్నోతి సర్వాగ్ంశ్చకామాన్ యస్తమాత్మానమ
నువిద్యవిజానాతీతి భగవతోవచోవేదయంతేతమిచ్ఛంతావవాస్తమితి॥
* తౌహప్రజాపతిరువాచ య ఏషోఽక్షిణిపురుషో దృశ్యత ఏష ఆత్మేతి
హోవాచైతదమృతమభయమేతద్బ్రహ్మేత్యథయోఽయం భగవోఽప్సు పరి
ఖ్యాయతే యశ్చాయమాదర్శే కతమ ఏష ఇత్యేష ఉ ఏవైషు సర్వేష్వంతే
షు పరిఖ్యాయత ఇతిహోవాచ ॥ ౪ ॥ *ఇతి సప్తమః ఖండః*
ఉదశరావ ఆత్మానమవేక్ష్యయదాత్మనోన విజానీథస్తన్మే ప్రబ్రూతమితితౌ
హోదశరావేఽవేక్షాంచక్రాతే తౌహప్రజాపతిరువాచ కింపశ్యథ ఇతి ॥
తౌహోచతుః సర్వమేవేదమావాం భగవ ఆత్మానంపశ్యావ ఆలోమభ్య
ఆనఖేభ్యః ప్రతిరూపమితి ॥ ౧ ॥ తౌహప్రజాపతిరువాచ సాధ్వలంకృ
తౌసువసనౌపరిష్కృతౌభూత్వోదశరావేఽవేక్షేథామితితౌహసాధ్వ

* పరిఖ్యాయత ఇతి స హోవాచేతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

లంకృతౌ . సువసనౌ పరిష్కృతౌ భూత్వోదశరావేఽవేక్షాంచక్రా
తే తౌహ ప్రజాపతిరువాచ కింపశ్యథ ఇతి ॥ ౨ ॥ తౌహోచతుర్యథై
వేదమావాంభగవస్సాధ్వలంకృతౌ సువసనౌ పరిష్కృతౌ స్వ ఏవ
మేవేమౌ భగవస్సాధ్వలంకృతౌ సువసనౌ పరిష్కృతావిత్యేష ఆ
త్మేతి హోవాచైతదమృత మభయమేతద్బ్రహ్మేతి తౌహ శాన్తహృద
యౌ ప్రవవ్రజతుః ॥ 3 ॥ తౌహాన్వీక్ష్య ప్రజాపతిరువాచ అనుప
లభ్యాత్మానమననువిద్య వ్రజతో యతర ఏతదుపనిషదో భవిష్యంతి దేవా
వాఽసురా వా తే పరాభవిష్యంతీతి సహ శాంతహృదయ ఏవ విరోచనో
ఽసురాన్జగామ తేభ్యో హైతాముపనిషదం ప్రోవాచాత్మైవేహ మహ
య్య ఆత్మా పరిచర్య ఆత్మానమేవేహ మహయన్నాత్మానం పరిచరన్నుభౌ
లోకావవాప్నోతీమంచాముంచేతి ॥ ౪ ॥ తస్మాదప్యద్యేహాదదాన మ
శ్రద్దధానమయజమానమాహురాసురో బతేత్యసురాణాం హ్యేషోపని
షత్ప్రేతస్య శరీరం భిక్షయా వసనేనాలంకారేణేతి సంస్కుర్వంత్యేతేన
హ్యముం లోకం జేష్యంతో మన్యంతే ॥ ౫ ॥ ॥ఇత్యష్టమః ఖండః॥

అథ హేంద్రోఽప్రాప్యైవ దేవానేతద్భయం దదర్శ యథైవ ఖల్వయ
మస్మిన్ఛరీరే సాధ్వలంకృతే సాధ్వలంకృతో భవతి సువసనే సువసనః
పరిష్కృతే పరిష్కృత ఏవమేవాయమస్మిన్నంధేఽన్ధో భవతి స్రామే
స్రామః పరివృక్ణే పరివృక్ణోఽస్యైవ శరీరస్య నాశమన్వేష నశ్యతి నాహ
మత్ర భోగ్యం పశ్యామీతి ॥ ౧ ॥ స సమిత్పాణిః పునరేయాయ తꣳహ
ప్రజాపతిరువాచ మఘవన్యచ్ఛాంతహృదయః ప్రావ్రాజీస్సార్ధం విరో
చనేన కిమిచ్ఛన్ పునరాగమ ఇతి సహోవాచ యథైవ ఖల్వయం భగ
వోఽస్మింఛరీరే సాధ్వలంకృతే సాధ్వలంకృతో భవతి సువసనే సువసనః
పరిష్కృతే పరిష్కృత ఏవమేవాయమస్మిన్నంధేఽన్ధో భవతి స్రామే స్రా
మః పరివృక్ణే పరివృక్ణోఽస్యైవ శరీరస్య నాశమన్వేష నశ్యతి నాహమత్ర
భోగ్యం పశ్యామీతి ॥ ౨ ॥ ఏవమేవైష మఘవన్నితి హోవాచైతం త్వేవ

తే భూయోఽనువ్యాఖ్యాస్యామి వసాపరాణి ద్వాత్రిగ్ంశతం వర్షాణీ
తి స హాపరాణి ద్వాత్రింశగ్ంశతం వర్షాణ్యువాస తస్మై హోవాచ ॥ ౩ ॥

—✻ ఇత్యష్టమప్రపాఠకే నవమః ఖండః ✻—

య ఏష స్వప్నే మహీయమానశ్చరత్యేష ఆత్మేతి హోవాచైతదమృతమ
భయమేతద్బ్రహ్మేతి స హ శాంతహృదయః ప్రవవ్రాజ స హాప్రాప్యైవ
దేవానేతద్భయం దదర్శ తద్యద్యపీదగ్ంశరీరమంధం భవత్యనంధస్స భవతి
యది స్రామమస్రామో నైవైషోఽస్య దోషేణ దుష్యతి ॥ ౧ ॥ న వధేనాస్య
హన్యతే నాస్య స్రామ్యేణ స్రామో ఘ్నంతి త్వేవైనం విచ్ఛాదయంతీవా
ప్రియవేత్తేవ భవత్యపి రోదితీవ నాహమత్ర భోగ్యం పశ్యామీతి ॥ ౨ ॥ స
సమిత్పాణిః పునరేయాయ తగ్ంహ ప్రజాపతిరువాచ మఘవన్యచ్ఛాంత
హృదయః ప్రావ్రాజీః కిమిచ్ఛన్పునరాగమ ఇతి స హోవాచ తద్యద్యపీ
దం భగవశ్శరీరమంధం భవత్యనంధస్స భవతి యది స్రామమస్రామో నై
వైషోఽస్య దోషేణ దుష్యతి ॥ ౩ ॥ న వధేనాస్య హన్యతే నాస్య స్రామ్యేణ
స్రామో ఘ్నంతి త్వేవైనం విచ్ఛాదయంతీవాప్రియవేత్తేవ భవత్యపి రోది
తీవ నాహమత్ర భోగ్యం పశ్యామీత్యేవమేవైష మఘవన్నితి హోవాచై
తం త్వేవ తే భూయోఽనువ్యాఖ్యాస్యామి వసాపరాణి ద్వాత్రిగ్ంశతం వ
ర్షాణీతి స హాపరాణి ద్వాత్రిగ్ంశతం వర్షాణ్యువాస తస్మై హోవాచ ॥ ౪ ॥

—✻ ఇత్యష్టమప్రపాఠకే దశమః ఖండః ✻—

తద్యత్రైతత్సుప్తస్సమస్తస్సంప్రసన్నస్స్వప్నం న విజానాత్యేష ఆ
త్మేతి హోవాచైతదమృతమభయమేతద్బ్రహ్మేతి స హ శాంతహృదయః
ప్రవవ్రాజ స హాప్రాప్యైవ దేవానేతద్భయం దదర్శ నాహ ఖల్వయమేవ
గ్ంసంప్రత్యాత్మానం జానాత్యయమహమస్మీతి నో ఏవేమాని భూతాని వి
నాశమేవాపీతో భవతి నాహమత్ర భోగ్యం పశ్యామీతి ॥ ౧ ॥ స సమి
త్పాణిః పునరేయాయ తగ్ంహ ప్రజాపతిరువాచ మఘవన్యచ్ఛాంతహృద
యః ప్రావ్రాజీః కిమిచ్ఛన్పునరాగమ ఇతి స హోవాచ నాహ ఖల్వయం

భగవఏవగ్ంసంప్రత్యాత్మానం జానాత్యయమహమస్మీతి నోఏవేమాని భూతానివినాశమేవాపీతోభవతి నాహమత్ర భోగ్యం పశ్యామీతి॥౨॥ ఏవమేవైషమఘవన్నితి హోవాచఏతం త్వేవతేభూయోఽనువ్యాఖ్యాస్యామినోఏవాన్యత్రైతస్మాద్వసాపరాణిపంచవర్షాణీతి సహాపరాణి పంచవర్షాణ్యువాస తాన్యేకశతగ్ంసంపేదురేతత్తద్యదాహురేకశతగ్ం హవైవర్షాణిమఘవాన్ప్రజాపతౌబ్రహ్మచర్యమువాసతస్మైహోవాచ॥

——*ఇత్యష్టమప్రపాఠకే ఏకాదశఃఖండః *——

మఘవన్మర్త్యం వా ఇదగ్ంశరీరమాత్తం మృత్యునాతదస్యామృతస్యాశరీరస్యాత్మనోఽధిష్ఠానమాత్తోవైసశరీరః ప్రియాప్రియాభ్యాం నవైసశరీరస్యసతః ప్రియాప్రియయోరపహతిరస్త్యశరీరం వావ సంతంన ప్రియాప్రియేస్పృశతః ॥౧॥ అశరీరోవాయురభ్రంవిద్యుత్ స్తనయిత్నురశరీరాణ్యేతాని తద్యథైతాన్యముష్మాదాకాశాత్సముత్థాయ పరం జ్యోతిరుపసంపద్య స్వేనరూపేణాభినిష్పద్యంతే ఏవమేవైషసంప్రసాదోఽస్మాచ్ఛరీరాత్సముత్థాయపరంజ్యోతిరుపసంపద్యస్వేన రూపేణాభినిష్పద్యతే ॥౨॥ * సఉత్తమఃపురుషః(౧)సతత్ర పర్యేతిజక్షత్క్రీడన్రమమాణః స్త్రీభిర్వాయానైర్వాజ్ఞాతిభిర్వానోపజనగ్ంస్మరన్నిదగ్ంశరీరగ్ంసయథాప్రయోగ్యఆచరణేయుక్తఏవమేవాయమస్మింఛరీరే ప్రాణోయుక్తః ॥౩॥ అథయత్రైతదాకాశమనువిషణ్ణంచక్షుస్సచాక్షుషఃపురుషోదర్శనాయచక్షురథయో వేదేదం జిఘ్రాణీతి సఆత్మాగంధాయ ఘ్రాణమథయోవేదేదమభివ్యాహరాణీతి సఆత్మాఽభివ్యాహారాయవాగథయోవేదేదగ్ంశృణ్వానీతి సఆత్మాశ్రవణాయశ్రోత్రం॥౪॥ * అథయోవేదేదంమన్వానీతిసఆత్మామనోఽస్యదైవంచక్షుః(౨) సవాఏషఏతేనదైవేనచక్షుషామనసైతాన్కామాన్పశ్యన్రమతేయఏతే బ్రహ్మ

(౧) సఉత్తమఃపురుష ఇతి శాంకరపాఠః॥—— (౨) మనోఽస్యదివ్యంచక్షుస్సవాఏషఏతేన దివ్యేన చక్షుషేతి రంగరామానుజీయః॥

లోకే । ౫ ॥ తంవా ఏతం దేవా ఆత్మానముపాసతే తస్మాత్తేషాగ్ం సర్వేచ లోకా ఆత్తాస్సర్వేచ కామాస్సనర్వాగ్ంశ్చ లోకానాప్నోతి సర్వాగ్ంశ్చ కామాన్యస్తమాత్మానమనువిద్య విజానాతీతిహ ప్రజాపతిరువాచ ప్రజాపతిరువాచ ॥ ౬ ॥ —*ఇతి ద్వాదశఃఖండః*—

శ్యామాచ్ఛబళం ప్రపద్యే శబళాచ్ఛ్యామం ప్రపద్యే అశ్వ ఇవరోమాణి విధూయ పాపం చంద్రఇవ రాహోర్ముఖాత్ప్రముచ్య । ధూత్వా శరీరమకృతంకృతాత్మా బ్రహ్మలోకమభిసంభవామీత్యభిసంభవామీతి ॥ ౧

—* ఇత్యష్టమ ప్రపాఠకే త్రయోదశః ఖండః*—

ఆకాశోవైనామ నామరూపయోర్నిర్వహితా తే యదంతరా తద్బ్రహ్మ తదమృతగ్ం స ఆత్మా ప్రజాపతేస్సభాం వేశ్మప్రపద్యే యశోహం భవామి బ్రాహ్మణానాం యశో రాజ్ఞాం యశో విశాం యశోహమనుప్రాపత్సి స హాహం యశసాం యశః శ్వేతమదత్కమదత్కగ్ం శ్వేతం లిందుమాభిగాం లిందుమాభిగామ్ ॥ ౧ ॥ —*ఇతి చతుర్దశఃఖండః*—

తద్ధైతద్బ్రహ్మా ప్రజాపతయ ఉవాచ ప్రజాపతిర్మనవే మనుః ప్రజాభ్యః ఆచార్యకులాద్వేదమధీత్య యథావిధానం గురోః కర్మాతిశేషేణాభిసమావృత్య కుటుంబే శుచౌ దేశే స్వాధ్యాయమధీయానో ధార్మికాన్విదధదాత్మని సర్వేంద్రియాణి సంప్రతిష్ఠాప్యాహిగ్ంసన్సర్వభూతాన్యన్యత్ర తీర్థేభ్యః స ఖల్వేవం వర్తయన్యావదాయుషం బ్రహ్మలోకమభిసంపద్యతే న చ పునరావర్తతే న చ పునరావర్తతే ॥ ౧ ॥

ఆప్యాయంతు మమాంగాని వాక్ప్రాణశ్చక్షుశ్శ్రోత్రమథో బలమింద్రియాణి చ సర్వాణి సర్వం బ్రహ్మౌపనిషదం మాహం బ్రహ్మ నిరాకుర్యాం మా మా బ్రహ్మ నిరాకరోదనిరాకరణమస్త్వనిరాకరణం మేఽస్తు తదాత్మని నిరతే య ఉపనిషత్సు ధర్మాస్తే మయి సంతు తే మయి సంతు ॥ ౨ ॥

—*ఇత్యష్టమ ప్రపాఠకే పంచదశఃఖండః*—

—ఛాందోగ్యోపనిషది అష్టమ ప్రపాఠకస్సమాప్తః—

శ్రీ హయగ్రీవాయనమః.

అథశుక్లయజుర్వేదీయకాణ్వశాఖాయామ్.

బృహదారణ్యకోపనిషత్ —ఓంపూర్ణమదఇతిశాంతిః

హరిఃఓమ్ ॥ ఉషా వా అశ్వస్య మేధ్యస్యశిరః । సూర్యశ్చక్షుర్వాతః ప్రాణోవ్యాత్తమగ్నిర్వైశ్వానరః సంవత్సరఆత్మాశ్వస్య మేధ్యస్యద్యౌః పృష్ఠమంతరిక్షముదరంపృథివీపాజస్యందిశఃపార్శ్వేఅవాంతరదిశఃపర్శవఋతవోఙ్గానిమాసాశ్చార్ధమాసాశ్చపర్వాణ్యహోరాత్రాణిప్రతిష్ఠానక్షత్రాణ్యస్థీనినభోమాంసాని । ఊవధ్యంసికతాః సింధవోగుదాయకృచ్చక్లోమానశ్చ పర్వతాఓషధయశ్చ వనస్పతయశ్చలోమాని ఉద్యన్పూర్వార్ధోనిమ్లోచఞ్జఘనార్ధోయద్విజృంభతే తద్విద్యోతతేయద్విధూనుతేతత్స్తనయతియన్మేహతి తద్వర్షతివాగేవాస్యవాక్ ॥ ౧ ॥ అహర్వాశ్వం పురస్తాన్మహిమాన్వజాయత తస్యపూర్వే సముద్రేయోనీరాత్రిరేనం పశ్చాన్మహిమాన్వజాయత తస్యాపరేసముద్రేయోనిరేతౌవాఅశ్వం మహిమానావభితస్సంబభూవతుః హయోభూత్వాదేవానవహద్వాజీ గంధర్వానర్వాసురానశ్వో మనుష్యాన్సముద్రఏవాస్యబంధుఃసముద్రోయోనిః ॥ ౨ ॥

—*ఇతి తృతీయాధ్యాయే ప్రథమబ్రాహ్మణమ్ *—

నైవేహకించనాగ్రఆసీన్మృత్యునైవేదమావృతమాసీదశనాయయా అశనాయాహిమృత్యుస్తన్మనోకురుతాత్మన్వీస్యామితి సోర్చన్నచరత్తస్యార్చతఆపోజాయంతార్చతే వై మేకమభూదితితదేవార్కస్యార్కత్వం । కగ్ంహవాఅస్మైభవతియఏవమేతదర్కస్యార్కత్వం వేద ॥ ౧ ॥ ఆపోవాఅర్కస్తద్యదపాగ్ంశరఆసీత్తత్సమహన్యతసాపృథివ్యభవత్తస్యామశ్రామ్యత్ తస్యశ్రాంతస్యతప్తస్యతేజోరసోనిరవర్తతాగ్నిః ॥ ౨

సత్రేధాత్మానం వ్యకురుతాదిత్యం తృతీయం వాయుం తృతీయగ్ం స ఏష
ప్రాణస్త్రేధా విహితః తస్య ప్రాచీ దిక్ఛిరోఽసౌ చాసౌ చేర్మౌ అథాస్య
ప్రతీచీ దిక్పుచ్ఛమసౌ చాసౌ చ సక్థ్యౌ దక్షిణా చోదీచీ చ పార్శ్వే ద్యౌః పృ
ష్ఠమంతరిక్షముదరమియముర స ఏషోఽప్సు ప్రతిష్ఠితో యత్ర క్వచైతి తదే
వ ప్రతితిష్ఠత్యేవం విద్వాన్ ॥ ౩ ॥ సోఽకామయత ద్వితీయో మ ఆత్మా జా
యేతేతి స మనసా వాచం మిథునగ్ం సమభవత్ అశనాయా మృత్యుస్త
ద్యద్రేత ఆసీత్స సంవత్సరోఽభవత్ న హ పురా తతః సంవత్సర ఆస తమేతా
వంతం కాలమబిభః । యావాన్ సంవత్సరస్తమేతావతః కాలస్య పరస్తా
దసృజత । తం జాతమభివ్యాదదాత్ స భాణకరోత్సైవ వాగభవత్ ॥ ౪ ॥
స ఐక్షత యది వా ఇమమభిమగ్ంస్యే కనీయోఽన్నం కరిష్య ఇతి స తయా
వాచా తేనాత్మనేదగ్ం సర్వమసృజత యదిదం కించర్చో యజూగ్ంషి సా
మాని ఛందాగ్ంసి యజ్ఞాన్ ప్రజాః పశూన్ । స యద్యదేవాసృజత త
త్తదత్తుమధ్రియత సర్వం వా అత్తీతి తదదితేరదితిత్వగ్ం సర్వస్యైతస్యా
త్తా భవతి సర్వమస్యాన్నం భవతి య ఏవమేతదదితేరదితిత్వం వేద ॥ ౫ ॥
సోఽకామయత భూయసా యజ్ఞేన భూయో యజేయేతి సోఽశ్రామ్యత్స తపో
ఽతప్యత తస్య శ్రాంతస్య తప్తస్య యశో వీర్యముదక్రామత్ । ప్రాణా వై య
శో వీర్యం తత్ప్రాణేషూత్క్రాంతేషు శరీరగ్ం శ్వయితుమధ్రియత తస్య
శరీర ఏవ మన ఆసీత్ ॥ ౬ ॥ సోఽకామయత మేధ్యం మ ఇదగ్ం స్యాదాత్మ
న్వ్యనేన స్యామితి । తతోఽశ్వస్సమభవద్యదశ్వత్తన్మేధ్యమభూదితి తదే
వాశ్వమేధస్యాశ్వమేధత్వమ్ । ఏష హ వా అశ్వమేధం వేద య ఏనమేవం
వేద । తమనవరుధ్యైవామన్యత తగ్ం సంవత్సరస్య పరస్తాదాత్మన ఆలభ
త । పశూన్ దేవతాభ్యః ప్రత్యౌహత్ । తస్మాత్సర్వదేవత్యం ప్రోక్షితం
ప్రాజాపత్యమాలభంతే । ఏష వా అశ్వమేధో య ఏష తపతి తస్య సంవత్స
ర ఆత్మాయమగ్నిరర్కస్తస్యేమే లోకా ఆత్మానస్తావేతావర్కాశ్వమే
ధౌ సో పునరేకైవ దేవతా భవతి మృత్యురేవాప పునర్మృత్యుం జయతి నై

నైనంమృత్యురాప్నోతి మృత్యురస్యాత్మా భవతి ఏతాసాం దేవతానామేకో భవతి ॥ ౭ ॥

—ఇతి ద్వితీయం బ్రాహ్మణమ్—

ద్వయా హ ప్రాజాపత్యా దేవాశ్చాసురాశ్చ । తతః కానీయసా ఏవ దేవా జ్యాయసా అసురాః త ఏషు లోకేష్వస్పర్ధన్త తే హ దేవా ఊచుర్హన్తాసురాన్యజ్ఞ ఉద్గీథేనాత్యయామేతి ॥ ౧ ॥ తే హ వాచమూచుస్త్వం న ఉద్గాయేతి తథేతి తేభ్యో వాగుదగాయత్ యో వాచి భోగస్తం దేవేభ్య ఆగాయత్ యత్కల్యాణం వదతి తదాత్మనే తే విదురనేన వై న ఉద్గాత్రాత్యేష్యన్తీతి తమభిద్రుత్య పాప్మనావిధ్యన్ స యః స పాప్మా యదేవేదమప్రతిరూపం వదతి స ఏవ స పాప్మా ॥ ౨ ॥ అథ హ ప్రాణమూచుస్త్వం న ఉద్గాయేతి తథేతి తేభ్యః ప్రాణ ఉదగాయద్యః ప్రాణే భోగస్తం దేవేభ్య ఆగాయత్ యత్కల్యాణం జిఘ్రతి తదాత్మనే తే విదురనేన వై న ఉద్గాత్రాత్యేష్యన్తీతి తమభిద్రుత్య పాప్మనావిధ్యన్ స యః స పాప్మా యదేవేదమప్రతిరూపం జిఘ్రతి స ఏవ స పాప్మా ॥ ౩ ॥ అథ హ చక్షురూచుస్త్వం న ఉద్గాయేతి తథేతి తేభ్యశ్చక్షురుదగాయత్ యశ్చక్షుషి భోగస్తం దేవేభ్య ఆగాయద్యత్కల్యాణం పశ్యతి తదాత్మనే తే విదురనేన వై న ఉద్గాత్రాత్యేష్యన్తీతి తమభిద్రుత్య పాప్మనావిధ్యన్ స యః స పాప్మా యదేవేదమప్రతిరూపం పశ్యతి స ఏవ స పాప్మా ॥ ౪ ॥ అథ హ శ్రోత్రమూచుస్త్వం న ఉద్గాయేతి తథేతి తేభ్యః శ్రోత్రముదగాయత్ యః శ్రోత్రే భోగస్తం దేవేభ్య ఆగాయద్యత్కల్యాణగ్ం శృణోతి తదాత్మనే తే విదురనేన వై న ఉద్గాత్రాత్యేష్యన్తీతి తమభిద్రుత్య పాప్మనావిధ్యన్ స యః స పాప్మా యదేవేదమప్రతిరూపగ్ం శృణోతి స ఏవ స పాప్మా ౫ అథ హ మన ఊచుస్త్వం న ఉద్గాయేతి తథేతి తేభ్యో మన ఉదగాయత్ యో మనసి భోగస్తం దేవేభ్య ఆగాయద్యత్కల్యాణగ్ం సంకల్పయతి తదాత్మనే తే విదురనేన వై న ఉద్గాత్రాత్యేష్యన్తీతి తమభిద్రుత్య పాప్మనావిధ్యన్ స యః స పాప్మా యదేవేదమప్రతిరూపగ్ం సంకల్పయతి స ఏవ స

పాప్మైవమః ఖల్వేతా దేవతాః పాప్మభిరుపాసృజన్నేవమేనాః పాప్మనా
విధ్యన్ ॥ ౬ ॥ అథ హేమమాసన్యం ప్రాణమూచుస్త్వం న ఉద్గాయేతి
తథేతి తేభ్య ఏష ప్రాణ ఉదగాయత్తే విదురనేన వై న ఉద్గాత్రాత్యేష్యంతీతి
తమభిద్రుత్య పాప్మనావివిత్సన్ స యథాశ్మానమృత్వా లోష్టో విధ్వంసేతై
వగ్ హైవ విధ్వగ్ సమానా విష్వంచో వినేశుస్తతో దేవా అభవన్ పరాసు
రా భవత్యాత్మనా పరాస్య ద్విషన్ భ్రాతృవ్యో భవతి య ఏవం వే
ద ॥ ౭ ॥ తే హోచుః క్వ ను సో భూద్యో న ఇత్థమసక్తేత్యయమాస్యేంతరి
తి సోయాస్య ఆంగిరసోంగానాగ్ హి రసః ॥ ౮ ॥ సా వా ఏషా దేవతా దూ
ర్నామ దూరగ్ హ్యస్యా మృత్యుర్దూరగ్ హ వా అస్మాన్మృత్యుర్భవతి
య ఏవం వేద ॥ ౯ ॥ సా వా ఏషా దేవతైతాసాం దేవతానాం పాప్మానం
మృత్యుమపహత్య యత్రాసాం దిశామంతస్తద్గమయాంచకార తదా
సాం పాప్మనో విన్యదధాత్తస్మాన్న జనమియాన్నాంతమియాన్నేత్పాప్మా
నం మృత్యుమన్వవాయానీతి ॥ ౧౦ ॥ సా వా ఏషా దేవతైతాసాం దేవ
తానాం పాప్మానం మృత్యుమపహత్యాథైనా మృత్యుమత్యవహత్ ॥ ౧౧ ॥
స వై వాచమేవ ప్రథమామత్యవహత్సా యదా మృత్యుమత్యముచ్యత
సోగ్నిరభవత్సోయమగ్నిః పరేణ మృత్యుమతిక్రాంతో దీప్యతే ॥ ౧౨ ॥
అథ ప్రాణమత్యవహత్స యదా మృత్యుమత్యముచ్యత స వాయురభవ
త్సోయం వాయుః పరేణ మృత్యుమతిక్రాంతః పవతే ॥ ౧౩ ॥ అథ చ
క్షురత్యవహత్తద్యదా మృత్యుమత్యముచ్యత స ఆదిత్యోభవత్సోసా
వాదిత్యః పరేణ మృత్యుమతిక్రాంతస్తపతి ॥ ౧౪ ॥ అథ శ్రోత్రమత్య
వహత్తద్యదా మృత్యుమత్యముచ్యత తా దిశోభవగ్ స్తా ఇమా దిశః పరేణ
మృత్యుమతిక్రాంతాః ॥ ౧౫ ॥ అథ మనోత్యవహత్తద్యదా మృత్యుమ
త్యముచ్యత స చంద్రమా అభవత్సోసౌ చంద్రః పరేణ మృత్యుమతిక్రాం
తో భాత్యేవగ్ హ వా ఏనమేషా దేవతా మృత్యుమతివహతి య ఏవం వేద ॥
అథాత్మనేన్నాద్యమాగాయద్యద్ధి కించాన్నమద్యతేనేనైవ తదద్యత ఇ

హాపత్రితిష్ఠతి ॥ ౧౭ ॥ తేదేవా అబ్రువన్నే తావద్వా ఇదగ్ సర్వంయద
న్నం తదాత్మనఆగాసీరనునో స్మిన్నన్నఆభజస్వేతి తెవైమాభి సంవిశతే
తితథేతితగ్ సమంతంపరిణ్యావిశంతతస్మాద్యదనె నాన్నమత్తితేనైతా స్తృ
ప్యం త్యేవగ్ హవాఏనగ్స్వాఅభిసంవిశన్తిభర్తాస్వానాగ్ శ్రేష్ఠఃపురఏతా
భవత్యన్నాదో౽ధిపతిర్యఏవం వేదయఉహైవం విదగ్ స్వేషుప్రతిప్రతి
ర్బుభూషతి నహైవాలంభార్యేభ్యోభవత్యథయఏవైతమనుభవతి యో
వైతమనుభార్యాన్ బుభూషతిసహైవాలంభార్యేభ్యోభవతి ॥ ౧౮ ॥
సోయాస్యఆంగిరసోంగానాగ్ హిరసః । ప్రాణోవా అంగానాగ్ రసః
ప్రాణోహివాఅంగానాగ్ రసస్తస్మాద్యస్మాత్కస్మాచ్చాంగాత్ప్రాణ ఉ
త్క్రామతితదేవతచ్ఛుష్యత్యేషహివాఅంగానాగ్ రసః ॥ ౧౯ ॥ ఏష
ఉఏవబృహస్పతిర్వాగ్వైబృహతీతస్యాఏషపతి స్తస్మాదుబృహస్పతిః ॥
ఏషఉఏవ బ్రహ్మణస్పతిర్వాగ్వైబ్రహ్మతస్యాఏషపతి స్తస్మాదు బ్రహ్మణస్ప
తిః ॥ ౨౧ ॥ ఏషఉఏవసామవాగ్వైసామఏషసా చామశ్చేతి తత్సామ్న
స్సామత్వం । యద్వేవసమఃప్లుషిణాసమోమశకేన సమోనాగేన స
మఏభిస్త్రిభిర్లోకైస్సమో౽నేనసర్వేణతస్మాద్వేవసామాశ్నుతే సా
మ్నస్సాయుజ్యగ్ సలోకతాంజయతి యఏవమేతత్సామవేద ॥ ౨౨ ॥
ఏషఉవాఉద్గీథఃప్రాణోవాఉత్ప్రాణేనహీదగ్ సర్వముత్తబ్ధంవాగేవ గీ
థోచ్చగీథాచేతిసఉద్గీథః ॥ ౨౩ ॥ * తద్ధాపిబ్రహ్మదత్తశ్చైకితానే
యోరాజానం భక్షయన్నువాచాయంత్యస్యరాజామూర్ధానంవిపా
తయతాద్యదితోయాస్యాంగిరసో న్యేనోదగాయదితి వాచాహ్యేవ స
ప్రాణేనచోదగాయదితి ॥ ౨౪ ॥ తస్యహైతస్యసామ్నోయః స్వంవే
దభవతిహాస్య స్వంతస్యవైస్వరఏవస్వంతస్మాదార్త్విజ్యం కరిష్యన్వాచి
స్వరమిచ్ఛేతతయావాచాస్వరసంపన్నయార్త్విజ్యం కుర్యాత్తస్మాద్య
జ్ఞేస్వరవంతందిదృక్షంతఏవ । అథోయస్యస్వంభవతి భవతిహాస్యస్వం

---

* చైకితాయనేయఇతి రంగరామానుజీయపాఠః

యఏవమేతత్సామ్నస్స్వం వేద ॥ ౨౫ ॥ తస్య హైతస్య సామ్నో యస్సు
వర్ణం వేద భవతి హాస్య సువర్ణం తస్య వై స్వర ఏవ సువర్ణం భవతి హా
స్య సువర్ణం య ఏవమేతత్సామ్నస్సువర్ణం వేద ॥ ౨౬ ॥ * తస్య
హైతస్య సామ్నో యః ప్రతిష్ఠాం వేద ప్రతి హ తిష్ఠతి తస్య వై వాగేవ ప్ర
తిష్ఠా వాచి హి ఖల్వేష ఏతత్ప్రాణః ప్రతిష్ఠితో గీయతేఽన్న ఇత్యు హైక ఆ
హుః ॥ ౨౭ ॥ అథాతః పవమానానామేవాభ్యారోహః స వై ఖలు ప్ర
స్తోతా సామ ప్రస్తౌతి స యత్ర ప్రస్తుయాత్తదేతాని జపేత్ అసతో మా సద్గ
మయ తమసో మా జ్యోతిర్గమయ మృత్యోర్మాఽమృతం గమయేతి స య
దాహాసతో మా సద్గమయేతి మృత్యుర్వా అసత్సదమృతం మృత్యోర్మా
ఽమృతం గమయామృతం మా కుర్విత్యేవైతదాహ తమసో మా జ్యోతిర్గమ
యేతి మృత్యుర్వై తమో జ్యోతిరమృతం మృత్యోర్మాఽమృతం గమయా
మృతం మా కుర్విత్యేవైతదాహ మృత్యోర్మాఽమృతం గమయేతి నాత్ర తి
రోహితమివాస్తి అథ యానీతరాణి స్తోత్రాణి తేష్వాత్మనేఽన్నాద్యమాగా
యేత్తస్మాదు తేషు వరం వృణీత యం కామం కామయేత తగ్ం స ఏష ఏవం వి
దుద్గాతాఽఽత్మనే వా యజమానాయ వా యం కామం కామయతే తమాగా
యతి తద్ధైతల్లోకజిదేవ న హైవాలోక్యతాయా ఆశాఽస్తి య ఏవమేతత్సా
మ వేద ॥ ౨౮ ॥ —ఇతి తృతీయం బ్రాహ్మణమ్—

ఆత్మైవేదమగ్ర ఆసీత్ పురుషవిధః సోఽనువీక్ష్య నాన్యదాత్మనోఽపశ్యత్
సోఽహమస్మీత్యగ్రే వ్యాహరత్తతోఽహంనామాభవత్ తస్మాదప్యేతర్హ్యా
మంత్రితోఽహమయమిత్యేవాగ్ర ఉక్త్వాథాన్యన్నామ ప్రబ్రూతే యద
స్య భవతి స యత్పూర్వోఽస్మాత్సర్వస్మాత్సర్వాన్ పాప్మన ఔషత్తస్మాత్పురు
ష ఓషతి హ వై స తం యోఽస్మాత్పూర్వో బుభూషతి య ఏవం వేద ॥ ౧ ॥
సోఽబిభేత్తస్మాదేకాకీ బిభేతి స హాయమీక్షాం చక్రే యన్మదన్యన్నాస్తి
కస్మాన్ను బిభేమీతి తత ఏవాస్య భయం వీయాయ కస్మాద్ధ్యభేష్యత్ ద్వితీ

* ప్రతిష్ఠితో గీయతే ఇత్యు హైక ఆహుః ఇతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

యాద్వైభయంభవతి ॥ ౨ ॥ * సవైనైవరేమే తస్మాదేకాకీ న రమతే స
ద్వితీయమైచ్ఛత్ । స హైతావానాస యథా(స్త్రీ)పుమాగ్ంసౌ సంపరిష్వ
క్తౌ స ఇమమేవాత్మానం ద్వేధాఽపాతయత్తతః పతిశ్చ పత్నీ చాభవతాం త
స్మాదిదమర్ధబృగలమివ స్వ ఇతి హ స్మాహ యాజ్ఞవల్క్యస్తస్మాదయమాకా
శః । (స్త్రీ)యా పూర్యత ఏవ తాగ్ం సమభవత్తతో మనుష్యా అజాయంత ॥ ౩ ॥
(౧)సో హేయమీక్షాంచక్రే కథం ను మాఽఽత్మన ఏవ జనయిత్వా సంభవతి హ
న్త తిరోఽసానీతి సా గౌరభవదృషభ ఇతరస్తాగ్ం సమేవాభవత్తతో గావోఽ
జాయంత బడబేతరాఽభవదశ్వవృష ఇతరో గర్దభీతరా గర్దభ ఇతరస్తా
గ్ం సమేవాభవత్తత ఏకశఫమజాయతాఽజేతరాభవద్బస్త ఇతరోఽవిరి
తరా మేష ఇతరస్తాగ్ం సమేవాభవత్తతోఽజావయోఽజాయంతైవమేవ యది
దం కించ మిథునమాపిపీలికాభ్యస్తత్సర్వమసృజత ॥ ౪ ॥ సో వేదహం
వావ సృష్టిరస్మ్యహగ్ం హీదగ్ం సర్వమసృక్షీతి తతః సృష్టిరభవత్సృష్ట్యాగ్ం
హాస్యైతస్యాం భవతి య ఏవం వేద ॥ ౫ ॥ అథేత్యభ్యమంథత్స ముఖాచ్చ
యోనేర్హస్తాభ్యాం చాగ్నిమసృజత తస్మాదేతదుభయమలోమకమం
తరతోఽలోమకా హి యోనిరంతరతః తద్యదిదమాహురముం యజా
ముం యజేత్యేకైకం దేవమేతస్యైవ సా విసృష్టిరేష ఉ హ్యేవ సర్వే దే
వాః । అథ యత్కించేదమార్ద్రం తద్రేతసోఽసృజత తదు సోమ ఏతా
వద్వా ఇదగ్ం సర్వమన్నం చైవాన్నాదశ్చ సోమ ఏవాన్నమగ్నిరన్నాదః
సైషా బ్రహ్మణోఽతిసృష్టిః ॥ యచ్ఛ్రేయసో దేవానసృజతాథ యన్మర్త్యః
సన్నమృతానసృజత తస్మాదతిసృష్టిరతిసృష్ట్యాగ్ం హాస్యైతస్యాం భవతి
య ఏవం వేద ॥ ౬ ॥ (౨)తద్ధేదం తర్హ్యవ్యాకృతమాసీత్తన్నామరూ
పాభ్యామేవ వ్యాక్రియతాసౌ నామాయమిదగ్ంరూప ఇతి తదిదమప్యేత
ర్హి నామరూపాభ్యామేవ వ్యాక్రియతేఽసౌ నామాయమిదగ్ం రూప ఇ

---

(౧) మేష ఇతరస్తాం తాగ్ం సమేవాభవదితి రంగరామానుజీయః ॥

(౨) తం న పశ్యత్యకృత్స్న ఇతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

తిసఏషఇహప్రవిష్టః । ఆనఖాగ్రేభ్యోయథాక్షురఃక్షురధానేఽవహితః స్యాద్విశ్వంభరోవావిశ్వంభరకులాయేతన్నపశ్యంత్యకృత్స్నో హి సప్రాణన్నేవప్రాణోనామభవతి వదన్వాక్పశ్యగ్ శ్చక్షుః శృణ్వాన్ శ్రోత్రంమన్వానోమనస్తాన్యస్యైతానికర్మనామాన్యేవసయోఽత ఏకైకముపాస్తేన సవేదాకృత్స్నోహ్యేషోఽతఏకైకేనభవత్యాత్మేత్యేవోపాసీతాత్రహ్యేతేసర్వఏకంభవంతి తదేతత్పదనీయమస్యసర్వస్య యదయమాత్మానేనహ్యేతత్సర్వంవేద ॥ యథాహవైపదేనానువిందేదేవం కీర్తింశ్లోకంవిందతేయఏవంవేద ॥ ౭ ॥ * తదేతత్ప్రేయఃపుత్రాత్ప్రేయోవిత్తాత్ప్రేయోఽన్యస్మాత్సర్వస్మాదంతరతరంయదయమాత్మా సయోఽన్యమాత్మనః ప్రియంబ్రువాణంబ్రూయాత్ ప్రియగ్ంరోత్స్యతీతీశ్వరోహతథైవస్యాదాత్మానమేవప్రియముపాసీతసయఆత్మానమేవ ప్రియముపాస్తేనహాస్యప్రియంప్రమాయుకంభవతి ॥ ౮ ॥ తదాహుర్యద్బ్రహ్మవిద్యయాసర్వంభవిష్యంతోమనుష్యామన్యంతే । కిముతద్బ్రహ్మావేద్యస్మాత్తత్సర్వమభవదితి ॥ ౯ ॥ బ్రహ్మవాఇదమగ్రఆసీత్తదాత్మానమేవావేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మీతితస్మాత్తత్సర్వమభవత్ తద్యోయోదేవానాంప్రత్యబుధ్యతసఏవతదభవత్తథాఋషీణాం తథామనుష్యాణాం తద్ధైతత్పశ్యన్నృషిర్వామదేవః ప్రతిపేదేఽహంమనురభవగ్ంసూర్యశ్చేతి తదిదమప్యేతర్హియఏవంవేదాహం బ్రహ్మాస్మీతిసఇదగ్ం సర్వంభవతి తస్యహనదేవాశ్చనాభూత్యాఈశతే ఆత్మాహ్యేషాగ్ంసభవతిఅథయోఽన్యాందేవతాముపాస్తేఽన్యోఽసావన్యోఽహమస్మీతినసవేదయథాపశురేవగ్ం సదేవానాంయథాహవైబహవః పశవోమనుష్యంభుంజ్యురేవమేకైకః పురుషోదేవాన్ భునక్త్యేకస్మిన్నేవపశావాదీయమానేఽప్రియం భవతి కిముబహుషు తస్మాదేషాంతన్నప్రియంయదేతన్మనుష్యావిద్యుః ॥ బ్రహ్మవాఇదమగ్రఆసీదేకమేవతదేకగ్ంసన్నవ్యభవత్ తచ్ఛ్రేయోరూ

---

* ప్రేయఃపుత్రాత్ప్రేయోమిత్రాదితిఅంతరతరోయదయమితిచ రంగ॥

వమత్యసృజత క్షత్రం యాన్యేతాని దేవత్రా క్షత్రాణీంద్రో వరుణః సో
మో రుద్రః పర్జన్యో యమో మృత్యురీశాన ఇతి తస్మాత్ క్షత్రాత్పరం నా
స్తి తస్మాద్బ్రాహ్మణః క్షత్రియమధస్తాదుపాస్తే రాజసూయే క్షత్ర ఏవ తద్య
శో దధాతి సైషా క్షత్రస్య యోనిర్యద్బ్రహ్మ తస్మాద్యద్యపి రాజా పరమతాం
గచ్ఛతి బ్రహ్మైవాంతత ఉపనిశ్రయతి స్వాం యోనిం య ఉ ఏనం హినస్తి
స్వాం స యోనిమృచ్ఛతి స పాపీయాన్భవతి యథా శ్రేయాంసం హిం సి
త్వా ॥ ౧౧ ॥ స నైవ వ్యభవత్ స విశమసృజత యాన్యేతాని దేవజా
తాని గణశ ఆఖ్యాయంతే వసవో రుద్రా ఆదిత్యా విశ్వేదేవా మరుత ఇతి ॥ ౧౨ ॥
స నైవ వ్యభవత్ స శౌద్రం వర్ణమసృజత పూషణమియం వై పూషేయం
హీదం సర్వం పుష్యతి యదిదం కించ ॥ ౧౩ ॥ స నైవ వ్యభవ త్తచ్ఛ్రే
యోరూపమత్యసృజత ధర్మం తదేతత్ క్షత్రస్య క్షత్రం యద్ధర్మ స్తస్మా
ద్ధర్మాత్పరం నాస్త్యథో అబలీయాన్ బలీయాంసమాశంసతే ధర్మే
ణ యథా రాజ్ఞైవం యో వై స ధర్మః సత్యం వై తత్ తస్మాత్సత్యం వదంతమా
హు ర్ధర్మం వదతీతి ధర్మం వా వదంతం సత్యం వదతీత్యేత ద్ధ్యేవైత
దుభయం భవతి ॥ ౧౪ ॥ తదేతద్బ్రహ్మ క్షత్రం విట్ఛూద్ర స్తదగ్నినైవ దే
వేషు బ్రహ్మాభవద్బ్రాహ్మణో మనుష్యేషు క్షత్రియేణ క్షత్రియో వై
శ్యేన వైశ్యః శూద్రేణ శూద్ర స్తస్మాదగ్నావేవ దేవేషు లోకమిచ్ఛంతే
బ్రాహ్మణే మనుష్యేష్వేతాభ్యాం హి రూపాభ్యాం బ్రహ్మాభవత్ అథ
యో హ వా అస్మాల్లోకాత్స్వం లోకమదృష్ట్వా ప్రైతి స ఏనమవిదితో న భు
నక్తి యథా వేదో వాఽననూక్తోఽన్యద్వా కర్మాకృతం యదిహ వా అ
ప్యనేవంవిన్మహత్పుణ్యం కర్మ కరోతి తద్ధాస్యాంతతః క్షీయత ఏ
వాత్మానమేవ లోకముపాసీత స య ఆత్మానమేవ లోకముపాస్తే న
హాస్య కర్మ క్షీయతే అస్మాద్ధ్యేవాత్మనో యద్యత్కామయతే తత్త
త్సృజతే ॥ ౧౫ ॥ * అథో అయం వా ఆత్మా సర్వేషాం భూ

---

* అరిష్టమిచ్ఛేదితి అరిష్టమిచ్ఛంతీతి చ రంగరామానుజీయే

తానాంలోకః సయజ్జుహోతియద్యజతే తేనదేవానాం లోకోథయదను
బ్రూతే తేనఋషీణామథయత్పితృభ్యో నిపృణాతియత్ప్రజామిచ్ఛతే తే
నపితౄణామథయన్మనుష్యాన్వాసయతే యదేభ్యోఽశనందదాతి తేన
మనుష్యాణాం అథయత్పశుభ్యస్తృణోదకంవిందతి తేనపశూనాంయ
దస్య గృహేషు శ్వాపదావయాగ్‍స్యాపిపీలికాభ్యఉపజీవంతి తేన తేన తే
షాంలోకోయథాహవైస్వాయలోకాయారిష్టిమిచ్ఛేదేవగ్‍హైవంవిదే
సర్వాణి భూతాన్యరిష్టిమిచ్ఛంతితద్వాఏతద్విదితంమీమాగ్‍సితం॥౧౬॥
ఆత్మైవేదమగ్ర ఆసీదేకఏవ సోకామయత జాయామేస్యాదథ ప్రజా
యేయాథవిత్తంమేస్యాదథకర్మకుర్వీయేత్యేతావాన్ వైకామో నే
చ్ఛగ్‍శ్చ నాతోభూయోవిందేత్తస్మాదప్యేతర్హ్యేకాకీకామయతే జా
యామేస్యాదథప్రజాయేయాథవిత్తం మేస్యాదథకర్మకుర్వీయేతి స
యావదప్యేతేషామేకైకంనప్రాప్నోత్యకృత్స్న ఏవ తావన్మన్యతే తస్యో
కృత్స్నతామనఏవాస్యాత్మా వాగ్జాయా । ప్రాణః ప్రజా చక్షుర్మాను
షం విత్తంచక్షుషాహితద్విందతే శ్రోత్రం దైవగ్‍శ్రోత్రేణహితచ్ఛృ
ణోత్యాత్మైవాస్యకర్మాత్మనాహికర్మకరోతి సఏషపాఙ్క్తో యజ్ఞః
పాఙ్క్తఃపశుఃపాఙ్క్తఃపురుషః పాఙ్క్తమిదగ్‍సర్వంయదిదంకించ
తదిదగ్‍సర్వమాప్నోతియఏవంవేద॥౧౭॥ ఇతి చతుర్థబ్రాహ్మణం
* యత్సప్తాన్నానిమేధయా తపసా జనయత్పితా ఏకమస్య సా
ధారణం ద్వే దేవానభాజయత్ త్రీణ్యాత్మనే కురుత పశుభ్యఏకం
ప్రాయచ్ఛత్తస్మింత్సర్వం ప్రతిష్ఠితం యచ్చ ప్రాణితి యచ్చ నకస్మా
త్తానిన క్షీయంతేద్య మానాని సర్వదా యోవైతామక్షితింవేద సోన్న
మత్తి ప్రతీకేనసదేవానపిగచ్ఛతి సఊర్జముపజీవతీతి శ్లోకాః ॥౧॥
* యత్సప్తాన్నానిమెధయాతపసాజనయత్పితేతి మేధయాహి తప

---

1 తస్మాత్తానిక్షీయంతఇతి రంగరామానుజీయపాఠః॥
1 ప్రతిలేపాయంతీతి తస్మాత్తానినక్షీయంతేఇతిచ రంగరామానుజీ॥

సాజనయత్పితేత్యేకమస్య సాధారణమితీదమేవాస్య తత్సాధారణమన్నం
యదిదమద్యతే । స య ఏతదుపాస్తే న స పాప్మనో వ్యావర్తతే మిశ్రం హ్యే
తత్ । ద్వే దేవానభాజయదితి హుతం చ ప్రహుతం చ తస్మాద్దేవే
భ్యో జుహ్వతి చ ప్ర చ జుహ్వత్యథో ఆహుర్దర్శపూర్ణమాసావితి తస్మా
న్నేష్టియాజుకః స్యాత్ । పశుభ్య ఏకం ప్రాయచ్ఛదితి తత్పయః । పయో
హ్యేవాగ్రే మనుష్యాశ్చ పశవశ్చోపజీవన్తి తస్మాత్కుమారం జాతం ఘృ
తం వైవాగ్రే ప్రతిలేహయన్తి స్తనం వానుధాపయన్త్యథ వత్సం జాతమా
హురతృణాద ఇతి తస్మిన్త్సర్వం ప్రతిష్ఠితం । యచ్చ ప్రాణితి యచ్చ నేతి
పయసి హీదం సర్వం ప్రతిష్ఠితం యచ్చ ప్రాణితి యచ్చ న । తద్యదిదమా
హుః సంవత్సరం పయసా జుహ్వదప పునర్మృత్యుం జయతీతి న తథా వి
ద్యాద్యదహరేవ జుహోతి తదహః పునర్మృత్యుమపజయత్యేవం వి
ద్వాన్త్సర్వం హి దేవేభ్యోఽన్నాద్యం ప్రయచ్ఛతి కస్మాత్తాని న క్షీయన్తే
ఽద్యమానాని సర్వదేతి పురుషో వా అక్షితిః స హీదమన్నం పునః పునర్జ
నయతే । యో వైతామక్షితిం వేదేతి పురుషో వా అక్షితిః స హీదమన్నం
ధియా ధియా జనయతే కర్మభిర్యద్ధైతన్న కుర్యాత్క్షీయేత హ స యో వైతామక్షితిం వేద సోఽన్నమత్తి
ప్రతీకేనేతి ముఖం ప్రతీకం ముఖేనేత్యేతత్స దేవానపి గచ్ఛతి స ఊర్జ
ముపజీవతీతి ప్రశంసా ॥ ౨ ॥ త్రీణ్యాత్మనేఽకురుతేతి మనో వాచం ప్రా
ణం తాన్యాత్మనేఽకురుతాన్యత్రమనా అభూవం నాదర్శమన్యత్రమనా
అభూవం నాశ్రౌషమితి మనసా హ్యేవ పశ్యతి మనసా శృణోతి । కామః
సంకల్పో విచికిత్సా శ్రద్ధాఽశ్రద్ధా ధృతిరధృతిర్హ్రీర్ధీర్భీరిత్యేతత్స
ర్వం మన ఏవ తస్మాదపి పృష్ఠత ఉపస్పృష్టో మనసా విజానాతి యః కశ్చ శబ్దో
వాగేవ సా । ఏషా హ్యన్తమాయత్తైషా హి న ప్రాణోఽపానో వ్యాన ఉ
దానః సమానోఽన ఇత్యేతత్సర్వం ప్రాణ ఏవైతన్మయో వా అయమాత్మా
వాఙ్మయో మనోమయః ప్రాణమయః ॥ ౩ ॥ త్రయో లోకా ఏత ఏవ వా
గేవాయం లోకో మనోఽన్తరిక్షలోకః ప్రాణోఽసౌ లోకః ॥ ౪ ॥ త్రయో

యో వేదా ఏత ఏవ వాగేవర్గ్వేదో మనో యజుర్వేదః ప్రాణః సామవేదః ॥
దేవాః పితరో మనుష్యా ఏత ఏవ వాగేవ దేవా మనః పితరః ప్రాణో మను
ష్యాః ॥ ౬ ॥ పితా మాతా ప్రజైత ఏవ మన ఏవ పితా వాఙ్మాతా ప్రాణః ప్ర
జా ॥ ౭ ॥ విజ్ఞాతం విజిజ్ఞాస్యమవిజ్ఞాతమేత ఏవ యత్కించ విజ్ఞాతం
వాచస్తద్రూపం వాగ్ఘి విజ్ఞాతా వాగేనం తద్భూత్వావతి ॥ ౮ ॥ యత్
కించ విజిజ్ఞాస్యం మనసస్తద్రూపం మనో హి విజిజ్ఞాస్యం మన ఏనం త
ద్భూత్వావతి ॥ ౯ ॥ యత్కించావిజ్ఞాతం ప్రాణస్య తద్రూపం ప్రా
ణో హ్యవిజ్ఞాతః ప్రాణ ఏనం తద్భూత్వావతి ॥ ౧౦ ॥ తస్యై వాచః
పృథివీ శరీరం జ్యోతీరూపమయమగ్నిస్తద్యావత్యేవ వాక్తావతీ పృథివీ తా
వానయమగ్నిః ॥ ౧౧ ॥ అథైతస్య మనసో ద్యౌః శరీరం జ్యోతీరూపమ
సావాదిత్యస్తద్యావదేవ మనస్తావతీ ద్యౌస్తావానసావాదిత్యస్తౌ మిథునగ్ం
సమైతాం తతః ప్రాణోఽజాయత స ఇన్ద్రః స ఏషోఽసపత్నో ద్వితీయో
వై సపత్నో నాస్య సపత్నో భవతి య ఏవం వేద ॥ ౧౨ ॥ అథైతస్య ప్రా
ణస్యాపః శరీరం జ్యోతీరూపమసౌ చన్ద్రస్తద్యావానేవ ప్రాణస్తావత్య ఆ
పస్తావానసౌ చన్ద్రస్త ఏతే సర్వ ఏవ సమాః సర్వేఽనన్తాః స యో హై
తానన్తవత ఉపాస్తేఽన్తవన్తగ్ం స లోకం జయత్యథ యో హైతాననన
న్తానుపాస్తేఽనన్తగ్ం స లోకం జయతి ॥ ౧౩ ॥ స ఏష సంవత్సరః ప్రజా
పతిః షోడశకలస్తస్య రాత్రయ ఏవ పఞ్చదశ కలా ధ్రువైవాస్య షోడశీ క
లా స రాత్రిభిరేవా చ పూర్యతేఽప చ క్షీయతే సోఽమావాస్యాగ్ం రా
త్రిమేతయా షోడశ్యా కలయా సర్వమిదం ప్రాణభృదనుప్రవిశ్య తతః
ప్రాతర్జాయతే తస్మాదేతాగ్ం రాత్రిం ప్రాణభృతః ప్రాణం న విచ్ఛిం
ద్యాదపి కృకలాసస్యైతస్యా ఏవ దేవతాయా అపచిత్యై ॥ ౧౪ ॥ యో వై
స సంవత్సరః ప్రజాపతిః షోడశకలోఽయమేవ స యోఽయమేవం
విత్పురుషస్తస్య విత్తమేవ పఞ్చదశ కలా ఆత్మైవాస్య షోడశీ కలా స విత్తేనై
వా చ పూర్యతేఽప చ క్షీయతే తదేతన్నభ్యం యదయమాత్మా ప్రధిర్వి

త్తం తస్మాద్యద్యపి సర్వజ్యానిం జీయత ఆత్మనా చేజ్జీవతి ప్రధినాగాదిత్యే
వాహుః ॥ ౧౫ ॥ అథ త్రయో వావ లోకా మనుష్యలోకః పితృలోకో
దేవలోక ఇతి సోఽయం మనుష్యలోకః పుత్రేణైవ జయ్యో నాన్యేన కర్మ
ణా కర్మణా పితృలోకో విద్యయా దేవలోకో దేవలోకో వై లోకానా
గ్ం శ్రేష్ఠస్తస్మాద్విద్యాం ప్రశగ్ంసంతి ॥ ౧౬ ॥ అథాతస్సంప్రత్తిర్యదా
ప్రైష్యన్మన్యతేఽథ పుత్రమాహ త్వం బ్రహ్మ త్వం యజ్ఞస్త్వం లోక ఇ
తి స పుత్రః ప్రత్యాహాహం బ్రహ్మాహం యజ్ఞోఽహం లోక ఇతి యద్వై
కించానూక్తం తస్య సర్వస్య బ్రహ్మేత్యేకతా। యే వై కే చ యజ్ఞాస్తేషాగ్ం స
ర్వేషాం యజ్ఞ ఇత్యేకతా యే వై కే చ లోకాస్తేషాగ్ం సర్వేషాం లోక ఇ
త్యేకతైతావద్వా ఇదగ్ం సర్వమేతన్మా సర్వగ్ం సన్నయమితోఽభునజదితి
తస్మాత్ పుత్రమనుశిష్టం లోక్యమాహుస్తస్మాదేనమనుశాసతి స య
దైవంవిదస్మాల్లోకాత్ప్రైత్యథైభిరేవ ప్రాణైస్సహ పుత్రమావిశతి। స
యద్యనేన కించిదక్ష్ణయాకృతం భవతి తస్మాదేనగ్ం సర్వస్మాత్పుత్రో ముంచ
తి తస్మాత్పుత్రో నామ స పుత్రేణైవాస్మిల్లోకే ప్రతితిష్ఠత్యథైనమేతే దై
వాః ప్రాణా అమృతా ఆవిశంతి ॥ ౧౭ ॥ పృథివ్యై చైనమగ్నేశ్చ దైవీ
వాగావిశతి సా వై దైవీ వాగ్యయా యద్యదేవ వదతి తత్తద్భవతి ॥ ౧౮ ॥
దివశ్చైనమాదిత్యాచ్చ దైవం మన ఆవిశతి తద్వై దైవం మనో యేనానం
ద్యేవ భవత్యథో న శోచతి ॥ ౧౯ ॥ అద్భ్యశ్చైనం చంద్రమసశ్చ దైవః
ప్రాణ ఆవిశతి స వై దైవః ప్రాణో యస్సంచరగ్ంశ్చాసంచరగ్ంశ్చ న వ్యథతే
ఽథో న రిష్యతి స ఏవంవిత్సర్వేషాం భూతానామాత్మా భవతి యథైషా
దేవతైవగ్ం స యథైతాం దేవతాగ్ం సర్వాణి భూతాన్యవంత్యేవగ్ం హైవం
విదగ్ం సర్వాణి భూతాన్యవంతి। యదు కించేమాః ప్రజాశ్శోచంత్యమై
వాసాం తద్భవతి పుణ్యమేవాముం గచ్ఛతి న హ వై దేవాన్పాపం గచ్ఛతి ॥ ౨౦ ॥
అథాతో వ్రతమీమాగ్ంసా ప్రజాపతిర్హ కర్మాణి ససృజే తాని సృష్టా
న్యన్యోఽన్యేనాస్పర్ధంత వదిష్యామ్యేవాహమితి వాగ్దధ్రే ద్రక్ష్యామ్యహ

మితి చక్షుః శ్రోష్యామ్యహమితి శ్రోత్రమేవ మన్యాని కర్మాణి య
థాకర్మణాని తాని మృత్యుః శ్రమో భూత్వోపయేమే తాన్యాప్నోత్తాన్యా
ప్త్వా మృత్యురవారుంధ తస్మాచ్ఛ్రామ్యత్యేవ వాక్ శ్రామ్యతి చక్షుః
శ్రామ్యతి శ్రోత్రమథేమమేవ నాప్నోద్యోయం మధ్యమః ప్రాణస్తాని
జ్ఞాతుం దధ్రిరే। అయం వై నః శ్రేష్ఠో యస్సంచరగ్ శ్చాసంచరగ్ శ్చ న వ్యథతే
న రిష్యతి హంతాస్యైవ సర్వే రూపమసామేతి త ఏతస్యైవ సర్వే రూపమభ
వగ్ స్తస్మాదేత ఏతేనాఖ్యాయంతే ప్రాణా ఇతి తేన హ వావ తత్కులమాచక్ష
తే యస్మిన్కులే భవతి య ఏవం వేద య ఉ హైవంవిదా స్పర్ధతేఽనుశుష్యా
హైవాంతతో మ్రియత ఇత్యధ్యాత్మమ్॥ ౨౧ ॥ అథాధిదైవతం జ్వలిష్యామ్యే
వాహమిత్యగ్నిర్దధ్రే తప్స్యామ్యహమిత్యాదిత్యో భాస్యామ్యహమితి చం
ద్రమా ఏవమన్యా దేవతా యథాదైవతగ్ స యథైషాం ప్రాణానాం మధ్యమః
ప్రాణ ఏవమేతాసాం దేవతానాం వాయుః మ్లోచంతి హ్యన్యా దేవతా న వా
యుః సైషానస్తమితా దేవతా యద్వాయుః॥ ౨౨ ॥ అథైష శ్లోకో భవతి॥ య
తశ్చోదేతి సూర్యోఽస్తం యత్ర చ గచ్ఛతీతి ప్రాణాద్వా ఏష ఉదేతి ప్రా
ణేఽస్తమేతి తం దేవాశ్చక్రిరే ధర్మగ్ స ఏవాద్య స ఉ శ్వ ఇతి యద్వా ఏతే
ముర్హ్యధ్రియంత తదేవాప్యద్య కుర్వంతి। తస్మాదేకమేవ వ్రతం చరే
త్ప్రాణ్యాచ్చైవాపాన్యాచ్చ నేన్మా పాప్మా మృత్యురాప్నువదితి యద్యు చ
రేత్సమాపిపయిషేత్తేనో ఏతస్యై దేవతాయై సాయుజ్యగ్ సలోకతాం జ
యతి ॥ ౨౩ ॥

—*ఇతి పంచమం బ్రాహ్మణమ్*—

త్రయం వా ఇదం నామ రూపం కర్మ తేషాం నామ్నాం వాగిత్యేత
దేషాముక్థమతో హి సర్వాణి నామాన్యుత్తిష్ఠంతి। ఏతదేషాగ్ సామైత
ద్ధి సర్వైర్నామభిస్సమమేతదేషాం బ్రహ్మైతద్ధి సర్వాణి నామాని బిభర్తి
॥ ౧ ॥ అథ రూపాణాం చక్షురిత్యేతదేషాముక్థమతో హి సర్వాణి రూపా
ణ్యుత్తిష్ఠంత్యేతదేషాగ్ సామైతద్ధి సర్వై రూపైస్సమమేతదేషాం బ్ర
హ్మైతద్ధి సర్వాణి రూపాణి బిభర్తి ॥ ౨ ॥ అథ కర్మణామాత్మేత్యేత

దేషాముక్థమతో హి సర్వాణి కర్మాణ్యుత్తిష్ఠంత్యేతదేషాగ్ం సామైతద్ధి సర్వైః కర్మభిః సమమేతదేషాం బ్రహ్మైతద్ధి సర్వాణి కర్మాణి బిభర్తి తదేతత్త్రయం సదేకమయమాత్మాత్మో ఏకః సన్నేతత్త్రయం తదేతదమృతగ్ం సత్యేన చ్ఛన్నం ప్రాణో వా అమృతం నామరూపే సత్యం తాభ్యామయం ప్రాణశ్ఛన్నః ॥ ౩ ॥ *ఇతి తృతీయాధ్యాయే షష్ఠం బ్రాహ్మణం*

ఇతి బృహదారణ్యకే తృతీయోఽధ్యాయః

అథ చతుర్థాధ్యాయః

హరిః ఓమ్ ॥ దృప్తబాలాకిర్హానూచానో గార్గ్య ఆస స హోవాచాజాతశత్రుం కాశ్యం బ్రహ్మ తే బ్రవాణీతి స హోవాచాజాతశత్రుః సహస్రమేతస్యాం వాచి దద్మో జనకో జనక ఇతి వై జనా ధావంతీతి ॥ ౧ ॥ స హోవాచ గార్గ్యః య ఏవాసావాదిత్యే పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్సంవదిష్ఠా అతిష్ఠాః సర్వేషాం భూతానాం మూర్ధా రాజేతి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తేఽతిష్ఠాః సర్వేషాం భూతానాం మూర్ధా రాజా భవతి ॥ ౨ ॥ స హోవాచ గార్గ్యః య ఏవాసౌ చంద్రే పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్సంవదిష్ఠా బృహన్పాండరవాసాః సోమో రాజేతి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తేఽహరహర్హ సుతః ప్రసుతో భవతి నాస్యాన్నం క్షీయతే ॥ ౩ ॥ స హోవాచ గార్గ్యః య ఏవాసౌ విద్యుతి పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్సంవదిష్ఠాస్తేజస్వీతి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే తేజస్వీ హ భవతి తేజస్వినీ హాస్య ప్రజా భవతి ॥ ౪ ॥ స హోవాచ గార్గ్యః య ఏవాయమాకాశే పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి

సహోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠాః పూర్ణమప్రవర్తీ
తి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే పూర్యతే ప్రజయా
పశుభిర్నాస్యాస్మాల్లోకాత్ప్రజోద్వర్తతే ॥ ౫ ॥ సహోవాచ గార్గ్యో
య ఏవాయం వాయౌ పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి సహో
వాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠా ఇన్ద్రో వైకుణ్ఠోఽపరాజితా
సేనేతి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే జిష్ణుర్హాపరాజి
ష్ణుర్భవత్యన్యతస్త్యజాయీ ॥ ౬ ॥ సహోవాచ గార్గ్యో య ఏవాయ
మగ్నౌ పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి సహోవాచాజాతశ
త్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠా విషాసహిరితి వా అహమేతముపాస ఇతి
స య ఏతమేవముపాస్తే విషాసహిర్హ భవతి విషాసహిర్హాస్య ప్రజా భ
వతి ॥ ౭ ॥ సహోవాచ గార్గ్యో య ఏవాయమప్సు పురుష ఏతమేవా
హం బ్రహ్మోపాస ఇతి సహోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవ
దిష్ఠాః ప్రతిరూప ఇతి వా అహమేత ముపాస ఇతి స య ఏతమేవ ముపా
స్తే ప్రతిరూపగ్ం హైవైనముపగచ్ఛతి నాప్రతిరూపమథో ప్రతిరూపోఽస్మా
జ్జాయతే ॥ ౮ ॥ సహోవాచ గార్గ్యో య ఏవాయమాదర్శే పురుష ఏ
తమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి సహోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సం
వదిష్ఠా రోచిష్ణురితి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే రోచి
ష్ణుర్హ భవతి రోచిష్ణుర్హాస్య ప్రజా భవత్యథో యైః సన్నిగచ్ఛతి సర్వాగ్ స్తా
నతిరోచతే ॥ ౯ ॥ సహోవాచ గార్గ్యో య ఏవాయం యన్తం పశ్చాచ్ఛ
బ్దోఽనూదేత్యేతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి సహోవాచాజాతశత్రుర్మా
మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠా అసురితి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవ
ముపాస్తే సర్వగ్ం హైవాస్మింల్లోక ఆయురేతి నైనం పురా కాలాత్ప్రాణో జ
హాతి ॥ ౧౦ ॥ సహోవాచ గార్గ్యో య ఏవాయం దిక్షు పురుష ఏతమే
వాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి సహోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సం
వదిష్ఠా ద్వితీయోఽనపగ ఇతి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవ

ముపాస్తే ద్వితీయవాన్ హ భవతి నాస్మాద్గణశ్ఛిద్యతే ॥ ౧౧ ॥ సహోవా
చ గార్గ్యో య ఏవాయం ఛాయామయః పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మో
పాస ఇతి సహోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠా మృత్యురితి
వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే సర్వగ్ం హైవాస్మిన్ లో
క ఆయురేతి నైనం పురా కాలాన్మృత్యురాగచ్ఛతి ॥ ౧౨ ॥ సహోవా
చ గార్గ్యో య ఏవాయమాత్మని పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి
సహోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠా ఆత్మన్వీతి వా అహమే
తముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే ఆత్మన్వీ హ భవత్యాత్మన్వినీ హాస్య
ప్రజా భవతి స హ తూష్ణీమాస గార్గ్యః ॥ ౧౩ ॥ సహోవాచాజాతశ
త్రురేతావన్నూ౩ ఇత్యేతావద్ధీతి నైతావతా విదితం భవతీతి సహోవాచ
గార్గ్య ఉప త్వా యానీతి ॥ ౧౪ ॥ సహోవాచాజాతశత్రుః ప్రతిలో
మం వై తద్యద్బ్రాహ్మణః క్షత్రియముపేయాద్బ్రహ్మ మే వక్ష్యతీతి వ్యే
వ త్వా జ్ఞపయిష్యామీతి తం పాణావాదాయోత్తస్థౌ తౌ హ పురుషగ్ం సుప్త
మాజగ్మతుస్తమేతైర్నామభిరామంత్రయాంచక్రే బృహన్పాండర
వాసః సోమ రాజన్నితి స నోత్తస్థౌ తం పాణినాపేషం బోధయాంచకార
స హోత్తస్థౌ ॥ ౧౫ ॥ సహోవాచాజాతశత్రుర్క్వైష ఏతత్పురుషోఽభూ
త్క్వైష విజ్ఞానమయః పురుషః క్వైష తదాభూత్కుత ఏతదాగాదితి త
దు హ న మేనే గార్గ్యః ॥ ౧౬ ॥ సహోవాచాజాతశత్రుర్యత్రైష ఏత
త్పురుషోఽభూద్యత్రైష విజ్ఞానమయః పురుషస్తదేషాం ప్రాణానాం విజ్ఞా
నేన విజ్ఞానమాదాయ య ఏషోఽన్తర్హృదయ ఆకాశస్తస్మిఞ్ఛేతే తా
ని యదా గృహ్ణాత్యథ హైతత్పురుషః స్వపితి నామ తద్గృహీత ఏవ ప్రాణో భ
వతి గృహీతా వాక్ గృహీతం చక్షుర్గృహీతగ్ం శ్రోత్రం గృహీతం మ
నః ॥ ౧౭ ॥ స యత్రైతత్స్వప్న్యయా చరతి తే హాస్య లోకాస్తదుతే
వ మహారాజో భవత్యుతేవ మహాబ్రాహ్మణ ఉతేవోచ్చావచం నిగచ్ఛతి స
యథా మహారాజో జానపదాన్ గృహీత్వా స్వే జనపదే యథాకామం

పరివర్తేతైవమేవైష ఏతత్ప్రాణాన్గృహీత్వా స్వే శరీరే యథాకామం పరివర్తతే ॥ ౧౮ ॥ అథ యదా సుషుప్తో భవతి యదా న కస్యచన వేద హితా నామ నాడ్యో ద్వాసప్తతిస్సహస్రాణి హృదయాత్పురీతతమభిప్రతిష్ఠంతే తాభిః ప్రత్యవసృప్య పురీతతి శేతే స యథా కుమారో వా మహారాజో వా మహాబ్రాహ్మణో వాఽతిఘ్నీమానందస్య గత్వా శయీతైవమేవైష ఏతచ్ఛేతే ॥ ౧౯ ॥ స యథోర్ణనాభిస్తంతునోచ్చరేద్యథాగ్నేః క్షుద్రా విస్ఫులింగా వ్యుచ్చరంత్యేవమేవాస్మాదాత్మనస్సర్వే ప్రాణాస్సర్వే లోకాస్సర్వే దేవాస్సర్వాణి భూతాని వ్యుచ్చరంతి తస్యోపనిషత్సత్యస్య సత్యమితి ప్రాణా వై సత్యం తేషామేష సత్యం ॥ ౨౦ ॥ * * * *

ఇతి చతుర్థాధ్యాయే ప్రథమబ్రాహ్మణమ్

యో హ వై శిశుగ్ం సాధానగ్ం సప్రత్యాధానగ్ం సస్థూణగ్ం సదామం వేద సప్త హ ద్విషతో భ్రాతృవ్యానవరుణద్ధి । అయం వావ శిశుర్యోఽయం మధ్యమః ప్రాణస్తస్యేదమేవాధానమిదం ప్రత్యాధానం ప్రాణః స్థూణాన్నం దామ ॥ ౧ ॥ తమేతాస్సప్తాక్షితయ ఉపతిష్ఠంతే తద్యా ఇమా అక్షన్లోహిన్యో రాజయస్తాభిరేనగ్ం రుద్రోఽన్వాయత్తోఽథ యా అక్షన్నాపస్తాభిః పర్జన్యో యా కనీనికా తయాదిత్యో యత్కృష్ణం తేనాగ్నిర్యచ్ఛుక్లం తేనేంద్రోఽధరయైనం వర్తన్యా పృథివ్యన్వాయత్తా ద్యౌరుత్తరయా నాస్యాన్నం క్షీయతే య ఏవం వేద ॥ ౨ ॥ * తదేష శ్లోకో భవతి ॥ అర్వాగ్బిలశ్చమస ఊర్ధ్వబుధ్నస్తస్మిన్యశో నిహితం విశ్వరూపం తస్యాసత ఋషయస్సప్త తీరే వాగష్టమీ బ్రహ్మణా సంవిదానేతి అర్వాగ్బిలశ్చమస ఊర్ధ్వబుధ్న ఇతీదం తచ్ఛిర ఏష హ్యర్వాగ్బిలశ్చమస ఊర్ధ్వబుధ్నస్తస్మిన్యశో నిహితం విశ్వరూపమితి ప్రాణా వై యశో నిహితం విశ్వరూపం ప్రాణానేతదాహ తస్యాసత ఋషయస్సప్త తీర ఇతి ప్రాణా వా ఋషయః ప్రాణానేతదాహ వాగష్టమీ బ్రహ్మణా సంవిదానేతి వాగ్ఘ్యష్టమీ బ్రహ్మ

* ఇదం తదేవశిరం ఇతి వాగ్ఘ్యష్టమీ బ్రహ్మణా సంవిత్తేతి దరంగ రామా।

ణాన్నంవిదత్తే ॥ ౩ ॥ * ఇమావేవ గౌతమభరద్వాజావయమేవ గౌ
తమో౽యం భరద్వాజ ఇమావేవ విశ్వామిత్రజమదగ్నీ అయమేవ విశ్వా
మిత్రో౽యం జమదగ్నిరిమావేవ వసిష్ఠకశ్యపావయమేవ వసిష్ఠో౽యం క
శ్యపో వాగేవాత్రిర్వాచా హ్యన్నమద్యతే అత్తిర్హ వై నామైతద్యదత్రిరి
తి సర్వస్యాత్తా భవతి సర్వమస్యాన్నం భవతి య ఏవం వేద ॥ ४ ॥ * *

ఇతి చతుర్థాధ్యాయే ద్వితీయబ్రాహ్మణమ్

ద్వే వావ బ్రహ్మణో రూపే మూర్తం చైవామూర్తం చ మర్త్యం చా
మృతం చ స్థితం చ యచ్చ సచ్చ త్యచ్చ ॥ ౧ ॥ తదేతన్మూర్తం యదన్య
ద్వాయోశ్చాన్తరిక్షాచ్చైతన్మర్త్యమేతత్స్థితమేతత్సత్తస్యైతస్య మూ
ర్తస్యైతస్య మర్త్యస్యైతస్య స్థితస్యైతస్య సత ఏష రసో య ఏష తపతి
సతో హ్యేష రసః ॥ ౨ ॥ అథామూర్తం వాయుశ్చాన్తరిక్షం చైతదమృత
మేతద్యదేతత్త్యత్తస్యైతస్యామూర్తస్యైతస్యామృతస్యైతస్య యత ఏత
స్య త్యస్యైష రసో య ఏష ఏతస్మిన్మణ్డలే పురుషస్త్యస్య హ్యేష రస ఇత్య
ధిదైవతం ॥ ౩ ॥ అథాధ్యాత్మమిదమేవ మూర్తం యదన్యత్ప్రాణాచ్చ
యశ్చాయమన్తరాత్మన్నాకాశ ఏతన్మర్త్యమేతత్స్థితమేతత్సత్తస్యైత
స్య మూర్తస్యైతస్య మర్త్యస్యైతస్య స్థితస్యైతస్య సత ఏష రసో య
చ్చక్షుః సతో హ్యేష రసః ॥ ४ ॥ అథామూర్తం ప్రాణశ్చ యశ్చా
యమన్తరాత్మన్నాకాశ ఏతదమృతమేతద్యదేతత్త్యం తస్యైతస్యా
మూర్తస్యైతస్యామృతస్యైతస్య యత ఏతస్య త్యస్యైష రసో యో౽
౽యం దక్షిణే౽క్షన్పురుషస్త్యస్య హ్యేష రసః ॥ ౫ ॥ తస్య హైతస్య పురు
షస్య రూపం యథా మాహారజనం వాసో యథా పాణ్డ్వావికం యథేన్ద్ర
గోపో యథాగ్న్యర్చిర్యథా పుణ్డరీకం । యథా సకృద్విద్యుత్తం సకృ
ద్విద్యుత్తేవ హ వా అస్య శ్రీర్భవతి య ఏవం వేదాథాత ఆదేశో నేతి నేతి ।
న హ్యేతస్మాదితి నేత్యన్యత్పరమస్త్యథ నామధేయం సత్యస్య సత్యమితి

---

* అత్రిర్హ వై నామైతద్యదత్రిరితి రంగరామానుజీయపాఠః

ప్రాణా వై సత్యం తేషామేష సత్యం ॥ ౬ ॥ ఇతి తృతీయబ్రాహ్మణం

మైత్రేయీతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యఉద్యాస్యన్వా అరేఽహమస్మా
త్ స్థానాదస్మి హంత తేఽనయా కాత్యాయన్యాఽన్తం కరవాణీతి ॥ ౧ ॥
సా హోవాచ మైత్రేయీ । యన్ను మ ఇయం భగోః సర్వా పృథివీ విత్తేన
పూర్ణా స్యాత్కథం తేనామృతా స్యామితి నేతి హోవాచ యాజ్ఞవ
ల్క్యో యథైవోపకరణవతాం జీవితం తథైవ తే జీవితం స్యాదమృతత్వస్య
తు నాశాస్తి విత్తేనేతి ॥ ౨ ॥ సా హోవాచ మైత్రేయీ యేనాహం నా
మృతా స్యాం కిమహం తేన కుర్యాం యదేవ భగవాన్వేద తదేవ మే బ్రూ
హీతి ॥ ౩ ॥(౧) స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః ప్రియా బతారే నః సతీ ప్రి
యం భాషస ఏహ్యాస్స్వ వ్యాఖ్యాస్యామి తే వ్యాచక్షాణస్య తు మే నిదిధ్యా
సస్వేతి ॥ ౪ ॥(౨) స హోవాచ న వా అరే పత్యుః కామాయ పతిః ప్రియో
భవత్యాత్మనస్తు కామాయ పతిః ప్రియో భవతి న వా అరే జాయాయై కా
మాయ జాయా ప్రియా భవత్యాత్మనస్తు కామాయ జాయా ప్రియా భవ
తి । న వా అరే పుత్రాణాం కామాయ పుత్రాః ప్రియా భవంత్యాత్మనస్తు
కామాయ పుత్రాః ప్రియా భవంతి । న వా అరే విత్తస్య కామాయ విత్తం
ప్రియం భవత్యాత్మనస్తు కామాయ విత్తం ప్రియం భవతి । న వా అరే బ్రహ్మ
ణః కామాయ బ్రహ్మ ప్రియం భవత్యాత్మనస్తు కామాయ బ్రహ్మ ప్రియం భ
వతి । న వా అరే క్షత్రస్య కామాయ క్షత్రం ప్రియం భవత్యాత్మనస్తు కా
మాయ క్షత్రం ప్రియం భవతి న వా అరే లోకానాం కామాయ లోకాః ప్రియా
భవంత్యాత్మనస్తు కామాయ లోకాః ప్రియా భవంతి । న వా అరే దేవా
నాం కామాయ దేవాః ప్రియా భవంత్యాత్మనస్తు కామాయ దేవాః ప్రియా
భవంతి । న వా అరే భూతానాం కామాయ భూతాని ప్రియాణి భవంత్యా
త్మనస్తు కామాయ భూతాని ప్రియాణి భవంతి । న వా అరే సర్వస్య కామా

---

(౧) నిదిధ్యాసస్వేతి బ్రవీతు మే భగవానితీతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥
(౨) సర్వం విదితం భవతీతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

యసర్వంప్రియంభవత్యాత్మనస్తు కామాయసర్వం ప్రియంభవత్యాత్మా
వాఅరే ద్రష్టవ్యశ్శ్రోతవ్యోమన్తవ్యోనిదిధ్యాసితవ్యో మైత్రేయ్యాత్మ
నో వాఅరేదర్శనేన శ్రవణేనమత్యావిజ్ఞానేనేదగ్ సర్వంవిదితమ్ ॥౫॥
బ్రహ్మతంపరాదాద్యోన్యత్రాత్మనో బ్రహ్మవేదక్షత్రంతంపరాదాద్యోన్య
త్రాత్మనః క్షత్రంవేదలోకాస్తంపరాదుర్యోన్యత్రాత్మనో లోకాన్వేద
దేవాస్తంపరాదుర్యోన్యత్రాత్మనో దేవాన్వేద భూతానితంపరాదుర్యో
న్యత్రాత్మనోభూతానివేదసర్వంతంపరాదాద్యోన్యత్రాత్మనస్సర్వంవేదే
దంబ్రహ్మేదంక్షత్రమిమేలోకాయిమేదేవాఇమానిభూతానీదగ్ సర్వం
యదయమాత్మా ॥౬॥సయథాదున్దుభేర్హన్యమానస్యనబాహ్యాఞ్ఛ
బ్దాఞ్ఛక్నుయాద్గ్రహణాయదున్దుభేస్తుగ్రహణేనదున్దుభ్యాఘాతస్య
వాశబ్దోగృహీతః ॥ ౭ ॥ * సయథాశంఖస్యధ్మాయమానస్యనబాహ్యా
ఞ్ఛబ్దాఞ్ఛక్నుయాద్గ్రహణాయశంఖస్యతు గ్రహణేన శంఖధ్మస్యవా
శబ్దోగృహీతః ॥ ౮ ॥ సయథావీణాయై వాద్యమానాయైనబాహ్యాంఛ
బ్దాఞ్ఛక్నుయాద్గ్రహణాయవీణాయైతు గ్రహణేన వీణావాదస్యవా
శబ్దోగృహీతః ॥ ౯ ॥ సయథార్ద్రైధాగ్నేరభ్యాహితాత్పృథగ్ధూ
మావినిశ్చరంత్యేవం వాఅరేఽస్యమహతోభూతస్యనిశ్శ్వసితమేతద్యదృ
గ్వేదోయజుర్వేదస్సామవేదోఽథర్వాంగిరసఇతిహాసఃపురాణం విద్యా
ఉపనిషదశ్శ్లోకాస్సూత్రాణ్యనువ్యాఖ్యానానివ్యాఖ్యానాన్యస్యైవైతా
నిసర్వాణినిశ్శ్వసితాని ॥ ౧౦ ॥ సయథా సర్వాసామపాగ్ సముద్రఏకా
యనమేవగ్ సర్వేషాగ్స్పర్శానాంత్వగేకాయనమేవగ్ సర్వేషాగ్ ర
సానాం జిహ్వైకాయనమేవగ్ సర్వేషాగ్ంధానాగ్నాసికేఏకాయనమే
వగ్ సర్వేషాగ్ రూపాణాంచక్షురేకాయనమేవగ్సర్వేషాగ్శబ్దానాగ్
శ్రోత్రమేకాయనమేవగ్ సర్వేషాగ్ సంకల్పానాం మనఏకాయనమేవ
గ్ సర్వాసాం విద్యానాగ్హృదయమేకాయనమేవగ్సర్వేషాం కర్మ

* శంఖధ్మానస్యవేతి రంగరామానుజీయఃపాఠః ॥

ణాగ్ం హస్తావేకాయనమేవగ్ం సర్వేషామానందానాముపస్థ ఏకాయనమే
వగ్ం సర్వేషాగ్ం విసర్గాణాం పాయురేకాయనమేవగ్ం సర్వేషామధ్వనాం
పాదావేకాయనమేవగ్ం సర్వేషాం వేదానాం వాగేకాయనం ॥ ౧౧ ॥
* సయథా సైంధవఖిల్య ఉదకే ప్రాస్త ఉదకమేవానువిలీయేత నహాస్యో
ద్గ్రహణాయేవస్యాత్ యతో యతస్త్వాదదీత లవణమేవైవం వా అర ఇ
దం మహద్భూతమనంతమపారం విజ్ఞానఘన ఏవ। ఏతేభ్యో భూతేభ్యః
సముత్థాయ తాన్యేవానువినశ్యతి న ప్రేత్య సంజ్ఞాస్తీత్యరే బ్రవీమీతి హో
వాచ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ ౧౨ ॥ సహోవాచ మైత్రేయ్యత్రైవ మా భగ
వానమూముహన్న ప్రేత్య సంజ్ఞాస్తీతి సహోవాచ యాజ్ఞవల్క్యో న
వా అరేఽహం మోహం బ్రవీమ్యలం వా అర ఇదం విజ్ఞానాయ ॥ ౧౩ ॥ య
త్ర హి ద్వైతమివ భవతి తదితర ఇతరం పశ్యతి తదితర ఇతరం జిఘ్రతి తది
తర ఇతరగ్ం శృణోతి తదితర ఇతరమభివదతి తదితర ఇతరం మనుతే తదిత
ర ఇతరం విజానాతి యత్ర వా అస్య సర్వమాత్మైవాభూత్తత్కేన కం జి
ఘ్రేత్తత్కేన కం పశ్యేత్తత్కేన కగ్ం శృణుయాత్తత్కేన కమభివదేత్త
త్కేన కం మన్వీత తత్కేన కం విజానీయాత్ । యేనేదగ్ం సర్వం విజానా
తి తం కేన విజానీయాత్ విజ్ఞాతారమరే కేన విజానీయాదితి ॥ ౧౪ ॥

—* ఇతి చతుర్థాధ్యాయే చతుర్థం బ్రాహ్మణమ్ *—

ఇయం పృథివీ సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్యై పృథివ్యై సర్వాణి
భూతాని మధు యశ్చాయమస్యాం పృథివ్యాం తేజోమయోఽమృతమ
యః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మగ్ం శారీరస్తేజోమయోఽమృతమయః
పురుషోఽయమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ం సర్వం ॥
౧ ॥ ఇమా ఆపస్సర్వేషాం భూతానాం మధ్వాసామపాగ్ం సర్వాణి
భూతాని మధు యశ్చాయమాస్వప్సు తేజోమయోఽమృతమయః పురు
షో యశ్చాయమధ్యాత్మగ్ం రైతసస్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోఽ

* నహాస్యోద్గ్రహణాయైవస్యాదితి రంగరామానుజీయః పాఠః ॥

యమేవసయోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ంసర్వమ్ ॥ ౨ ॥ అ
యమగ్నిస్సర్వేషాం భూతానాంమధ్వస్యాగ్నేస్సర్వాణిభూతానిమధు
యశ్చాయమస్మిన్నగ్నౌ తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోయశ్చా
యమధ్యాత్మం వాఙ్మయస్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోఽయమే
వసయోఽయమాత్మేదమమృతమిదంబ్రహ్మేదగ్ంసర్వమ్ ॥ ౩ ॥ అయంవా
యుస్సర్వేషాం భూతానాంమధ్వస్యవాయోస్సర్వాణిభూతానిమధు
యశ్చాయమస్మిన్వాయౌ తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోయశ్చా
యమధ్యాత్మంప్రాణస్తేజోమయోఽమృతమయఃపురుషోఽయమేవస
యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ంసర్వమ్ ॥ ౪ ॥ అయమాది
త్యస్సర్వేషాం భూతానాంమధ్వస్యాదిత్యస్య సర్వాణిభూతానిమధు
యశ్చాయమస్మిన్నాదిత్యే తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోయశ్చా
యమధ్యాత్మంచాక్షుషస్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోఽయమేవ
సయోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ంసర్వం ॥ ౫ ॥ ఇమాదిశ
స్సర్వేషాంభూతానాంమధ్వాసాందిశాగ్ంసర్వాణిభూతానిమధు య
శ్చాయమాసుదిక్షు తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోయశ్చాయమ
ధ్యాత్మగ్ంశ్రౌత్రః ప్రాతిశ్రుత్కస్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషో
ఽయమేవసయోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ంసర్వమ్ ॥ ౬ ॥
అయంచంద్రస్సర్వేషాంభూతానాంమధ్వస్య చంద్రస్యసర్వాణి భూ
తానిమధుయశ్చాయమస్మిగ్ంశ్చంద్రే తేజోమయోఽమృతమయః పురు
షోయశ్చాయమధ్యాత్మంమానసస్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషో
ఽయమేవ సయోఽయమాత్మేదమమృతమిదంబ్రహ్మేదగ్ంసర్వమ్ ॥ ౭ ॥
ఇయంవిద్యుత్సర్వేషాంభూతానాంమధ్వస్యైవిద్యుతే సర్వాణిభూతా
నిమధుయశ్చాయమస్యాంవిద్యుతి తేజోమయోఽమృతమయః పురుషో
యశ్చాయమధ్యాత్మంతైజసస్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోఽయ
మేవస యోఽయమాత్మేదమమృతమిదంబ్రహ్మేదగ్ంసర్వమ్ ॥ ౮ ॥ అయ

గ్స్తనయిత్నుస్సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్య స్తనయిత్నోస్సర్వాణి
భూతాని మధు యశ్చాయమస్మిగ్గ్ స్తనయిత్నౌ తేజోమయోఽమృతమ
యః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మగ్ం శాబ్దస్సౌవరస్తేజోమయోఽమృత
మయః పురుషోఽయమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ం స
ర్వమ్ ॥ ౯ ॥ అయమాకాశస్సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్యాకాశస్య స
ర్వాణి భూతాని మధు యశ్చాయమస్మిన్నాకాశే తేజోమయోఽమృతమ
యః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మగ్ం హృద్యాకాశస్తేజోమయోఽమృ
తమయః పురుషోఽయమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేద
గ్ం సర్వమ్ ॥ ౧౦ ॥ అయం ధర్మస్సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్య ధర్మ
స్య సర్వాణి భూతాని మధు యశ్చాయమస్మిన్ ధర్మే తేజోమయోఽమృ
తమయః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మం ధార్మస్తేజోమయోఽమృత
మయః పురుషోఽయమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ం
సర్వమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఇదగ్ం సత్యగ్ం సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్య సత్యస్య
సర్వాణి భూతాని మధు యశ్చాయమస్మిన్ సత్యే తేజోమయోఽమృతమ
యః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మగ్ం సాత్యస్తేజోమయోఽమృతమయః
పురుషోఽయమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ం సర్వమ్ ॥
౧౨ ॥ ఇదం మానుషగ్ం సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్య మానుషస్య స
ర్వాణి భూతాని మధు యశ్చాయమస్మిన్మానుషే తేజోమయోఽమృతమ
యః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మం మానుషస్తేజోమయోఽమృతమ
యః పురుషోఽయమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ం స
ర్వం ॥ ౧౩ ॥ అయమాత్మా సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్యాత్మనః స
ర్వాణి భూతాని మధు యశ్చాయమస్మిన్నాత్మని తేజోమయోఽమృతమ
యః పురుషో యశ్చాయమాత్మా తేజోమయోఽమృతమయః పురుషో
ఽయమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ం సర్వమ్ ॥
॥ ౧౪ ॥ స వా అయమాత్మా సర్వేషాం భూతానామధిపతిస్సర్వేషాం

నాం తానాగ్ం రాజా తద్యథా రథనాభౌ చ రథనేమౌ చారాః సర్వే సమ
ర్పితా ఏవమేవాస్మిన్నాత్మని సర్వే ప్రాణాస్సర్వే లోకాస్సర్వే దేవాస్స
ర్వాణి భూతాని సర్వ ఏత ఆత్మానస్సమర్పితాః ॥ ౧౫ ॥ ఇదం వై తన్మధు ద
ధ్యఙ్ఙాథర్వణోఽశ్విభ్యాముపాచ తదేతదృషిః పశ్యన్నవోచత్ తద్వాం
నరా సనయే దగ్ంస ఉగ్రమావిష్కృణోమి తన్యతుర్న వృష్టిం । దధ్యఙ్ హ
యన్మధ్వాథర్వణో వామశ్వస్య శీర్ష్ణా ప్ర యదీముపాచేతి ॥ ౧౬ ॥ ఇదం వై
తన్మధు దధ్యఙ్ఙాథర్వణోఽశ్విభ్యాముపాచ తదేతదృషిః పశ్యన్నవోచత్ ఆ
థర్వణాయాశ్వినా దధీచేఽశ్వ్యగ్ం శిరః ప్రత్యైరయతం । స వాం మధు ప్ర
వోచదృతాయన్ త్వాష్ట్రం యద్దస్రావపి కక్ష్యం వామితి ॥ ౧౭ ॥ * ఇదం
వై తన్మధు దధ్యఙ్ఙాథర్వణోఽశ్విభ్యాముపాచ తదేతదృషిః పశ్యన్నవోచ
త్ పురశ్చక్రే ద్విపదః పురశ్చక్రే చతుష్పదః । పురస్స పక్షీ భూత్వా పురః
పురుష ఆవిశదితి స వా అయం పురుషః సర్వాసు పూర్షు పురిశయో నైనే
న కించనానావృతం నైనేన కించనాసంవృతం ॥ ౧౮ ॥ ఇదం వై తన్మధు ద
ధ్యఙ్ఙాథర్వణోఽశ్విభ్యాముపాచ తదేతదృషిః పశ్యన్నవోచత్ రూప
ం రూపం ప్రతిరూపో బభూవ తదస్య రూపం ప్రతిచక్షణాయ । ఇం
ద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయతే యుక్తా హ్యస్య హరయః శతా దశే
తి అయం వై హరయోఽయం వై దశ చ సహస్రాణి బహూని చానంతాని చ
తదేతద్బ్రహ్మాపూర్వమనపరమనంతరమబాహ్యమయమాత్మా బ్రహ్మ స
ర్వానుభూరిత్యనుశాసనమ్ ॥ ౧౯ ॥ ఇతి పంచమం బ్రాహ్మణం ॥

అథ వగ్ంశః పౌతిమాష్యో గౌపవనాద్గౌపవనః పౌతిమాష్యాత్పౌతిమా
ష్యో గౌపవనాద్గౌపవనః కౌశికాత్కౌశికః కౌండిన్యాత్కౌండిన్యః శాం
డిల్యాచ్ఛాండిల్యః కౌశికాచ్చ గౌతమాచ్చ గౌతమః ॥ ౧ ॥ ఆగ్నివేశ్యా
దాగ్నివేశ్యః శాండిల్యాచ్చానభిమ్లాతాచ్చానభిమ్లాత ఆనభిమ్లాతాదా
నభిమ్లాత ఆనభిమ్లాతాదానభిమ్లాతో గౌతమాద్గౌతమః సైతవప్రాచీన

* నానేన కించనానావృతం నానేన కించనేతి రంగరామానుజీయః ।

యోగార్గ్యాద్గార్గ్యస్సైతవప్రాచీనయోగ్యాత్పారాశర్యాత్పారాశర్యో భారద్వాజాద్భారద్వాజో భారద్వాజాచ్చ గౌతమాచ్చ గౌతమో భారద్వాజాద్భారద్వాజః పారాశర్యాత్పారాశర్యో వైజవాపాయనాద్వైజవాపాయనః కౌశికాయనేః కౌశికాయనిః ॥ ౨ ॥ ఘృతకౌశికాద్ఘృతకౌశికః పారాశర్యాయణాత్పారాశర్యాయణః పారాశర్యాత్పారాశర్యో జాతూకర్ణ్యాజ్జాతూకర్ణ్య ఆసురాయణాచ్చ యాస్కాచ్చాసురాయణస్త్రైవణేస్త్రైవణిరౌపజంధనేరౌపజంధనిరాసురేరాసురిర్భారద్వాజాద్భారద్వాజ ఆత్రేయాదాత్రేయో మాంటేర్మాంటిర్గౌతమాద్గౌతమో గౌతమాద్గౌతమో వాత్స్యాద్వాత్స్యశ్శాండిల్యాచ్ఛాండిల్యః కైశోర్యాత్కాప్యాత్కైశోర్యః కాప్యః కుమారహారితాత్కుమారహారితో గాలవాద్గాలవో విదర్భీకౌండిన్యాద్విదర్భీకౌండిన్యో వత్సనపాతో బాభ్రవాద్వత్సనపాద్బాభ్రవః పథస్సౌభరాత్పంథాస్సౌభరో ఽయాస్యాదాంగిరసాదయాస్య ఆంగిరస ఆభూతేస్త్వాష్ట్రాదాభూతిస్త్వాష్ట్రో విశ్వరూపాత్త్వాష్ట్రాద్విశ్వరూపస్త్వాష్ట్రో ఽశ్విభ్యామశ్వినౌ దధీచ ఆథర్వణాద్దధ్యఙ్ఙాథర్వణో ఽథర్వణో దైవాదథర్వా దైవో మృత్యోః ప్రాధ్వంసనాన్మృత్యుః ప్రాధ్వంసనః ప్రధ్వంసనాత్ప్రధ్వంసన ఏకర్షేరేకర్షిర్విప్రచిత్తేర్విప్రచిత్తిర్వ్యష్టేర్వ్యష్టిస్సనారోః సనారుస్సనాతనాత్సనాతనస్సనగాత్సనగః పరమేష్ఠినః పరమేష్ఠీ బ్రహ్మణో బ్రహ్మ స్వయంభు బ్రహ్మణే నమః ॥ ౩ ॥ ఇతి షష్ఠం బ్రాహ్మణమ్

చతుర్థాధ్యాయస్సమాప్తః

అథ పంచమాధ్యాయః.

హరిః ఓమ్ ॥ జనకో హ వైదేహో బహుదక్షిణేన యజ్ఞేనేజే తత్ర హ కురుపాంచాలానాం బ్రాహ్మణా అభిసమేతా బభూవుస్తస్య హ జనకస్య వైదేహస్య విజిజ్ఞాసా బభూవ కస్స్విదేషాం బ్రాహ్మణానామనూచానతమ

ఇతి సహ గవాగ్ం సహస్రమవరురోధ దశదశ పాదా ఏకైకస్యాః శృంగ
యోరాబద్ధా బభూవుః ॥ ౧ ॥ తాన్హోవాచ బ్రాహ్మణా భగవంతో
యో వో బ్రహ్మిష్ఠః స ఏతా గా ఉదజతామితి । తే హ బ్రాహ్మణా న దధృషురథ
హ యాజ్ఞవల్క్యః స్వమేవ బ్రహ్మచారిణమువాచైతాః సోమ్యోదజ సా
మశ్రవా౩ ఇతి తా హోదాచకార తే హ బ్రాహ్మణాశ్చుక్రుధుః కథం నో బ్ర
హ్మిష్ఠో బ్రువీతేత్యథ హ జనకస్య వైదేహస్య హోతాశ్వలో బభూవ స హై
నం పప్రచ్ఛ త్వం ను ఖలు నో యాజ్ఞవల్క్య బ్రహ్మిష్ఠోఽసీ౩ ఇతి స హోవాచ న
మో వయం బ్రహ్మిష్ఠాయ కుర్మో గోకామా ఏవ వయగ్గ్ స్మ ఇతి తగ్ం హ త
త ఏవ ప్రష్టుం దధ్రే హోతాశ్వలః ॥ ౨ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ య
దిదగ్ం సర్వం మృత్యునాప్తగ్ం సర్వం మృత్యునాభిపన్నం కేన యజమానో
మృత్యోరాప్తిమతిముచ్యత ఇతి హోత్రర్త్విజాగ్నినా వాచా వాగ్వై య
జ్ఞస్య హోతా తద్యేయం వాక్సోఽయమగ్నిః స హోతా స ముక్తిః సాతిముక్తిః
॥ ౩ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యదిదగ్ం సర్వమహోరాత్రాభ్యామా
ప్తగ్ం సర్వమహోరాత్రాభ్యామభిపన్నం కేన యజమానోఽహోరాత్రయో
రాప్తిమతిముచ్యత ఇత్యధ్వర్యుణర్త్విజా చక్షుషాదిత్యేన చక్షుర్వై య
జ్ఞస్యాధ్వర్యుస్తద్యదిదం చక్షుః సోఽసావాదిత్యః సోఽధ్వర్యుః స ముక్తిః
సాతిముక్తిః ॥ ౪ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యదిదగ్ం సర్వం పూ
ర్వపక్షాపరపక్షాభ్యామాప్తగ్ం సర్వం పూర్వపక్షాపరపక్షాభ్యా
మభిపన్నం కేన యజమానః పూర్వపక్షాపరపక్షయోరాప్తిమ
తిముచ్యత ఇత్యుద్గాత్రర్త్విజా వాయునా ప్రాణేన ప్రాణో వై య
జ్ఞస్యోద్గాతా తద్యోఽయం ప్రాణః స వాయుః స ఉద్గాతా స ముక్తిః
సాతిముక్తిః ॥ ౫ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యదిదమంతరిక్షమనా
రంభణమివ కేనాక్రమేణ [illegible] క్రమత ఇతి బ్ర
హ్మణర్త్విజా మనసా చంద్రేణ మనో వై యజ్ఞస్య బ్రహ్మా తద్యదిదం మ
నః సోఽసౌ చంద్రః స బ్రహ్మా స ముక్తిః సాతిముక్తిరిత్యతిమోక్షా అథ సంపదః

॥ ౬ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ కతిభిరయమద్యర్గ్భిర్హోతాఽస్మిన్యజ్ఞే కరిష్యతీతి తిసృభిరితి కతమాస్తాస్తిస్ర ఇతి పురోనువాక్యా చ యాజ్యా చ శస్యైవ తృతీయా కింతాభిర్జయతీతి యత్కించేదం ప్రాణభృదితి ॥ ౭ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ కత్యయమద్యాధ్వర్యురస్మిన్యజ్ఞ ఆహుతీర్హోష్యతీతి తిస్ర ఇతి కతమాస్తాస్తిస్ర ఇతి యా హుతా ఉజ్జ్వలంతి యా హుతా అతినేదంతే యా హుతా అధిశేరతే కిం తాభిర్జయతీతి యా హుతా ఉజ్జ్వలంతి దేవలోకమేవ తాభిర్జయతి దీప్యత ఇవ హి దేవలోకో యా హుతా అతినేదంతే పితృలోకమేవ తాభిర్జయత్యతీవ హి పితృలోకో(౧) యా హుతా అధిశేరతే మనుష్యలోకమేవ తాభిర్జయత్యధ ఇవ హి మనుష్యలోకః ॥ ౮ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ కతిభిరయమద్య బ్రహ్మా యజ్ఞం దక్షిణతో దేవతాభిర్గోపాయతీత్యేకయేతి కతమా సైకేతి మన ఏవేత్యనంతం వై మనోఽనంతా విశ్వే దేవా అనంతమేవ స తేన లోకం జయతి ॥ ౯ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ కత్యయమద్యోద్గాతాఽస్మిన్యజ్ఞే స్తోత్రియాః స్తోష్యతీతి తిస్ర ఇతి కతమాస్తాస్తిస్ర ఇతి పురోనువాక్యా చ యాజ్యా చ శస్యైవ తృతీయా కతమాస్తా యా అధ్యాత్మమితి ప్రాణ ఏవ పురోనువాక్యాఽపానో యాజ్యా వ్యానశ్శస్యా కిం తాభిర్జయతీతి పృథివీలోకమేవ పురోనువాక్యయా జయత్యంతరిక్షలోకం యాజ్యయా ద్యులోకగ్ం శస్యయా తతో హ హోతాఽశ్వల ఉపరరామ ॥ ౧౦ ॥ * * *

—* ఇతి పంచమాధ్యాయే ప్రథమం బ్రాహ్మణమ్ *—

అథ హైనం జారత్కారవ ఆర్తభాగః పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ కతి గ్రహాః కత్యతిగ్రహా ఇతి అష్టౌ గ్రహా అష్టావతిగ్రహా ఇతి యే తేఽష్టౌ గ్రహా అష్టావతిగ్రహాః కతమే త ఇతి ॥ ౧ ॥ (౨) ప్రాణో వై గ్రహః సోఽపానేనాతిగ్రాహేణ గృహీతోఽపానేన హి గంధాఞ్జిఘ్రతి

(౧) ఏవమిహాపి పితృలోక ఇతి రంగరామానుజీయః ॥

(౨) ద్వితీయాదినవమాంతఖండేషు అతిగ్రాహేణ గృహీత ఇతి ॥ రంగ ॥

। ౨ ॥ వాగ్వైగ్రహః స నామ్నాతిగ్రాహేణ గృహీతో వాచాహి నామాన్యభివదతి ॥ ౩ ॥ జిహ్వా వై గ్రహః స రసేనాతిగ్రాహేణ గృహీతో జిహ్వయాహి రసాన్విజానాతి ॥ ౪ ॥ చక్షుర్వై గ్రహః స రూపేణాతిగ్రాహేణ గృహీతశ్చక్షుషాహి రూపాణి పశ్యతి ॥ ౫ ॥ శ్రోత్రం వై గ్రహః స శబ్దేనాతిగ్రాహేణ గృహీతః శ్రోత్రేణహి శబ్దాఞ్ఛృణోతి ॥ ౬ ॥ మనో వై గ్రహః స కామేనాతిగ్రాహేణ గృహీతో మనసాహి కామాన్కామయతే ॥ ౭ ॥ హస్తౌ వై గ్రహః స కర్మణాతిగ్రాహేణ గృహీతో హస్తాభ్యాగ్ం హి కర్మ కరోతి ॥ ౮ ॥ త్వగ్వై గ్రహః స స్పర్శేనాతిగ్రాహేణ గృహీతస్త్వచాహి స్పర్శాన్వేదయత ఇత్యేతేఽష్టౌ గ్రహా అష్టావతిగ్రహాః ॥ ౯ ॥ * యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యదిదగ్ం సర్వం మృత్యోరన్నం కాస్విత్సా దేవతా యస్యా మృత్యురన్నమిత్యగ్నిర్వై మృత్యుః సోఽపామన్నమపపునర్మృత్యుం జయతి ॥ ౧౦ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యత్రాయం పురుషో మ్రియత ఉదస్మాత్ప్రాణాః క్రామన్త్యాహో౩ నేతి నేతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యోఽత్రైవ సమవనీయన్తే స ఉచ్ఛ్వయత్యాధ్మాయత్యాధ్మాతో మృతః శేతే ॥ ౧౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యత్రాయం పురుషో మ్రియతే కిమేనం న జహాతీతి నామేత్యనన్తగ్ం హ వై నామానన్తా విశ్వే దేవా అనన్తమేవ స తేన లోకం జయతి ॥ ౧౨ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యత్రాస్య పురుషస్య మృతస్యాగ్నిం వాగప్యేతి వాతం ప్రాణశ్చక్షురాదిత్యం మనశ్చన్ద్రం దిశః శ్రోత్రం పృథివీగ్ం శరీరమాకాశమాత్మౌషధీర్లోమాని వనస్పతీన్కేశా అప్సు లోహితం చ రేతశ్చ నిధీయతే క్వాయం తదా పురుషో భవతీత్యాహర సోమ్య హస్తమార్తభాగావామేవైతస్య వేదిష్యావో న నావేతత్సజన ఇతి తౌ హోత్క్రమ్య మన్త్రయాంచక్రాతే తౌ హ యదూచతుః కర్మ హైవ తదూచతురథ యత్ప్రశశగ్ంసతుః కర్మ హైవ తత్ప్రశశగ్ంసతుః పుణ్యో

* అపపునర్మృత్యుంజయతి ఇయం వై దెతిరంగరామానుజీయః ॥

వై పుణ్యేన కర్మణా భవతి పాపః పాపేనేతి తతో హ జారత్కారవ ఆ
ర్తభాగ ఉపరరామ ॥ ౧౩ ॥ ——*ఇతి ద్వితీయం బ్రాహ్మణమ్*——

అథ హైనం భుజ్యుర్లాహ్యాయనిః పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ
మద్రేషు చరకాః పర్యవ్రజామ తే పతంచలస్య కాప్యస్య గృహానైమ త
స్యాసీద్దుహితా గంధర్వగృహీతా తమపృచ్ఛామ కోఽసీతి సోఽబ్రవీత్సుధ
న్వాంగిరస ఇతి తం యదా లోకానామంతానపృచ్ఛామాథైనమబ్రూమ
క్వ పారిక్షితా అభవన్నితి క్వ పారిక్షితా అభవన్స త్వా పృచ్ఛామి యాజ్ఞవ
ల్క్య క్వ పారిక్షితా అభవన్నితి ॥ ౧ ॥ స హోవాచోవాచ వై స అగచ్ఛ
న్వై తే తద్యత్రాశ్వమేధయాజినో గచ్ఛంతీతి క్వ న్వశ్వమేధయాజినో గ
చ్ఛంతీతి ద్వాత్రింశతం వై దేవరథాహ్న్యాన్యయం లోకస్తగ్ం సమంతం
పృథివీ ద్విస్తావత్పర్యేతి తాగ్ం సమంతం పృథివీం ద్విస్తావత్సముద్రః పర్యే
తి తద్యావతీ క్షురస్య ధారా యావద్వా మక్షికాయాః పత్రం తావానం
తరేణాకాశస్తానింద్రః సుపర్ణో భూత్వా వాయవే ప్రాయచ్ఛత్తాన్వా
యురాత్మని ధిత్వా తత్రాగమయద్యత్రాశ్వమేధయాజినోఽభవన్నిత్యేవమి
వ వై స వాయుమేవ ప్రశశగ్ంస తస్మాద్వాయురేవ వ్యష్టిర్వాయుస్సమష్టిరప
పునర్మృత్యుం జయతి య ఏవం వేద తతో హ భుజ్యుర్లాహ్యాయనిరుపర
రామ ॥ ౨ ॥ ——*ఇతి పంచమాధ్యాయే తృతీయం బ్రాహ్మణం*——

అథ హైనముషస్తశ్చాక్రాయణః పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవా
చ యత్సాక్షాదపరోక్షాద్బ్రహ్మ య ఆత్మా సర్వాంతరస్తం మే వ్యాచక్ష్వే
త్యేష త ఆత్మా సర్వాంతరః కతమో యాజ్ఞవల్క్య సర్వాంతరో యః ప్రా
ణేన ప్రాణితి స త ఆత్మా సర్వాంతరో యోఽపానేనాపానితి స త ఆత్మా స
ర్వాంతరో యో వ్యానేన వ్యానితి స త ఆత్మా సర్వాంతరో య ఉదానేనో
దానితి స త ఆత్మా సర్వాంతర ఏష త ఆత్మా సర్వాంతరః ॥ ౧ ॥ స హోవా
చోషస్తశ్చాక్రాయణో యథా విబ్రూయాదసౌ గౌరసావశ్వ ఇత్యేవమే
వైతద్వ్యపదిష్టం భవతి యదేవ సాక్షాదపరోక్షాద్బ్రహ్మ య ఆత్మా స

ర్వాంతరస్తం మేవ్యాచక్ష్వేత్యేషత ఆత్మా సర్వాంతరః కతమో యాజ్ఞ
వల్క్య సర్వాంతరః । నదృష్టేర్ద్రష్టారం పశ్యేర్నశ్రుతేః శ్రోతారగ్ం
శృణుయా నమతేర్మంతారం మన్వీథా నవిజ్ఞాతే ర్విజ్ఞాతారం విజానీ
యాః । ఏషత ఆత్మా సర్వాంతరో౽తో౽న్యదార్తం తతో హోషస్తశ్చాక్రా
యణ ఉపరరామ ॥ ౨ ॥ —*ఇతి చతుర్థం బ్రాహ్మణమ్*—

* అథహైనం కహోళః కౌషీతకేయః పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి
హోవాచ యదేవ సాక్షాదపరోక్షాద్బ్రహ్మ య ఆత్మా సర్వాంతరస్తం మే
వ్యాచక్ష్వేత్యేషత ఆత్మా సర్వాంతరః । కతమో యాజ్ఞవల్క్య సర్వాం
తరో యో౽శనాయాపిపాసే శోకం మోహం జరాం మృత్యుమత్యేతి ॥
ఏతం వై తమాత్మానం విదిత్వా బ్రాహ్మణాః పుత్రైషణాయాశ్చ విత్తైష
ణాయాశ్చ లోకైషణాయాశ్చ వ్యుత్థాయ । అథభిక్షాచర్యం చరంతి యా
హ్యేవ పుత్రైషణా సా విత్తైషణా యా విత్తైషణా సా లోకైషణోభే హ్యే
తే ఏషణే ఏవ భవతః । తస్మాద్బ్రాహ్మణః పాండిత్యం నిర్విద్య బాల్యేన తి
ష్ఠాసేత్ బాల్యం చ పాండిత్యం చ నిర్విద్యాథ మునిరమౌనం చ మౌనం
చ నిర్విద్యాథ బ్రాహ్మణః స బ్రాహ్మణః కేన స్యాద్యేన స్యాత్తేనేదృశ ఏ
వాతో౽న్యదార్తం తతో హ కహోళః కౌషీతకేయ ఉపరరామ ॥ ౧ ॥

—*ఇతి పంచమాధ్యాయే పంచమం బ్రాహ్మణమ్*—

అథహైనం గార్గీ వాచక్నవీ పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ య
దిదగ్ం సర్వమప్స్వోతం చ ప్రోతం చ కస్మిన్ను ఖల్వాప ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చే
తి । వాయౌ గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు వాయురోతశ్చ ప్రోతశ్చేత్యంతరిక్ష
లోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖల్వంతరిక్షలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి
గంధర్వలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు గంధర్వలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతా
శ్చేత్యాదిత్యలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖల్వాదిత్యలోకా ఓతాశ్చ ప్రో
తాశ్చేతి చంద్రలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు చంద్రలోకా ఓతాశ్చ
ప్రోతాశ్చేతి నక్షత్రలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు నక్షత్రలోకా ఓ

తాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి దేవలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్నుఖలు దేవలోకా
ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతీంద్రలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్నుఖల్వింద్రలోకా
ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి ప్రజాపతిలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను
ఖలు ప్రజాపతిలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి బ్రహ్మలోకేషు గార్గీ
తి కస్మిన్నుఖలు బ్రహ్మలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి సహోవాచ గార్గి
మాతిప్రాక్షీర్మా తే మూర్ధా వ్యపప్తదనతిప్రశ్న్యాం వై దేవతా మతి
పృచ్ఛసి గార్గి మాతిప్రాక్షీరితి తతో హ గార్గీ వాచక్నవ్యుపరరామ ॥౧॥

—ఇతి పంచమాధ్యాయే షష్ఠం బ్రాహ్మణమ్—

అథ హైనముద్దాలక ఆరుణిః ప్రపచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ మ
ద్రేష్వవసామ పతంచలస్య కాప్యస్య గృహేషు యజ్ఞమధీయానాస్తస్యా
సీద్భార్యా గంధర్వగృహీతా తమపృచ్ఛామ కోఽసీతి సోఽబ్రవీత్ కబంధ ఆ
థర్వణ ఇతి సోఽబ్రవీత్పతంచలం కాప్యం యాజ్ఞికాగ్‌శ్చ వేత్థ ను త్వం కా
ప్య తత్సూత్రం యేనాయంచ లోకః పరశ్చ లోకః సర్వాణి చ భూ
తాని సందృబ్ధాని భవంతీతి సోఽబ్రవీత్పతంచలః కాప్యో నాహం తద్భ
గవన్వేదేతి । సోఽబ్రవీత్పతంచలం కాప్యం యాజ్ఞికాగ్‌శ్చ వేత్థ ను త్వం కా
ప్య తమంతర్యామిణం య ఇమంచ లోకం పరంచ లోకగ్‌ సర్వాణి చ భూ
తాని యోఽంతరో యమయతీతి సోఽబ్రవీత్పతంచలః కాప్యో నాహం తం
భగవన్వేదేతి సోఽబ్రవీత్పతంచలం కాప్యం యాజ్ఞికాగ్‌శ్చ యో వై తత్కా
ప్య సూత్రం విద్యాత్తం చాంతర్యామిణమితి స బ్రహ్మవిత్స లోకవిత్స దేవ వి
త్స వేద విత్స భూతవిత్స ఆత్మవిత్స సర్వవిదితి తేభ్యోఽబ్రవీత్తదహం వే
ద తచ్చేత్త్వం యాజ్ఞవల్క్య సూత్రమవిద్వాగ్‌స్తం చాంతర్యామిణం బ్ర
హ్మగవీరుదజసే మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి వేద వా అహం గౌతమ తత్సూ
త్రం తం చాంతర్యామిణమితి యో వా ఇదం కశ్చిద్బ్రూయాద్వేద వేదేతి
యథా వేత్థ తథా బ్రూహీతి ॥ ౧ ॥ స హోవాచ వాయుర్వై గౌతమ త
త్సూత్రం వాయునా వై గౌతమ సూత్రేణాయం చ లోకః పరశ్చ లోకః స

ర్వాణిచ భూతాని సందృబ్ధాని భవంతి తస్మాద్వై గౌతమ పురుషం ప్రేత
మాహుర్వ్యస్రగ్ సిషతాస్యాంగానీతి వాయునాహి గౌతమ సూత్రేణ సం
దృబ్ధాని భవంతీత్యేవ మేవైతద్యాజ్ఞవల్క్యాంతర్యామిణం బ్రూహీతి ॥
౨ ॥ యః పృథివ్యాం తిష్ఠన్పృథివ్యా అంతరో యం పృథివీ న వేద యస్య పృ
థివీ శరీరం యః పృథివీమంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః ॥
౩ ॥ యో ప్సు తిష్ఠన్నద్భ్యోంతరో యమాపో న విదుర్యస్యాపశ్శరీరం
యో పోంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః ॥ ౪ ॥ యో
గ్నౌ తిష్ఠన్నగ్నేరంతరో యమగ్నిర్న వేద యస్యాగ్నిశ్శరీరం యో గ్నిమ
న్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః ॥ ౫ ॥ యోంతరిక్షే
తిష్ఠన్నంతరిక్షాదంతరో యమంతరిక్షం న వేద యస్యాంతరిక్షగ్ం శరీ
రం యోంతరిక్షమంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః ॥ ౬ ॥
యో వాయౌ తిష్ఠన్వాయోరంతరో యం వాయుర్న వేద యస్య వాయుశ్శ
రీరం యో వాయుమంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః ॥ ౭ ॥
యో దివి తిష్ఠన్దివోంతరో యం ద్యౌర్న వేద యస్య ద్యౌశ్శరీరం యో దివమం
తరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః ॥ ౮ ॥ య ఆదిత్యే తిష్ఠ
న్నాదిత్యాదంతరో యమాదిత్యో న వేద యస్యాదిత్యశ్శరీరం య ఆదిత్య
మంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః ॥ ౯ ॥ యో దిక్షు తి
ష్ఠన్దిగ్భ్యోంతరో యం దిశో న విదుర్యస్య దిశశ్శరీరం యో దిశోంతరో
యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః ॥ ౧౦ ॥ యశ్చంద్రతారకే తి
ష్ఠగ్ంశ్చంద్రతారకాదంతరో యం చంద్రతారకం న వేద యస్య చంద్ర
తారకగ్ం శరీరం యశ్చంద్రతారకమంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యా
మ్యమృతః ॥ ౧౧ ॥ య ఆకాశే తిష్ఠన్నాకాశాదంతరో యమాకాశో న
వేద యస్యాకాశశ్శరీరం య ఆకాశమంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంత
ర్యామ్యమృతః ॥ ౧౨ ॥ యస్తమసి తిష్ఠగ్ంస్తమసోంతరో యం తమో న
వేద యస్య తమశ్శరీరం యస్తమోంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యా

మ్యమృతః ॥ ౧౩ ॥ యస్తేజసితిష్ఠగ్ంస్తేజసోంతరోయం తేజోనవేదయ
స్య తేజశ్శరీరం యస్తేజోంతరోయమయత్యేషతఆత్మాన్తర్యామ్యమృతఇ
త్యధిదైవతమథాధిభూతమ్ ॥ ౧౪ ॥ యస్సర్వేషుభూతేషుతిష్ఠగ్ంస్సర్వే
భ్యోభూతేభ్యోంతరోయగ్ం సర్వాణిభూతాని నవిదుర్యస్య సర్వాణి
భూతానిశరీరం యస్సర్వాణిభూతాన్యంతరోయమయత్యేషతఆత్మాన్త
ర్యామ్యమృత ఇత్యధిభూతమథాధ్యాత్మమ్ ॥ ౧౫ ॥ యఃప్రాణేతిష్ఠ
న్ప్రాణాదంతరోయం ప్రాణోనవేదయస్య ప్రాణశ్శరీరంయః ప్రాణ
మంతరోయమయత్యేషతఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౧౬ ॥ యోవాచితి
ష్ఠన్వాచోంతరోయంవాఙ్న వేదయస్య వాక్శరీరం యో వాచ మంతరో
యమయత్యేషతఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౧౭ ॥ యశ్చక్షుషితిష్ఠగ్ంశ్చ
క్షుషోంతరోయం చక్షుర్న వేదయస్య చక్షుశ్శరీరంయశ్చక్షురంతరో
యమయత్యేషతఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౧౮ ॥ యశ్శ్రోత్రేతిష్ఠగ్ంఛ్ఛ్రో
త్రాదంతరోయగ్ంశ్రోత్రంనవేదయస్య శ్రోత్రగ్ంశరీరం యశ్శ్రోత్ర
మంతరోయమయత్యేషతఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౧౯ ॥ యోమనసి
తిష్ఠన్మనసోంతరోయంమనోనవేదయస్యమనశ్శరీరం యోమనోంతరో
యమయత్యేషత ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౨౦ ॥ యస్త్వచితిష్ఠగ్ంస్త్వ
చోంతరోయంత్వఙ్న వేదయస్యత్వక్శరీరంయస్త్వచ మంతరోయమయ
త్యేషతఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౨౧ ॥ యోవిజ్ఞానేతిష్ఠన్విజ్ఞానాదం
తరోయంవిజ్ఞానంనవేదయస్య విజ్ఞానగ్ంశరీరంయోవిజ్ఞానమంతరోయ
మయత్యేషతఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౨౨ ॥ యోరేతసితిష్ఠన్రేతసో
న్తరోయగ్ంరేతోనవేదయస్య రేతశ్శరీరంయోరేతోంతరోయమయత్యే
షతఆత్మాన్తర్యామ్యమృతోఽదృష్టోద్రష్టాఽశ్రుతః శ్రోతాఽమతో మ
న్తాఽవిజ్ఞాతోవిజ్ఞాతానాన్యోతోస్తిద్రష్టానాన్యోతోస్తిశ్రోతానాన్యో
తోస్తిమంతానాన్యోతోస్తివిజ్ఞాతైషత ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతోఽతోఽ
న్యదార్తంతతోహోద్దాలకఆరుణిరుపరరామ ॥ ౨౩ ॥ * * * * *

—*ఇతిపంచమాధ్యాయే సప్తమం బ్రాహ్మణమ్*—

(౧) అథ హ వాచక్నవ్యువాచ బ్రాహ్మణా భగవంతో హంతాహమిమం ద్వౌ ప్రశ్నౌ ప్రక్ష్యామి తౌ చేన్మే వక్ష్యతి న వై జాతు యుష్మాకమిమం కశ్చిద్బ్రహ్మోద్యం జేతేతి పృచ్ఛ గార్గీతి ॥ ౧ ॥ (౨) సా హోవాచాహం వై త్వా యాజ్ఞవల్క్య యథా కాశ్యో వా వైదేహో వోగ్రపుత్ర ఉజ్జ్యం ధనురధిజ్యం కృత్వా ద్వౌ బాణవంతౌ సపత్నాతివ్యాధినౌ హస్తే కృత్వోపోత్తిష్ఠేదేవమేవాహం త్వా ద్వాభ్యాం ప్రశ్నాభ్యాముపోదస్థాం తౌ మే బ్రూహీతి పృచ్ఛ గార్గీతి ॥ ౨ ॥ సా హోవాచ యదూర్ధ్వం యాజ్ఞవల్క్య దివో యదవాక్పృథివ్యా యదంతరా ద్యావాపృథివీ ఇమే యద్భూతం చ భవచ్చ భవిష్యచ్చేత్యాచక్షతే కస్మింస్తదోతం చ ప్రోతం చేతి ॥ ౩ ॥ స హోవాచ యదూర్ధ్వం గార్గి దివో యదవాక్పృథివ్యా యదంతరా ద్యావాపృథివీ ఇమే యద్భూతం చ భవచ్చ భవిష్యచ్చేత్యాచక్షత ఆకాశే తదోతం చ ప్రోతం చేతి ॥ ౪ ॥ (౩) సా హోవాచ నమస్తేఽస్తు యాజ్ఞవల్క్య యో మ ఏతం వ్యవోచోఽపరస్మై ధారయస్వేతి పృచ్ఛ గార్గీతి ॥ ౫ ॥ (౪) సా హోవాచ యదూర్ధ్వం యాజ్ఞవల్క్య దివో యదవాక్పృథివ్యా యదంతరా ద్యావాపృథివీ ఇమే యద్భూతం చ భవచ్చ భవిష్యచ్చేత్యాచక్షతే కస్మింస్తదోతం చ ప్రోతం చేతి ॥ ౬ ॥ స హోవాచ యదూర్ధ్వం గార్గి దివో యదవాక్పృథివ్యా యదంతరా ద్యావాపృథివీ ఇమే యద్భూతం భవచ్చ భవిష్యచ్చేత్యాచక్షత ఆకాశ ఏవ తదోతం చ ప్రోతం చేతి కస్మిన్నుఖల్వాకాశ ఓతశ్చ ప్రోతశ్చేతి ॥ ౭ ॥ స హోవాచైతద్వై తదక్ష

---

(౧) బ్రహ్మోద్యం జేతేతి తౌ చేన్మే న వివక్ష్యతి మూర్ధా తే వ్యపతిష్యతీతి పృచ్ఛ గార్గీతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥ (౨) అహం వై యాజ్ఞవల్క్యేతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥ (౩) యో మ ఏతం వ్యవోచోఽపరస్మైఇతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥ (౪) సా హోవాచ యదూర్ధ్వం యాజ్ఞవల్క్య దివో యదవాక్పృథివ్యా ఇతి రంగరామానుజీయపాఠః

రంగార్గి బ్రాహ్మణా అభివదంత్యస్థూలమనణ్వహ్రస్వమదీర్ఘమలో
హితమస్నేహమచ్ఛాయమతమోఽవాయ్వనాకాశమసంగమరసమగ
న్ధమచక్షుష్కమశ్రోత్రమవాగమనోఽతేజస్కమప్రాణమముఖమ
మాత్రమనంతరమబాహ్యం న తదశ్నాతి కించన న తదశ్నాతి కశ్చన ॥ ౮ ॥
ఏతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్గి సూర్యాచంద్రమసౌ విధృతౌ తి
ష్ఠత ఏతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్గి ద్యావాపృథివ్యౌ విధృతే తిష్ఠ
త ఏతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్గి నిమేషా ముహూర్తా అహో
రాత్రాణ్యర్ధమాసా మాసా ఋతవస్సంవత్సరా ఇతి విధృతాస్తిష్ఠంత్యేత
స్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్గి ప్రాచ్యోఽన్యా నద్యస్స్యందంతే శ్వేతే
భ్యః పర్వతేభ్యః ప్రతీచ్యోఽన్యా యాం యాం చ దిశమన్వేతస్య వా అక్షర
స్య ప్రశాసనే గార్గి దదతో మనుష్యాః ప్రశంసంతి యజమానం
దేవా దర్వీం పితరోఽన్వాయత్తాః ॥ ౯ ॥ యో వా ఏతదక్షరం గార్గ్య
విదిత్వాఽస్మింల్లోకే జుహోతి యజతే తపస్తప్యతే బహూని వర్షసహస్రా
ణ్యంతవదేవాస్య తద్భవతి యో వా ఏతదక్షరం గార్గ్యవిదిత్వాస్మాల్లో
కాత్ప్రైతి స కృపణోఽథ య ఏతదక్షరం గార్గి విదిత్వాఽస్మాల్లోకా
త్ప్రైతి స బ్రాహ్మణః ॥ ౧౦ ॥ తద్వా ఏతదక్షరం గార్గ్యదృష్టం ద్రష్ట్ర
శ్రుతగ్ శ్రోత్రమతం మంత్రవిజ్ఞాతం విజ్ఞాతృ నాన్యదతోఽస్తి ద్ర
ష్టృ నాన్యదతోఽస్తి శ్రోతృ నాన్యదతోఽస్తి మంతృ నాన్యదతోఽస్తి వి
జ్ఞాత్రేతస్మిన్ను ఖల్వక్షరే గార్గ్యాకాశ ఓతశ్చ ప్రోతశ్చేతి ॥ ౧౧ ॥ సా
హోవాచ బ్రాహ్మణా భగవంతస్తదేవ బహు మన్యేధ్వం యదస్మాన్నమ
స్కారేణ ముచ్యేధ్వం న వై జాతు యుష్మాకమిమం కశ్చిద్బ్రహ్మోద్యం జే
తేతి తతో హ వాచక్నవ్యుపరరామ ॥ ౧౨ ॥ * * * * * * *

—*ఇతి శ్రీబృహదారణ్యకే పంచమాధ్యాయే అష్టమం బ్రాహ్మణం*—

అథ హైనం విదగ్ధః శాకల్యః పప్రచ్ఛ కతి దేవా యాజ్ఞవల్క్యేతి స
హైతయైవ నివిదా ప్రతిపేదే యావంతో వైశ్వదేవస్య నివిద్యుచ్యంతే

త్రయశ్చ త్రీ చ శతా త్రయశ్చ త్రీ చ సహస్రేత్యోమితి హోవాచ కత్యేవ
దేవా యాజ్ఞవల్క్యేతి త్రయస్త్రింశదిత్యోమితి హోవాచ కత్యేవ దేవా
యాజ్ఞవల్క్యేతి షడిత్యోమితి హోవాచ కత్యేవ దేవా యాజ్ఞవల్క్యేతి త్ర
య ఇత్యోమితి హోవాచ కత్యేవ దేవా యాజ్ఞవల్క్యేతి ద్వావిత్యోమితి
హోవాచ కత్యేవ దేవా యాజ్ఞవల్క్యేత్యధ్యర్ధ ఇత్యోమితి హోవాచ క
త్యేవ దేవా యాజ్ఞవల్క్యేత్యేక ఇత్యోమితి హోవాచ కతమే తే త్రయశ్చ
త్రీ చ శతా త్రయశ్చ త్రీ చ సహస్రేతి ॥ ౧ ॥ స హోవాచ మహిమాన ఏ
వైషామేతే త్రయస్త్రింశత్త్వేవ దేవా ఇతి కతమే తే త్రయస్త్రింశదిత్య
ష్టౌ వసవ ఏకాదశ రుద్రా ద్వాదశాదిత్యాస్త ఏకత్రింశదింద్రశ్చైవ ప్ర
జాపతిశ్చ త్రయస్త్రింశావితి ॥ ౨ ॥ కతమే వసవ ఇత్యగ్నిశ్చ పృథివీ చ
వాయుశ్చాంతరిక్షం చాదిత్యశ్చ ద్యౌశ్చ చంద్రమాశ్చ నక్షత్రాణి చైతే వ
సవ ఏతేషు హీదం వసు సర్వం హితమితి తస్మాద్వసవ ఇతి ॥ ౩ ॥ కత
మే రుద్రా ఇతి దశేమే పురుషే ప్రాణా ఆత్మైకాదశస్తే యదాస్మాచ్ఛరీరా
న్మర్త్యాదుత్క్రామంత్యథ రోదయంతి తద్యద్రోదయంతి తస్మాద్రుద్రా ఇతి ।
౪ ॥ కతమ ఆదిత్యా ఇతి ద్వాదశ వై మాసాః సంవత్సరస్యైత ఆదిత్యా ఏ
తే హీదం సర్వమాదదానా యంతి తే యదిదం సర్వమాదదానా యంతి త
స్మాదాదిత్యా ఇతి ॥ ౫ ॥ కతమ ఇంద్రః కతమః ప్రజాపతిరితి స్తనయిత్ను
రేవేంద్రో యజ్ఞః ప్రజాపతిరితి కతమః స్తనయిత్నురిత్యశనిరితి కతమో
యజ్ఞ ఇతి పశవ ఇతి ॥ ౬ ॥ కతమే షడిత్యగ్నిశ్చ పృథివీ చ వాయుశ్చాం
తరిక్షం చాదిత్యశ్చ ద్యౌశ్చైతే షడేతే హీదం సర్వం షడితి ॥ ౭ ॥ క
తమే తే త్రయో దేవా ఇతీమ ఏవ త్రయో లోకా ఏషు హీమే సర్వే దేవా ఇ
తి కతమౌ తౌ ద్వౌ దేవావిత్యన్నం చైవ ప్రాణశ్చేతి కతమోఽధ్యర్ధ ఇతి
యోఽయం పవత ఇతి ॥ ౮ ॥ * తదాహుర్యదయమేక ఇవైవ పవతేఽథ
కథమధ్యర్ధ ఇతి యదస్మిన్నిదం సర్వమధ్యార్ధ్నోత్తేనాధ్యర్ధ ఇతి క

* యదయమేక ఏవేవ పవత ఇతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

తమఏకో దేవఇతి ప్రాణఇతి సబ్రహ్మత్యదిత్యాచక్షతే ॥ ౯ ॥ పృథివ్యే
వయస్యాయతనమగ్నిర్లోకో మనోజ్యోతిర్యోవైతం పురుషంవిద్యా
త్సర్వస్యాత్మనః పరాయణగ్ం సవైవేదితాస్యాత్ । యాజ్ఞవల్క్య
వేదవాఅహంతంపురుషగ్ం సర్వస్యాత్మనః పరాయణంయమాత్థయ ఏ
వాయగ్ంశారీరఃపురుషః సఏషవదైవ శాకల్యతస్యకాదేవతేత్యమృతమి
తిహోవాచ ॥ ౧౦ ॥ కామఏవయస్యాయతనగ్ంహృదయంలోకో మనో
జ్యోతిర్యోవైతం పురుషంవిద్యాత్సర్వస్యాత్మనః పరాయణగ్ంసవై వేది
తాస్యాత్ । యాజ్ఞవల్క్య వేదవాఅహంతంపురుషగ్ంసర్వస్యాత్మనః ప
రాయణం యమాత్థయఏవాయం కామమయః పురుషః సఏషవదైవశా
కల్యతస్యకాదేవతేతి స్త్రియఇతిహోవాచ ॥ ౧౧ ॥ రూపాణ్యేవయ
స్యాయతనంచక్షుర్లోకో మనోజ్యోతిర్యోవైతం పురుషంవిద్యాత్సర్వ
స్యాత్మనః పరాయణగ్ం సవైవేదితాస్యాత్ యాజ్ఞవల్క్యవేదవాఅహ
న్తం పురుషగ్ంసర్వస్యాత్మనః పరాయణంయమాత్థయఏవాసావాదిత్యే
పురుషః సఏషవదైవశాకల్యతస్యకాదేవతేతిసత్యమితిహోవాచ ॥౧౨॥
ఆకాశఏవయస్యాయతనగ్ంశ్రోత్రం లోకో మనోజ్యోతిర్యోవైతం పు
రుషంవిద్యాత్సర్వస్యాత్మనః పరాయణగ్ంసవైవేదితాస్యాత్ యాజ్ఞవ
ల్క్యవేదవాఅహంతం పురుషగ్ంసర్వస్యాత్మనః పరాయణంయమాత్థ
యఏవాయగ్ంశ్రౌత్రః ప్రాతిశ్రుత్కః పురుషః సఏషవదైవశాకల్యతస్య
కాదేవతేతిదిశఇతి హోవాచ ॥ ౧౩ ॥ తమఏవయస్యాయతనగ్ంహృద
యంలోకో మనోజ్యోతిర్యోవైతం పురుషంవిద్యాత్సర్వస్యాత్మనః పరా
యణగ్ంసవైవేదితాస్యాత్ యాజ్ఞవల్క్యవేదవాఅహంతం పురుషగ్ంస
ర్వస్యాత్మనః పరాయణంయమాత్థయఏవాయంఛాయామయః పురు
షఃసఏషవదైవశాకల్యతస్యకాదేవతేతిమృత్యురితి హోవాచ ॥ ౧౪ ॥
రూపాణ్యేవయస్యాయతనంచక్షుర్లోకోమనోజ్యోతిర్యోవైతం పురు
షంవిద్యాత్సర్వస్యాత్మనః పరాయణగ్ంసవైవేదితాస్యాత్ యాజ్ఞవల్క్య

వేదవా అహంతం పురుషగ్ సర్వస్యాత్మనః పరాయణంయమాత్థయ ఏ
వాయమాదర్శే పురుషః సఏషః దైవశాకల్యతస్య కాదేవతేత్య సురితి
హోవాచ ॥ ౧౫ ॥ఆపఏవయస్యాయతనగ్ హృదయంలోకో మనోజ్యో
తిర్యోవైతంపురుషంవిద్యాత్సర్వస్యాత్మనః పరాయణగ్ సవై వేదితా
స్యాత్ యాజ్ఞవల్క్య వేదవా అహంతం పురుషగ్ సర్వస్యాత్మనః పరాయ
ణంయమాత్థయఏ వాయమప్సుపురుషః సఏషదైవశాకల్యతస్యకా దేవ
తేతి వరుణఇతిహోవాచ ॥ ౧౬ ॥ రేతఏవయస్యాయతనగ్ హృదయం
లోకోమనోజ్యోతిర్యోవైతంపురుషంవిద్యాత్సర్వస్యాత్మనః పరాయణ
గ్ సవై వేదితా స్యాద్యాజ్ఞవల్క్య వేదవా అహంతం పురుషగ్ సర్వస్యాత్మ
నః పరాయణంయమాత్థయఏ వాయంపుత్రమయః పురుషః సఏషదైవశా
కల్యతస్యకా దేవతేతి ప్రజాపతిరితిహోవాచ ॥ ౧౭ ॥ శాకల్యేతిహోవా
చయాజ్ఞవల్క్యస్త్వాగ్ స్విదిమే బ్రాహ్మణా అంగారావక్షయణమక్రతా౩
ఇతి॥ ౧౮ ॥యాజ్ఞవల్క్యేతిహోవాచ శాకల్యోయదిదంకురుపాంచాలా
నాంబ్రాహ్మణానత్యవాదీః కింబ్రహ్మవిద్వానితిదిశో వేదసదేవాన్సప్రతి
ష్ఠాఇతి యద్దిశో వేత్థసదేవాన్సప్రతిష్ఠాః ॥ ౧౯ ॥ కిందేవతోస్యాం
ప్రాచ్యాందిశ్యసీత్యాదిత్యదేవతఇతి సఆదిత్యః కస్మిన్ ప్రతిష్ఠితఇతి చ
క్షుషీతికస్మిన్నుచక్షుః ప్రతిష్ఠితమితిరూపేష్వితిచక్షుషాహిరూపాణి
పశ్యతికస్మిన్నురూపాణి ప్రతిష్ఠితానీతి హృదయఇతిహోవాచయస్మా
ద్ధృదయేనహిరూపాణిసర్వోలోకో జానాతి తస్మాద్ధృదయే హ్యేవ రూ
పాణి ప్రతిష్ఠితా నిభవంతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య ॥ ౨౦ ॥ కిందే
వతోస్యాం దక్షిణాయాందిశ్యసీతియమదేవతఇతి సయమః కస్మిన్ ప్రతిష్ఠి
తఇతి యజ్ఞఇతి కస్మిన్నుయజ్ఞః ప్రతిష్ఠితఇతి దక్షిణాయామితి కస్మి
న్నుదక్షిణా ప్రతిష్ఠితేతి శ్రద్ధాయామితి యదాహ్యేవ శ్రద్ధత్తేఽథదక్షి
ణాందదాతి శ్రద్ధాయాగ్ హ్యేవదక్షిణా ప్రతిష్ఠితేతి కస్మిన్నుశ్రద్ధా
ప్రతిష్ఠితేతి హృదయఇతి హోవాచ హృదయేనహి శ్రద్ధాంజా

నాతి హృదయే హ్యేవ రూపాణి ప్రతిష్ఠితాని భవంతీత్యేవ మేవైతద్యా
జ్ఞవల్క్య ॥ ౨౧ ॥ కిందేవతోఽస్యాం ప్రతీచ్యాం దిశ్యసీతి వరు
ణ దేవత ఇతి స వరుణః కస్మిన్ ప్రతిష్ఠిత ఇత్యప్స్వితి కస్మిన్న్వాపః ప్రతిష్ఠి
తా ఇతి రేతసీతి కస్మిన్ను రేతః ప్రతిష్ఠితమితి హృదయ ఇతి తస్మాదపి
ప్రతిరూపం జాతమాహుర్హృదయాదివ సృప్తో హృదయాదివ నిర్మిత ఇ
తి హృదయే హ్యేవ రేతః ప్రతిష్ఠితం భవతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య ॥
౨౨ ॥ కిందేవతోఽస్యాముదీచ్యాం దిశ్యసీతి సోమదేవత ఇతి స సోమః క
స్మిన్ ప్రతిష్ఠిత ఇతి దీక్షాయామితి కస్మిన్ను దీక్షా ప్రతిష్ఠితేతి సత్య ఇతి తస్మా
దపి దీక్షితమాహుః సత్యం వదేతి సత్యే హ్యేవ దీక్షా ప్రతిష్ఠితేతి కస్మిన్ను
సత్యం ప్రతిష్ఠితమితి హృదయ ఇతి హోవాచ హృదయేన హి సత్యం జానా
తి హృదయే హ్యేవ సత్యం ప్రతిష్ఠితం భవతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య ॥
౨౩ ॥ కిందేవతోఽస్యాం ధ్రువాయాం దిశ్యసీత్యగ్నిదేవత ఇతి సోఽగ్నిః క
స్మిన్ ప్రతిష్ఠిత ఇతి వాచీతి కస్మిన్ను వాక్ప్రతిష్ఠితేతి హృదయ ఇతి కస్మి
న్ను హృదయం ప్రతిష్ఠితమితి ॥ ౨౪ ॥ అహల్లికేతి హోవాచ యాజ్ఞవ
ల్క్య యత్రైతదన్యత్రాస్మన్మన్యాసై యద్ధ్యేతదన్యత్రాస్మత్స్యాచ్ఛ్వా
నో వైనదద్యుర్వయాంసి వైనద్విమథ్నీరన్నితి ॥ ౨౫ ॥ కస్మిన్ను త్వం చా
త్మా చ ప్రతిష్ఠితౌ స్థ ఇతి ప్రాణ ఇతి కస్మిన్ను ప్రాణః ప్రతిష్ఠిత ఇత్యపాన
ఇతి కస్మిన్న్వపానః ప్రతిష్ఠిత ఇతి వ్యాన ఇతి కస్మిన్ను వ్యానః ప్రతిష్ఠిత
ఇత్యుదాన ఇతి కస్మిన్నుదానః ప్రతిష్ఠిత ఇతి సమాన ఇతి స ఏష నేతి నేతి
ఆత్మాఽగృహ్యో న హి గృహ్యతేఽశీర్యో న హి శీర్యతేఽసంగో న హి స
జ్యతేఽసితో న వ్యథతే న రిష్యతి । ఏతాన్యష్టావాయతనాన్యష్టౌ లోకా
అష్టౌ దేవా అష్టౌ పురుషాః స యస్తాన్పురుషాన్నిరుహ్య ప్రత్యుహ్యాత్య
క్రామత్తం త్వౌపనిషదం పురుషం పృచ్ఛామి తం చేన్మే న వివక్ష్యసి మూ
ర్ధా తే విపతిష్యతీతి । తం హ న మేనే శాకల్యస్తస్య హ మూర్ధా విప
పాతాపి హాస్య పరిమోషిణోఽస్థీన్యపజహ్రురన్యన్మన్యమానాః ॥ ౨౬ ॥

అథహోవాచ బ్రాహ్మణా భగవంతో యో వః కామయతే స మా పృచ్ఛతు స
ర్వే వా మా పృచ్ఛత యో వః కామయతే తం వః పృచ్ఛామి సర్వాన్వా వః పృ
చ్ఛామీతి తే హ బ్రాహ్మణా న దధృషుః ॥ ౨౬ ॥ తాన్హైతైః శ్లోకైః పప్ర
చ్ఛ । యథా వృక్షో వనస్పతిస్తథైవ పురుషోఽమృషా । తస్య లోమాని
పర్ణాని త్వగస్యోత్పాటికా బహిః । త్వచ ఏవాస్య రుధిరం ప్రస్యంది త్వ
చ ఉత్పటః । తస్మాత్తదాతృణ్ణాత్ప్రైతి రసో వృక్షాదివాహతాత్ ॥ మాం
సాన్యస్య శకరాణి కినాటం స్నావ తత్స్థిరం । అస్థీన్యంతరతో దారూణి మ
జ్జా మజ్జోపమా కృతా । యద్వృక్షో వృక్ణో రోహతి మూలాన్నవతరః పు
నః । మర్త్యః స్విన్మృత్యునా వృక్ణః కస్మాన్మూలాత్ప్రరోహతి ॥ రేతస
ఇతి మా వోచత జీవతస్తత్ప్రజాయతే । ధానారుహ ఇవ వై వృక్షోఽంజ
సా ప్రేత్య సంభవః । యత్సమూలమావృహేయుర్వృక్షం న పునరాభవే
త్ । మర్త్యః స్విన్మృత్యునా వృక్ణః కస్మాన్మూలాత్ప్రరోహతి । జాత ఏ
వ న జాయతే కో న్వేనం జనయేత్పునః విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మ రాతిర్దా
తుః పరాయణం । తిష్ఠమానస్య తద్విద ఇతి ॥ ౨౮ ॥ ఇతి నవమం బ్రాహ్మణం

బృహదారణ్యకే పంచమాధ్యాయస్సమాప్తః.

అథ షష్ఠాధ్యాయః.

హరిఓమ్ ॥ జనకో హ వైదేహ ఆసాంచక్రేఽథ హ యాజ్ఞవల్క్య ఆ
వవ్రాజ । తం హోవాచ యాజ్ఞవల్క్య కిమర్థమచారీః పశూనిచ్ఛన్న
ణ్వంతానితి । ఉభయమేవ సమ్రాడితి హోవాచ ॥ ౧ ॥ యత్తే కశ్చిద
బ్రవీత్తచ్ఛృణవామేత్యబ్రవీన్మే జిత్వా శైలినిర్వాగ్వై బ్రహ్మేతి యథా
మాతృమాన్ పితృమానాచార్యవాన్బ్రూయాత్తథా తచ్ఛైలినో బ్రవీ
ద్వాగ్వై బ్రహ్మేత్యవదతో హి కిం స్యాదిత్యబ్రవీత్తు తే తస్యాయతనం ప్ర
తిష్ఠాం న మేఽబ్రవీదిత్యేకపాద్వా ఏతత్సమ్రాడితి స వై నో బ్రూహి యాజ్ఞవ
ల్క్య వాగేవాయతనమాకాశః ప్రతిష్ఠా ప్రజ్ఞేత్యేనదుపాసీత । కా ప్రజ్ఞతా

యాజ్ఞవల్క్య । వాగేవ సమ్రాడితి హోవాచ । వాచా వై సమ్రాడ్బన్ధుః ప్రజ్ఞాయత ఋగ్వేదో యజుర్వేదః సామవేదోఽథర్వాఙ్గిరస ఇతిహాసః పురాణం విద్యా ఉపనిషదః శ్లోకాః సూత్రాణ్యనువ్యాఖ్యానాని వ్యాఖ్యానానీష్టగ్ం హుతమాశితం పాయితమయం చ లోకః పరశ్చ లోకః సర్వాణి చ భూతాని వాచైవ సమ్రాట్ప్రజ్ఞాయన్తే వాగ్వై సమ్రాట్పరమం బ్రహ్మ । నైనం వాగ్జహాతి సర్వాణ్యేనం భూతాన్యభిక్షరన్తి దేవో భూత్వా దేవానప్యేతి య ఏవం విద్వానేతదుపాస్తే । హస్త్యృషభగ్ం సహస్రం దదామీతి హోవాచ జనకో వైదేహః । స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః పితా మేఽమన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి ॥ ౨ ॥ * యదేవ తే కశ్చిదబ్రవీత్తచ్ఛృణవామేత్యబ్రవీన్మ ఉదఙ్కః శౌల్బాయనః ప్రాణో వై బ్రహ్మేతి యథా మాతృమాన్ పితృమానాచార్యవాన్ బ్రూయాత్తథా తచ్ఛౌల్బాయనోఽబ్రవీత్ప్రాణో వై బ్రహ్మేత్యప్రాణతో హి కిగ్ం స్యాదిత్యబ్రవీత్తు తే తస్యాయతనం ప్రతిష్ఠాం న మేఽబ్రవీదిత్యేకపాద్వా ఏతత్సమ్రాడితి స వై నో బ్రూహి యాజ్ఞవల్క్య ప్రాణ ఏవాయతనమాకాశః ప్రతిష్ఠా ప్రియమిత్యేనదుపాసీత కా ప్రియతా యాజ్ఞవల్క్య ప్రాణ ఏవ సమ్రాడితి హోవాచ ప్రాణస్య వై సమ్రాట్కామాయాయాజ్యం యాజయత్యప్రతిగృహ్యస్య ప్రతిగృహ్ణాత్యపి తత్ర వధాశంకం భవతి యాం దిశమేతి ప్రాణస్యైవ సమ్రాట్కామాయ ప్రాణో వై సమ్రాట్పరమం బ్రహ్మ నైనం ప్రాణో జహాతి సర్వాణ్యేనం భూతాన్యభిక్షరన్తి దేవో భూత్వా దేవానప్యేతి య ఏవం విద్వానేతదుపాస్తే హస్త్యృషభగ్ం సహస్రం దదామీతి హోవాచ జనకో వైదేహః స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః పితా మేఽమన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి ॥ ౩ ॥ యదేవ తే కశ్చిదబ్రవీత్తచ్ఛృణవామేత్యబ్రవీన్మే బర్కుర్వార్ష్ణశ్చక్షుర్వై బ్రహ్మేతి యథా మాతృమాన్పితృమానాచార్యవాన్బ్రూయాత్తథా తద్వార్ష్ణోఽబ్రవీచ్చక్షుర్వై బ్రహ్మేత్య

---

* అత్ర వధాశంకం భవతీతి శాంకరపాఠః ॥

పశ్యతో హి కిగ్ం స్యాదిత్యబ్రవీత్తు తే తస్యాయతనం ప్రతిష్ఠాం న మేఽబ్రవీది
త్యేకపాద్వా ఏతత్సమ్రాడితి స వై నో బ్రూహి యాజ్ఞవల్క్య చక్షురే
వాయతనమాకాశః ప్రతిష్ఠా సత్యమిత్యేనదుపాసీత కా సత్యతా యా
జ్ఞవల్క్య చక్షురేవ సమ్రాడితి హోవాచ చక్షుషా వై సమ్రాట్ పశ్యం
తమాహురద్రాక్షీరితి స ఆహాద్రాక్షమితి తత్సత్యం భవతి చక్షుర్వై స
మ్రాట్ పరమం బ్రహ్మ నైనం చక్షుర్జహాతి సర్వాణ్యేనం భూతాన్యభిక్ష
రంతి దేవో భూత్వా దేవానప్యేతి య ఏవం విద్వానేతదుపాస్తే హస్త్యృ
షభగ్ం సహస్రం దదామీతి హోవాచ జనకో వైదేహః స హోవాచ యాజ్ఞ
వల్క్యః పితా మేఽమన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి ॥ ౪ ॥ యదేవ తే కశ్చిద
బ్రవీత్తచ్ఛృణవామేత్యబ్రవీన్మే గర్దభీవిపీతో భారద్వాజః శ్రోత్రం
వై బ్రహ్మేతి యథా మాతృమాన్ పితృమానాచార్యవాన్ బ్రూయాత్తథా
తద్భారద్వాజోఽబ్రవీచ్ఛ్రోత్రం వై బ్రహ్మేత్యశృణ్వతో హి కిగ్ం స్యాదిత్య
బ్రవీత్తు తే తస్యాయతనం ప్రతిష్ఠాం న మేఽబ్రవీదిత్యేకపాద్వా ఏతత్సమ్రాడి
తి స వై నో బ్రూహి యాజ్ఞవల్క్య శ్రోత్రమేవాయతనమాకాశః ప్ర
తిష్ఠానంత ఇత్యేనదుపాసీత కానంతతా యాజ్ఞవల్క్య దిశ ఏవ సమ్రాడితి
హోవాచ తస్మాద్వై సమ్రాడపి యాం కాం చ దిశం గచ్ఛతి నైవాస్యా అం
తం గచ్ఛత్యనంతా హి దిశో దిశో వై సమ్రాట్ శ్రోత్రగ్ం శ్రోత్రం వై స
మ్రాట్ పరమం బ్రహ్మ నైనగ్ం శ్రోత్రం జహాతి సర్వాణ్యేనం భూతాన్యభి
క్షరంతి దేవో భూత్వా దేవానప్యేతి య ఏవం విద్వానేతదుపాస్తే హస్త్యృ
షభగ్ం సహస్రం దదామీతి హోవాచ జనకో వైదేహః స హోవాచ యా
జ్ఞవల్క్యః పితా మేఽమన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి ॥ ౫ ॥ యదేవ తే కశ్చిద
బ్రవీత్తచ్ఛృణవామేత్యబ్రవీన్మే సత్యకామో జాబాలో మనో వై బ్రహ్మేతి
యథా మాతృమాన్ పితృమానాచార్యవాన్ బ్రూయాత్తథా తజ్జాబాలో
ఽబ్రవీన్మనో వై బ్రహ్మేత్యమనసో హి కిగ్ం స్యాదిత్యబ్రవీత్తు తే తస్యాయత
నం ప్రతిష్ఠాం న మేఽబ్రవీదిత్యేకపాద్వా ఏతత్సమ్రాడితి స వై నో బ్రూహి

యాజ్ఞవల్క్యమనఏవాయతనమాకాశః ప్రతిష్ఠానందఇత్యేన దుపాసీ
తకాఆనందతాయాజ్ఞవల్క్య మనఏవసమ్రాడితిహోవాచ మనసావైస
మ్రాట్ స్త్రియమభిహార్యతే తస్యాం ప్రతిరూపః పుత్రోజాయతేసఆ
నందోమనోవైసమ్రాట్పరమంబ్రహ్మనైనంమనోజహాతి సర్వాణ్యేనం
భూతాన్యభిక్షరంతి దేవోభూత్వాదేవానప్యేతి యఏవంవిద్వానేతదు
పాస్తేహస్త్యృషభగ్ం సహస్రందదామీతి హోవాచజనకోవైదేహః స
హోవాచయాజ్ఞవల్క్యః పితామేఽమన్యతనాననుశిష్యహరేతేతి ॥ ౬ ॥
యదేవతేకశ్చిదబ్రవీత్తచ్ఛృణవామేత్యబ్రవీన్మేవిదగ్ధః శాకల్యోహృద
యంవైబ్రహ్మేతియథామాతృమాన్పితృమానాచార్యవాన్బ్రూయాత్త
థాతచ్ఛాకల్యోబ్రవీద్ధృదయంవైబ్రహ్మేత్యహృదయస్యహికిగ్ంస్యాది
త్యబ్రవీత్తుతేతస్యాయతనం ప్రతిష్ఠాంనమేబ్రవీదిత్యేకపాద్వాఏతత్స
మ్రాడితి సవైనోబ్రూహియాజ్ఞవల్క్యహృదయమేవాయతనమాకాశః
ప్రతిష్ఠాస్థితిరిత్యేన దుపాసీతకాస్థితతాయాజ్ఞవల్క్యహృదయమేవ స
మ్రాడితిహోవాచ హృదయంవైసమ్రాట్ సర్వేషాం భూతానామాయ
తనగ్ం హృదయంవైసమ్రాట్ సర్వేషాంభూతానాం ప్రతిష్ఠాహృదయే
హ్యేవసమ్రాట్సర్వాణిభూతాని ప్రతిష్ఠితానిభవంతి హృదయంవైస
మ్రాట్ పరమంబ్రహ్మనైనగ్ంహృదయంజహాతిసర్వాణ్యేనం భూతాన్య
భిక్షరంతి దేవోభూత్వా దేవానప్యేతియఏవంవిద్వానేతదుపాస్తేహ
స్త్యృషభగ్ంసహస్రందదామీతి హోవాచజనకోవైదేహః సహోవా
చయాజ్ఞవల్క్యః పితామేఽమన్యతనాననుశిష్యహరేతేతి ॥ ౭ ॥ * *
—*ఇతి బృహదారణ్యకే షష్ఠాధ్యాయే ప్రథమంబ్రాహ్మణమ్*—

జనకోహవైదేహః కూర్చాదుపావసర్పన్నువాచనమస్తేఽస్తుయా
జ్ఞవల్క్యానుమాశాధీతి సహోవాచయథావైసమ్రాణ్మహాంతమధ్వాన
మేష్యన్ రథంవానావంవాసమాదదీతైవమేవైతాభిరుపనిషద్భిస్సమా
హితాత్మాఽస్యేవంబృందారకఆఢ్యస్సన్నధీతవేదఉక్తోపనిషత్కఇతో

విముచ్యమానః క్వ గమిష్యసీతి నాహం తద్భగవన్వేద యత్ర గమిష్యామీ
త్యథ వై తేఽహం తద్వక్ష్యామి యత్ర గమిష్యసీతి బ్రవీతు భగవానితి ॥ ౧ ॥
ఇంధో హ వై నామైష యోఽయం దక్షిణేఽక్షన్పురుషస్తం వా ఏతమింధ
గ్ంసంతమింద్ర ఇత్యాచక్షతే పరోక్షేణైవ పరోక్షప్రియా ఇవ హి దేవాః
ప్రత్యక్షద్విషః ॥ ౨ ॥ అథైతద్వామేఽక్షణి పురుషరూపమేషాస్య పత్నీ
విరాట్ తయోరేష సగ్ంస్తావో య ఏషోఽంతర్హృదయ ఆకాశోఽథైన
యోరేతదన్నం య ఏషోఽంతర్హృదయే లోహితపిండోఽథైనయోరే
తత్ప్రావరణం యదేతదంతర్హృదయే జాలకమివాథైనయోరేషా
సృతిః సంచరణీ యైషా హృదయాదూర్ధ్వా నాడ్యుచ్చరతి యథా కే
శః సహస్రధా భిన్న ఏవమస్యైతా హితా నామ నాడ్యోఽంతర్హృదయే
ప్రతిష్ఠితా భవంత్యేతాభిర్వా ఏతదాస్రవదాస్రవతి తస్మాదేష ప్రవివిక్తా
హారతర ఇవైవ భవత్యస్మాచ్ఛారీరాదాత్మనః ॥ ౩ ॥ తస్య ప్రాచీ దిక్ప్రా
ఞ్చః ప్రాణా దక్షిణా దిగ్దక్షిణే ప్రాణాః ప్రతీచీ దిక్ప్రత్యఞ్చః ప్రాణా
ఉదీచీ దిగుదఞ్చః ప్రాణా ఊర్ధ్వా దిగూర్ధ్వాః ప్రాణా అవాచీ దిగవా
ఞ్చః ప్రాణాః సర్వా దిశః సర్వే ప్రాణాః స ఏష నేతి నేత్యాత్మాఽగృ
హ్యో న హి గృహ్యతేఽశీర్యో న హి శీర్యతేఽసంగో న హి సజ్యతేఽసితో న
వ్యథతే న రిష్యత్యభయం వై జనక ప్రాప్తోఽసీతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః ।
స హోవాచ జనకో వైదేహోఽభయం త్వా గచ్ఛతాద్యాజ్ఞవల్క్య యో
నో భగవన్నభయం వేదయసే నమస్తేఽస్త్విమే విదేహా అయమహమ
స్మీతి ॥ ౪ ॥ * ఇతి షష్ఠాధ్యాయే ద్వితీయం బ్రాహ్మణమ్ *

జనకగ్ం హ వైదేహం యాజ్ఞవల్క్యో జగామ స మేనే న వదిష్య ఇత్యథ
హ యజ్జనకశ్చ వైదేహో యాజ్ఞవల్క్యశ్చాగ్నిహోత్రే సమూదాతే తస్మై
హ యాజ్ఞవల్క్యో వరం దదౌ స హ కామప్రశ్నమేవ వవ్రే తగ్ం హాస్మై
దదౌ తగ్ం హ సమ్రాడేవ పూర్వః పప్రచ్ఛ ॥ ౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్య కింజ్యోతిర
యం పురుష ఇత్యాదిత్యజ్యోతిః సమ్రాడితి హోవాచాదిత్యేనైవాయం జ్యోతిషా

ఽఽస్తే పల్యయతే కర్మ కురుతే విపల్యేతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య ॥ ౨ ॥
అస్తమిత ఆదిత్యే యాజ్ఞవల్క్య కింజ్యోతిరేవాయం పురుష ఇతి చంద్రమా
ఏవాస్య జ్యోతిర్భవతీతి చంద్రమసైవాయం జ్యోతిషాఽఽస్తే పల్యయతే క
ర్మ కురుతే విపల్యేతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య ॥ ౩ ॥ అస్తమిత ఆదిత్యే
యాజ్ఞవల్క్య చంద్రమస్యస్తమితే కింజ్యోతిరేవాయం పురుష ఇత్యగ్నిరే
వాస్య జ్యోతిర్భవతీత్యగ్నినైవాయం జ్యోతిషాఽఽస్తే పల్యయతే కర్మ కు
రుతే విపల్యేతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య ॥ ౪ ॥ అస్తమిత ఆదిత్యే యా
జ్ఞవల్క్య చంద్రమస్యస్తమితే శాంతేఽగ్నౌ కింజ్యోతిరేవాయం పురుష ఇతి
వాగేవాస్య జ్యోతిర్భవతీతి వాచైవాయం జ్యోతిషాఽఽస్తే పల్యయతే కర్మ
కురుతే విపల్యేతీతి తస్మాద్వై సమ్రాడపి యత్ర స్వః పాణిర్న వినిర్జ్ఞాయ
తేఽథ యత్ర వాగుచ్చరత్యుపైవ తత్ర న్యేతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య ॥ ౫ ॥
అస్తమిత ఆదిత్యే యాజ్ఞవల్క్య చంద్రమస్యస్తమితే శాంతేఽగ్నౌ శాంతా
యాం వాచి కింజ్యోతిరేవాయం పురుష ఇత్యాత్మైవాస్య జ్యోతిర్భవతీత్యా
త్మనైవాయం జ్యోతిషాఽఽస్తే పల్యయతే కర్మ కురుతే విపల్యేతీతి ॥ ౬ ॥
కతమ ఆత్మేతి యోఽయం విజ్ఞానమయః ప్రాణేషు హృద్యంతర్జ్యోతిః పురు
షః । స సమానస్సన్నుభౌ లోకావనుసంచరతి ధ్యాయతీవ లేలాయతీవ ।
స హి స్వప్నో భూత్వేమం లోకమతిక్రామతి మృత్యో రూపాణి ॥ ౭ ॥ స
వా అయం పురుషో జాయమానశ్శరీరమభిసంపద్యమానః పాప్మభిస్సగ్ంసృ
జ్యతే స ఉత్క్రామన్మ్రియమాణః పాప్మనో విజహాతి ॥ ౮ ॥ తస్య వా
ఏతస్య పురుషస్య ద్వే ఏవ స్థానే భవత ఇదం చ పరలోకస్థానం చ సంధ్యం తృ
తీయగ్ం స్వప్నస్థానం తస్మిన్సంధ్యే స్థానే తిష్ఠన్నేతే ఉభే స్థానే పశ్యతీదం
చ పరలోకస్థానం చ । అథ యథాక్రమోఽయం పరలోకస్థానే భవతి త
మాక్రమమాక్రమ్యోభయాన్పాప్మన ఆనందాగ్ంశ్చ పశ్యతి స యత్ర ప్రస్వ
పిత్యస్య లోకస్య సర్వావతో మాత్రామపాదాయ స్వయం విహత్య స్వ
యం నిర్మాయ స్వేన భాసా స్వేన జ్యోతిషా ప్రస్వపిత్యత్రాయం పురుషః స్వయం జ్యో

తిభవతి ॥ ౯ ॥ న తత్ర రథా న రథయోగా న పన్థానో భవన్త్యథ రథాన్
రథయోగాన్పథస్సృజతే న తత్రానన్దా ముదః ప్రముదో భవన్త్యథాన
న్దాన్ముదః ప్రముదస్సృజతే న తత్ర వేశాన్తాః పుష్కరిణ్యస్స్రవన్
త్యో భవన్త్యథ వేశాన్తాన్పుష్కరిణీస్స్రవన్తీస్సృజతే స హి కర్తా ॥
౧౦ ॥ తదేతే శ్లోకా భవన్తి ॥ స్వప్నేన శారీరమభిప్రహత్యాసుప్తః
సుప్తానభిచాకశీతి । శుక్రమాదాయ పునరైతి స్థానం హిరణ్మయః పురుష
ఏకహంసః ॥ ౧౧ ॥ ప్రాణేన రక్షన్నవరం కులాయం బహిష్కులాయా
దమృతశ్చరిత్వా । స ఈయతేఽమృతో యత్ర కామం హిరణ్మయః పు
రుష ఏకహంసః ॥ ౧౨ ॥ స్వప్నాన్త ఉచ్చావచమీయమానో రూపాణి
దేవః కురుతే బహూని । ఉతేవ స్త్రీభిస్సహ మోదమానో జక్షదుతేవా
పి భయాని పశ్యన్ ॥ ౧౩ ॥ ఆరామమస్య పశ్యన్తి న తం పశ్యతి కశ్చనేతి ।
తం నాయతం బోధయేదిత్యాహుః । దుర్భిషజ్యం హాస్మై భవతి యమేష
న ప్రతిపద్యతే । అథో ఖల్వాహుర్జాగరితదేశ ఏవాస్యైష ఇతి యాని
హ్యేవ జాగ్రత్పశ్యతి తాని సుప్త ఇత్యత్రాయం పురుషః స్వయం జ్యోతి
ర్భవతి సోఽహం భగవతే సహస్రం దదామ్యత ఊర్ధ్వం విమోక్షాయ
బ్రూహీతి ॥ ౧౪ ॥ స వా ఏష ఏతస్మిన్సంప్రసాదే రత్వా చరిత్వా దృ
ష్ట్వైవ పుణ్యం చ పాపం చ । పునః ప్రతిన్యాయం ప్రతియోన్యాద్రవతి
స్వప్నాయైవ స యత్తత్ర కించిత్పశ్యత్యనన్వాగతస్తేన భవత్యసఙ్గో హ్య
యం పురుష ఇత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య సోఽహం భగవతే సహస్రం ద
దామ్యత ఊర్ధ్వం విమోక్షాయైవ బ్రూహీతి ॥ ౧౫ ॥ * స వా ఏష ఏత
స్మిన్స్వప్నే రత్వా చరిత్వా దృష్ట్వైవ పుణ్యం చ పాపం చ పునః ప్రతి
న్యాయం ప్రతియోన్యాద్రవతి బుద్ధాన్తాయైవ స యత్తత్ర కించిత్పశ్య
త్యనన్వాగతస్తేన భవత్యసఙ్గో హ్యయం పురుష ఇత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవ
ల్క్య సోఽహం భగవతే సహస్రం దదామ్యత ఊర్ధ్వం విమోక్షాయైవ

* ఏతస్మిన్స్వప్నాన్తర ఇత్యేతి ౧౦౧ రామానుజీయః పాఠః

బ్రూహీతి ॥ ౧౬ ॥ స వా ఏష ఏతస్మిన్బుద్ధాన్తే రత్వా చరిత్వా దృష్ట్వైవ
పుణ్యం చ పాపం చ పునః ప్రతిన్యాయం ప్రతియోన్యాద్రవతి స్వప్నా
న్తాయైవ ॥ ౧౭ ॥ తద్యథా మహామత్స్య ఉభే కూలే అనుసంచరతి
పూర్వం చాపరం చైవమేవాయం పురుష ఏతావుభావన్తావనుసంచర
తి స్వప్నాన్తం చ బుద్ధాన్తం చ ॥ ౧౮ ॥ తద్యథాస్మిన్నాకాశే శ్యేనో వా
సుపర్ణో వా విపరిపత్య శ్రాన్తః సంహత్య పక్షౌ సంలయాయైవ ధ్రియత
ఏవమేవాయం పురుష ఏతస్మా అన్తాయ ధావతి యత్ర సుప్తో న కంచన
కామం కామయతే న కంచన స్వప్నం పశ్యతి ॥ ౧౯ ॥ తా వా అస్యైతా
హితా నామ నాడ్యో యథా కేశః సహస్రధా భిన్నస్తావతాణిమ్నా తిష్ఠన్తి
శుక్లస్య నీలస్య పింగలస్య హరితస్య లోహితస్య పూర్ణా అథ యత్రైనం
ఘ్నన్తీవ జినన్తీవ హస్తీవ విచ్ఛాయయతి గర్తమివ పతతి యదేవ జాగ్ర
ద్భయం పశ్యతి తదత్రావిద్యయా మన్యతే అథ యత్ర దేవ ఇవ రాజేవాహ
మేవేదగ్ం సర్వోఽస్మీతి మన్యతే సోఽస్య పరమో లోకః ॥ ౨౦ ॥ తద్వా అస్యై
తదతిచ్ఛందా అపహతపాప్మాఽభయగ్ం రూపం। తద్యథా ప్రియయా స్త్రి
యా సంపరిష్వక్తో న బాహ్యం కించన వేద నాన్తరమేవమేవాయం పు
రుషః ప్రాజ్ఞేనాత్మనా సంపరిష్వక్తో న బాహ్యం కించన వేద నాన్తరం। త
ద్వా అస్యైతదాప్తకామమాత్మకామమకామగ్ం రూపగ్ం శోకాన్తరం ॥ ౨౧ ॥
అత్ర పితాఽపితా భవతి మాతాఽమాతా లోకా అలోకా దేవా అదేవా
వేదా అవేదాః। అత్ర స్తేనోఽస్తేనో భవతి భ్రూణహాఽభ్రూణహా చాం
డాలోఽచాండాలః పౌల్కసోఽపౌల్కసః శ్రమణోఽశ్రమణస్తాప
సోఽతాపసోఽనన్వాగతం పుణ్యేనానన్వాగతం పాపేన తీర్ణో హి తదా స
ర్వాంఛోకాన్హృదయస్య భవతి ॥ ౨౨ ॥ యద్వై తన్న పశ్యతి పశ్య
న్వై తన్న పశ్యతి। న హి ద్రష్టుర్దృష్టేర్విపరిలోపో విద్యతేఽవినాశి
త్వాత్ ॥ న తు తద్ద్వితీయమస్తి తతోఽన్యద్విభక్తం యత్పశ్యేత్ ॥ ౨౩ ॥
యద్వై తన్న జిఘ్రతి జిఘ్రన్వై తన్న జిఘ్రతి న హి ఘ్రాతుర్ఘ్రాతే ర్విపరి

లోపోవిద్యతేఽవినాశిత్వాన్నతుతద్ద్వితీయ మస్తితతోఽన్యద్విభక్తం
యజ్జిఘ్రేత్ ॥ ౨౪ ॥ యద్వై తంనరసయతేరసయన్వైతన్నరసయ
తేనహిరసయితూరసయతేర్విపరిలోపొవిద్యతేఽవినాశిత్వాన్న తుత
ద్ద్వితీయమస్తితతోఽన్యద్విభక్తంయద్రసయేత్ ॥ ౨౫ ॥ యద్వైతం
నవదతివదన్వైతన్నవదతినహివక్తుర్వక్తేర్విపరిలోపో విద్యతేఽవినాశి
త్వాన్నతుతద్ద్వితీయమస్తితతోఽన్యద్విభక్తంయద్వదేత్ ॥ ౨౬ ॥య
ద్వైతంనశృణోతి శృణ్వన్వైతన్నశృణోతి నహిశ్రోతుఃశ్రుతేర్విప
లోపొవిద్యతేఽవినాశిత్వాన్నతుతద్ద్వితీయమస్తి తతోఽన్యద్విభక్తం
యచ్ఛృణుయాత్ ॥ ౨౭ ॥ యద్వైతంనమనుతేమన్వానోవైతన్నమను
తేనహిమన్తుర్మతేర్విపరిలోపొవిద్యతేఽవినాశిత్వాన్న తుతద్ద్వితీ
యమస్తితతోఽన్యద్విభక్తంయన్మన్వీత ॥ ౨౮ ॥ యద్వైతంనస్పృశ
తి స్పృశన్వైతన్నస్పృశతినహిస్ప్రష్టుః స్పృష్టేర్విపరిలోపొవిద్య
తేఽవినాశిత్వాన్నతుతద్ద్వితీయమస్తితతోఽన్యద్విభక్తం యత్స్పృశే
త్ ॥ ౨౯ ॥ యద్వైతంనవిజానాతివిజానన్వైతన్నవిజానాతి నహివి
జ్ఞాతుర్విజ్ఞాతేర్విపరిలోపొవిద్యతేఽవినాశిత్వాన్నతుతద్ద్వితీయ మస్తి
తతోన్యద్విభక్తంయద్విజానీయాత్ ॥ ౩౦ ॥ యత్రవాఅన్యదివస్యాత్త
త్రాన్యోఽన్యత్పశ్యేదన్యోఽన్యజ్జిఘ్రేదన్యోఽన్యద్రసయేదన్యోఽన్య
ద్వదేదన్యోఽన్యచ్ఛృణుయాదన్యోఽన్యన్మన్వీతాన్యోఽన్యత్స్పృశే
దన్యోన్యద్విజానీయాత్ ॥ ౩౧ ॥ సలిలఏకోద్రష్టాఽద్వైతోభవత్యేష
బ్రహ్మలోకస్సమ్రాడితి హైనమనుశశాసయాజ్ఞవల్క్యఏషాస్యపరమా
గతిరేషాస్య పరమాసంపదేషోఽస్యపరమోలోకఏషోఽస్య పరమఆ
నందఏతస్యైవానందస్యాన్యానిభూతానిమాత్రాముపజీవంతి । ౩౨ ॥
సయోమనుష్యాణాగ్ం రాద్ధస్సమృద్ధోభవత్యన్యేషామధిపతిస్సర్వైర్మా
నుష్యకైర్భోగైస్సంపన్నతమః సమనుష్యాణాంపరమఆనందోఽథయేశ
తం మనుష్యాణామానందాః సఏకః పితౄణాంజితలోకానామానం

దో౽థ యే శతం పితౄణాం జితలోకానామానందాః స ఏకో గంధర్వలో
క ఆనందో౽థ యే శతం గంధర్వలోక ఆనందాః స ఏకః కర్మదేవానా
మానందో యే కర్మణా దేవత్వమభిసమ్పద్యంతే । అథ యే శతం కర్మ
దేవానామానందాః స ఏక ఆజానదేవానామానందో యశ్చ శ్రోత్రియో
౽వృజినో౽కామహతో౽థ యే శతమాజానదేవానామానందాః స ఏకః
ప్రజాపతిలోక ఆనందో యశ్చ శ్రోత్రియో౽వృజినో౽కామహతో
౽థ యే శతం ప్రజాపతిలోక ఆనందాః స ఏకో బ్రహ్మలోక ఆనందో
యశ్చ శ్రోత్రియో౽వృజినో౽కామహతో౽థైష ఏవ పరమ ఆనం
దః । ఏష బ్రహ్మలోకస్సమ్రాడితి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః సో౽హం
భగవతే సహస్రం దదామ్యత ఊర్ధ్వం విమోక్షాయైవ బ్రూహీ
త్యత్ర హ యాజ్ఞవల్క్యో బిభయాంచకార మేధావీ రాజా సర్వేభ్యో
మా౽న్తేభ్య ఉదరౌత్సీదితి ॥ ౩౩ ॥ స వా ఏష ఏతస్మిన్స్వప్నాంతే రత్వా
చరిత్వా దృష్ట్వైవ పుణ్యం చ పాపం చ పునః ప్రతిన్యాయం ప్రతియోన్యా
ద్రవతి బుద్ధాంతాయైవ ॥ ౩౪ ॥(౧) తద్యథా౽నస్సుసమాహితముత్స
ర్జద్యాయాదేవమేవాయꣳ శారీర ఆత్మా ప్రాజ్ఞేనాత్మనా౽న్వారూఢ ఉ
త్సర్జన్యాతి యత్రైతదూర్ధ్వోచ్ఛ్వాసీ భవతి ॥ ౩౫ ॥ స యత్రాయ
మణిమానం న్యేతి జరయా వోపతపతా వా౽ణిమానం నిగచ్ఛతి తద్యథా౽మ్రం
వోదుంబరం వా పిప్పలం వా బంధనాత్ప్రముచ్యత ఏవమేవాయం పురుష
ఏభ్యో౽ఙ్గేభ్యస్సమ్ప్రముచ్య పునః ప్రతిన్యాయం ప్రతియోన్యాద్రవ
తి ప్రాణాయైవ ॥ ౩౬ ॥ తద్యథా రాజానమాయాంతముగ్రాః ప్రత్యే
నసః సూతగ్రామణ్యో౽న్నైః పానైరావసథైః ప్రతికల్పంతే౽యమా
యాత్యయమాగచ్ఛతీత్యేవꣳ హైవంవిదꣳ సర్వాణి భూతాని ప్రతిక
ల్పంత ఇదం బ్రహ్మాయాతీదమాగచ్ఛతీతి ॥ ౩౭ ॥ (౨)తద్యథా రా

---

(౧)ఏతదూర్ధ్వోచ్ఛ్వాసీ భవతీతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

(౨)యత్రైతదూర్ధ్వోచ్ఛ్వాసీ భవతీతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

జానం ప్రయియాసంతముగ్రాః ప్రత్యేనసస్సూతగ్రామణ్యోఽభిసమా యంత్యేవమేవేమమాత్మానమంతకాలే సర్వే ప్రాణా అభిసమాయంతి యత్రై తదూర్ధ్వోచ్ఛ్వాసీ భవతి ॥ ౩౮ ॥ * * * * * * * *

—*ఇతి షష్ఠాధ్యాయే తృతీయం బ్రాహ్మణమ్*—

* స యత్రాయమాత్మాబల్యం న్యేత్య సంమోహమివ న్యేత్యథైనమేతే ప్రాణా అభిసమాయంతి స ఏతాస్తేజోమాత్రాస్సమభ్యాదదానో హృదయమేవాన్వవక్రామతి స యత్రైష చాక్షుషః పురుషః పరాఙ్ పర్యావర్తతేఽథారూపజ్ఞో భవతి ॥ ౧ ॥ ఏకీభవతి న పశ్యతీత్యాహురేకీభవతి న శృణోతీత్యాహురేకీభవతి న మనుత ఇత్యాహురేకీభవతి న స్పృశతీత్యాహురేకీభవతి న విజానాతీత్యాహుస్తస్య హైతస్య హృదయస్యాగ్రం ప్రద్యోతతే తేన ప్రద్యోతేనైష ఆత్మా నిష్క్రామతి చక్షుష్టో వా మూర్ధ్నో వాఽన్యేభ్యో వా శరీరదేశేభ్యస్తముత్క్రామంతం ప్రాణోఽనూత్క్రామతి ప్రాణమనూత్క్రామంతగ్ం సర్వే ప్రాణా అనూత్క్రామంతి సవిజ్ఞానో భవతి సవిజ్ఞానమేవాన్వవక్రామతి । తం విద్యాకర్మణీ సమన్వారభేతే పూర్వప్రజ్ఞా చ ॥ ౨ ॥ తద్యథా తృణజలాయుకా తృణస్యాంతం గత్వాఽన్యమాక్రమమాక్రమ్యాత్మానముపసగ్ంహరత్యేవమేవాయమాత్మేదగ్ం శరీరం నిహత్యావిద్యాం గమయిత్వాన్యమాక్రమమాక్రమ్యాత్మానముపసగ్ంహరతి ॥ ౩ ॥ తద్యథా పేశస్కారీ పేశసో మాత్రాముపాదాయాన్యన్నవతరం కల్యాణతరగ్ం రూపం తనుత ఏవమేవాయమాత్మేదగ్ం శరీరం నిహత్యావిద్యాం గమయిత్వాన్యన్నవతరం కల్యాణతరగ్ం రూపం కురుతే పిత్ర్యం వా గాంధర్వం వా దైవం వా ప్రాజాపత్యం వా బ్రాహ్మం వాఽన్యేషాం వా భూతానాం ॥ ౪ ॥ స వా అయమాత్మా బ్రహ్మ విజ్ఞానమయో మనోమయః ప్రాణమయశ్చక్షుర్మయః శ్రోత్రమయః పృథివీమయ ఆపోమయో వాయుమయ ఆకాశమ

---

* పర్యావర్తతేఽథారూపజ్ఞో భవతీతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

యస్తేజోమయోఽతేజోమయః కామమయోఽకామమయః క్రోధ
మయోఽక్రోధమయో ధర్మమయోఽధర్మమయః సర్వమయస్త
ద్యదేతదిదంమయోఽదోమయ ఇతి యథాకారీ యథాచారీ తథా భవతి
సాధుకారీ సాధుర్భవతి పాపకారీ పాపో భవతి పుణ్యః పుణ్యేన కర్మ
ణా భవతి పాపః పాపేన । అథో ఖల్వాహుః కామమయ ఏవాయం పురు
ష ఇతి స యథాకామో భవతి తత్క్రతుర్భవతి యత్క్రతుర్భవతి త
త్కర్మ కురుతే యత్కర్మ కురుతే తదభిసంపద్యతే ॥ ౫ ॥ తదేష శ్లో
కో భవతి ॥ తదేవ సక్తః సహ కర్మణైతి లింగం మనో యత్ర నిషక్తమస్య
ప్రాప్యాంతం కర్మణస్తస్య యత్కించేహ కరోత్యయం । తస్మాల్లోకా
త్పునరైత్యస్మై లోకాయ కర్మణ ఇతి ను కామయమానోఽథాకామయ
మానో యోఽకామో నిష్కామ ఆప్తకామ ఆత్మకామః న తస్య ప్రా
ణా ఉత్క్రామంతి బ్రహ్మైవ సన్ బ్రహ్మాప్యేతి ॥ ౬ ॥ తదేష శ్లోకో భవ
తి ॥ యదా సర్వే ప్రముచ్యంతే కామా యేఽస్య హృది శ్రితాః । అథ మ
ర్త్యోఽమృతో భవత్యత్ర బ్రహ్మ సమశ్నుత ఇతి తద్యథాఽహినిర్ల్వయ
నీ వల్మీకే మృతా ప్రత్యస్తా శయీతైవమేవేదగ్ం శరీరగ్ం శేతే । అథాయమ
శరీరోఽమృతః ప్రాణో బ్రహ్మైవ తేజ ఏవ సోఽహం భగవతే సహస్రం
దదామీతి హోవాచ జనకో వైదేహః ॥ ౭ ॥ తదేతే శ్లోకా భవంతి ॥ అ
ణుః పంథా వితతః పురాణో మాగ్ం స్పృష్టోఽనువిత్తో మయైవ । తేన ధీరా
అపియంతి బ్రహ్మవిదః స్వర్గం లోకమిత ఊర్ధ్వం విముక్తాః ॥ ౮ ॥ త
స్మిఞ్ఛుక్లముత నీలమాహుః పింగళగ్ం హరితం లోహితం చ । ఏష పంథా
బ్రహ్మణా హానువిత్తః తేనైతి బ్రహ్మవిత్పుణ్యకృత్తైజసశ్చ ॥ ౯ ॥ అం
ధం తమః ప్రవిశంతి యేఽవిద్యాముపాసతే । తతో భూయ ఇవ తే తమో
య ఉ విద్యాయాగ్ం రతాః ॥ ౧౦ ॥ అనందా నామ తే లోకా అంధేన తమ
సావృతాః । తాగ్ంస్తే ప్రేత్యాభిగచ్ఛంత్యవిద్వాగ్ంసోఽబుధో జనాః ॥ ౧౧
ఆత్మానం చేద్విజానీయాదయమస్మీతి పూరుషః । కిమిచ్ఛన్కస్య కా

మాయ శరీరమనుసంజ్వరేత్ ॥ ౧౨ ॥ (౧)యస్యానువిత్తః ప్రతిబుద్ధ ఆ
త్మాఽస్మింత్సందేహ్యే గహనే ప్రవిష్టః । స విశ్వకృత్స హి సర్వస్య కర్తా
తస్య లోకః స ఉ లోక ఏవ ॥ ౧౩ ॥ ఇహైవ సంతోఽథ విద్మస్తద్వయం న చే
దవేదిర్మహతీ వినష్టిః । య ఏతద్విదురమృతాస్తే భవంత్యథేతరే
దుఃఖమేవాపియంతి ॥ ౧౪ ॥ యదైతమనుపశ్యత్యాత్మానం దేవ
మంజసా । ఈశానం భూతభవ్యస్య న తతో విజుగుప్సతే ॥ ౧౫ ॥
(౨)యస్మాదర్వాక్సంవత్సరోఽహోభిః పరివర్తతే । తద్దేవా జ్యోతిషాం
జ్యోతిరాయుర్హోపాసతేఽమృతం ॥ ౧౬ ॥ యస్మిన్పంచ పంచజనా
ఆకాశశ్చ ప్రతిష్ఠితః । తమేవ మన్య ఆత్మానం విద్వాన్బ్రహ్మామృతోఽమృ
తం ॥ ౧౭ ॥ ప్రాణస్య ప్రాణముత చక్షుషశ్చక్షురుత శ్రోత్రస్య శ్రో
త్రం । మనసో యే మనో విదుః । తే నిచిక్యుర్బ్రహ్మ పురాణమగ్ర్యం ॥ ౧౮
మనసైవానుద్రష్టవ్యం నేహ నానాస్తి కించన । మృత్యోః స మృత్యుమా
ప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతి ॥ ౧౯ ॥ ఏకధైవానుద్రష్టవ్యమేతదప్రమే
యం ధ్రువం । విరజః పర ఆకాశాదజ ఆత్మా మహాన్ ధ్రువః ॥ ౨౦ ॥ తమేవ
ధీరో విజ్ఞాయ ప్రజ్ఞాం కుర్వీత బ్రాహ్మణః । నానుధ్యాయాద్బహూంఛ
బ్దాన్వాచో విగ్లాపనం హి తదితి ॥ ౨౧ ॥ (౩)స వా ఏష మహానజ ఆత్మా
యోఽయం విజ్ఞానమయః ప్రాణేషు య ఏషోఽంతర్హృదయ ఆకాశస్త
స్మింఛేతే సర్వస్య వశీ సర్వస్యేశానః సర్వస్యాధిపతిః స న సాధునా కర్మ
ణా భూయాన్నో ఏవాసాధునా కనీయాన్ । ఏష సర్వేశ్వర ఏష భూతాధిప
తిరేష భూతపాల ఏష సేతుర్విధరణ ఏషాం లోకానామసంభేదాయ తమే
తం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి । యజ్ఞేన దానేన తపసాఽ
నాశకేనైతమేవ విదిత్వా మునిర్భవతి । ఏతమేవ ప్రవ్రాజినో లోకమిచ్ఛం
తః ప్రవ్రజంతి ॥ ఏతద్ధ స్మ వై తత్పూర్వే విద్వాంసః ప్రజాం న కామయ

---

(౧) అస్మింత్సందేహే గహనే ఇతి- స ఉ లోక ఏవేతి (౨) తం దేవా ఇతి॥
(౩) పుత్రైషణావిత్తైషణాలోకైషణేతి- ఉభే హ్యేవైష ఇతి చ రంగరా॥

నైకింప్రజయాకరిష్యామః । యేషాంనోయమాత్మాయంలోకఇతితేహ
స్మపుత్రైషణాయాశ్చవిత్తైషణాయాశ్చ లోకైషణాయాశ్చవ్యుత్థాయా
థభిక్షాచర్యంచరంతియాహ్యేవ పుత్రైషణాసావిత్తైషణాయా విత్తైష
ణాసాలోకైషణోభేహ్యేతేఏషణేఏవభవతః । సఏష నేతినేత్యాత్మాఽ
గృహ్యోనహిగృహ్యతేఽశీర్యో నహిశీర్యతేఽ సంగోనహిసజ్యతేఽసి
తోనవ్యథతేనరిష్యత్యేతముహైవైతేనతరతఇతి ॥ అతఃపాపమకరవమి
త్యతఃకల్యాణమకరవమిత్యుభేఉహైవైషఏతేతరతినైనంకృతాకృతే తప
తః ॥ ౨౨ ॥ తదేతదృచాభ్యుక్తం । ఏషనిత్యోమహిమాబ్రాహ్మణస్య
నవర్ధతే కర్మణానోకనీయాన్ । తస్యైవస్యాత్పదవిత్తంవిదిత్వాన
లిప్యతే కర్మణాపాపకేనేతి । తస్మాదేవంవిచ్ఛాంతోదాంతఉపరతస్తి
తిక్షుస్సమాహితోభూత్వాత్మన్యేవాత్మానం పశ్యతిసర్వమాత్మానం ప
శ్యతినైనం పాప్మాతరతిసర్వంపాప్మానంతరతినైనం పాప్మాతపతి సర్వం
పాప్మానం తపతివిపాపోవిరజోవిచికిత్సోబ్రాహ్మణోభవత్యేషబ్రహ్మలో
కస్సమ్రాడితిహోవాచ యాజ్ఞవల్క్యఃసోహంభగవతేవిదేహాన్దదా
మిమాంచాపిసహదాస్యాయేతి ॥ ౨౩ ॥ సవాఏషమహానజఆత్మాన్నా
దోవసుదానోవిందతేవసుయఏవంవేద ॥ ౨౪ ॥ సవాఏషమహానజఆ
త్మాఽజరోఽమరోఽమృతోఽభయోబ్రహ్మాభయంవైబ్రహ్మాభయగ్ హి
వైబ్రహ్మభవతియఏవంవేద ॥ ౨౫ ॥ * * * * * * * * *

—*ఇతి బృహదారణ్యకే షష్ఠాధ్యాయే చతుర్థంబ్రాహ్మణమ్*—

అథహయాజ్ఞవల్క్యస్య ద్వేభార్యేబభూవతుర్మైత్రేయీచ కా
త్యాయనీచ తయోర్హమైత్రేయీబ్రహ్మవాదినీబభూవ స్త్రీప్రజ్ఞైవ
తర్హికాత్యాయన్యథహయాజ్ఞవల్క్యోన్యద్వృత్తముపాకరిష్యన్ ॥ ౧
మైత్రేయీతిహోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః ప్రవ్రజిష్యన్వాఅరేఽహమస్మా
త్స్థానాదస్మిహంతతేఽనయాకాత్యాయన్యాంతంకరవాణీతి ॥ ౨ ॥ సా
హోవాచమైత్రేయీయన్నుమఇయంభగోస్సర్వాపృథివీవిత్తేన పూ

ణ్ణాఽస్యాత్కాన్వ్యేన్న్వఽంతేనామృతాఽహోనేతినేతిహోవాచ యాజ్ఞ
వల్క్యోయథైవోపకరణవతాంజీవితం తథైవతేజీవితగ్ స్యాదమృతత్వ
స్యతునాశాస్తిపిత్తేనేతి ॥ ౩ ॥ సాహోవాచ మైత్రేయీయేనాహంనా
మృతాస్యాంకిమహంతేన కుర్యాంయదేవభగవాన్వేత్థతదేవమేబ్రూ
హీతి ॥ ౪ ॥ సహోవాచయాజ్ఞవల్క్యఃప్రియాబతారేనస్సతీ ప్రి
యమవృధద్ధంతతర్హిభవత్యేతద్వ్యాఖ్యాస్యామితేవ్యాచక్షాణస్యతు
మేనిదిధ్యాసస్వేతి॥౫॥ సహోవాచనవాఅరేపత్యుఃకామాయపతిఃప్రి
యోభవత్యాత్మనస్తుకామాయపతిఃప్రియోభవతి । నవాఅరేజాయా
యైకామాయజాయాప్రియాభవత్యాత్మనస్తు కామాయజాయాప్రియా
భవతి నవాఅరేపుత్రాణాం కామాయపుత్రాః ప్రియాభవంత్యాత్మన
స్తుకామాయపుత్రాఃప్రియాభవంతినవాఅరేవిత్తస్యకామాయ విత్తం
ప్రియంభవత్యాత్మనస్తు కామాయవిత్తంప్రియంభవతి। నవాఅరేపశూ
నాం కామాయపశవః ప్రియాభవంత్యాత్మనస్తు కామాయపశవః ప్రి
యాభవంతి । నవాఅరేబ్రహ్మణః కామాయబ్రహ్మప్రియంభవత్యాత్మన
స్తుకామాయబ్రహ్మప్రియంభవతి । నవాఅరేక్షత్రస్యకామాయక్షత్రం
ప్రియంభవత్యాత్మనస్తు కామాయక్షత్రంప్రియంభవతి । నవాఅరేలో
కానాం కామాయలోకాఃప్రియాభవంత్యాత్మనస్తుకామాయలోకాః
ప్రియాభవంతి । నవాఅరేదేవానాంకామాయదేవాః ప్రియాభవం
త్యాత్మనస్తు కామాయదేవాఃప్రియాభవంతి । నవాఅరేవేదానాంకా
మాయవేదాః ప్రియాభవంత్యాత్మనస్తుకామాయవేదాఃప్రియాభవం
తి । నవాఅరేభూతానాం కామాయభూతాని ప్రియాణిభవంత్యాత్మ
నస్తుకామాయభూతానిప్రియాణిభవంతి । నవాఅరేసర్వస్య కామాయ
సర్వంప్రియంభవత్యాత్మనస్తు కామాయసర్వంప్రియంభవతి । ఆత్మా
వాఅరేద్రష్టవ్యశ్శ్రోతవ్యోమంతవ్యోనిదిధ్యాసితవ్యో మైత్రేయ్యాత్మ
నిఖల్వరేదృష్టేశ్రుతేమతేవిజ్ఞాతఇదగ్ సర్వంవిదితం ॥ ౬ ॥ బ్రహ్మతంప

రాదాద్యోన్యత్రాత్మనో బ్రహ్మ వేద క్షత్రం తం పరాదాద్యోన్యత్రాత్మ
నః క్షత్రం వేద లోకాస్తం పరాదుర్యోన్యత్రాత్మనో లోకాన్వేద దేవాస్తం
పరాదుర్యోన్యత్రాత్మనో దేవాన్వేద వేదాస్తం పరాదుర్యోన్యత్రాత్మ
నో వేదాన్వేద భూతాని తం పరాదుర్యోన్యత్రాత్మనో భూతాని వేద సర్వ
న్తం పరాదాద్యోన్యత్రాత్మనః సర్వం వేదేదం బ్రహ్మేదం క్షత్రమిమే లో
కా ఇమే దేవా ఇమే వేదా ఇమాని సర్వాణి భూతానీదగ్ం సర్వం యదయ
మాత్మా ॥ ౭ ॥ స యథా దుందుభేర్హన్యమానస్య న బాహ్యాఞ్ఛ
బ్దాఞ్ఛక్నుయాద్గ్రహణాయ దుందుభేస్తు గ్రహణేన దుందుభ్యాఘాతస్య
వా శబ్దో గృహీతః ॥ ౮ ॥ స యథా శంఖస్య ధ్మాయమానస్య న బాహ్యాఞ్
ఛబ్దాఞ్ఛక్నుయాద్గ్రహణాయ శంఖస్య తు గ్రహణేన శంఖధ్మస్య వా శ
బ్దో గృహీతః ॥ ౯ ॥ స యథా వీణాయై వాద్యమానాయై న బాహ్యాఞ్ఛ
బ్దాఞ్ఛక్నుయాద్గ్రహణాయ వీణాయై తు గ్రహణేన వీణావాదస్య వా శ
బ్దో గృహీతః ॥ ౧౦ ॥ స యథార్ద్రైధాగ్నేరభ్యాహితస్య పృథగ్ధూ
మా వినిశ్చరన్త్యేవం వా అరేఽస్య మహతో భూతస్య నిశ్వసితమేతద్య
దృగ్వేదో యజుర్వేదస్సామవేదోఽథర్వాంగిరస ఇతిహాసః పురాణం
విద్యా ఉపనిషదః శ్లోకాః సూత్రాణ్యనువ్యాఖ్యానాని వ్యాఖ్యానానీష్ట
గ్ం హుతమాశితం పాయితమయం చ లోకః పరశ్చ లోకస్సర్వాణి చ భూ
తాన్యస్యైవైతాని సర్వాణి నిశ్వసితాని ॥ ౧౧ ॥ స యథా సర్వాసామ
పాగ్ం సముద్ర ఏకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం స్పర్శానాం త్వగేకాయనమే
వగ్ం సర్వేషాగ్ం రసానాం జిహ్వైకాయనమేవగ్ం సర్వేషాం గంధానాం
నాసికే ఏకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం రూపాణాం చక్షురేకాయనమేవగ్ం స
ర్వేషాగ్ం శబ్దానాగ్ం శ్రోత్రమేకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం సంకల్పానాం
మన ఏకాయనమేవగ్ం సర్వాసాం విద్యానాగ్ం హృదయమేకాయనమేవ
గ్ం సర్వేషాగ్ం కర్మణాగ్ం హస్తావేకాయనమేవగ్ం సర్వేషామానందానా
ముపస్థ ఏకాయనమేవగ్ం సర్వేషాం విసర్గాణాగ్ం పాయురేకాయనమే

వగ్ం సర్వేషామధ్వనాం పాదావేకాయనమేవగ్ం సర్వేషాం వేదానాగ్ం
వాగేకాయనం ॥ ౧౨ ॥ సయథా సైంధవఘనో౽నంతరో౽బాహ్యః
కృత్స్నో రసఘన ఏవైవం వా అరే౽యమాత్మా౽నంతరో౽బాహ్యః కృ
త్స్నః ప్రజ్ఞానఘన ఏవైతేభ్యో భూతేభ్యః సముత్థాయ తాన్యేవానువిన
శ్యతి న ప్రేత్య సంజ్ఞాస్తీత్యరే బ్రవీమీతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ ౧౩ ॥
సా హోవాచ మైత్రేయ్యత్రైవ మా భగవాన్మోహాంతమాపీపిపన్న వా
అహమిమం విజానామీతి స హోవాచ న వా అరే౽హం మోహం బ్రవీమ్యవి
నాశీ వా అరే౽యమాత్మా౽నుచ్ఛిత్తిధర్మా ॥ ౧౪ ॥ యత్ర హి ద్వైత
మివ భవతి తదితర ఇతరం పశ్యతి తదితర ఇతరం జిఘ్రతి తదితర ఇతరగ్ం
రసయతే తదితర ఇతరమభివదతి తదితర ఇతరగ్ం శృణోతి తదితర ఇతరం
మనుతే తదితర ఇతరగ్ం స్పృశతి తదితర ఇతరం విజానాతి యత్ర త్వస్య స
ర్వమాత్మైవాభూత్తత్కేన కం పశ్యేత్తత్కేన కం జిఘ్రేత్తత్కేన కగ్ం ర
సయేత్తత్కేన కమభివదేత్తత్కేన కగ్ం శృణుయాత్తత్కేన కం మన్వీత త
త్కేన కగ్ం స్పృశేత్తత్కేన కం విజానీయాద్యేనేదగ్ం సర్వం విజానాతి తం
కేన విజానీయాత్స ఏష నేతి నేత్యాత్మా౽గృహ్యో న హి గృహ్యతే౽శీర్యో
న హి శీర్యతే౽సంగో న హి సజ్యతే౽సితో న వ్యథతే న రిష్యతి విజ్ఞాతార
మరే కేన విజానీయాదిత్యుక్తానుశాసనాసి మైత్రేయ్యేతావదరే ఖల్వమృ
తత్వమితి హోక్త్వా యాజ్ఞవల్క్యో విజహార ॥ ౧౫ ॥ * * * * * *

—*ఇతి బృహదారణ్యకే షష్ఠాధ్యాయే పంచమం బ్రాహ్మణమ్*—

అథ వగ్ంశః పౌతిమాష్యో గౌపవనాద్గౌపవనః
పౌతిమాష్యాత్పౌతిమాష్యో గౌపవనాద్గౌపవనః కౌశికాత్కౌశికః
కౌండిన్యాత్కౌండిన్యః శాండిల్యాచ్ఛాండిల్యః కౌశికాచ్చ
గౌతమాచ్చ గౌతమః ॥ ౧ ॥ ఆగ్నివేశ్యాదాగ్నివేశ్యో గార్గ్యాద్గా
ర్గ్యో గార్గ్యాద్గార్గ్యో గౌతమాద్గౌతమః సైతవాత్సైతవః పారాశ
ర్యాయణాత్పారాశర్యాయణో గార్గ్యాయణాద్గార్గ్యాయణ ఉ

ద్దాలకాయనాదుద్దాలకాయనో జాబాలాయనాజ్జాబాలాయనో మాధ్యన్దినాయనాన్మాధ్యన్దినాయనః సౌకరాయణాత్సౌకరాయణః కాషాయణాత్కాషాయణః సాయకాయనాత్సాయకాయనః కౌశికాయనేః కౌశికాయనిః ॥ ౨ ॥ ఘృతకౌశికాద్ఘృతకౌశికః పారాశర్యాయణాత్పారాశర్యాయణః పారాశర్యాత్పారాశర్యో జాతూకర్ణ్యాజ్జాతూకర్ణ్య ఆసురాయణాచ్చ యాస్కాచ్చాసురాయణస్త్రైవణేస్త్రైవణిరౌపజన్ధనేరౌపజన్ధనిరాసురేరాసురిర్భారద్వాజాద్భారద్వాజ ఆత్రేయాదాత్రేయో మాణ్టేర్మాణ్టిర్గౌతమాద్గౌతమో గౌతమాద్గౌతమో వాత్స్యాద్వాత్స్యః శాణ్డిల్యాచ్ఛాణ్డిల్యః కైశోర్యాత్కాప్యాత్కైశోర్యః కాప్యః కుమారహారితాత్కుమారహారితో గాలవాద్గాలవో విదర్భీకౌణ్డిన్యాద్విదర్భీకౌణ్డిన్యో వత్సనపాతో బాభ్రవాద్వత్సనపాద్బాభ్రవః పథస్సౌభరాత్పన్థాస్సౌభరోఽయాస్యాదాఙ్గిరసాదయాస్య ఆఙ్గిరస ఆభూతేస్త్వాష్ట్రాదాభూతిస్త్వాష్ట్రో విశ్వరూపాత్త్వాష్ట్రాద్విశ్వరూపస్త్వాష్ట్రోఽశ్విభ్యామశ్వినౌ దధీచ ఆథర్వణాద్దధ్యఙ్ఙాథర్వణోఽథర్వణో దైవాదథర్వా దైవో మృత్యోః ప్రాధ్వంసనాన్మృత్యుః ప్రాధ్వంసనః ప్రధ్వంసనాత్ప్రధ్వంసన ఏకర్షేరేకర్షిర్విప్రచిత్తేర్విప్రచిత్తిర్వ్యష్టేర్వ్యష్టిస్సనారోస్సనారుః సనాతనాత్సనాతనః సనగాత్సనగః పరమేష్ఠినః పరమేష్ఠీ బ్రహ్మణో బ్రహ్మ స్వయంభు బ్రహ్మణే నమః ॥ ౩ ॥ * * * * * * —ఇతి షష్ఠం బ్రాహ్మణం—

—బృహదారణ్యకేషష్ఠోధ్యాయస్సమాప్తః—

హరిః ఓమ్ ॥ పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్పూర్ణముదచ్యతే । పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణమేవావశిష్యతే ॥ ౧ ॥ ఓం ఖం బ్రహ్మ ॥ ఖం పురాణం వాయురం ఖమితి హ స్మాహ కౌరవ్యాయణీపుత్రో వేదోఽయం బ్రాహ్మణా విదుర్వేదైనేన యద్వేదితవ్యం ॥ ౨ ॥

—*ఇతి సప్తమాధ్యాయే ప్రథమం బ్రాహ్మణమ్*—

త్రయాః ప్రాజాపత్యాః ప్రజాపతౌ పితరి బ్రహ్మచర్యమూషు ర్దేవా మనుష్యా అసురా ఉషిత్వా బ్రహ్మచర్యం దేవా ఊచు ర్బ్రవీతు నో భవానితి తేభ్యో హైతదక్షరమువాచ ద ఇతి వ్యజ్ఞాసిష్టా౩ ఇతి వ్యజ్ఞాసిష్మేతి హోచు ర్దామ్యతేతి న ఆత్థేత్యోమితి హోవాచ వ్యజ్ఞాసిష్టేతి ॥ ౧ ॥ అథ హైనం మనుష్యా ఊచు ర్బ్రవీతు నో భవానితి తేభ్యో హైతదేవాక్షరమువాచ ద ఇతి వ్యజ్ఞాసిష్టా౩ ఇతి వ్యజ్ఞాసిష్మేతి హోచు ర్దత్తేతి న ఆత్థేత్యోమితి హోవాచ వ్యజ్ఞాసిష్టేతి ॥ ౨ ॥ అథ హైనమసురా ఊచు ర్బ్రవీతు నో భవానితి తేభ్యో హైతదేవాక్షరమువాచ ద ఇతి వ్యజ్ఞాసిష్టా౩ ఇతి వ్యజ్ఞాసిష్మేతి హోచు ర్దయధ్వమితి న ఆత్థేత్యోమితి హోవాచ వ్యజ్ఞాసిష్టేతి తదేతదేవైషా దైవీ వాగనువదతి స్తనయిత్ను ర్ద ద ద ఇతి దామ్యత దత్త దయధ్వమితి తదేతత్త్రయం శిక్షేద్దమం దానం దయామితి ॥ ౩ ॥ * * *

—*ఇతి సప్తమాధ్యాయే ద్వితీయం బ్రాహ్మణమ్*—

ఏష ప్రజాపతిర్యద్ధృదయమేతద్బ్రహ్మైతత్సర్వం తదేతత్త్ర్యక్షరం హృదయమితి హృ ఇత్యేకమక్షరమభిహరంత్యస్మై స్వాశ్చాన్యే చ య ఏవం వేద ద ఇత్యేకమక్షరం దదత్యస్మై స్వాశ్చాన్యే చ య ఏవం వేద యమిత్యేకమక్షరమేతి స్వర్గం లోకం య ఏవం వేద ॥ ౧ ॥ * * *

—*ఇతి సప్తమాధ్యాయే తృతీయం బ్రాహ్మణమ్*—

* తద్వై తదేతదేవ తదాస సత్యమేవ స యో హైతం మహద్యక్షం ప్రథమజం వేద సత్యం బ్రహ్మేతి జయతీమాం ల్లోకాన్జిత ఇన్న్వసావసద్య ఏవమేతం మహద్యక్షం ప్రథమజం వేద సత్యం బ్రహ్మేతి సత్యగ్ం హ్యేవ బ్రహ్మ ॥ ౧ ॥ ఆప ఏవేదమగ్ర ఆసుస్తా ఆపః సత్యమసృజంత సత్యం బ్రహ్మ బ్రహ్మ ప్రజాపతిం ప్రజాపతి ర్దేవాగ్ంస్తే దేవాః సత్యమేవోపాసతే తదేతత్త్ర్యక్షరగ్ం సత్యమితి స ఇత్యేకమక్షరం తీత్యేకమక్షరం యమిత్యేకమక్ష

---

* స యో హైతం మహద్యక్షమితి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

రం ప్రథమోత్తమే అక్షరే సత్యం మధ్యతోఽనృతం తదేతదనృతముభ
యతస్సత్యేన పరిగృహీతగ్ం సత్యభూయమేవ భవతి నైనం విద్వాగ్ంస
మనృతగ్ం హినస్తి ॥ ౨ ॥ —ఇతి చతుర్థం బ్రాహ్మణమ్—

తద్యత్తత్సత్యమసౌ స ఆదిత్యో య ఏష ఏతస్మిన్మండలే పురుషో యశ్చా
యం దక్షిణేఽక్షన్పురుషస్తావేతావన్యోన్యస్మిన్ప్రతిష్ఠితౌ రశ్మిభిరేషోఽస్మి
న్ప్రతిష్ఠితః ప్రాణైరయమముష్మింత్స యదోత్క్రమిష్యన్భవతి శుద్ధమేవై
తన్మండలం పశ్యతి నైనమేతే రశ్మయః ప్రత్యాయంతి ॥ ౧ ॥ య ఏష
ఏతస్మిన్మండలే పురుషస్తస్య భూరితి శిర ఏకగ్ం శిర ఏకమేతదక్షరం భువ
ఇతి బాహూ ద్వౌ బాహూ ద్వే ఏతే అక్షరే సువరితి ప్రతిష్ఠా ద్వే ప్రతిష్ఠే
ద్వే ఏతే అక్షరే తస్యోపనిషదహరితి హంతి పాప్మానం జహాతి చ య ఏవం వే
ద ॥ ౨ ॥ యోఽయం దక్షిణేఽక్షన్పురుషస్తస్య భూరితి శిర ఏకగ్ం శిర ఏకమే
తదక్షరం భువ ఇతి బాహూ ద్వౌ బాహూ ద్వే ఏతే అక్షరే సువరితి ప్రతిష్ఠా
ప్రతిష్ఠే ద్వే ద్వే ఏతే అక్షరే తస్యోపనిషదహమితి హంతి పాప్మానం జహాతి చ
య ఏవం వేద ॥ —*ఇతి పంచమాధ్యాయే పంచమం బ్రాహ్మణమ్*—

మనోమయోఽయం పురుషో భాస్సత్యస్తస్మిన్నంతర్హృదయే యథా
వ్రీహిర్వా యవో వా స ఏష సర్వస్యేశానస్సర్వస్యాధిపతిస్సర్వమిదం ప్ర
శాస్తి యదిదం కించ ॥ ౧ ॥ *ఇతి పంచమాధ్యాయే షష్ఠం బ్రాహ్మణమ్*

విద్యుద్బ్రహ్మేత్యాహుర్విదానాద్విద్యుద్విద్యత్యేనం పాప్మనో య
ఏవం వేద విద్యుద్బ్రహ్మేతి విద్యుద్ధ్యేవ బ్రహ్మ ॥ ౧ ॥ ఇతి సప్తమం॥

వాచం ధేనుముపాసీత తస్యాశ్చత్వారస్స్తనాః స్వాహాకారో వష
ట్కారో హంతకారస్స్వధాకారస్తస్యై ద్వౌ స్తనౌ దేవా ఉపజీవంతి
స్వాహాకారం చ వషట్కారం చ హంతకారం మనుష్యాస్స్వధాకారం పితర
స్తస్యాః ప్రాణ ఋషభో మనో వత్సః ॥ ౧ ॥ * ఇత్యష్టమం బ్రాహ్మణమ్ *

అయమగ్నిర్వైశ్వానరో యోఽయమంతః పురుషే యేనేదమన్నం ప
చ్యతే యదిదమద్యతే తస్యైష ఘోషో భవతి యమేతత్కర్ణావపిధా

యశ్శృణోతి సయదోత్క్రమిష్యన్భవతి నైనం ఘోషగ్ంశృణోతి ॥ ౧ ॥

—*ఇతి సప్తమాధ్యాయే నవమంబ్రాహ్మణమ్*—

యదా వైపురుషోఽస్మాల్లోకాత్ప్రైతిసవాయుమాగచ్ఛతి తస్మైసత త్రవిజహీతేయథారథచక్రస్యఖం తేనసఊర్ధ్వఆక్రమతే సఆదిత్యమాగచ్ఛతితస్మైసతత్రవిజహీతె యథాడంబరస్యఖం తేనసఊర్ధ్వఆక్రమతే సచంద్రమసమాగచ్ఛతి తస్మైసతత్రవిజిహీతేయథాదుందుభేః ఖం తేనస ఊర్ధ్వఆక్రమతే సలోకమాగచ్ఛత్యశోకమహిమంతస్మిన్వసతిశాశ్వతీస్సమాః॥౧ —*ఇతి సప్తమాధ్యాయె దశమంబ్రాహ్మణమ్*—

ఏతద్వైపరమంతపొయద్వ్యాహితస్తప్యతేపరమగ్ంహైవలోకం జయతి యఏవం వేదైతద్వైపరమం తపోయంప్రేతమరణ్యగ్ంహరంతి పరమగ్ంహైవలోకం జయతియఏవంవెదైతద్వైపరమంతపోయంప్రేతమగ్నావభ్యాదధతిపరమగ్ంహైవలోకంజయతి యఏవంవెద ॥ ౧ ॥ * *

—*ఇతి సప్తమాధ్యాయే ఏకాదశంబ్రాహ్మణమ్*—

అన్నంబ్రహ్మేత్యేకఆహుస్తన్నతథాపూయతివా అన్నమృతేప్రాణాత్ప్రాణోబ్రహ్మేత్యేకఆహుస్తన్న తథాశుష్యతివైప్రాణ ఋతేఽన్నాదెతేహత్వేవదేవతె ఏకధాభూయంభూత్వా పరమతాంగచ్ఛతస్తద్ధస్మాహప్రాతృదఃపితరంకిగ్ంస్విదెవైవంవిదుషెసాధుకుర్యాం కిమేవాస్మాఅసాధుకుర్యామితి సహస్మాహపాణినామాప్రాతృదకస్త్వేనయోరేకధాభూయం భూత్వాపరమతాంగచ్ఛతీతి తస్మాఉహైతదువాచ వీత్యన్నంవైవిఅన్నేహీమానిసర్వాణిభూతానివిష్టాని రమితిప్రాణోవైరం ప్రాణేహీమాని సర్వాణిభూతానిరమంతే సర్వాణిహవాఅస్మిన్భూతాని విశంతిసర్వాణిభూతానిరమంతే యఏవంవెద ॥ ౧ ॥ * * *

—*ఇతి సప్తమాధ్యాయేద్వాదశంబ్రాహ్మణమ్*—

ఉక్థంప్రాణోవా ఉక్థంప్రాణోహీదగ్ సర్వముత్థాపయత్యుద్ధాస్మాదు
క్థవిద్వీరస్తిష్ఠత్యుక్థస్యసాయుజ్యగ్సలోకతాంజయతి యఏవంవేద ॥ ౧॥
యజుఃప్రాణోవై యజుః ప్రాణేహీమాని సర్వాణిభూతాని యుజ్యం
తే యుజ్యంతేహాస్మైసర్వాణిభూతాని శ్రైష్ఠ్యాయయజుషస్సాయుజ్యగ్
సలోకతాంజయతి యఏవంవేద ॥ ౨ ॥ సామప్రాణోవైసామప్రాణే
హీమానిసర్వాణిభూతాని సమ్యంచిసమ్యంచిహాస్మైసర్వాణిభూతాని
శ్రైష్ఠ్యాయకల్పంతేసామ్నస్సాయుజ్యగ్సలోకతాంజయతియఏవంవే
ద ॥ ౩ ॥ క్షత్రంప్రాణో వైక్షత్రంప్రాణోహివైక్షత్రంత్రాయతే హై
నంప్రాణః క్షణితోః ప్రక్షత్రమత్రమాప్నోతి క్షత్రస్యసాయుజ్యగ్ స
లోకతాంజయతియఏవంవేద ॥ ౪ ॥— *ఇతిత్రయోదశంబ్రాహ్మణమ్*

భూమిరంతరిక్షంద్యౌరిత్యష్టావక్షరాణ్యష్టాక్షరగ్ హవాఏకం గా
యత్రైపదమేతదుహైవాస్యాఏతత్సయావదేషుత్రిషులోకేషు తావ
ద్ధజయతియోఽస్యాఏతదేవంపదంవేద ॥ ౧ ॥ ఋచోయజూగ్ంషిసామానీ
త్యష్టావక్షరాణ్యష్టాక్షరగ్హవాఏకంగాయత్ర్యైపదమే తదుహైవా
స్యాఏతత్సయావతీయంత్రయీవిద్యాతావద్ధజయతి యోఽస్యాఏతదేవం
పదంవేద ॥ ౨ ॥ ప్రాణోఽపానోవ్యానఇత్యష్టావక్షరాణ్యష్టాక్షర
గ్హవాఏకం గాయత్ర్యైపదమేతదుహైవాస్యాఏతత్సయావదిదంప్రా
ణితావద్ధజయతియోఽస్యాఏతదేవంపదంవేదాథాస్యాఏతదేవ తురీయం
దర్శతం పదంపరోరజాయఏషతపతియద్వైచతుర్థంతత్తురీయం ద
ర్శతంపదమితిదదృశఇవహ్యేష పరోరజాఇతి సర్వముహ్యేవైష రజఉ
పర్యుపరితపత్యేవగ్హైవశ్రియాయశసాతపతి యోఽస్యాఏతదేవంపదం
వేద ॥ ౩ ॥ * సైషాగాయత్ర్యేతస్మిగ్ తురీయేదర్శతేపదేపరోరజ

---

* తస్మాదేవశ్రద్ధధ్యామేతి బలంసత్యాదోజీయఇతిప్రైవసానయస్మాఇ
తిచ రంగరామానుజీయపాఠః ॥

సి వ్రితిష్ఠితాతద్వైతత్సత్యేప్రతిష్ఠితంచ క్షుర్వై సత్యం చక్షుర్హి
వై సత్యం తస్మాద్యదిదానీం ద్వౌవివదమానావేయాతామహమదర్శ
మహమశ్రౌషమితియఏవంబ్రూయాదహమదర్శమితి తస్మాఏవశ్రద్దధ్యా
మతద్వైతత్సత్యంబలే ప్రతిష్ఠితం ప్రాణోవైబలం తత్ప్రాణేప్రతి
ష్ఠితం తస్మాదాహుర్బలꣳసత్యాదోగీయ ఇత్యేవమేషాగాయత్ర్యధ్యా
త్మం ప్రాణేప్రతిష్ఠితాసాహైషాగయాꣳస్తత్రే ప్రాణావైగయాస్త
త్ప్రాణాꣳస్తత్రేతద్యద్గయాꣳస్తత్రేతస్మాద్గాయత్రీ నామసయామేవా
మూꣳసావిత్రీమన్వాహైషైవ సయస్మాఅన్వాహతస్య ప్రాణాꣳస్త్రా
యతే ॥ ౪ ॥ తాꣳహైతామేకేసావిత్రీమనుష్టుభమన్వాహుర్వాగనుష్టుబే
తద్వాచమనుబ్రూమఇతినతథాకుర్యాద్గాయత్రీమేవసావిత్రీమనుబ్రూ
యాద్యదిహవాఅప్యేవంవిద్బహ్వివ ప్రతిగృహ్ణాతినహైవతద్గాయత్ర్యా
ఏకంచనపదంప్రతి ॥ ౫ ॥ సయఇమాꣳస్త్రీꣳల్లోకాన్పూర్ణాన్ప్రతిగృ
హ్ణీయాత్సోస్యా ఏతత్ప్రథమంపదమాప్నుయాదథయావతీయం త్ర
యీవిద్యాయస్తావత్ప్రతిగృహ్ణీయాత్సోఽస్యా ఏతద్ద్వితీయం పదమా
ప్నుయాదథయావదిదం ప్రాణియస్తావత్ప్రతిగృహ్ణీయాత్సోఽస్యాఏత
త్తృతీయం పదమాప్నుయాదథాస్యాఏతదేవతురీయందర్శతం పదం
పరోరజాయ ఏషతపతినైవకేనచనాప్యం కుతఉఏతావత్ప్రతిగృహ్ణీ
యాత్ ॥ ౬ ॥ తస్యాఉపస్థానం గాయత్ర్యస్యేకపదీ ద్విపదీ త్రిపదీ
చతుష్పద్యపదసినహిపద్యసేనమస్తేతురీయాయదర్శతాయ పదాయ
పరోరజసేఽసావదోమాప్రాపదితియంద్విష్యాదసావస్మై కామోమాస
మృద్ధీతివానహైవాస్మైసకామఃసమృధ్యతే యస్మాఏవముపతిష్ఠతేఽహమ
దః ప్రాపమితివా ॥ ౭ ॥ ఏతద్ధవైతజ్జనకోవైదేహోబుడిలమాశ్వతరా
శ్విమువాచయన్నుహోతద్గాయత్రీవిదబ్రూథాఅథకథꣳహస్తీభూతో
వహసీతి ముఖꣳహ్యస్యాస్సమ్రాణ్ణవిదాంచకారేతి హోవాచ తస్యా
అగ్నిరేవముఖం యదిహవాఅపిబహ్వివాగ్నావభ్యాదధతిసర్వమేవ త

స్సందహత్యేవగ్ం హైవైవం విద్వద్యపి బహ్వివ పాపంకురుతే (౧) సర్వ
మేవతత్సమ్భ్సాయశుద్ధః పూతోఽజరోఽమృతస్సంభవతి ॥ ౮ ॥

ఇతి సప్తమాధ్యాయే చతుర్దశం బ్రాహ్మణమ్

హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితం ముఖం । తత్త్వం పూషన్న
పావృణు సత్యధర్మాయ దృష్టయే ।। పూషన్నేకర్షే యమ సూర్య ప్రా
జాపత్య వ్యూహ రశ్మీన్ । సమూహ తేజో యత్తే రూపం కల్యాణతమం
తత్తే పశ్యామి యోఽసావసౌ పురుషః సోఽహమస్మి । (౨) వాయురనిలమ
మృతమథేదం భస్మాంతగ్ం శరీరం ॥ ఓం౩ ॥ క్రతో స్మర కృతగ్ం స్మర క్ర
తో స్మర కృతగ్ం స్మర । అగ్నే నయ సుపథా రాయే అస్మాన్విశ్వాని దేవ వయు
నాని విద్వాన్ । యుయోధ్యస్మజ్జుహురాణమేనో భూయిష్ఠాం తే నమ ఉ
క్తిం విధేమ ॥ ౧ ॥ * ఇతి సప్తమేఽధ్యాయే పంచదశం బ్రాహ్మణం *

అథ అష్టమాధ్యాయః

హరిః ఓమ్॥ యో హ వై జ్యేష్ఠంచ శ్రేష్ఠంచ వేద జ్యేష్ఠశ్చ శ్రేష్ఠశ్చ స్వా
నాం భవతి ప్రాణో వై జ్యేష్ఠశ్చ శ్రేష్ఠశ్చ జ్యేష్ఠశ్చ శ్రేష్ఠశ్చ స్వానాం భ
వత్యపిచ యేషాం బుభూషతి య ఏవం వేద ॥ ౧ ॥ యో హ వై వసిష్ఠాం
వేద వసిష్ఠస్స్వానాం భవతి వాగ్వై వసిష్ఠా వసిష్ఠస్స్వానాం భవత్యపిచ
యేషాం బుభూషతి య ఏవం వేద ॥ ౨ ॥ యో హ వై ప్రతిష్ఠాం వేద ప్రతితిష్ఠతి
సమే ప్రతితిష్ఠతి దుర్గే చక్షుర్వై చక్షుషా హి సమే చ దుర్గే చ ప్రతితి
ష్ఠతి ప్రతితిష్ఠతి సమే ప్రతితిష్ఠతి దుర్గే య ఏవం వేద ॥ ౩ ॥ యో హ వై సంపదం
వేద సగ్ం హాస్మై పద్యతే యం కామం కామయతే శ్రోత్రం వై సంపత్ శ్రో
త్రే హీమే సర్వే వేదా అభిసంపన్నాః సగ్ం హాస్మై పద్యతే యం కామం కామ

(౧) సర్వమేవతత్సంసాయేతి (౨) వాయురనిలమమృతమథేతిచరంగరా ॥

య ఏతదేవం వేద ॥ ౪ ॥ యో హ వా ఆయతనం వేదాయతనఁ స్వానాం
భవత్యాయతనం జనానాం మనో వా ఆయతనమాయతనఁ స్వానాం భవ
త్యాయతనం జనానాం య ఏవం వేద ॥ ౫ ॥ యో హ వై ప్రజాపతిం వే
ద ప్రజాయతే హ ప్రజయా పశుభీ రేతో వై ప్రజాపతిః ప్రజాయతే హ
ప్రజయా పశుభిర్య ఏవం వేద ॥ ౬ ॥ తే హేమే ప్రాణా అహఁ శ్రేయసే
వివదమానా బ్రహ్మ జగ్ముస్తద్ధోచుః కో నో వసిష్ఠ ఇతి తద్ధోవాచ యస్మిన్
వ ఉత్క్రాన్త ఇదఁ శరీరం పాపిష్ఠతరమివ దృశ్యేత స వో వసిష్ఠ ఇతి ॥ ౭ ॥ వా
గ్ఘోచ్చక్రామ సా సంవత్సరం ప్రోష్య పర్యేత్యోవాచ కథమశకత మదృతే జీవి
తుమితి తే హోచుర్యథా కలా అవదన్తో వాచా ప్రాణన్తః ప్రాణేన పశ్య
న్తశ్చక్షుషా శృణ్వన్తః శ్రోత్రేణ విద్వాఁసో మనసా ప్రజాయమానా రే
తసైవమజీవిష్మేతి ప్రవివేశ హ వాక్ ॥ ౮ ॥ చక్షుర్హోచ్చక్రామ తత్సంవ
త్సరం ప్రోష్య పర్యేత్యోవాచ కథమశకత మదృతే జీవితుమితి తే హోచుర్య
థాన్ధా అపశ్యన్తశ్చక్షుషా ప్రాణన్తః ప్రాణేన వదన్తో వాచా శృణ్వ
న్తః శ్రోత్రేణ విద్వాఁసో మనసా ప్రజాయమానా రేతసైవమజీవిష్మేతి ప్ర
వివేశ హ చక్షుః ॥ ౯ ॥ శ్రోత్రఁ హోచ్చక్రామ తత్సంవత్సరం ప్రోష్య ప
ర్యేత్యోవాచ కథమశకత మదృతే జీవితుమితి తే హోచుర్యథా బధిరా అశృ
ణ్వన్తః శ్రోత్రేణ ప్రాణన్తః ప్రాణేన వదన్తో వాచా పశ్యన్తశ్చక్షుషా
విద్వాఁసో మనసా ప్రజాయమానా రేతసైవమజీవిష్మేతి ప్రవివేశ హ
శ్రోత్రమ్ ॥ ౧౦ ॥ మనో హోచ్చక్రామ తత్సంవత్సరం ప్రోష్య పర్యేత్యో
వాచ కథమశకత మదృతే జీవితుమితి తే హోచుర్యథా ముగ్ధా అవిద్వాఁ
సో మనసా ప్రాణన్తః ప్రాణేన వదన్తో వాచా పశ్యన్తశ్చక్షుషా శృణ్వ
న్తః శ్రోత్రేణ ప్రజాయమానా రేతసైవమజీవిష్మేతి ప్రవివేశ హ మ
నః ॥ ౧౧ ॥ రేతో హోచ్చక్రామ తత్సంవత్సరం ప్రోష్య పర్యేత్యోవాచ క
థమశకత మదృతే జీవితుమితి తే హోచుర్యథా క్లీబా అప్రజాయమానా
రేతసా ప్రాణన్తః ప్రాణేన వదన్తో వాచా పశ్యన్తశ్చక్షుషా శృణ్వన్తః

తశ్శ్రోత్రేణ విద్వాగ్ంసో మనసైవముజీవిష్మేతి ప్రవివేశహ రేతః ॥౧౨॥
అథహప్రాణఉత్క్రమిష్యన్యథామహాసుహయస్సైంధవః పడ్వీశశఙ్కూ-
న్సంబృహేదేవగ్ంహైవేమాన్ప్రాణాన్సంబబర్హ తే హోచుర్మాభ
గవఉత్క్రమీర్నవైశక్ష్యామస్త్వదృతే జీవితుమితి తస్యోమేబలింకురు
తేతితథేతి ॥ ౧౩ ॥ సాహవాగువాచయద్వా అహంవసిష్ఠాస్మిత్వం త
ద్వసిష్ఠోసీతియద్వాఅహం ప్రతిష్ఠాస్మిత్వం తత్ప్రతిష్ఠోసీతి చక్షుర్యద్వా
అహగ్ంసంపదస్మిత్వం తత్సంపదసీతి శ్రోత్రంయద్వాఅహమాయతన
మస్మిత్వం తదాయతనమసీతి మనోయద్వాఅహం ప్రజాతిరస్మిత్వం
తత్ప్రజాతిరసీతి రేతస్తస్యోమేకిమన్నంకింమేవాసఇతియదిదంకించాశ్వ
భ్యఆకృమిభ్యఆకీటపతంగేభ్యస్తత్తేఽన్నమాపోవాసఇతినహవాఅస్యా
నన్నంజగ్ధంభవతినానన్నం ప్రతిగృహీతంయఏవమేతదనస్యాన్నం వే
ద తద్విద్వాగ్ంసః శ్రోత్రియాఅశిష్యంత ఆచామంత్యశిత్వాచామం
త్యేతమేవతదనమనగ్నం కుర్వంతోమన్యంతే ॥ ౧౪ ॥ * *

—* ఇత్యష్టమాధ్యాయే ప్రథమంబ్రాహ్మణమ్ *—

* శ్వేతకేతుర్హవాఆరుణేయః పంచాలానాంపరిషదమాజగామ
సఆజగామజైబలిం ప్రవాహణం పరిచారయమాణం తముదీక్ష్యా
భ్యువాదకుమారా౩ ఇతిసభో౩ ఇతి ప్రతిశుశ్రావానుశిష్టోన్వసిపిత్రే
త్యోమితిహోవాచ ॥ ౧ ॥ వేత్థయథేమాః ప్రజాః ప్రయత్యోవిప్రతిప
ద్యంతా౩ ఇతినేతి హోవాచవేత్థోయథేమంలోకం పునరాపద్యంతా
౩ఇతినేతిహోవాచ వేత్థోయథాఽసౌలోకఏవం బహుభిఃపునః పునః
ప్రయద్భిర్నసంపూర్యతా ౩ఇతినేతిహోవాచ వేత్థోయతిథ్యామాహు
త్యాగ్ం హుతాయామాపః పురుషవాచోభూత్వా సముత్థాయవదంతీ౩
ఇతినేతిహైవోవాచవేత్థోదేవయానస్యవాపథః ప్రతిపదం పితృయాణ
స్యవాయత్కృత్వాదేవయానం వాపంథానం ప్రతిపద్యంతే పితృయా

* పాంచాలానాం పరిషదమితి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

ణం వాపిహినఋషేర్వచశ్శ్రుతం । ద్వేసృతీఅశృణవంపితౄణా మ
హందేవానాముతమర్త్యానాం । తాభ్యామిదంవిశ్వమేజత్సమేతి యద
న్తరాపితరంమాతరంచేతి । నాహమతఏకంచనవేదేతిహోవాచ ॥౨॥
అథైనంవసత్యోపమంత్రయాంచక్రే ఽనాదృత్యవసతిం కుమారః ప్ర
దుద్రావసఆజగామపితరంతగ్ం హోవా చేతివావకిలనో భవాన్ పురాను
శిష్టానవోచఇతి కథగ్ం సుమేధఇతిపంచమా ప్రశ్నాన్రాజన్యబంధురప్రా
క్షీత్తతో నైకంచన వేదేతికతమేతఇతీమఇతిహప్రతీకాన్యుదాజహార ॥౩
సహోవాచతథానస్త్వంతాతజానీథాః యథాయదహం కించనవేదస
ర్వమహంతత్తుభ్యమవోచం ప్రేహితు తత్రప్రతీత్యబ్రహ్మచర్యం వ
త్స్యావఇతి భవానేవగచ్ఛత్వితి సఆజగామ గౌతమోయత్ర ప్రవా
హణస్యజైబలేరాసతస్మాఆసనమాహృత్యోదకమాహారయాంచకారా
థహాస్మాఅర్ఘ్యంచకారతగ్ం హోవాచవరంభగవతేగౌతమాయదద్మఇతి ॥
౪ ॥ సహోవాచప్రతిజ్ఞాతో మఏషవరోయాంతు కుమారస్యాంతేవాచ
మభాషథాస్తామేవమేబ్రూహీతి ॥ ౫ ॥ సహోవాచదైవేషువైగౌత
మో తద్వరేషుమానుషాణాం బ్రూహీతి ॥ ౬ ॥ సహోవాచవిజ్ఞాయతే
హాస్తిహిరణ్యస్యాపాత్తంగో అశ్వానాందాసీనాం ప్రవరాణాం పరి
ధానస్యమానోభవాన్ బహోరనంతస్యాపర్యంతస్యాభ్యవదాన్యోభూ
దితిసవైగౌతమతీర్థేనేచ్ఛాసా ఇత్యుపైమ్యహంభవంత మితి వాచా
హ స్మైవపూర్వఉపయంతిసహోపాయనకీర్త్యోవాస॥ ౭ ॥ సహోవా
చతథానస్త్వంగౌతమమాపరాధాస్తవచపితామహాయథేయం విద్యే
తః పూర్వంనకస్మిగ్ంశ్చనబ్రాహ్మణ ఉవాసతాం త్వహంతుభ్యంవక్ష్యా
మి కోహిత్వైవం బ్రువంత మర్హతి ప్రత్యాఖ్యాతుమితి ॥ ౮ ॥
అసౌవైలోకోగ్నిర్గౌతమతస్యాదిత్యఏవసమిద్రశ్మయోధూమోహరర్చి
ర్దిశోఙ్గారాఅవాంతరదిశోవిస్ఫులింగాస్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవా
శ్శ్రద్ధాం జుహ్వతితస్యా ఆహుత్యైసోమోరాజాసంభవతి ॥ ౯ ॥ స

ర్జన్యోవాఅగ్నిర్గౌతమతస్య సంవత్సర ఏవ సమిదభ్రాణిధూమోవి ద్యుదర్చిరశనిరంగారాహ్రాదునయోవిస్ఫులింగాస్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవాస్సోమగ్ంరాజానం జుహ్వతితస్యా ఆహుత్యైవృష్టిస్సంభవతి॥౧౦॥ అయం వైలోకోఽగ్నిర్గౌతమతస్య పృథివ్యేవ సమిదగ్నిర్ధూమో రాత్రి రర్చిశ్చంద్రమాఅంగారానక్షత్రాణివిస్ఫులింగాస్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవావృష్టిం జుహ్వతితస్యాఆహుత్యాఅన్నగ్ంసంభవతి॥ ౧౧ ॥ పురుషో వాఅగ్నిర్గౌతమతస్యవ్యాత్తమేవ సమిత్ప్రాణోధూమోవాగర్చిశ్చక్షు రంగారాశ్శ్రోత్రంవిస్ఫులింగాస్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌదేవాఅన్నం జుహ్వతితస్యాఆహుత్యైరేతస్సంభవతి ॥ ౧౨ ॥ యోషావాఅగ్నిర్గౌత మతస్యా ఉపస్థ ఏవసమిల్లోమాని ధూమోయోనిరర్చిర్యదంతః కరోతితే ఽఙ్గారాఅభినందావిస్ఫులింగాస్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవారేతోజు హ్వతి తస్యాఆహుత్యైపురుషస్సంభవతి సజీవతియావజ్జీవత్యథయదా మ్రియతే ॥ ౧౩ ॥ అథైనమగ్నయేహరంతితస్యాగ్నిరేవాగ్నిర్భవ తి సమిత్సమిద్ధూమోధూమోఽర్చిరర్చిరంగారాఅంగారావిస్ఫులింగా విస్ఫులింగాస్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌదేవాః పురుషం జుహ్వతితస్యా ఆ హుత్యైపురుషోభాస్వరవర్ణస్సంభవతి ॥ ౧౪ ॥ * తేయఏవమేతద్వి దుఃయేచామీఅరణ్యేశ్రద్ధాగ్ంసత్యముపాసతే తేఽర్చిరభిసంభవంతి అ ర్చిషోఽహరహ్న ఆపూర్యమాణపక్షమాపూర్యమాణ పక్షాద్యాన్ష ణ్మాసానుదఙ్ఙాదిత్యఏతిమాసేభ్యోదేవలోకం దేవలోకాదాదిత్య మాది త్యాద్వైద్యుతం తాన్వైద్యుతాత్పురుషోమానసఏత్యబ్రహ్మలోకాన్గమ యతి తేషుబ్రహ్మలోకేషు పరాఃపరావతోవసంతి తేషాం నపునరావృ త్తిః ॥ ౧౫ ॥ అథయేయజ్ఞేనదానేన తపసాలోకాఞ్జయంతితే ధూమ మభిసంభవంతి ధూమాద్రాత్రిగ్ంరాత్రేరపక్షీయమాణపక్షమపక్షీయ

* పరాఃపరావంత ఇతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

మాణపక్షాదాన్ షణ్మాసాన్ దక్షిణాదిత్యఏతిమాసేభ్యః పితృ
లోకం పితృలోకాచ్చంద్రం తే చంద్రంప్రాప్యాన్నంభవంతి తాగ్ంస్తత్ర
దేవా యథాసోమగ్ం రాజానమాప్యాయస్వాపక్షీయస్వేత్యేవ మేనాగ్ం
స్తత్రభక్షయంతి తేషాంయదాతత్పర్యవైత్యథేమమేవాకాశమభినిష్ప
ద్యంతఆకాశాద్వాయుం వాయోర్వృష్టింవృష్టేఃపృథివీంతే పృథివీం
ప్రాప్యాన్నంభవంతితేపునః పురుషాగ్నౌహూయంతేతతోయోషాగ్నౌ
జాయంతే * తేలోకాన్ప్రత్యుత్థాయిన స్త ఏవమేవానుపరివర్తం
తేఽథయఏతౌ పంథానౌనవిదుస్తేకీటాః పతంగాయదిదందందశూ
కం ॥ ౧౬ ॥ *ఇత్యష్టమాధ్యాయే ద్వితీయంబ్రాహ్మణమ్*

సయఃకామయేత మహత్ప్రాప్నుయామిత్యుదగయన ఆపూర్యమా
ణపక్షస్యపుణ్యాహే ద్వాదశాహ ముపసద్వ్రతీభూత్వౌదుంబరేక
గ్ంసేచమసేవాసర్వౌషధంఫలానీతి సంభృత్యపరిసమూహ్య పరిలి
ప్యాగ్నిముపసమాధాయపరిస్తీర్యావృతాజ్యగ్ం సగ్ంస్కృత్యపుగ్ంసానక్ష
త్రేణ మంథగ్ంసన్నీయజుహోతి । యావంతోదేవాస్త్వయిజాతవేదస్తి
ర్యంచోఘ్నంతిపురుషస్యకామాన్ । తేభ్యోఽహంభాగధేయంజుహోమి
తేమాతృప్తాస్సర్వైః కామైస్తర్పయంతుస్వాహా । యాతిరశ్చీనిప
ద్యతేఽహంవిధరణీఇతి । తాంత్వాఘృతస్యధారయాయజేసగ్ంరాధనీ
మహగ్ంస్వాహా ॥ ౧ ॥ జ్యేష్ఠాయస్వాహా శ్రేష్ఠాయస్వాహేత్యగ్నౌ
హుత్వామంథే సగ్ంస్రవమవనయతి ప్రాణాయస్వాహా వసిష్ఠాయైస్వా
హేత్యగ్నౌ హుత్వామంథేసగ్ంస్రవమవనయతి వాచేస్వాహా ప్రతి
ష్ఠాయైస్వాహేత్యగ్నౌహుత్వామంథేసగ్ంస్రవమవనయతి చక్షుషేస్వా
హా సంపదేస్వాహేత్యగ్నౌహుత్వామంథేసగ్ంస్రవమవనయతి శ్రో
త్రాయ స్వాహాఽయతనాయస్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వామంథేసగ్ంస్రవ
మవనయతి మనసేస్వాహాప్రజాత్యైస్వాహేత్యగ్నౌహుత్వామంథే

* తెలోక ప్రత్యుత్థాయినఇతిశాంకరపాఠః ॥

సగ్ స్రవమవనయతి రేతసే స్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వా మంథే సగ్ స్రవమ
వనయతి ॥ ౨ ॥ అగ్నయే స్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వా మంథే సగ్ స్రవమ
వనయతి సోమాయ స్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వా మంథే సగ్ స్రవమవనయతి
భూస్స్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వా మంథే సగ్ స్రవమవనయతి భువస్స్వాహే
త్యగ్నౌ హుత్వా మంథే సగ్ స్రవమవనయతి సువస్స్వాహేత్యగ్నౌ
హుత్వా మంథే సగ్ స్రవమవనయతి భూర్భువస్సువస్స్వాహేత్యగ్నౌ
హుత్వా మంథే సగ్ స్రవమవనయతి బ్రహ్మణే స్వాహేత్యగ్నౌ హు
త్వా మంథే సగ్ స్రవమవనయతి క్షత్రాయ స్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వా
మంథే సగ్ స్రవమవనయతి భూతాయ స్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వా మంథే
సగ్ స్రవమవనయతి భవిష్యతే స్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వా మంథే సగ్ స్రవ
మవనయతి విశ్వాయ స్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వా మంథే సగ్ స్రవమవనయ
తి సర్వాయ స్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వా మంథే సగ్ స్రవమవనయతి ప్ర
జాపతయే స్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వా మంథే సగ్ స్రవమవనయతి ॥ ౩ ॥
అథైనమభిమృశతి భ్రమదసి జ్వలదసి పూర్ణమసి ప్రస్తబ్ధమస్యేకస
భమసి హింకృతమసి హింక్రియమాణమస్యుద్గీథమస్యుద్గీయమానమసి
శ్రావితమసి ప్రత్యాశ్రావితమస్యార్ద్రే సందీప్తమసి విభూరసి ప్ర
భూరస్యన్నమసి జ్యోతిరసి నిధనమసి సంవర్గోఽసీతి ॥ ౪ ॥ అథైనము
ద్యచ్ఛత్యామగ్ స్యామగ్ హి తే మహి స హి రాజేశానోఽధిపతిః స మా
గ్ రాజేశానోఽధిపతిం కరోత్వితి ॥ ౫ ॥ అథైనమాచామతి తత్సవితుర్వ
రేణ్యం మధు వాతా ఋతాయతే మధు క్షరంతి సింధవః మాధ్వీర్నస్సం
త్వోషధీర్భూస్స్వాహా । భర్గో దేవస్య ధీమహి మధు నక్తముతోషసో
మధుమత్పార్థివగ్ రజః మధు ద్యౌరస్తు నః పితా భువస్స్వాహా । ధియో
యో నః ప్రచోదయాత్ మధుమాన్నో వనస్పతిర్మధుమాగ్ అస్తు సూర్యః
మాధ్వీర్గావో భవంతు నస్సువస్స్వాహేతి । సర్వాం చ సావిత్రీమన్వా
హ సర్వాశ్చ మధుమతీరహమేవేదగ్ సర్వం భూయాసం భూర్భువస్సు

వసన్స్వాహేత్యంతత ఆచమ్య పాణీ ప్రక్షాల్య జఘనేనాగ్నిం ప్రాక్శిరాః సంవిశతి ప్రాతరాదిత్యముపతిష్ఠతే దిశామేకపుండరీకమస్యహం మనుష్యాణామేకపుండరీకం భూయాసమితి యథేతమేత్య జఘనేనాగ్నిమాసీనో వంశం జపతి ॥ ౬ ॥ తంహైతముద్దాలక ఆరుణిర్వాజసనేయాయ యాజ్ఞవల్క్యాయాంతేవాసిన ఉక్త్వోవాచాపి య ఏనం శుష్కే స్థాణౌ నిషించేజ్జాయేరంఛాఖాః ప్రరోహేయుః పలాశానీతి ॥ ౭ ॥ ఏతము హైవ వాజసనేయో యాజ్ఞవల్క్యో మధుకాయ పైంగ్యాయాంతేవాసిన ఉక్త్వోవాచాపి య ఏనం శుష్కే స్థాణౌ నిషించేజ్జాయేరంఛాఖాః ప్రరోహేయుః పలాశానీతి ॥ ౮ ॥ ఏతము హైవ మధుకః పైంగ్యశ్చూలాయ భాగవిత్తయేఽంతేవాసిన ఉక్త్వోవాచాపి య ఏనం శుష్కే స్థాణౌ నిషించేజ్జాయేరంఛాఖాః ప్రరోహేయుః పలాశానీతి ॥ ౯ ॥ ఏతము హైవ చూలో భాగవిత్తిర్జానకయ ఆయస్థూణాయాంతేవాసిన ఉక్త్వోవాచాపి య ఏనం శుష్కే స్థాణౌ నిషించేజ్జాయేరంఛాఖాః ప్రరోహేయుః పలాశానీతి ॥ ౧౦ ॥ ఏతము హైవ జానకిరాయస్థూణః సత్యకామాయ జాబాలాయాంతేవాసిన ఉక్త్వోవాచాపి య ఏనం శుష్కే స్థాణౌ నిషించేజ్జాయేరంఛాఖాః ప్రరోహేయుః పలాశానీతి ॥ ౧౧ ॥ ఏతము హైవ సత్యకామో జాబాలోఽంతేవాసిభ్య ఉక్త్వోవాచాపి య ఏనం శుష్కే స్థాణౌ నిషించేజ్జాయేరంఛాఖాః ప్రరోహేయుః పలాశానీతి తమేతం నాపుత్రాయ వాఽనంతేవాసినే వా బ్రూయాత్ ॥ ౧౨ ॥ * చతురౌదుంబరో భవత్యౌదుంబరః స్రువ ఔదుంబరశ్చమస ఔదుంబర ఇధ్మ ఔదుంబర్యావుపమంథన్యౌ దశ గ్రామ్యాణి ధాన్యాని భవంతి వ్రీహియవాస్తిలమాషా అణుప్రియంగవో గోధూమాశ్చ మసూరాశ్చ ఖల్వాశ్చ ఖలకులాశ్చ తాన్ పిష్ట్వా దధని మధుని ఘృత ఉపసించత్యాజ్యస్య జుహోతి ॥ ౧౩ ॥ —*ఇత్యష్టమాధ్యాయే తృతీయం బ్రాహ్మణమ్*—

* తాన్పిష్ట్వాదధినీతి రంగరామానుజీయపాఠః ॥

ఏషాం వై భూతానాం పృథివీ రసః పృథివ్యా ఆపోఽపామోషధయ ఓషధీనాం పుష్పాణి పుష్పాణాం ఫలాని ఫలానాం పురుషః పురుషస్య రేతః ॥ ౧ ॥ (౧) స హ ప్రజాపతిరీక్షాంచక్రే హన్తాస్మై ప్రతిష్ఠాం కల్పయానీతి స స్త్రియగ్ం ససృజే తాగ్ం సృష్ట్వాఽధ ఉపాస్త తస్మాత్ స్త్రియమధ ఉపాసీత స ఏతం ప్రాంచం గ్రావాణమాత్మన ఏవ సముదపారయత్తేనైనామభ్యసృజత్ ॥ ౨ ॥ (౨) తస్యా వేదిరుపస్థో లోమాని బర్హిశ్చర్మాధిషవణే సమిద్ధో మధ్యతస్తౌ ముష్కౌ స యావాన్ హ వై వాజపేయేన యజమానస్య లోకో భవతి తావానస్య లోకో భవతి య ఏవం విద్వానధోపహాసం చరత్యాసాగ్ం స్త్రీణాగ్ం సుకృతం వృఙ్క్తేఽథ య ఇదమవిద్వానధోపహాసం చరత్యస్య స్త్రియః సుకృతం వృఞ్జతే ॥ ౩ ॥ ఏతద్ధ స్మ వై తద్విద్వానుద్దాలక ఆరుణిరాహైతద్ధ స్మ వై తద్విద్వాన్నాకో మౌద్గల్య ఆహైతద్ధ స్మ వై తద్విద్వాన్ కుమారహారిత ఆహ బహవో మర్యా బ్రాహ్మణాయనా నిరిన్ద్రియా విసుకృతోఽస్మాల్లోకాత్ప్రయన్తి య ఇదమవిద్వాగ్ంసోఽధోపహాసం చరన్తీతి బహు వా ఇదగ్ం సుప్తస్య వా జాగ్రతో వా రేతః స్కన్దతి ॥ ౪ ॥ తదభిమృశేదను వా మన్త్రయేత యన్మేఽద్య రేతః పృథివీమస్కాన్త్సీద్యదోషధీరప్యసరద్యదపః । ఇదమహం తద్రేత ఆదదే । పునర్మామైత్విన్ద్రియం పునస్తేజః పునర్భగః । పునరగ్నిర్ధిష్ణియా యథాస్థానం కల్పన్తామిత్యనామికాఙ్గుష్ఠాభ్యామాదాయాన్తరేణ స్తనౌ వా భ్రువౌ వా నిమృజ్యాత్ ॥ ౫ ॥ అథ యద్యుదక ఆత్మానం పశ్యేత్తదభిమన్త్రయేత మయి తేజ ఇన్ద్రియం యశో ద్రవిణగ్ం సుకృతమితి శ్రీర్హ వా ఏషా స్త్రీణాం యన్మలోద్వాసాస్తస్మాన్మలోద్వాససం యశస్వినీమభిక్రమ్యోపమన్త్రయేత ॥ ౬ ॥ సా చేదస్మై న దద్యాత్కామమేనామవక్రీణీయాత్ సా చేదస్మై నైవ దద్యాత్కామమేనాం యష్ట్యా వా పాణినా వోపహత్యాతిక్రామేదిన్ద్రియేణ తే యశసా యశ ఆదద

(౧) స్త్రియమధ ఉపాసీత ఇతి (౨) మధ్యతస్తౌ ఇతి చ రంగరామానుజీయః ॥

ఇత్యయశా ఏవ భవతి ॥ ౭ ॥ సా చేదస్మై దద్యాదింద్రియేణ తే యశసా
యశ ఆదధామీతి యశస్వినావేవ భవతః ॥ ౮ ॥ స యామిచ్ఛేత్కామ
యేత మేతి తస్యామర్థం నిష్ఠాయ ముఖేన ముఖం సంధాయోపస్థమస్యా అ
భిమృశ్య జపేత్ అఙ్గాదఙ్గాత్సంభవసి హృదయాదధి జాయసే। స త్వమ
ఙ్గకషాయోఽసి దిగ్ధవిద్ధామివ మాదయేమామమూం మయీతి ॥ ౯ ॥ అథ
యామిచ్ఛేన్న గర్భం దధీతేతి తస్యామర్థం నిష్ఠాయ ముఖేన ముఖం స
న్ధాయాభిప్రాణ్యాపాన్యాదింద్రియేణ తే రేతసా రేత ఆదద ఇత్యరేతా ఏ
వ భవతి ॥ ౧౦ ॥ అథ యామిచ్ఛేద్దధీతేతి తస్యామర్థం నిష్ఠాయ ముఖేన
ముఖం సంధాయాపాన్యాభిప్రాణ్యాదింద్రియేణ తే రేతసా రేత ఆద
ధామీతి గర్భిణ్యేవ భవతి ॥ ౧౧ ॥ అథ యస్య జాయాయై జారః స్యాత్తం
చేద్ద్విష్యాదామపాత్రేఽగ్నిముపసమాధాయ ప్రతిలోమం శరబర్హి
స్తీర్త్వా తస్మిన్నేతాః శరభృష్టీః ప్రతిలోమాః సర్పిషాక్తా జుహుయాన్మ
మ సమిద్ధేఽహౌషీః ప్రాణాపానౌ త ఆదదేఽసావితి। మమ సమిద్ధేఽహౌ
షీః పుత్రపశూంస్త ఆదదేఽసావితి। మమ సమిద్ధేఽహౌషీరిష్టాసుకృతే తే
ఆదదేఽసావితి। మమ సమిద్ధేఽహౌషీరాశాపరాకాశౌ త ఆదదేఽసావి
తి। స వా ఏష నిరింద్రియో విసుకృదస్మాల్లోకాత్ప్రైతి యమేవంవిద్బ్రా
హ్మణః శపతి తస్మాదేవంవిచ్ఛ్రోత్రియస్య దారేణ నోపహాసమిచ్ఛేదుత
హ్యేవంవిత్పరో భవతి ॥ ౧౨ ॥ అథ యస్య జాయామార్తవం విందే
త్త్ర్యహం కంసే న పిబేదహతవాసా నైనాం వృషలో న వృషల్యుపహన్యా
త్త్రిరాత్రాంత ఆప్లుత్య వ్రీహీనవఘాతయేత్ ॥ ౧౩ ॥ స య ఇచ్ఛేత్పుత్రో
మే శుక్లో జాయేత వేదమనుబ్రువీత సర్వమాయురియాదితి క్షీరౌదనం
పాచయిత్వా సర్పిష్మంతమశ్నీయాతామీశ్వరౌ జనయితవై ॥ ౧౪ ॥ అ
థ య ఇచ్ఛేత్పుత్రో మే కపిలః పింగలో జాయేత ద్వౌ వేదావనుబ్రువీత స
ర్వమాయురియాదితి దధ్యోదనం పాచయిత్వా సర్పిష్మంతమశ్నీయాతా
మీశ్వరౌ జనయితవై ॥ ౧౫ ॥ అథ య ఇచ్ఛేత్పుత్రో మే శ్యామో లోహి
తాక్షో జాయేత త్రీన్వేదాననుబ్రువీత సర్వమాయురియాదిత్యుదోదనం

పాచయిత్వా సర్పిష్మంతమశ్నీయాతామీశ్వరౌ జనయితవై ॥ ౧౬ ॥ అథ
య ఇచ్ఛేద్దుహితా మే పండితా జాయేత సర్వమాయురియాదితి తిలౌదనం
పాచయిత్వా సర్పిష్మంతమశ్నీయాతామీశ్వరౌ జనయితవై ॥ ౧౭ ॥
అథ య ఇచ్ఛేత్పుత్రో మే పండితో విగీతస్సమితింగమః శుశ్రూషితాం
వాచం భాషితా జాయేత సర్వాన్వేదాననుబ్రువీత సర్వమాయురియా
దితి మాంసౌదనం పాచయిత్వా సర్పిష్మంత మశ్నీయాతా మీశ్వరౌ జన
యితవా ఔక్షేణ వార్షభేణ వా ॥ ౧౮ ॥ అథాభిప్రాత రేవ స్థాలీపాకా
వృతాజ్యం చేష్టిత్వా స్థాలీపాకస్యోపఘాతం జుహోత్యగ్నయే స్వాహా
నుమతయే స్వాహా దేవాయ సవిత్రే సత్యప్రసవాయ స్వాహేతి హు
త్వోద్ధృత్య ప్రాశ్నాతి ప్రాశ్యేతరస్యాః ప్రయచ్ఛతి ప్రక్షాళ్య పాణీ
ఉదపాత్రం పూరయిత్వా తేనైనాం త్రిరభ్యుక్షతి ఉత్తిష్ఠాతో విశ్వావసో
ఽన్యామిచ్ఛ ప్రపూర్వ్యాం సం జాయాం పత్యా సహేతి ॥ ౧౯ ॥ అ
థైనామభిపద్యతే అమోఽహమస్మి సా త్వగ్ం సా త్వమస్యమోఽహగ్ం సామా
హమస్మి ఋక్త్వం ద్యౌరహం పృథివీ త్వం తావేహి సగ్ంరభావహై సహ రే
తో దధావహై పుగ్ంసే పుత్రాయ విత్తయ ఇతి ॥ ౨౦ ॥ అథాస్యా ఊరూ
విహాపయతి విజిహీథాం ద్యావాపృథివీ ఇతి తస్యామర్థం నిష్ఠాయ ముఖే
న ముఖగ్ం సంధాయ త్రిరేనామనులోమామనుమార్ష్టి విష్ణుర్యోనిం క
ల్పయతు త్వష్టా రూపాణి పిగ్ంశతు ఆసించతు ప్రజాపతిర్ధాతా గర్భం
దధాతు తే । గర్భం ధేహి సినీవాలి గర్భం ధేహి పృథుష్టుకే । గర్భం
తే అశ్వినౌ దేవావాధత్తాం పుష్కరస్రజౌ ॥ ౨౧ ॥ హిరణ్మయీ అర
ణీ యాభ్యాం నిర్మంథతామశ్వినౌ । తం తే గర్భగ్ం హవామహే దశమే
మాసి సూతవే । యథాగ్నిగర్భా పృథివీ యథా ద్యౌరింద్రేణ గర్భిణీ ।
వాయుర్దిశాం యథా గర్భ ఏవం గర్భం దధామి తేఽసావితి ॥ ౨౨ ॥
సోష్యంతీమద్భిరభ్యుక్షతి । యథా వాయుః పుష్కరిణీగ్ం సమింగయతి స
ర్వతః । ఏవా తే గర్భ ఏజతు సహావైతు జరాయుణా । ఇంద్రస్యాయం
వ్రజః కృతః సార్గళస్సపరిశ్రయః । తమింద్ర నిర్జహి గర్భేణ సావరాం

గ్నస హోతి ॥ ౨౩ ॥ జాతెగ్నిముపసమాధాయాఙ్క ఆధాయకగ్ంసేపృష
దాజ్యగ్ంసన్నీయపృషదాజ్యస్యోపఘాతంజుహోతి । అస్మింత్సహస్రం పు
ష్యాసమేధమానః స్వేగృహే । అస్యోపసద్యాం మాచ్ఛేత్సీత్ ప్రజయా
చ పశుభిశ్చ స్వాహా । మయి ప్రాణాగ్ంస్త్వయి మనసాజుహోమి స్వాహా ।
యత్కర్మణాత్యరీరిచం యద్వాన్యూనమిహాకరం । అగ్నిష్టత్స్విష్ట
కృద్విద్వాంత్స్విష్టగ్ం సుహుతం కరోతు నస్స్వాహేతి ॥ ౨౪ ॥ అథా
స్య దక్షిణం కర్ణమభినిధాయ వాగ్వాగితి త్రిః అథ దధి మధు ఘృతగ్ం సన్నీ
యానంతర్హితేన జాతరూపేణ ప్రాశయతి । భూస్తే దధామి । భువ
స్తే దధామి । సువస్తే దధామి । భూర్భువస్సువస్సర్వం త్వయి దధామీతి ॥
౨౫ ॥ అథాస్య నామ కరోతి వేదోసీతి తదస్య తద్గుహ్యమేవ నామ భవతి ॥
౨౬ ॥ అథైనం మాత్రే ప్రదాయ స్తనం ప్రయచ్ఛతి యస్తే స్తనస్సశ
యో యో మయోభూర్యో రత్నధావసు విద్యస్సుదత్రః । యేన విశ్వా పు
ష్యసి వార్యాణి సరస్వతి తమిహ ధాతవే కరితి ॥ ౨౭ ॥ అథాస్య మాతర
మభిమంత్రయతే । ఇలాసి మైత్రావరుణీ వీరే వీరమజీజనత్ । సా త్వం వీ
రవతీ భవ యాస్మాన్ వీరవతోకరదితి । తం వా ఏతమాహురతిపితా బతా
భూరతిపితామహో బతాభూః పరమాం బత కాష్ఠాం ప్రాపచ్ఛ్రియా యశ
సా బ్రహ్మవర్చసేన య ఏవం విదో బ్రాహ్మణస్య పుత్రో జాయత ఇతి ॥ ౨౮ ॥

—*ఇత్యష్టమాధ్యాయే చతుర్థం బ్రాహ్మణమ్*—

అథ వగ్ంశః పౌతిమాషీపుత్రః కాత్యాయనీపుత్రాత్ కాత్యాయనీపు
త్రో గౌతమీపుత్రాద్గౌతమీపుత్రో భారద్వాజీపుత్రాద్భారద్వాజీపుత్రః
పారాశరీపుత్రాత్పారాశరీపుత్ర ఔపస్వస్తీపుత్రాదౌపస్వస్తీపుత్రః పా
రాశరీపుత్రాత్పారాశరీపుత్రః కాత్యాయనీపుత్రాత్కాత్యాయనీపుత్రః
కౌశికీపుత్రాత్కౌశికీపుత్ర ఆలమ్బీపుత్రాచ్చ వైయాఘ్రపదీపుత్రాచ్చ
వైయాఘ్రపదీపుత్రః కాణ్వీపుత్రాచ్చ కాపీపుత్రాచ్చ కాపీపు
త్రః ॥ ౧ ॥ ఆత్రేయీపుత్రాదాత్రేయీపుత్రో గౌతమీపుత్రాద్గౌ
తమీపుత్రో భారద్వాజీపుత్రాద్భారద్వాజీపుత్రః పారాశరీపుత్రాత్పా

రాశరీపుత్రో వాత్సీపుత్రాద్వాత్సీపుత్రః పారాశరీపుత్రాత్పారాశరీపు
త్రో వార్కారుణీపుత్రాద్వార్కారుణీపుత్రో వార్కారుణీపుత్రాద్వా
ర్కారుణీపుత్ర ఆర్తభాగీపుత్రాదార్తభాగీపుత్రః శౌంగీపుత్రాచ్ఛౌం
గీపుత్రః సాంకృతీపుత్రాత్సాంకృతీపుత్ర ఆలంబాయనీపుత్రాదాలం
బాయనీపుత్ర ఆలంబీపుత్రాదాలంబీపుత్రో జాయంతీపుత్రాజ్జాయంతీ
పుత్రో మాండూకాయనీపుత్రాన్మాండూకాయనీపుత్రో మాండూకీపుత్రా
న్మాండూకీపుత్రః శాండిలీపుత్రాచ్ఛాండిలీపుత్రో రాథీతరీపుత్రాద్రాథీ
తరీపుత్రో భాలుకీపుత్రాద్భాలుకీపుత్రః క్రౌంచికీపుత్రాభ్యాం క్రౌంచి
కీపుత్రౌ వైదభృతీపుత్రాద్వైదభృతీపుత్రః కార్శకేయీపుత్రా
త్కార్శకేయీపుత్రః ప్రాచీనయోగీపుత్రాత్ప్రాచీనయోగీపుత్రః
సాంజీవీపుత్రాత్సాంజీవీపుత్రః ప్రాశ్నీపుత్రాదాసురివాసినః ప్రా
శ్నీపుత్ర ఆసురాయణాదాసురాయణ ఆసురేరాసురిః ॥ ౨ ॥ యాజ్ఞవ
ల్క్యాద్యాజ్ఞవల్క్య ఉద్దాలకాదుద్దాలకోఽరుణాదరుణ ఉపవేశేరుపవే
శిః కుశ్రేః కుశ్రిర్వాజశ్రవసో వాజశ్రవా జిహ్వావతో బాధ్యోగాజ్జిహ్వా
వాన్బాధ్యోగోఽసితాద్వార్షగణాదసితో వార్షగణో హరితాత్క
శ్యపాద్ధరితః కశ్యపః శిల్పాత్కశ్యపాచ్ఛిల్పః కశ్యపః కశ్యపాన్నైధ్రువేః క
శ్యపో నైధ్రువిర్వాచో వాగమ్భిణ్యా అమ్భిణ్యాదిత్యాదాదిత్యానీమానీ
శుక్లాని యజూంషి వాజసనేయేన యాజ్ఞవల్క్యేనాఖ్యాయంతే ॥ ౩ ॥ స
మానమా సాంజీవీపుత్రాత్సాంజీవీపుత్రో మాండూకాయనేర్మాండూ
కాయనిః మాండవ్యాన్మాండవ్యః కౌత్సాత్కౌత్సో మాహిత్థేర్మాహి
త్థిః వామకక్షాయణాద్వామకక్షాయణః శాండిల్యాచ్ఛాండిల్యో వా
త్స్యాద్వాత్స్యః కుశ్రేః కుశ్రిః యజ్ఞవచసో రాజస్తంబాయనాద్యజ్ఞవచా
రాజస్తంబాయనస్తురాత్కావషేయాత్తురః కావషేయః ప్రజాపతేః
ప్రజాపతిర్బ్రహ్మణో బ్రహ్మ స్వయమ్భు బ్రహ్మణే నమః ॥ ౪ ॥ పంచమం ॥

ఇతి వాజసనేయకే బృహదారణ్యకేఽష్టమోఽధ్యాయః

బృహదారణ్యకం సమాప్తమ్ హరిః ఓమ్ తత్సత్

శ్రీరస్తు

శ్రీగురుభ్యోనమః

యాజుషీ శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్ పంచరుద్రాంతర్గతా

॥ ఓం సహనావవత్విత్యాదిశాంతిః ॥

ఓం బ్రహ్మవాదినో వదంతి । కింకారణం బ్రహ్మ కుతస్స్మ జాతా జీవామ
కేన క్వచ సంప్రతిష్ఠాః । అధిష్ఠితాః కేన సుఖేతరేషు వర్తామహే బ్ర
హ్మవిదో వ్యవస్థామ్ ॥ ౧ ॥ కాలస్స్వభావో నియతిర్యదృచ్ఛా భూతాని
యోనిః పురుష ఇతి చింత్యం । సంయోగ ఏషాం న త్వాత్మభావాదాత్మా
హ్యనీశస్సుఖదుఃఖహేతోః ॥ ౨ ॥ తే ధ్యానయోగానుగతా అపశ్యన్
దేవాత్మశక్తిం స్వగుణైర్నిగూఢామ్ । యః కారణాని నిఖిలాని తాని కా
లాత్మయుక్తాన్యధితిష్ఠత్యేకః ॥ ౩ ॥ తమేకనేమిం త్రివృతం షోడశాంత
శ్శతార్ధారం వింశతిప్రత్యరాభిః । అష్టకైష్షడ్భిర్విశ్వరూపైకపాశం
త్రిమార్గభేదం ద్వినిమిత్తైకమోహమ్ ॥ ౪ ॥ పంచస్రోతోంబుం పంచ
యోన్యుగ్రవక్రాం పంచప్రాణోర్మిం పంచబుద్ధ్యాదిమూలాం । పం
చావర్తాం పంచదుఃఖౌఘవేగాం పంచాశద్భేదాం పంచపర్వామధీమః ॥ ౫
సర్వాజీవే సర్వసంస్థే బృహంతే తస్మిన్హంసో భ్రామ్యతే బ్రహ్మచక్రే।
పృథగాత్మానం ప్రేరితారం చ మత్వా జుష్టస్తతస్తేనామృతత్వమేతి ॥ ౬ ॥
ఉద్గీ(త)థమేతత్పరమం తు బ్రహ్మ తస్మింస్త్రయం సు(స్వ)ప్రతిష్ఠాక్ష
రం చ । అత్రాంతరం వేదవిదో విదిత్వా లీనా బ్రహ్మణి తత్పరా యోనిము
క్తాః ॥ ౭ ॥ సంయుక్తమేతత్క్షరమక్షరం చ వ్యక్తావ్యక్తం భరతే విశ్వమీ
శః । అనీశశ్చాత్మా బధ్యతే భోక్తృభావాజ్జ్ఞాత్వా దేవం ముచ్యతే సర్వ
పాశైః ॥ ౮ ॥ జ్ఞాజ్ఞౌ ద్వావజావీశనీశావజా హ్యేకా భోక్తృభోగార్థ
యుక్తా । అనంతశ్చాత్మా విశ్వరూపో హ్యకర్తా త్రయం యదా విందతే
బ్రహ్మమేతత్ ॥ ౯ ॥ క్షరం ప్రధానమమృతాక్షరం హరః క్షరాత్మానా
వీశతే దేవ ఏకః । తస్యాభిధ్యానాద్యోజనాత్తత్వ(వాదా)భావాద్భూ

య ఏవైక ఇహోద్భవే సంభవే చ య ఏతద్విదురమృతాస్తే భవంతి ॥ ౧ ॥
ఏకో హి రుద్రో న ద్వితీయాయ తస్థుర్య ఇమాఁల్లోకానీశత ఈశనీభిః । ప్ర
త్యఙ్జనా (ప్రత్యాంజనాం) స్తిష్ఠతి సంచుకోచాంతకాలే సంసృజ్య వి
శ్వా భువనాని గోపాః (సంచుకోపేతి కాశీపాఠః) ॥ ౨ ॥ విశ్వతశ్చ
క్షురుత విశ్వతోముఖో విశ్వతోబాహురుత విశ్వతస్పాత్ । సంబాహు
భ్యాం ధమతి సంపతత్రైర్ద్యావాభూమీ జనయన్ దేవ ఏకః ॥ ౩ ॥ యో
దేవానాం ప్రభవశ్చోద్భవశ్చ విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః । హిరణ్య
గర్భం జనయామాస పూర్వం స నో బుద్ధ్యా శుభయా సంయునక్తు ॥ ౪ ॥
యా తే రుద్ర శివా తనూరఘోరాఽపాపకాశినీ । తయా నస్తనువా శం
తమయా గిరిశంతాభిచాకశీహి ॥ ౫ ॥ యామిషుం గిరిశంత హస్తే బిభ
ర్ష్యస్తవే । శివాం గిరిత్ర తాం కురు మా హింసీః పురుషం జగత్ ॥ ౬ ॥
తతః పరం బ్రహ్మ పరం బృహంతం యథానికాయం సర్వభూతేషు గూఢం ।
విశ్వస్యైకం పరివేష్టితారమీశం తం జ్ఞాత్వాఽమృతా భవంతి ॥ ౭ ॥ వే
దాహమేతం పురుషం మహాంతమాదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ । తమే
వ విదిత్వాతి మృత్యుమేతి నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ ॥ ౮ ॥ య
స్మాత్పరం నాపరమస్తి కించిద్యస్మాన్నాణీయో న జ్యాయోఽస్తి కశ్చిత్ । వృ
క్ష ఇవ స్తబ్ధో దివి తిష్ఠత్యేకస్తేనేదం పూర్ణం పురుషేణ సర్వమ్ ॥ ౯ ॥ త
తో యదుత్తరతరం తదరూపమనామయం । య ఏతద్విదురమృతాస్తే భ
వంతి । అథేతరే దుఃఖమేవాను(పి) యంతి । సర్వాననశిరోగ్రీవస్సర్వ
భూతగుహాశయః । సర్వవ్యాపీ(స) చ భగవాంస్తస్మాత్సర్వగతశ్శివః ॥ ౧౧
మహాన్ ప్రభుర్వై పురుషస్సత్వస్యైష ప్రవర్తకః । సునిర్మలామి
మాం (ప్రాప్తి) శాంతిమీశానో జ్యోతిరవ్యయః ॥ ౧౨ ॥ అంగుష్ఠమాత్రః
పురుషోంతరాత్మా సదా జనానాం హృదయే సన్నివిష్టః । హృదా (మన్వీ
శో) మనీషా మనసాభిక్లప్తో య ఏతద్విదురమృతాస్తే భవంతి ॥ ౧౩ ॥ స
హస్రశీర్షా పురుషస్సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ । స భూమిం విశ్వతో

్ఛత్వా అత్యతిష్ఠద్దశాంగులమ్ ॥ ౧౪ ॥ పురుషఏవేదగ్‌ంసర్వం యద్భూ
ంయచ్చభవ్యం । ఉతామృతత్వస్యేశానో యదన్నేనాతిరోహతి॥౧౫
ర్వతఃపాణిపాదంతత్సర్వతోఽక్షిశిరోముఖమ్ । సర్వతశ్శ్రుతిమల్లోకే
ర్వమావృత్యతిష్ఠతి ॥ ౧౬ ॥ సర్వేంద్రియగుణాభాసగ్‌ంసర్వేంద్రియ
వర్జితం । సర్వస్యప్రభుమీశానగ్‌ం సర్వస్యశరణగ్‌ం సుహృత్ ॥ ౧౭॥
వద్వారేపురేదేహే (దేహీ) హగ్‌ంసో(లే)లాయతేబహిః ; వశీస
ర్వస్యలోకస్య స్థావరస్యచరస్యచ ॥ ౧౮ ॥ అపాణిపాదోజవనో గ్ర
తాపశ్యత్యచక్షుస్సశృణోత్యకర్ణః । సవేత్తివేద్యం నచతస్యాస్తి
వేత్తాతమాహురగ్ర్యంపురుషం(పురాణం) మహాంతమ్ ॥ ౧౯ ॥ అ
ణోరణీయాన్మహతో మహీయానాత్మాగుహాయాంనిహితోస్యజంతోః।
తమక్రతుంపశ్యతివీతశోకో ధాతుఃప్రసాదాన్మహిమానమీశమ్ ॥ ౨౦ ॥
వేదాహమేతమజరంపురాణం సర్వాత్మానంసర్వగతంవిభుత్వాత్ । జ
న్మనిరోధంప్రవదంతియస్య బ్రహ్మవాదినో(యం)హిప్రవదంతినిత్యం ॥

ఇతి తృతీయోఽధ్యాయః.

ఓం॥యఏకోవర్ణోఽబహుధాశక్తియోగాద్వర్ణాననేకాన్నిహితా
ర్థోదధాతి । విచైతిచాంతేవిశ్వమాదౌసదేవస్సనోబుద్ధ్యా శుభయా
సంయునక్తు ॥ ౧ ॥తదేవాగ్నిస్తదాదిత్యస్తద్వాయుస్తదుచంద్రమాః।
తదేవశుక్రంత(మమృతంస) ద్బ్రహ్మతదాప (స్సప్ర) స్తత్ప్రజాపతిః॥ ౨॥
త్వగ్‌(స్త్రీ)త్వంపుమానసిత్వంకుమారఉతవాకుమారీ । త్వంజీర్ణోఽదండే
నవంచసిత్వంజాతోభవసివిశ్వతోముఖః ॥ ౩ ॥ నీలఃపతంగో హరితో
లోహితాక్షస్త(ఉ) టిద్గర్భఋతవస్సముద్రాః । అనాదిమత్త్వం(ది
స్త్వం)విభుత్వేనవర్తసేయతోజాతానిభువనానివిశ్వా ॥ ౪ ॥ అజా
మేకాంలోహితశుక్లకృష్ణాం బహ్వీఃప్రజాస్సృజమానాగ్‌ంసరూపాః ।
అజో హ్యేకోజుషమాణోనుశేతేజహాత్యేనాంభుక్తభోగామజోన్యః ॥
ద్వాసుపర్ణాసయుజాసఖాయాసమానంవృక్షంపరిషస్వజాతే। తయో

రన్యః పిప్పలగ్ స్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతి ॥ ౬ ॥ సమానే వృ
క్షే పురుషో నిమగ్నో౽నీశయా శోచతి ముహ్యమానః । జుష్టం యదా పశ్య
త్యన్యమీశమస్య మహిమానమితి వీతశోకః ॥ ౭ ॥ ఋచో అక్షరే పరమే
వ్యోమన్ । యస్మిన్ దేవా అధి విశ్వే నిషేదుః । యస్తన్న వేద కిమృచా క
రిష్యతి । య ఇత్తద్విదుస్త ఇమే సమాసతే ॥ ౮ ॥ ఛందాగ్ంసి యజ్ఞాః క్ర
తవో వ్రతాని భూతం భవ్యం యచ్చ వేదా వదంతి । అస్మాన్మాయీ సృజతే
విశ్వమేతత్తస్మిగ్ంశ్చాన్యో మాయయా సన్నిరుద్ధః ॥ ౯ ॥ మాయాం తు
ప్రకృతిం విద్యాన్మాయినం తు మహేశ్వరమ్ । అస్యావయవభూతైస్తు వ్యా
ప్తం సర్వమిదం జగత్ ॥ ౧౦ ॥ యో యోనిం యోనిమధితిష్ఠత్యేకో యస్మి
న్నిదగ్ం సం చ వి చైతి సర్వమ్ । తమీశానం వరదం దేవమీడ్యం నిచాయ్యేమాం
శాంతిమత్యంతమేతి ॥ ౧౧ ॥ యో దేవానాం ప్రభవశ్చోద్భవశ్చ విశ్వా
ధిపో రుద్రో మహర్షిః । హిరణ్యగర్భం పశ్యత జాయమానం స నో బుద్ధ్యా
శుభయా సంయునక్తు ॥ ౧౨ ॥ యో దేవానామధిపో యస్మిన్ లోకా అధి
శ్రితాః । య ఈశే అస్య ద్విపదశ్చతుష్పదః క(స్మ)స్మై దేవాయ హవిషా వి
ధేమ ॥ ౧౩ ॥ సూక్ష్మాతిసూక్ష్మం (స) కలిలస్య మధ్యే విశ్వస్య స్రష్టారం
తమనేకరూపం । విశ్వస్యైకం పరివేష్టితారం జ్ఞాత్వా శివం శాంతిమత్యం
తమేతి ॥ ౧౪ ॥ స ఏవ కాలే భువనస్య గోప్తా విశ్వాధిప (క) స్సర్వభూతే
షు గూఢః । యస్మిన్ యుక్తా బ్రహ్మర్షయో దేవతాశ్చ తమేవం జ్ఞాత్వా
మృత్యుపాశాగ్ంఛినత్తి ॥ ౧౫ ॥ ఘృతాత్పరం మండమివాతిసూక్ష్మం జ్ఞా
త్వా శివగ్ం సర్వభూతేషు గూఢం । విశ్వస్యైకం పరివేష్టితారం జ్ఞాత్వా దే
వం ముచ్యతే సర్వపాశైః ॥ ౧౬ ॥ ఏష దేవో విశ్వకర్మా మహాత్మా సదా
జనానాగ్ం హృదయే సన్నివిష్టః । హృదా మనీషా మనసాభిక్లప్తో య ఏతద్వి
(తద్వి)దురమృతాస్తే భవంతి ॥ ౧౭ ॥ యదా తమస్తన్న దివా న రాత్రి
ర్న సన్న చాసచ్ఛివ ఏవ కేవలః । తదక్షరం తత్సవితుర్వరేణ్యం ప్రజ్ఞా చ తస్మా
త్ప్రసృతా పురాణీ ॥ ౧౮ ॥ నైనమూర్ధ్వం న తిర్యంచం న మధ్యే పరి

గ్రీహీత్ । నతస్యప్రతిమాస్తియస్యనామమహద్యశః। నసందృశేతిష్ఠతి
రూపమస్య నచక్షుషాపశ్యతికశ్చనైనమ్ ॥ ౧౯ ॥ హృదాహృదిస్థంమ
నసాయఏనమేవంవిదురమృతాస్తేభవంతి ॥ ౨౦ ॥ అజాతోజాతఇత్యే
వంకశ్చిద్భీరుఃప్రపద్యతే । రుద్రయత్తేదక్షిణంముఖం తేనమాంపాహిని
త్యశః ॥ ౨౧ ॥ మానస్తోకేతనయేమానఆయు (యూ) షిమానోగోషు
మానోఅశ్వేషురీరిషః । వీరాన్మానోరుద్రభామితోవధీర్హవిష్మంతస్స
దమిత్త్వాహవామహే ॥ ౨౨ ॥ ॥ —॥ ఇతిచతుర్థోధ్యాయః ॥— ॥

ఓం॥ ద్వేఅక్షరేబ్రహ్మపరేత్వనంతేవిద్యావిద్యేనిహితేయత్రగూఢే ।
క్షరంత్వవిద్యాహ్యమృతంతువిద్యావిద్యావిద్యేఈశతే యస్తుసోన్యః ॥
యోయోనింయోనిమధితిష్ఠత్యేకోవిశ్వానిరూపాణియోనీశ్చ సర్వాః ।
ఋషింప్రసూతంకపిలంయస్తమగ్రేజ్ఞానైర్బిభర్తిజాయమానంచ ప
శ్యేత్ ॥ ౨ ॥ ఏకైకంజాలంబహుధావికుర్వన్ యస్మిన్ క్షేత్రేసంహర
త్యేషదేవః । భూయస్సృష్ట్వాపత(తీ)యస్తథేశస్సర్వాధిపత్యంకురు
తేమహాత్మా ॥ ౩ ॥ సర్వాదిశఊర్ధ్వమధశ్చతిర్యక్ప్రకాశయన్ భ్రా
జతేయ(న్న)ద్వనడ్వాన్ । ఏవంసదేవోభగవాన్వరేణ్యో యోనిస్స్వ
భావానధితిష్ఠత్యేకః ॥ ౪ ॥ యచ్చ (చ్చ) స్వభావంపచతి విశ్వయోనిః
పాచ్యాంశ్చసర్వాన్పరిణామయేద్యః । సర్వమేతద్విశ్వమధితిష్ఠత్యేకో
గుణాంశ్చసర్వాన్వినియోజయేద్యః ॥ ౫ ॥ తద్వేదగుహ్యోపనిషత్సు
గూఢం తద్బ్రహ్మావేదతేబ్రహ్మయోనిమ్ । యేపూర్వం దేవాఋషయ
శ్చతద్విదుస్తేతన్మయాఅమృతావైబభూవుః ॥ ౬ ॥ గుణాన్వయోయఃఫ
లకర్మకర్తాకృతస్యతస్యైవసచోపభోక్తా । సవిశ్వరూపస్త్రిగుణస్త్రి
వర్త్మాప్రాణా(విశ్వా)ధిపస్సంచరతిస్వకర్మభిః ॥ ౭ ॥ అంగుష్ఠమా
త్రోరవితుల్యరూపస్సంకల్పాహంకారసమన్వితోయః । బుద్ధేర్గుణే
నాత్మగుణేనచైవ ఆరాగ్రమాత్రోహ్యవరోపిదృష్టః ॥ ౮ ॥ వాలాగ్ర
శతభాగస్యశతధాకల్పితస్యచ । భాగోజీవస్సవిజ్ఞేయస్సచానంత్యా

యకల్పతే ॥ ౯ ॥ నైవ(స్త్రీ)నపుమా నేష(షా) నైవచాయంనపుంసకః ।
యద్యచ్ఛరీరమాదత్తే తెనతేనసయుజ్యతే ॥ ౧౦ ॥ సంకల్పనస్పర్శన
దృష్టిహోమై(మోహై) గ్రాసాంబువృష్ట్యాత్మవివృద్ధ(ద్ధి)జన్మా । కర్మా
నుగాన్యనుక్రమేణ దేహీస్థానేషురూపాణ్యభిసంప్రపద్యతే ॥ ౧౧ ॥ స్థూ
లానిసూక్ష్మాణిబహూనిచైవ రూపాణిదేహీ స్వగుణైర్వృణోతి । క్రి
యాగుణైరాత్మగుణైశ్చ తేషాంసంయోగహేతురవరోపిదృష్టః ॥ ౧౨ ॥
అనాద్యంతం(న) కలిలస్యమధ్యే విశ్వస్యస్రష్టారంతమనేకరూపం । వి
శ్వస్యైకంపరివేష్టితారంజ్ఞాత్వాదేవం ముచ్యతేసర్వపాశైః ॥ ౧౩ ॥ భావ
గ్రాహ్యమనీడాఖ్యంభావాభావకరగ్ం శివమ్ । కలాసర్గకరం దేవం
యేవిదుస్తేజహుస్తనుమ్ ॥ ౧౪ ॥ —॥ఇతి పంచమోధ్యాయః ॥ —

స్వభావమేకేకవయోవదంతి కాలంతథాన్యేపరిముహ్యమానాః । దే
వస్యైషమహిమాతులోకేయేనేదంభ్రామ్యతేబ్రహ్మచక్రం ॥ ౧ ॥ యే
నావృతంనిత్యమిదగ్ంహిసర్వంజ్ఞఃకాలకాలోగుణీసర్వవిద్యః । తేనేశితం
కర్మవివర్తతేహపృథ్వ్యప్యతేజోనిలఖానిచింత్యమ్ ॥ ౨ । తత్క
ర్మకృత్వావినివృత్త్యభూయ స్తత్త్వస్యతత్త్వేనసమేత్యయోగమ్ । ఏకే
నద్వాభ్యాంత్రిభిరష్టభిర్వాకాలేనచైవాత్మగుణైశ్చసూక్ష్మైః ॥ ౩ ॥ ఆర
భ్యకర్మాణిగుణాన్వితానిభావాగ్ంశ్చసర్వాన్ వినియోజయేద్యః । తే
షామభావేకృతకర్మనాశఃకర్మక్షయేయాతిసతత్త్వతోన్యః ॥ ౪ ॥ ఆది
స్సనంయోగనిమిత్తహేతుఃపరస్త్రికాలాదకలో (పరో)పిదృష్టః । తం
విశ్వరూపంభవభూతమీడ్యందేవంస్వచిత్తస్థముపాస్యపూర్వమ్ ॥ ౫ ॥
సవృక్షకాలాకృతిభిఃపరోన్యోయస్మాత్ప్రపంచఃపరివర్తతేయం । ధర్మా
వహంపాపనుదంభ(వే)గేశం జ్ఞాత్వాత్మస్థమమృతంవిశ్వధామ ॥ ౬ ॥
తమీశ్వరాణాంపరమంమహేశ్వరంతందైవతానాంపరమంచదైవతమ్ ।
పతింపతీనాంపరమంపరస్తాద్విదామదేవంభువనేశమీడ్యమ్ ॥ ౭ ॥ నత
స్యకార్యంకరణంచవిద్యతేనతత్సమశ్చాభ్యధికశ్చదృశ్యతే । పరాస్యశ

క్తిర్వివిధైవశ్రూయతె స్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచ ॥ ౮ ॥ నతస్య క
శ్చిత్పతిరస్తిలోకే నచేశితా నైవచతస్యలింగం । సకారణంకరణాధిపా
ధిపోనచాస్యకశ్చిజ్జనితానచాధిపః ॥ ౯ ॥ యస్తంతునాభ ఇవతంతుభిః
ప్రధానజైస్స్వభావతో దేవఏకస్సమావృణోతి । సనోదధాతు బ్రహ్మా
వ్యయం ॥ ౧౦ ॥ ఏకో దేవస్సర్వభూతేషుగూఢస్సర్వవ్యాపీ సర్వభూ
తాంతరాత్మా । కర్మాధ్యక్షస్సర్వభూతాధివాసస్సాక్షీచేతా కేవలోని
ర్గుణశ్చ ॥ ౧౧ ॥ ఏకోవశీనిష్క్రియాణాం బహూనామేకగ్ంరూపం
బహుధా యఃకరోతి । తమాత్మస్థంయేనుపశ్యంతిధీరాస్తేషాగ్ంసుఖంశా
శ్వతంనేతరేషాం ॥ ౧౨ ॥ నిత్యోనిత్యానాంచేతనశ్చేతనానామేకోబ
హూనాంయోవిదధాతికామాన్ । తత్కారణగ్ంసాంఖ్యయోగాధిగ
మ్యం జ్ఞాత్వాదేవంముచ్యతేసర్వపాశైః ॥ ౧౩ ॥ నతత్ర సూర్యోభా
తినచంద్రతారకం నేమావిద్యుతోభాంతికుతోయమగ్నిః । తమేవభాం
తమనుభాతిసర్వం తస్యభాసాసర్వమిదంవిభాతి ॥ ౧౪ ॥ ఏకోహగ్ంసోభువ
నస్యాస్యమధ్యే సఏవాగ్నిస్సలిలేసన్నివిష్టః । తమేవవిదిత్వాతిమృత్యు
మేతినాన్యఃపంథావిద్యతేఽయనాయ ॥ ౧౫ ॥ సవిశ్వకృద్విశ్వవిదాత్మ
యోనిర్జ్ఞఃకాలకాలోగుణీసర్వవిద్యః । ప్రధానక్షేత్రజ్ఞపతిర్గుణేశ
స్సంసారమోక్షస్థితిబంధహేతుః ॥ ౧౬ ॥ సతన్మయోహ్యమృతఈశ
సంస్థోజ్ఞస్సర్వగోభువనస్యాస్యగోప్తా । యఈశేఅస్యజగతోనిత్యమేవ
నాన్యోహేతుర్విద్యతఈశనాయ ॥ ౧౭ ॥ యోబ్రహ్మాణంవిదధాతిపూ
ర్వంయోవైవేదాంశ్చప్రహిణోతితస్మై । తగ్ంహదేవమాత్మబుద్ధిప్రకాశం
ముముక్షుర్వైశరణమహంప్రపద్యే ॥ ౧౮ ॥ నిష్కళంనిష్క్రియగ్ం
శాంతంనిరవద్యంనిరంజనమ్ । అమృతస్యపరగ్ంసేతుందగ్ధేంధనమివా
నలం ॥ ౧౯ ॥ యదాచర్మవదాకాశం వేష్టయిష్యంతిమానవాః । త
దాశివ(దేవ)మవిజ్ఞాయదుఃఖస్యాంతోభవిష్యతి ॥ ౨౦ ॥ తపఃప్రభావాద్దే
వప్రసాదాచ్చబ్రహ్మ(హ శ్వే)విశ్వేతాశ్వతరోథవిద్వాన్ । అత్యాశ్ర

మిభ్యః పరమం పవిత్రం ప్రోవాచ సమ్యగృషిసంఘజుష్టం ॥ ౨౧ ॥ వేదాంతే పరమం గుహ్యం పురాకల్పే ప్రచోదితమ్ । నాప్రశాంతాయ దాతవ్యం నాపుత్రాయాశిష్యాయ వా (వై) పునః ॥ ౨౨ ॥ యస్య దేవే పరా భక్తిర్యథా దేవే తథా గురౌ । తస్యైతే కథితా హ్యర్థాః ప్రకాశంతే మహాత్మనః ॥ ఇత్యుపనిషత్ ॥ ౨౩ — ఇతి షష్ఠోఽధ్యాయః —

బ్రహ్మవాదినో వదంతి సప్తదశ । యుంజానష్షోడశ । యఏకో జాలవానేకవింశతిః । యఏకో వర్ణో ద్వావింశతిః । ద్వే అక్షరే చతుర్దశ । స్వభావమేకే త్రయోవింశతిః । ఆహుత్య త్రయోదశాధికం శతం ॥ ఓం తత్సదితి శ్వేతాశ్వరోపనిషత్సు షష్ఠోఽధ్యాయః । సహనావవత్వితి శాంతిః ॥ —*యాజుషీ శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్సంపూర్ణా*—

అథశుక్లయజుర్వేదీయాసుబాలోపనిషత్

హరిః ఓమ్ ॥ పూర్ణమద ఇతి శాంతిః ॥

తదాహుః । కిం తదాసీత్ । తస్మై స హోవాచ । న సన్నాసన్న సదసదితి । తస్మాత్తమస్సంజాయతే । తమసో భూతాదిః । భూతాదేరాకాశమ్ । ఆకాశాద్వాయుః । వాయోరగ్నిః । అగ్నేరాపః । అద్భ్యః పృథివీ । తదండం సమభవత్ ॥ తత్సంవత్సరమాత్రముషిత్వా ద్విధాకరోత్ । అధస్తాద్భూమిరుపరిష్టాదాకాశం మధ్యే (దీర్ఘే) పురుషో దివ్యస్సహస్రశీర్షా పురుషస్సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ । సహస్రబాహురితి । సోఽగ్రే భూతానాం మృత్యుమసృజత్ । త్ర్యక్షం త్రిశిరస్కం త్రిపాదం ఖండపరశుం తస్య బ్రహ్మా బిభేతి । స బ్రహ్మాణమేవ వివేశ । స మానసానసప్తపుత్రానసృజత్ । తే హ విరాజస్సప్తమానసానసృజన్ । తే హ ప్రజాపతయః । బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖమాసీత్ । బాహూ రాజన్యః కృతః । ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః । పద్భ్యాం శూద్రో అజాయత । చంద్రమా మనసో జాతః చక్షోస్సూర్యో అజాయత । శ్రోత్రాద్వాయుశ్చ ప్రాణ

ర్చ । హృదయాత్సర్వమిదంజాయతే ॥ ప్రథమఃఖండః ॥ ౧ ॥

అపానాన్నిషాదాయక్షరాక్షసగంధర్వాశ్చ । అస్థిభ్యఃపర్వతాలో
మభ్యఓషధివనస్పతయః। లలాటాత్ క్రోధజోరుద్రోజాయతే తస్యై
తస్యమహతోభూతస్య నిశ్వసితమేతదృగ్వేదో యజుర్వేదస్సామవే
దోఽథర్వవేదశ్శిక్షాకల్పోవ్యాకరణంనిరుక్తంఛందోవిచితం జ్యోతిషా
మయనం న్యాయోమీమాంసాధర్మశాస్త్రాణివ్యాఖ్యానాన్యుపాఖ్యా
నాని సర్వాణిచభూతాని హిరణ్యజ్యోతిర్యస్మిన్నయమాత్మాఽధిక్షియ
న్తి భువనానివిశ్వా। ఆత్మానంద్విధాకరోత్ । అర్ధేనస్త్రీ అర్ధేనపు
రుషః దేవోభూత్వా దేవానసృజదృషిర్భూత్వా ఋషీన్యక్షరాక్ష
సగంధర్వాన్ గ్రామ్యానారణ్యాంశ్చపశూనసృజత్ । ఇతరా గౌరిత
రోఽనడ్వానితరాబడబాఇతరోఽశ్వఇతరాగర్దభీఇతరోగర్దభఇత
రావిశ్వంభరీ(రా)ఇతరోవిశ్వంభరః।సోంతేవైశ్వానరోభూత్వాస(సం)
దగ్ధ్వాసర్వాణిభూతాని పృథివ్యప్సుప్రలీయతే ।ఆపస్తేజసిలీయంతే।తే
జోవాయౌలీయతే। వాయురాకాశేలీయతే ।ఆకాశమింద్రియేష్వి
న్ద్రియాణితన్మాత్రేషు తన్మాత్రాణి భూతాదౌ లీయంతే । భూతాదిర్మ
హతిలీయతే । మహానవ్యక్తేలీయతే।అవ్యక్తమక్షరేలీయతే । అక్షరం
తమసిలీయతే । తమఃపరేదేవఏకీభవతి । పరస్తాన్నసన్నాసన్నసదస
త్ । ఇత్యేతన్నిర్వాణమనుశాసనం। ఇతి వేదానుశాసనమితివేదాను
శాసనమ్ ॥ ॥ ద్వితీయఃఖండః ॥ ౨ ॥

అసద్వాఇదమగ్రఆసీత్ । అజాతమభూతమప్రతిష్ఠితమశబ్దమస్ప
ర్శమరూపమరసమగంధమవ్యయం మహాంతం బృహంతమజమాత్మా
నం మత్వాధీరోనశోచతి । అప్రాణమముఖమశ్రోత్రమవాగమనోఽ
తేజస్కమచక్షుష్కమనామగోత్రమశిరస్కమపాణిపాదమస్నిగ్ధమ
లోహితమప్రమేయమహ్రస్వమదీర్ఘమస్థూలమనణ్వనల్పమపార
మనిర్దేశ్యమనపావృతమప్రకాశ్యమసంవృతమనంతరమబాహ్యం॥

[illegible] నేన తప

సా [illegible] బ్రహ్మచర్యేణ [illegible] గ్నేవ సాధ

యేత్ । ఏతత్త్రయం వీక్షేత దమం దానం దయామితి న తస్య ప్రాణా ఉ

త్క్రామంతి అత్రైవ సమవలీయంతే ॥ బ్రహ్మైవ సన్ బ్రహ్మాప్యేతి య

ఏవం వేద ॥ ॥ తృతీయః ఖండః ॥ ౩ ॥

హృదయస్య మధ్యే లోహితం మాంసపిండం । యస్మింస్తద్దహరం పు

ణ్డరీకం । కుముదమివాఽనేకధా వికసితం । హృదయస్య దశ ఛిద్రాణి భ

వంతి । యేషు ప్రాణాః ప్రతిష్ఠితాః । స యదా ప్రాణేన సహ సంయుజ్య

తే తదా పశ్యతి నద్యో నగరాణి బహూని వివిధాని చ । యదా వ్యానేన

సహ సంయుజ్యతే తదా పశ్యతి దేవాంశ్చ ఋషీంశ్చ । యదాపానేన

సహ సంయుజ్యతే తదా పశ్యతి యక్షరాక్షసగంధర్వాన్ । యదోదా

నేన సహ సంయుజ్యతే తదా పశ్యతి దేవలోకాన్ దేవాన్ స్కందం

జయంతం చేతి । యదా సమానేన సహ సంయుజ్యతే తదా పశ్యతి దేవ

లోకాన్ ధనాని చ । యదా వైరంభేణ సహ సంయుజ్యతే తదా పశ్యతి దృ

ష్టం చాఽదృష్టం చ శ్రుతం చాఽశ్రుతం చ భుక్తం చ సచ్చాఽసచ్చ స

ర్వం పశ్యతి సర్వం పశ్యతి ॥ అథేమా దశ నాడ్యో భవంతి । తాసామేకైక

స్యాం ద్వాసప్తతిర్ద్వాసప్తతిశ్శాఖానాడీ సహస్రాణి భవంతి యస్మిన్న

యమాత్మా స్వపితి । శబ్దానాం చ కరోతి । అథ ద్వితీయే సకోశే స్వపితి ।

తదేమం చ లోకం పరం చ లోకం పశ్యతి । సర్వాన్ఛబ్దాన్విజానాతి స

సంప్రసాద ఇత్యాచక్షతే ॥ ప్రాణశ్శరీరం పరిరక్షతి హరితస్య నీలస్య

పీతస్య లోహితస్య శ్వేతస్య నాడ్యో రుధిరస్య పూర్ణాః । అథాత్రై

తద్దహరం పుండరీకం కుముదమివాఽనేకధా వికసితం యథా కేశస్స

హస్రధా భిన్నః । తథా హితా నామ నాడ్యో భవంతి । హృద్యాకాశే ప

రే కోశే దివ్యేఽయమాత్మా స్వపితి । యత్ర సుప్తో న కంచన కామం కా

మయతే న కంచన స్వప్నం పశ్యతి । న తత్ర దేవా న దేవలోకా యజ్ఞా వా